دیوانی کاتب

دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی

زنجیرەی ڕۆشنبیری

*

خاوەنی ئیمتیاز: شەوکەت شێخ یەزدین

سەرنووسیار: بەدران ئەحمەد حەبیب

***

ناونیشان: دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، شەقامی گوڵان، هەولێر

دیوانی کاتب

دۆزینەوە و پێشکێشکردنی

محەمەدعەلی قەرەداغی

ئەندامی کارای ئەکادیمیای کوردی

ناوی کتێب: دیوانی کاتب
دۆزینەوە و پێشکێشکردنی: محەمەدعەلی قەرەداغی
بڵاوکراوەی ئاراس – ژمارە: ٨١٥
بەرگ: مریەم موتەقییان
چاپی یەکەم، هەولێر ٢٠٠٨
لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ژمارە ١٧٦٢ی ساڵی ٢٠٠٨ی دراوەتێ

دۆزینەوەی دیوانی کاتب

لە وتارێکدا کە پتر لە چارەکە سەدەیەك لەمەوبەر بڵاوم کردووەتەوە داوای ئەوەم کردووە با خۆمان وەخۆ کەوین و چاوەڕوانی ئەوە نەبین خەڵك خەممان بخوات[1]. چەندین جاریش ناو بەناو لە بەرگەکەکانی "بووژاندنەوەی مێژووی زانایانی کورد لە ڕێگەی دەستخەتەکانیانەوە"دا خۆزگە و ئاواتی ئەوەم خواستووە کەسانی کارامە و دڵسۆزمان هەبوایە کتێبخانە گشتییەکانی تورکیا و ئێران و میسر و سعوودیە و وڵاتانی دیکە بگەڕایەن و، سەرنجی پەراوێز و سەرەتا و کۆتاییی دەستخەتەکانیان بدایە تا شتی نایاب و ناوازەی مێژووی کورد و ئەدیب و زانایانی کوردیان بۆ بدۆزیایەنەوە.

من بڕوام وایە و – بە بەڵگەگەلی جۆراوجۆریش سەلماندوومە – کە دروستترین سەرچاوەی ماوەی ئێمە بۆ نووسینەوەی مێژووی گەلی کورد و زانایانی و شاعیر و ئەدیبانی دەستخەتەکانی مامۆستایانی کوردە کە بەشی زۆریان ئاوارە و بێ ناز لە کتێبخانەکانی ناوەوە و دەرەوەی وڵاتدا چاوەڕوانیی پسپۆڕ و شارەزا و کارامەن بەهێواشی تۆزیان بتەکێنن و، لەسەرخۆ لاپەڕەکانیان هەڵدەنەوە و، بەوردی زانیارییەکانیان بدۆزنەوە و، بەئەمانەتەوە تۆماریان بکەن.

هیچ گومانم لەوەدا نییە ئەگەر ئەمە بکرێت ڕەنگ و ڕووی مێژووی گەلی کورد و زانایانی بەجۆرێکی باش دەگۆڕێت و، ئەو بۆچوونانەی تا ئێستە – لە گەلێ ڕووەوە – لەسەر کورد و مێژووی کورد و زانایان و ڕۆشنبیرانی کورد نووسراون پێویستیان بەپێداچوونەوە و ڕاستکردنەوە دەبێت.

---

(١) بڕوانە: تا کەی چاوەڕوانی ئەوە بین خەڵك خەممان بخوات؟ محەمەد عەلی قەرەداغی، پاشکۆی عێراق. ژمارە (٢٦) ١٩٨٠.

مۆژدەیەك

لە سەفەری حەجی ئەمساڵدا –١٤٢٧ ك – ٢٠٠٧– لە ماوەیەکی کەم و جەنجاڵییەکی زۆردا، لە تەك بەڕێوەبردنی ئەرکەکانی حەج و عومرەدا توانیم بەسەردانی یەك دوو کتێبخانەی مەکە و مەدینە، کە ئەوانیش زۆری کاتەکان بەهۆی حەجەوە لە پشوودابوون.. دیاری وا بۆ مێژووی کورد بێنمەوە کە بەبیری کەسدا نەهاتووە.

ئەو شوێنەوارانەی بەرهەمی زانایانی کوردن و ماڵی کوردن و لەو کتێبخانانەدا دۆزیمنەوە گەلێکن و، بەیارمەتیی خوا لەمەولا وردە وردە هەریەکەیان لە شوێنی خۆیدا سوودی خۆی دەبەخشێت. لەم دەرفەتەدا دیارییەکی نەوازە پێشکشی مێژووی کورد و زانایان و ئەدیبانی کورد دەکەم و، لاپەڕەیەکی زێڕینی ونبوو دەخەمە سەر لاپەڕەکانی مێژووی پڕ شکۆی زانایانمان.

کە ئەم دیارییە پێشکێش دەکەم هیوادارم ئەمە یەکەم هەنگاو بێت کە هەنگاوگەلی زۆری دیکەی بە شوێندا بنرێت لە دوو ڕووەوە:

یەکەم: لە ڕووی ژیانی ئەم شاعیر و زانا مەزنەوە کە گومانم وایە گەلێ شتی هەبووە و هەیە و، زۆریشیان ماوە و، چاوەڕوانی ئەوەن کەسانی دڵسۆز و کارامە بۆیان بگەڕێن و بیاندۆزنەوە و، مێژووی ژیانی بەشێوەیەکی ڕەسا بخرێتە سەر مێژووی زانایانی دیکەی گەلەکەمان.

دووەم: ئەم مامۆستا دوا زانا نەبێت کە ئاوا مێژووی ونبووی دەدۆزرێتەوە؛ چونکە وەك گوتم و–گەلێ جار گوتوومە – زۆر جێگەی خۆیەتی دەیان زانای ئاوا و بلیمەتترمان لە کوردستانی وێرانکراو و

بێ نازەوە ڕوویان کردبێتە پایەتەختی دەوڵەتی عوسمانی و، لەوێ گەیشتبن بەپلە و نانی خۆیان و، دەستیان لە کوردستان بڕابێت و، دانکەنی کەسوکاریان بووبن و، بەیەکجاری ئەوان لە کوردستان و، کوردستان و کەسوکاریشیان لەوان بێ ئاگا بووبن.

هیوادارم ڕۆژانی داهاتووی پڕ هەوڵ و کۆششی دڵسۆزانی مێژووی گەلی کورد سەلمێنەری ئەم ڕاستییە بن.

کاتب کێیە؟

وەك دەبینی – بەپێی ئاگەداری من – ئەمە یەکەم جارە بانگی زانینی ناوی ئەم شاعیرە بەگوێی مێژووی ئەدەب و مێژووی زانایان و ناودارانی کورددا دەدرێت. جا بۆ وەڵامی پرسیاری: کاتب کێیە؟ دەبێ لە کێ بپرسین و پەنا بۆ چ سەرچاوەیەك ببەین؟ دیارە لەم گەرماوگەرمەدا شتێکی وامان لە دەستدا نییە وەڵامی دروستی ئەم پرسیارەمان بداتەوە.

بەڵام مامۆستای کاتب – کاری ڕاست بێت – لە پێشەکیی دیوانەکەیدا تیشکی ورد و دروستی خستووەتە سەر چەند لایەنێکی ژیانی، ئەو تیشکانە – خۆزگە زۆرتر بوایەن – دروستترین و باوەڕپێکراوترین زانیارین – تا ئێستە – دەربارەی ئەم مامۆستا مەزنە لە دەستماندا بن.

هەوڵ دەدەم لە ڕێگەی ئەو پێشەکییەوە بچمە ناو ژیانی کاتب و، چەند لایەنێکی ڕوون بکەمەوە و، چەند پرسیارێکیش لەسەر ژیانی –هەر لە ڕووی پێشەکییەکەوە– هەڵبسێنم.

* مامۆستامان کوردە و خەڵکی کوردستانی بابانە و؛ وایش پێ دەچێت خۆی لە بنەماڵەی بابان بێت.
* ناوی سلێمانە و نازناوی شیعریی (کاتب)ە.
* هەتیو و بێ باوك بووە، دوایی بووە بەهەتیوی دایکیش و، خاڵیشی کە سەرپەرشتیکەری بووە لە تەك ئەودا تێدا چووە.
* بەگەنجی و لاویی کوردستانی بەجێ هێشتووە.
* خۆشنووس بووە.
* شاعیر بووە.
* فارسی و عەرەبی – جگە لە زمانی زگماکی کوردی – باش زانیوە. ئاشکرایە لە تورکیاش فێری تورکی بووە.

* له ساڵی ١٢٦٦دا شاعیر و زانایەکی بەتوانا بووە.

* دیوانەکەی بۆ عارف حیکمەت داناوە و بۆ ئەویشی نووسیوەتەوە.

دوو کاتب یان یەك (کاتب)ی بە تەمەن؟

بۆ ئاگەداربوونی تەواو لە ژیانی مامۆستای باسەکەمان و بۆ ئەوەی بزانم پێشتر لە سەرچاوەکانی مێژووی ئەدەبی کوردیدا ناوی هاتووە یان نا؟ چاوێکم بەو سەرچاوانەدا گێڕا کە دەربارەی بابان و میرانی بابان و... نووسراون، لەواندا هیچم دەربارەی نەدی، سەرچاوەکانی مێژووی ئەدەبی کوردیش گەڕام، ئەوانیش هیچیان لە بارەیەوە لە لا نەبوو. دوا جار سەری (شاعران کرد پارسی گویی) مامۆستا حیرەتی سەجادیم دا، لەوێ دیم ئەم مامۆستا بەڕێزە چەند دێڕی کورتی – بەڵام پڕ بایەخی – لەسەر کاتب نووسیوە.

مامۆستای سەجادیی ئەفەرموێ:

> «سلێمان بەگ کە بە(کاتب)ی فارسی بەناوبانگ بوە، لەسەردەمی حوکومەتی باباندا لە سلێمانیی یان لە هەڵەبجە ژیاوە، مادە تەئریخێکی دەربارەی کۆچی دوایی طاهیر بەگی جاف گوتوە، کە بۆ ناسینی ئەو ئەم چەند بەیتە بەسە. دوای نووسینی چوار بەیتی فارسیی لە شیعرەکانی (کاتب) کە نازانین ئەو دوای پارچە شیعرەکە چەند بوە، بۆ ساڵی کۆچی دوایی طاهیر بەگ بەحسابی ئەبجەد «جان وی تحت لواء المرسلین»ی داناوە، کە دەکاتە ساڵی ١٣٣٧ی کۆچی»(٢).

لێرەدا ناو و نازناو (سلێمان) و کاتب ناو و نازناوی ئەوشاعیرەیە ئێمە باسی دەکەین، بەڵام بۆ ئەوەی بەدروستیی یەك کەس بن هەندێ قسە و گومان دروست دەبن، کە لەوانەیشە هەر گومان بن.

---

(٢) بڕوانە: شاعران کرد فارسی گویی، عبدالحمید حیرت سجادی، نشر احسان.

یەکێك لەو قسانە ئەوەیە کە: مامۆستا سەجادی دەفەرمووێ: (لە سلێمانی یان لە هەڵەبجە ژیاوە بەگوێرەی ئەو نووسینەی کاتب خۆی بۆ پێشەکیی دیوانەکەی خۆی نووسیوە بڕوا ناکرێت دوای ئەوە دەردیسەرییەی کە لە کوردستان دیویەتی و لە ئەنجامیدا بۆ جاری دووەم سەری خۆی هەڵگرتووە و چووەتەوە تورکیا و، ئەو بەهەشتە کاتییەی دەست کەوتووە.. جارێکی دیکە گەڕابێتەوە بۆ کوردستان.

باسێکی دی کە جێگەی سەرنجە ئەوەیە کاتب ساڵی ١٣٣٧ی کۆچی مێژووی کۆچی دواییی تاهیر بەگی جافی نووسیوە، خۆیشی – بەپێی نووسینی خۆی– ساڵی (١٢٦٦)ی کۆچی شاعیر و ئەدیب و خاوەنی دیوانی شیعری خۆی بووە. ئەمە هەر چۆن لەیەکی بدەیتەوە دەبێ لەو کاتەدا کاتب شیوەنی بۆ طاهیر بەگی جاف نووسیوە تەمەنی لە ١٠٠ تا ١١٠ ساڵ کەمتر نەبووبێ.

دوا سەرنج لەم بارەوە ئەوەیە، وەك بۆچوونی خۆم نووسی، بڕوا ناکەم کاتب دوای ئەوەی بۆ جاری دووەم سەری خۆی هەڵگرتووە و کوردستانی بەجێ هێشتووە، جارێکی دیکە گەڕابێتەوە کوردستان، دەبێ لەو تەمەنە پیرییەیدا چۆن ئاگای لە بارودۆخی کوردستان بووبێت و شیوەنی بۆ تاهیر بەگی جاف نووسیبێ؟ ئایا بڕوا دەکرێت لەو سەردەمەدا ئەو لە تورکیاوە شیوەنی بۆ تاهیر بەگ نووسی بێت و لەوێوە ناردبێتی بۆ کوردستان؟

ئەمانە و چەندین پرسیاری دیکە دەربارەی ژیانی ئەم شاعیرەی کورد جاری بێ وەڵامن، بەڵام من وای بۆ دەچم منە و پشکنینی ڕۆژانی داهاتووی دڵسۆزانی مێژووی کورد و زانایانی کورد پەردە لەسەر گەلێ لاپەڕە لادەدەن و گەلێ پەردەی نهێنیی هەڵدەدەنەوە.

من هەندێك لەو پرسیارانە لێرەدا قوت دەکەمەوە:

دەبێ باوکی لە چ کارەساتێکدا تێدا چووبێت؟

دەبێ باوکی کێ بێت؟

دەبێ کە ئەو لە تورکیای ئەو سەردەمەدا بەو توانا بەرزە و بەو نزیکییەی لە شێخولئیسلام عارف حیکمەتەوە، کە ئاواتی گەلێ کەس ئەوە بووە هەر بگەنە بارەگاکەی و مەرحەبایەکیان بکات، چ پلە و پایەیەکی لە دەوڵەتی عوسمانیدا بەدەست هێنابێ؟

گومان لەوەدا نییە ئەو دیوانەی بۆ عارف حیکمەتی نووسیوە دوا بەرهەمی نەبووە و، لەوانەیە چەندین بەرهەمی دیکەی هەبووبێت، دەبێ ئەو بەرهەمانە نەمابن؟ بڕوا ناکرێ لە شوێنێکی وەك تورکیادا شوێنەوارەکانی تێدا چووبن!

دەبێ خێزان و نەوە و بنەماڵەی لە تورکیادا نەمابێ؟

دەبێ شوێنەواری کوردیی نەبووبێت؟

بیر بۆ ئەوە دەچێت کە باوکی ناوی سولەیمانی بۆ هەڵبژاردووە بەچاولێکردن و پیرۆزیی ناوی سولەیمان پاشاکانی بابانەوە بووبێت.

چەند لایەنێکی دی

* عارف حیکمەت کە شێخولئیسلام بووە لە ئەستەمبوولدا پیاوێکی زانا و بەتوانا و – ڕەنگە – تاقانەی چەرخی خۆی بووە. بەشایستەیی خۆی ئەو جێگەی دەستکەوتووە، دوور نییە لەبەر ئەو پلە و پایە و توانا و لێهاتووییەی کە بوویەتی چەندین کەس شیعریان پێدا گوتبێت و کتێبیان بۆ دانابێت، ئێمە ئێستە ئەوانەمان لە دەستدا نییە، بەڵام بێگومان دەزانین یەکەم کەس یان تەنیا کەس (کاتب)ی ئێمە نییە بەو جۆرە پێیدا هەڵدابێت و ستایشی کردبێت. ئەوەتا ئەبو ثەنای ئالووسی بە ئاب و تابێکی کەموێنەوە کتێبێکی بەزمانی عەرەبی لە ستایشی ئەم

پیاوەدا نووسیوە و ناوی ناوە (شهي النغم في شيخ الاسلام عارف الحكم)[٣] لەوانەیشە – وەك گوتم – چەندین کتێبی دیکە دەربارەی نووسرابێت. ئەوەیش ناشارمەوە گومانێکی بچووکم بۆ ئەوە دەچێت ئەم پیاوەیش لە زانایانی کورد بوو بێت، چونکە بەروونی یەکلا نەکراوەتەوە لە چ نەتەوە و گەلێکەو، دەڵێن (مستعرب) بووە واتە بووە بەعەرەب.

هەر وەك شێخولئیسلامیش تایبەت نەبوە بەگەل و نەتەوەیەکەوە و، مەرج بۆ بوون بەو کەسایەتییە تەنیا لێهاتوویی بووە و، پیاوی وەك (الملا الگوراني)[٤] هەشت ساڵ شێخولئیسلام بووە.

* دەبێ وەك لایەنێکی جێگەی سەرنج باس لەوەیش بکەین کە ئەم پیاوە یەکەم کەس نییە هاواری بێت لە دەست خراپی بارودۆخی کوردستان و، لەو بارودۆخە هەڵاتبێت و، ئاوارەیی بەلاوە لە دانیشتن و ژیان لە کوردستاندا بەلاوە خۆشتر بوو بێت.

هەر لەسەفەری حەجی ئەمساڵدا دانراوێکی مامۆستایەکی بەرزنجیم هێناوەتەوە ناوی (مقامات البرزنجي)یە، پڕ بەدەمی و تا قەڵەمە ڕەوان و ڕەساکەی بسوورێت باسی خراپی بارودۆخی کوردستان و ژیان تێیدا دەکات.

---

(٣) بڕوانە: عارف حكمت حياته وآثاره، او شهي النغم في ترجمة شيخ الاسلام عارف الحكم. تأليف شهاب الدين ابو الثناء محمود بن عبدالله الآلوسي، حقق نصوصه، وخرج احاديثه، وعلق عليه الدكتور محمد عيد الخضراوى، مكتبة دار التراث المدينة المنورة، مؤسسة علوم القرآن دمشق – بيروت.

(٤) بڕوانە: تأريخ مؤسسة شيوخ الاسلام في العهد العثماني، تأليف: احمد صدقى على شقيرات، الطبعة الاولى، ١٤٢٣هـ ٢٠٠٢م، اربد – الاردن، ص:٣٢٨. هەروەها عەباس عەزاوی لە کتێبی (تأريخ التفيسر)دا باسی ئەم مامۆستای کردووە. ئەم کتێبە دەستخەتە و بەژمارە (٣٣٦٥٨) لە (د.ع)دا پارێزراوە.

دیوانی دەستخەتی شاعیر خۆی

گەلێ جار ئەوەم وتووە تا ئێستە دیوانی شاعیرێکی کۆنی کوردمان بەتەواوی بەخەتی خۆی دەست نەکەوتووە، ڕەنگە یەکەم شاعیری کۆنی کورد کە من بەشێك لە شیعرەکانیم بەخەتی خۆی دیبێت (غەریبی) بووبێت[٥].

کە ئێستە دیوانی (کاتب)مان لە بەردەستدایە بەخەتی خۆی، هەرچەند کە گومان لەوەدا نییە ئەمە سەرجەمی بەرهەمی ئەو شاعیرە نییە، بەڵام ئەمە بەشێکە لە شیعرەکانی کە خۆی ناوی ناوە دیوانی خۆی. ئەم دیوانە بەم شێوە یەکەم دیوانی ڕێکخراوی شاعیرێکی کوردە بەخەتی خۆی. بەڵام چ خەتێك؟ وەك دەبینی لە خەتی (نستعلیق) ئەوەی کە پێی دەڵێن خەتی فارسی، لەوە جوانتر هەڵناگرێت و، خەتێکە شیاوی خەزنە و گەنجینەی پاشا و میرانە.

بەمجۆرە دیوان و دەستخەتانە دەگوترێ نوسخەی (خەزائینی) گەنجینەیی، واتە بۆ کتێبخانەی گەورە و میرێك نووسراوەتەوە و، لە گەنجینەی ئەودا پارێزراوە.

ئەم نوسخەش بۆ گەنجینەی عارف حیکمەت نووسراوەتەوە و، لە گەنجینەی ئەودا پارێزراوە و، ئەو نوسخەیە کە خۆی لێی ڕازی بووە و دوا بڕیاری خۆی لەسەر داوە.

بۆیە من بەلامەوە وایە ئەم دیوانە وەك خۆی و بەو خەتە جوانەی شاعیر خۆی چاپ بکرێت و، یادگارێکی نایابی کەم وێنەی شاعیر و خۆشنووسێکی کورد بێت بەو شێوە بخرێتە کتێبخانەی کوردی و، چاوەڕوانی شاکار و بەرهەمی دیکەی ئەم شاعیرە بین. هەرکەسیش

(٥) بڕوانە: بووژاندنەوەی مێژووی زانایانی کورد لە ڕێگەی دەستخەکانیانەوە، محەمەد عەلی قەرەداغی، بەرگی (٢)، چاپی یەکەم، مطبعة السالمي، بغداد، ١٤١٩ك – ١٩٩٩ز. ل: ٢٣٣.

بیەوێت دەتوانێ لەسەر ئەم دیوانە دەستخەتە لێکۆڵینەوەی ورد بکات و، زیاتر لە ڕێگەی ئەم دیوانەوە بچێتە ناخی بیر و هەست و توانای شاعیرەوە و، بەمێژووی ئەدەبی بناسێنێ.

هەر لەم بارەوە

دەبێ لەم بارەوە بەسەر ئەوەیشدا نەڕۆم کە دوو نوسخەی جوان و نایابی ئەم دیوانە لە دەستدایە هەردوو نوسخەکەیش یەك لە یەك جوانتر نووسراونەتەوە و، ئەوە نییە بڵێیت یەکێکیان (مسودە) و ئەویان پاکنووسکراوی ئەوی دییە. بەڵکو هەردووکیان نوسخەی پوخت و پاکنووس کراون و، زۆر لەیەك دەچن، بەڵام لە هەندێ جێگەدا گۆڕانکاری کەمی تێدا کردوون. ئەگەر بگونجێ و هەردووکیان بەیەکەوە بڵاو بکرێنەوە دەبن بەنموونەیەك بۆ ئەوەی کە کەسێك خۆی کتێبی یان دیوانی خۆی بنووسێتەوە، وەك جاری یەکەم نایەنووسێتەوە و گۆڕان و زیاد و کەمی تێدا بەدی دەهێنێت. خۆ ئەگەر هەریەکێکیشیان بڵاو بکرێتەوە جێگەی ئەوی دییان دەگرێت.

ئەم دوو نوسخە کە زۆر لەیەکەوە نزیکن یەکێکیان ناوی نووسەرەوە –دانەرە–کەی پێوەیە لە تەك مێژووی نووسینەوەیدا، ئەوەکەی دییان هیچی پێوە نییە. لەبەرئەوەی هەردووکیان دەستخەتی دانەرەکەن بەراوردی نوسخەم لە نێوانیاندا نەکرد و پێشەکیی ئەوەیانم کە ناو و مێژووی پێوەیە هەڵبژارد و نووسیمەوە، تەنیا لە یەك دوو جێگەدا دوو وشەم لە نوسخەکەی دی خستە سەر کە وەك لە بیرچوون وابوو.

پێشەکیی ئەم دیوانەم بەشێوەیەك کە نزیك بێت لە دەقی دانەرەکەیەوە وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی، کە دەڵێم: نزیك بێت لە دەقی دانەرەکەیەوە، مەبەستم ئەوەیە مامۆستای (کاتب) لە پێشەکییەکەیدا وشەئارییەکی وەهای کردووە وەرگێڕانی بەو شێوە بۆ سەر زمانی کوردی کارێکی ئاسان نییە.

دەقی پێشەکیی نوسخەی یەکەم

بسم الله الرحمن الرحيم

چینن گوید راقم این کلمات وناظم این ابیات، فقیر درماندهء مذنب، سلیمان متخلص به(کاتب): که این بیچاره از کردستان بابانم واز زادگان آن سامان، در اوان طفلی چمن احوالم از صرصر حوادث بی برگ و بر ماند، وسبزهء وجودم بی سایه نخل پدر از تاب آفتاب حدثان جلای وطن اختیار، ودر کنار مرحمت خال، که خال رخسار شاهد روزگارم بود قرار گرفتم، پدرانه بتربیتم پرداخت، تا في الجملة از خط واملا وشعر وانشا بویی یافتم، پس از مدتی قلیل قبل ازانکه بهرهء تمام یافته باشم، نهیب تند باد عوارض روزگار، باز ازان دیار فیض آثارم جدا، ولاله وش بخال داغ فراق مادر و خالم مبتلا ساخت. مدتی دور از یار و دیار باجان دردمند ودل افگار، گرد صحاری وبراری گشتم، و باقتضای صباوت حال باجاهل و عامی خاستم و نشستم، بحد که خواندهرا ناخوانده پنداشتم، وشنیده را ناشنیده انگاشتم.

ناگاه قاید تقدیر بسببی از أسباب پنجه در ناصیهء نصیبم افشرد وکشان کشان بدار السلطنهء علیهء قسطنطنیه ام آورد، قدری درآن بلدهء طیبة حیران وسرگردان گردیدم.

لمحرره:

دلـــی خـــون گشتـــه و آشفـتـــه و زار
بــدرد و مــحــنت هــجـران گـرفـتـــار

مدتی بی جاو مکان بانتظار فتح البابی بسر بردم، واز لحث جگر، نوالهء حسرت و کدر میخوردم.

لمحرره:

شبان   تار غیر از شعلهء آه
نبردی روشنی در خانه ام راه

بالآخره خضر هدایتم رهبر وکوکب سعادتم همسر شد، مرا بدر دولتسرای حضرتی رسانید که از مهر وجودش انوار تجلیات سبحان تابان بود، واز آینهء سیمای مبارکش عکوس صور مرادات نمایان. درگاه نوالش بر سائل و آمل گشاده، وخوان نعمش بر وضیع و شریف نهاده، مدققی که از رای دقیقش روان افلاطون گرفتار مرض دق، واز حسرت فکر عمیقش ارسطو در بحر خجالت مستغرق، فاضلی که مشائیان آستان حضرتش را ماشی طریق ابتهال اند، و با نطق معنی آرایش منطقیانرا زبان ناطقه لال، تا فروغ مهر عرفانش شعشه انداز بسیط امکان شد، کوکب محرق اشراقیان در مغرب نامرادی فرو رفتند، وتا حکیم علی الاطلاق حکمتش لقب نهاد، حکمتیان حکمهء حکمش بگردن جان گرفتند. (الا وهو العالم العامل الباذل، الکامل الفاضل الفاصل بین الحق و الباطل. عارف بالله حکمت الله الحسینی سلمه الله وأبقاه).

لمحرره:

اصل پاك ونسل پاك وفرع پاك این پس گواه
کز نژاد مصطفی و ز خاندان حید ر است

القصه: بار حضورم دادند، وبند غمم از دل درمند بردکشادند. وچون آن دانشمند توانا بهمه زبان آشنا وبفنون معارف داناست، بفر فراست در یافتند، که از فارسی نصیبی دارم، پس بهمان زبان تفرس واز احوالم تجسسی فرمودند، هرچند برای این ناچیز خر مهره را در مقابل لؤلؤ لالا بردن، وحنظل را در برابر شهد مصفی در آوردن بود، أما بحکم: «ما لا یدرك کله لا یترك کله» جواب سؤال را برهمان منوال بعرض رسانیدم، چه‌کند بی نوا همین دارد؟

لاجرم بقيد التفاتم دربند، و بانواع نوازشم خورسند فرمودند. گاهی در أثنای فراغت بمطالعهء کتب فارسی واشعار وابيات ميل، وحقيررا بالمناسبه بانشای شعری وغزلی امر می فرمودند، با آنکه حقير از عدم قابليت (رمل) را أز (مجتث) و(هزج) را از (تقارب) و(ثقيل) را از (خفيف) و(قوی) را از (ضعيف) باز نمی شناختم، چاره جز اطاعت نبود، مهمل ومختل ومبهم وابطل بانشای چند غزلی که از حسن معانی عاری، واز لطف مضامين بری اند، پرداختم، و چنانچه منظور خواهد شد اکثر غزلرا تغزل بنام نامی ولقب گراميش گردد، وابکار کريه المنظر افکارم را از علی لقب ساميش زينت دادهام.

بعد از چندی باغبان روزگار ريشهء شجر حب الوطن را در زمين خاطر نشاند، وبگناه اينکه زاده آدمم ازان نرم بهشت آنيم راند، بالاجبار روی بوطن نهادم، وچنانچه از مرتجلات طبع کاسر نوشته آمد:

در وطن آنرا که روز و بخت ناهموار شد
دوستداران دشمن وگل خار و يار أغيار شد

هر چند مدتی اقامت کردم اما لقمهء بی لطمه نخوردم، وآبی بی عذابی بگلو فرو نبردم! پس ازانکه دست اميدم از وطن ومتوطن منقطع، ونهال آرزويم بزور اخوان جفاکار منقلع گشت، باميد اصلاحی، وتمنای فلاحی، افتان خيزان روی بهمان کعبهء مقصود آوردم ومی گفتم:

لمحرره:

ذرّه ناچيز بين مهر درخشانش هوس
پاره سنگ تيره ولعل بدخشانش هوس

دوباره بعز بساط بوسی مشرف وسربلند، و از موائد کثير الفوائد نعمش فيضياب وبهره مند آمدم.

لله الحمد امروز که هزارو دویست و شصت شش هجری است ذات پاکش پیرایه بخش مند والای شیخ الاسلامی، ووجود مسعودش رونق افزای صدر مفتی الانامی، درگاه مرحمتش برخورد و بزرگ بازا ست، ومهر مکارمش بر سائل و آمل پرتو انداز، باب احسانمآبش مرجع افاضل ایام است، وآستان فلك نشانش ملجأ أكارم انام خلقش کارسازا ست، وطبعش عاجز نواز. بفحوای «الشفقه علی خلق الله» از کمال شفقتم سایه پروری، وبا علو جاهم آفتاب وار ذره پروری کردند.

بعد از زمانی چند اوراق متفرق وپریشان از اشعار این بی نام و نشان که در کتبخانه مبارکه شان مضبوط بود فراهم آورده، ومن بندهء کمتر را امر فرمودند که آنهارا بطریق دیوانچه در سلك تحریر کشم، حقیر اگرچه از شکستکی ربط، ونارسائی مضامین، واعوجاج عبارات ابیات مزبوره بحدی شرمنده ام که تا هستم سرافکنده ام، وهرچند در طریق اعتذار شتافتم محل قبول نیافت، امتثالا لامره العالی بتحریر پرداخت، وتیمنا قصیدهء بهاررا که در نعت سید مختار ومدیح چار یاراست غازهء رخسار شاهد زشت روی افکار خود نمود، شاید بهمین وسیله در موقع قبول آید والله الموفق والمعین.

حرره بقلمه ونظمه بفمه المحتاج الی عفو الله وکرمه سلیمان فی شهر شعبان سنه ١٢٦٦.

سەرگوزشتەی ژیانی

لە کتێبخانەی مەلیك عەبدولعەزیز لە شاری مەدینەی پیرۆز لە وڵاتی سعوودیە نوسخەی دیوانی (کاتب)م بەخەتی خۆی دۆزییەوە.

مامۆستای کاتب بەکورتی سەرگوزشتەی ژیانی خۆی نووسیوە، کە ئەمە پوختەی وەرگێڕراوەکەیەتی لە فارسییەوە بۆ کوردی.

منی بێ چارە کە ناوم (سلێمان) و نازناوم (کاتب)ە، لە کوردستان و بابان –یان لە کوردستانی بابان–م. منداڵ بووم گێژەڵووکەی کارەساتی ڕۆژ ڕەگی ژیانی باوکی دەرهێنام، کەوتمە لای خاڵم، باوکئاسا چاودێریی کردم، ناردمیە بەرخوێندن و، فێری نووسین و خوێندنەوە و خەت و ئیملای کردم. زۆری پێ نەچوو خاڵ و دایکیشم لە دەست دا.

کەوتمە کۆڵانان و بووم بەهاوڕێی هەرچیی و پەرچی و لە خوێندن و خوێندەواری دوور کەوتمەوە و سەرگەردان و سەراسیمە بووم، تا دەستی ڕێکەوت پەلکێشی کردم و گەیاندمیە قوستەنتینیە. ماوەیەکیش لەوێ سەراسیمە بە هیوای ئەوەی دەروویەکم لێ بکرێتەوە سەرگەردان و چاوەڕوان و بێ لانە و بانە دەسووڕامەوە. تا ئەنجام خدری ڕێنوێنیکەر ڕابەریی کردم و، ئەستێرەی بەختەوەریی بوو بەهاوسەرم و، بردمیانە ئاستانەی کۆشك و سەرای شێخولئیسلام عارف حیکمەت، کە پیاوێکی تاقانەی چەرخی خۆی و خزمەتگوزار و دڵنەواییکەر بوو، شارەزای هەموو زمانان بوو، بەوریایی خۆی کە زانی فارسیی دەزانم، بە فارسی هەواڵی پرسیم و ناسیمی و لە ژیان و بەسەرهاتم تێگەیی. زۆر دڵنەوایی کردم و داڵدەی دام و ڕووی کردمە باری زانست و خوێندن، هانی دام بۆ گوتن و نووسینی شیعر و غەزەلی فارسی و، چەند شیعر و غەزەلم بەناوی ئەوەوە ڕازاندەوە و نووسیمن.

ماوەیەك دوای ئەوە كەڵكەڵەی بیری وڵات كەوتە مێشكم و، باخەوانی ڕۆژگار ڕەگی خۆشەویستیی نیشتمانی لە دڵمدا چاند و، لەو بەهەشتە هەڵی كەندم و بەرەو كوردستانی ڕەتاندم.

بەڵام! كە بەدبەختی یەخەی هەركەسی گرت، دۆستانی لێ دەبن بەدوژمن و، گوڵ بەدڕك و، یار بەبێگانە. ماوەیەك لە وڵاتدا مامەوە، بەڵام پارووپەكی بێ زللەم نەخوارد و، ئاوێكی بێ سزا و ئازار بەگەروومدا نەچووە خوارەوە! ئیتر دەستی هیوام لە وڵات و نیشتەجێبوون تێیدا بڕی و، بەهۆی ستەمی برا و برادەرانەوە نەمامی ئارەزووم لە ڕەگ دەرهێنا و، بەهیوای ڕزگاربوون لەو بارودۆخە پاشكەوتە و دواكەوتە ملی ڕێگەم بەرەو قیبلەی مەبەستم گرتەوە بەر و، بەهەمان شوێن و جێگە و ئاستانەی ئەو پیاوە بەڕێز و بەخشندە شاد بوومەوە.

ماوەیەك دوای ئەوە بەڕێزیان ئەو كاغەزە پەڕە، پەڕە و شیعرانەی كە گوتبوومن كۆی كردنەوە و خستنیە بەردەستم و داوای لێ كردم كە دیوانێكیان لێ پێك بهێنم.

منیش چونكە شیعرەكانم ئەوەندە بێ یاسا و ڕێسا بوون و، ناوەڕۆكیان ناهەموار و، عیبارەتەكانیان چەوت و چێڵ بوو، خۆم بەشەرمەندە دەزانی و، ویستم بەبیانووهێنانەوە خۆم لەوە دەرباز بكەم، بەڵام سوودی نەبوو، ناچار ئەم دیوانۆچكەم ساز كرد و، پارچە شیعری بەهار كە لە ستایشی پێغەمبەر و پێداهەڵدانی چوار یارەكەیدایەم كرد بەسەرەتای دیوانەكەم، بەهیوای ئەوەی مایەی ڕەزامەندیی بێت. ئەمەیش لە ساڵی ١٢٦٦ی ك (بەرانبەر بە ١٨٤٩ ز) دابوو.

***

شایانی باسە ئەم دیوانە -وەك گوتم- بەخەتی شاعیر خۆیەتی و بەخەتی (نستعلیق) نووسیویەتییەوە و، خەتەكەی هەتا بڵێی جوانە و، دیارە مامۆستای كاتب وەك شاعیر و ئەدیب بوە خۆشنووسێكی كە

موێنەی سەردەمی خۆیشی بووە، هیوادارم بتوانم ئەو دیوانە وەك خۆی و، بەخەتە جوانەکەی مامۆستای کاتبی ئاوارەی کوردستان بەچاپ بگەیەنم.

هەروەها ئەوەیش نابوێرم کە دوو نوسخەی پاکنووس کراوی ئەم دیوانە لە دەستدایە و، هەردووکیشیان بەخەتی شاعیر خۆیین و یەك لە یەکیش جوانترن.

کە دەمەوێت هەردوو نوسخەکەی دیوانی کاتب وەك خۆیان و بەخەتەکەی خۆی بڵاو ببنەوە لە لایەکەوە مەبەستم پاراستنی ئەو یادگارە بەنرخەی ئەو مامۆستا ئاوارەیە. لە لایەکی دیشەوە نموونەی ئەوە دەبێت کە ئەگەر کەسێك دووجار دانراوێکی خۆی بنوسێتەوە چ گۆڕانکارییەکی تێدا دەکات.

بە بەراوردێکی سەرپێیی ئەم دوو نوسخە دەردەکەوێت مامۆستا پاش و پێشی بەچەند پارچە شیعر کردووە، وشە و نیوە بەیتی گۆڕیوە، دەسکاری ناوونیشانی کردووە..

دیوانی کاتب

بەدەستخەتی خۆی

نوسخەی یەکەم

من كتب الدراويش
٢٧٤

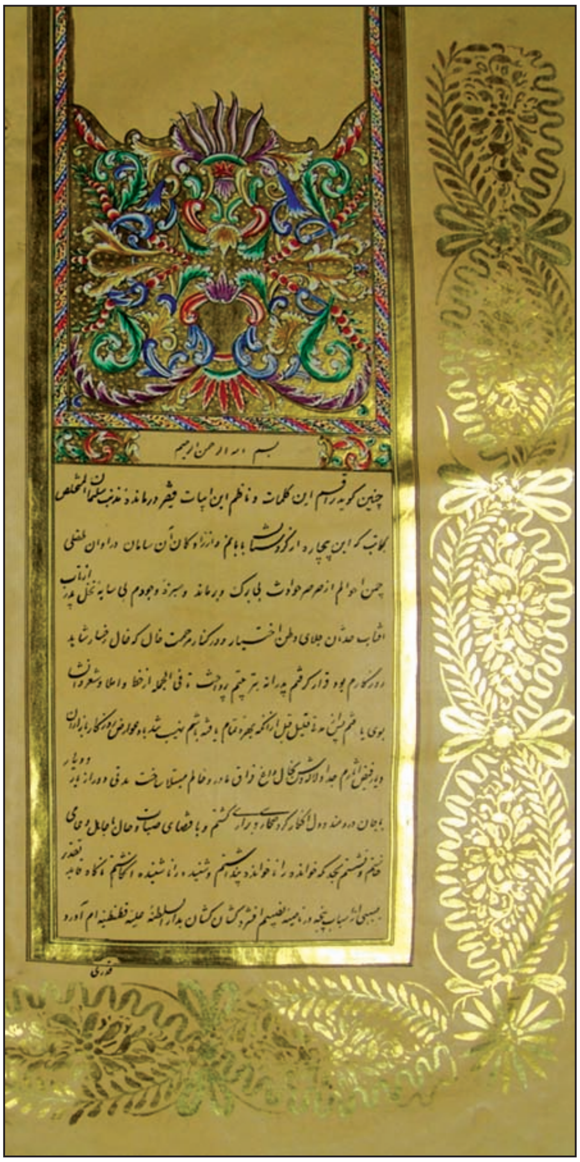

بسم الله الرحمن الرحیم

چنین گوید راقم این کلمات و ناظم این ابیات فقیر درمانده مذنب سلیمان المتخلص

بکتاب که این بیچاره از گروه دانشسا با نام و نژاد و کان آن سامان در اوان طفلی

چمن احوالم از صرصر حوادث بی برگ و بر مانده و سبزه وجودم بی سایه نخل پدر از تاب

آفتاب حدثان جلای وطن اختیار و در کنار رحمت خال که خال رخسار شاید

روزگارم بود قرار گرفتم پدرانه بتربیتم پرداخت تا فی الجمله از خط و املا و شعر و دانش

بوی یافتم لیکن مدتی قلیل قبل از آنکه بهره تمام یافته باشم نصیب شد با عوارض روزگار با برادران

و دیار فیض آثارم جدا و لاله دل گل داغ فراق ماده و خاطر مبتلا ساخت مدتی دور از یار و دیار

با جان دردمند و دل افگار گرد همکاری و آوارگی گشتم و با فضای صباوت و حال جاهل و حامی

ختم و نشستم بجد که خوانده را نخوانده پندارم و شنیده را ناشنیده انگارم ناگاه قضا بقدر

جستجوی اسباب تجدد در زمینه تقسیم فرخنده گشتان بدار السلطنه علیه قسطنطنیه ام آورد

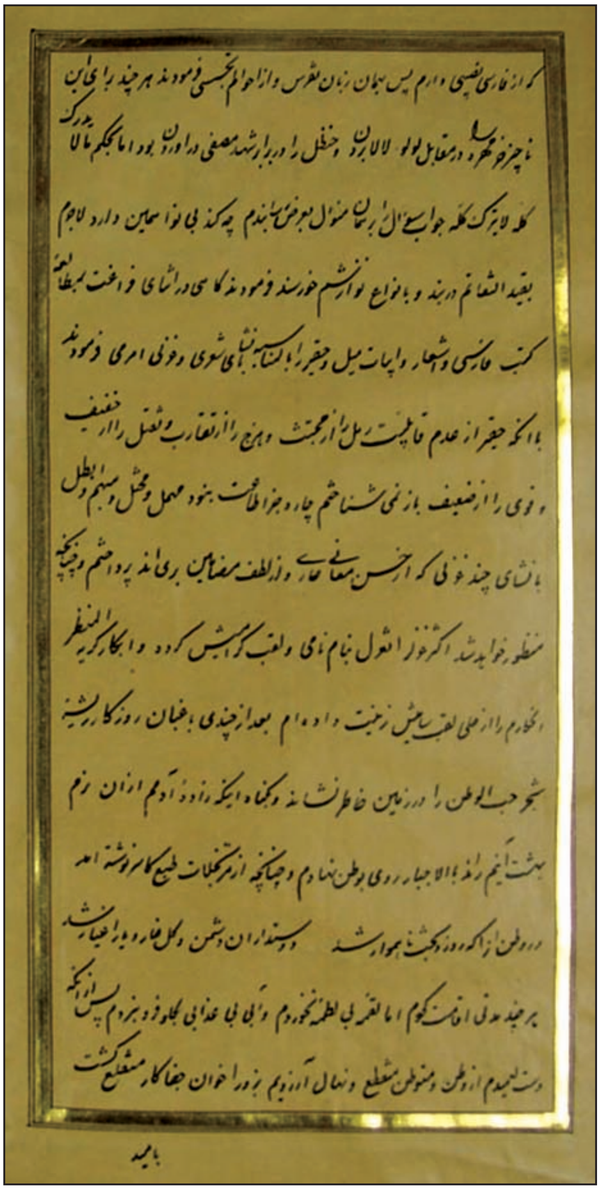
که از فارسی نصیبی دارم پس بهمان زبان مقرّس و از اجوائم تجسسی فرمودند هرچند برای این
ناچیز خرمهره در مقابل لولو لالا برد و حنظل را در برابر شهد مصفّی در آوردن بود اما بحکم ما لا یدرک
کله لا یترک کله جواب سؤال ان رحیمان سؤال بعرض می‌بندم چه کند بی نوا همین دارد لاجرم
بقید انتظام در بند و بانواع نوازشم خورسند فرمودند که گاهی در اثنای فراغت بمطالعه
کتب فارسی و اشعار و ابیات میل و حقیر را بکتابت نسخهای شعری و خوبی امری فرمودند
با آنکه حقیر از عدم قابلیت رمل را از مجتث و هزج را از تقارب و ثقیل را از خفیف
و قوی را از ضعیف باز نمی‌شناختم چاره جز اطاعت نبود مهمل و مختل و مبهم و باطل
بانشای چند خوبی که از حسن معانی عاری و از لطف مضامین بری اند پرداختم و چنانچه
منظور خواهد شد اگرچه از اشغال نام های و لقب گرایش کرده و ابکار کریمة المنظر
افکارم را از حلی لقب سایش زینت داده‌ام بعد از چندی باغبان روزگار ریشه
شجر حب الوطن را در زمین خاطرش نشاند و گناه اینکه زاده آدم از آن رزم
بهشت آئینم راند بالاجبار روی بوطن نهادم و چنانچه از متکلّمات طبع کاسر نوشته‌اند
در وطن از آنکه روز بخت همواره شد · دوستداران دشمن و گل خار و یار اغیار شد
هرچند مدتی اقامت کردم اما لقمه بی لطمه نخوردم و آبی با عذابی بگلو فرو نبردم پس از آنکه
دست لعبدم از وطن و متوطّن منقطع و نهال آرزوم بزور اخوان جفاکار منقلع گشت
بامید

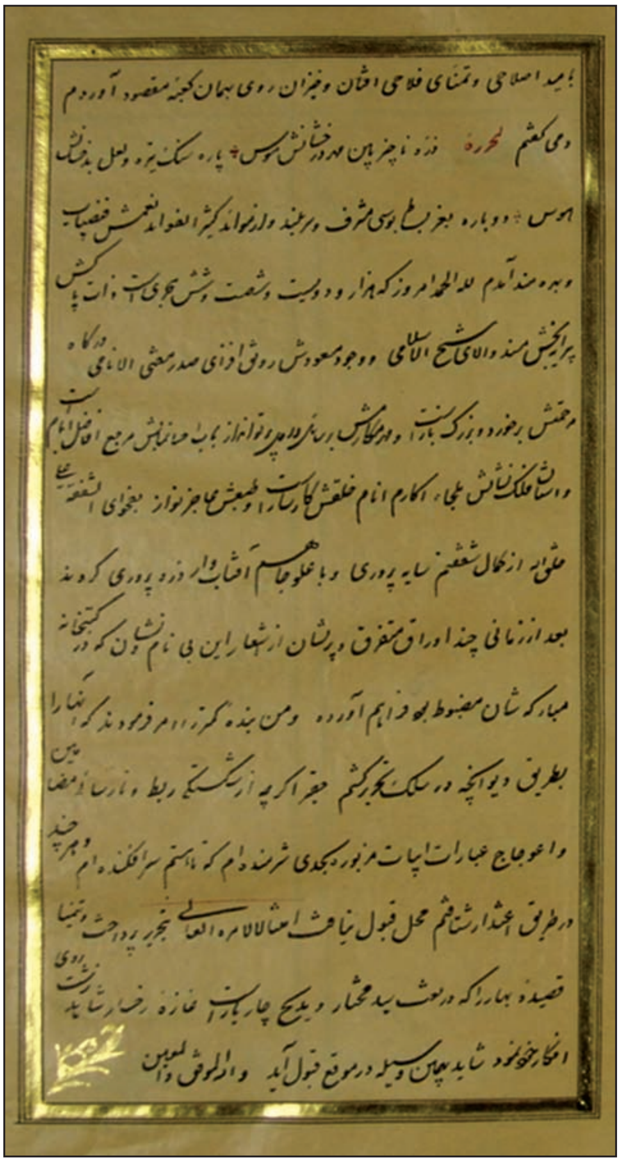

بامید اصلاحی و تمنای فلاحی افتان و خیزان روی بهمان کعبهٔ مقصود آوردم
دمی کفتم لمحرره ذره ناچیز این مهر درخشانش هوس ⁂ پاره سنگ ریزه و لعل بدخشانش
هوس ⁂ دوباره بعز بساط بوسی مشرف و سربلند و از نوائد کثیر الفوائد نعمتش فیضیاب
و بهره‌مند آمدم لله الحمد امروز که هزار و دویست و شصت و شش هجری است ذات پاکش
پرابخش مسند والای شیخ الاسلامی و وجود مسعودش رونق افزای صدر معنی الانامی درگاه
رحمتش برخورد و بزرگ باز است و در مکارمش برسایلان درهم و دینار از باب حسناتش مرجع افاضل ایام
و آستان فلک نشانش ملجاء اکارم انام خلقش کارساز است و طبعش عاجزنواز بمفحوای الشفقة علی
خلق الله از کمال شفقت سایه پروری و با علو جاه همم آفتاب‌وار ذره پروری کرده‌اند
بعد از زمانی چند اوراق متفرق و پریشان از اشعار این بی نام و نشان که در کتبخانه
مبارکه‌شان مضبوط بود فراهم آورده و من بنده کمترین را امر فرمودند که آنها را
بطریق دیوانچه در سلک تحریر کشم هرچند اگرچه از رنگینی ربط و نارسائی مضامین
و اعوجاج عبارات ابیات مزبور بجدی شرمنده‌ام که با هستم سر افکنده‌ام و هرچند
در طریق اعتذار شتافتم محل قبول نیافت امتثالا للامر العالی بتحریر پرداخت و تیمنا
قصیده بهاریه که در نعت سید مختار و مدیح چار یار است غازهٔ رخسار شاهد زشت روی
انگار خود نمود شاید بهمین وسیله در موقع قبول آید والله الموفق و المعین

باز عالم تازه شد از نشئهٔ بوی بهار / کرد آغاز جوانی پیر زال روزگار
چشمه شیر روان جوشید از پستان ابر / خاک آبستن بروح نامیه بنهاد بار
مژده بادای زادگان گلشنی اینک شد [illegible] / ابر با دریا نورد و باد با دریا گذار
همچو یوسف سر ز زندان کرد بیرون آفتاب / مرغ باد صبا شد سوی گلشن رهسپار
شد نمایان باز از صنع خدای لم یزل / بر کنار باغ و طرف دشت و صحن لاله زار
نقشهای کاندران خیره است عقل آدمی / رنگهای کاندران تیره است چشم روزگار
گر نه تا ریزد بپای موکب شاه ربیع / ورنه تا در مقدم سلطان گل سازد نثار
باد نوروز از چه شد بر کوه و وادی مشک بیز / ابر نیسان از چه شد بر باغ مروارید بار
کوه شد ارژنگ رنگ و دشت شد آذر سرشت / باغ انگلیون نمون و راغ سقلاطون نگار
پیکر کوه گران از لاله های رنگ رنگ / بسته شاخ رزان از گونه گونه برگ و بار
کرده در دامان صحرا تخت کاوس عیان / برده در صحن گلستان چتر طاوسی بکار
گر نیفشانده است گنجور قضا بر کوه و دشت / حاصل دریا و کان مایهٔ چین و تتار
طرف هامون از چه باشد پر ز مشک تبتی / ساحت باغ از چه شد پر لعل و در شاهوار
بر بساط سبزه خالی لاله و سوسن بهم / در کنار جوی رقصان سرو و شمشاد و چنار

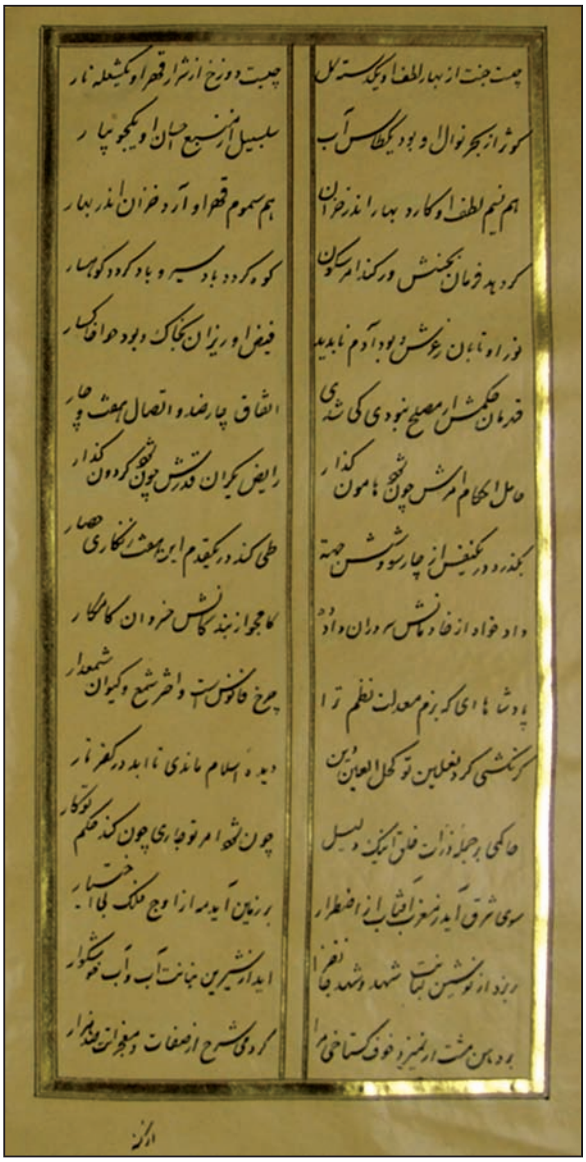

چیست جنت از بهار لطف او یک دسته گل
چیست دوزخ از شرار قهر او یک شعله نار

کوثر از بحر نوال او بود یک طاس آب
سلسبیل از منبع احسان او یک جویبار

هم نسیم لطف او آرد بهار اندر خزان
هم سموم قهر او آرد خزان اندر بهار

گر دهد فرمان بجنبش ور کند امر سکون
کوه گردد باد سیر و باد گردد کوهسار

نور او تابان ز عرش و بود آدم ناپدید
فیض او ریزان بخاک و بود حوا خاکسار

قدرمان حکمتش از مصلح نبودی کی شدی
اتفاق چار ضد و اتصال هفت و چار

حامل احکام امرش چون شود هامون گذار
رایض یکران قدرش چون شود گردون گذار

بگذرد در یک نفس از چار سوی شش جهت
طی کند در یک قدم این هشت زنگاری حصار

دادخواه از خادمانش سروران داد داد
کامجو از بندگانش خسروان کامگار

پادشاها ای که بزم معدلت نظم ترا
چرخ فانوس است و اختر شمع و کیوان شمعدار

گر نکشی گرد نعلین تو کحل العین دین
دیده اسلام ماندی تا ابد در کفر تار

حاکمی بر جمله ذرات خلق اینک دلیل
چون شود امر تو جاری چون کند حکم تو کار

سوی شرق آید ز مغرب آفتاب از اضطرار
بر زمین آید مه از اوج فلک بی اختیار

ریزد از نوشین لبانت شهد و شهد جانفزا
آید از شیرین نباتت آب و آب خوشگوار

بود هر مشت ار نمیزد خوف گستاخی مرا
کردمی شرح از صفات معجزاتت بیشمار

از که

آنکه کاری ویژه و تر و بخت بهای خود / زینهار آرم بدرگاه تو شاها زینهار
کیستم من تا شوم شان ترا اوصاف خوان / چیستم من تا شوم ذات ترا مدحتگذار
مدح تو وحی جلیل و مدح او جبرئیل / وصف تو آیات قرآن و صحف پروردگار
من ندانم چیستی شایسته نعت تو چیست / اینقدر دانم ز بعد خالق تا انجام کار
هر چه آمد هر چه آید هر چه بود و هر چه هست / جمله از بهر تو و تو از برای کردگار
زین چهار زنها که من کردم ای فخر انام / چار یار آرم بدرگاه تو بهر اعتذار
چار جوی چار مذهب چار میخ چار حد / چار باغ شرع را بر چار نخل بار دار
چار رکن باره و سقف سرای ملک را / هر طرف برجی است محکم وز هر یک زین چهار
اول آن صدیق اکبر سابق مضمار دین / صدر یاران نبی و فخر اصحاب کبار
دوست آن باشد که چون او در ادای دوستی / دست بردارد ز جان و پا نهد در کام مار
خاک بر سر کرده اعدا را ز سم بادپا / آب آتش اهل فضل برون رواد از دشمن دمار
باشد از امید من او دویم سطوتش / کبک چهره باز عاجز بره بی غم گرگ زار
اولین رکن حسین و اولین حصن حصین / ثانی اثنین نبی شد چون در اول گشت یار
با نهیب حمله شیر افکن آن شیر دل / با فروغ تیغ خون آشام آن والا تبار
گیتی اعدا گر نگردد بی تامل سرفشان / چیست دشمن گر نباشد بی تأنی جان نثار

پس عمر آن اعدل ایام کز وی است — دین اسلامی عزیز و ملت اصنام خوار

رافع ارکان عدل او واضع بنیان دین — خافض اعلام کفر و کاسر اهل نفار

نام پاکش شد مصون از علت انحراف — زانکه باشد مستقیم احوال در هر کار و بار

روز میدان چون کشد تیغ جهانگیر از نیام — پا نهد بر پشت خنگ و رو کند در کارزار

ناید اندر گوش میدان جز صدای الحذر — ناید اندر دیده گردان بجز گرد فرار

عدل او آفاق گیر و عفو او پوزش پذیر — حکم او قطب ارکرد و حلم او عالم مدار

باز عثمان آنکه شد گردون سریر ملک و دین — منبع حلم و حیا کان شرف کوه وقار

آن جهانبخشی که بادا اهما نوش کنند — امهات علوی و آبای سفلی افتخار

علم او مشکل گشا و فعل او معجز نما — طبع او گوهر فشان و دست او قرآن نگار

بر همه نازش کند از پرتو یک آفتاب — چرخ با این احتشام و احترام و کبر و دار

آسمان شان او را داد حق نور از دو ماه — امر او علو شان بینید و عز و افتخار

پس علی آن صفدر اکرم امیر المومنین — خازن گنج ولایت والی هشت و چهار

صهر پاک مصطفی صدر نقی زوج بتول — شاه مردان شیر یزدان صفدر اژدر شکار

آن هژبر سالب غالب که هنگام ستیز — پا نهد بر دلدل و در دست گیرد ذوالفقار

گو بیا بنگر بخشش ابن عمدار ازل — گو بیا هست قابض باشد انش هشیار

فضل

فضل ازین بر زچه میجوئی تو آن شه را که هست
نسل پاک حضرت خیر البشر زو پایدار

شد جهان را تا برون ز اندازه شاهان آگه شو
پای گستاخی ز حد بگذشت کاتب هوشدار

بود این پادشاهان چون گدا ابهی بکش
در بر این شهریاران چون فقیر اشکبار

ای طبیب دردمندان ای پناه خاصیان
کیستم من مشت خاکی دردناکی شرمسار

گرچه کافر نعمتم آخر نه از این امتم
دردمند محنتم تن ناتوان و دل فگار

در مدح خرقه مبارکه نبوی در وقت اشتداد مرض و زیارت آن شد

دوش کز تاب تبم رفته ز تن تاب و توان
خفته بر بستر رنجوری و نومید ز جان

گاهم از شدت آلام بدل شور افغان
گاهم از محنت ایام بجان آه و فغان

نه طبیبی که بر زخمم بگذارد مرهم
نه رفیقی که چشاند دم آبی بدهان

خوابگه تنگ و من و شمع دو محرم انس
او به بیماری من گریه کنان من نالان

تا دم نیم شب از شدت محنت بودم
با دل زار در اوضاع کواکب نگران

چشمکاران قضا قفل فلک را ناگاه
برگرفتند و بسی راز نهان گشت عیان

دیدم اجرام سماوی همه در جوش و خروش
همه ذرات جهان پای زنان دست افشان

جسته جسته ز میان نور مساعد بفلک
دسته دسته ز فلک فیض بعالم ریزان

آن یکی را ز حنین بخورات جنان مجمر سوز
وین یکی از نور طبق بر کف شاباش کنان

من از این حال ز جا جستم و فی الحال شدم — با دل زار و تن خسته سوی کوچه روان

طرفه پیری به سر راه مرا پیش آمد — پیری کز جبهه اش انوار هدایت تابان

پیش رفتم با ادب گفتم ای خضر هدی — چیست این شور و شعف در همه کون و مکان

دست بگرفت مرا پیش کشید و گفتا — کی ز نخوت بخری بخردی با سامان

این همه شور که در کون و مکان است پدید — این همه سور که در عالمیان است عیان

همه از شادی آن است که امشب مفتن — شب قدر است و به تعظیم قدوم رمضان

بگشایند در خرقه سلطان رسل — بگشایند سر گنج عطا و احسان

خرقه کز شرف دوش نبی دید شرف — حله کز تن پاک نبوی یافت نشان

کرده همدستی دستی که از آن دست رسید — نوح را فوز نجات از هلکات طوفان

کرده همدوشی دوشی که بر آن دوش نهاد — ماه وش مهر صفت مهر نبوت رخشان

سوده سر بر کف پایی که از آن پا باشد — بر دل چرخ و تن عرش ورا لوح نشان

کرده همرازی صدری که شد از دل کار — مهبط علم لدن مورد فیض رحمن

همدمی با نفسی کرده که بر جان خلیل — زان نفس گشت چمن شعله نار عدوان

بوده همخواب تنی کو بود از غایت لطف — نور بی سایه و در سایه اش آسوده جهان

خرقه کآمده از غایت وسعت ز ازل — اطلس نه فلکش نیم طراز دامان

برکه

هر که از صدق بران دیده حق‌بین مالد
کاشش لله اگر آن دیده ببیند یزدان
گردی کز در این پاش بمثل باد برد
آید از جنت اعلی بتمنا رضوان
هم ازان باد برد عطر بجیب حورا
هم ازان گرد کشد سر بچشم غلمان
زایرانش همه در پیش بر دید جنت
طائفان را همه در گوش نوید غفران
خضر را نیست جز این بهره ز عمر ابدی
که بود زنده و هر ساله زند سو بر آن
چو شنیدم من ازین پیر چنین نقل عجیب
ز طرب دل بخروش آمد و جان در جولان
الغرض با دل زار و تن بیتاب شدم
لنگ لنگان سوی آن جایگه قدس روان
تا رسیدم بدر قصری که آنجا جبریل
حافظ پرده و افواج ملایک دربان
آن یکی از دسته گل باغ جنان جاروکش
وین یکی از سبع انهار بهشت آب‌فشان
چشم روشن همه دیده بدان در سودم
شدم آزاد ز هر محنت و آلام زمان
جان فرسوده زغم گشت زغم آسوده
دل با رنج و تعب یافت ز هر رنج امان
باد این جایگه قدس مطاف عالم
تا که نامی بود از عالم و ارض امکان

در تاریخ تخته حضرت شیخ الاسلامی مدظله العالی

سحر که گر نگنجیهای صنع صانع یکتا
فرو افتاد ماه از سند و شد بدر صد آرا
زمین را گونه دیگر بدید آمد ز رنگ و فر
جهان آگنده از عنبر لبان جنة الماوا

نسیم از آب شبنم شست خواب از دیدهٔ نرگس / هوا بست از شکوفه شاخ را پیرایه بر بالا

ز جوش سبزه دلجو گلشن باغ و طرف جو / ز رنگ لاله خودرو بکوه و سنگ و صحرا

همه فیروزه و زمرد بهاگون ریزد از گردون / همه سجاده و لب [illegible] از خضرا

سحرگه کرد در جیب ریاحین عنبر اشهب / صبا افکند در دامان گلشن لؤلؤ لالا

بطرف سوسن نورسته افشان طرهٔ سنبل / میان سبزه برجسته برزد لاله حمرا

بشادی کرد خندان غنچه شیرین لب نوشین / شقایق چاک زد در جیب گلگون جبهٔ بی پروا

بمحفل دیده نرگس را ز حیرت گرم نظاره / بجمع طفل سوسن را بذکر حق زبان گویا

گلستان خرم و رنگین زمین پر لاله و نسرین / جهان از نو فزون دین شد پر عنبر سارا

بهر سو پا که بنهادم فضا اندر فضا گلشن / بهر جا دیده بگشادم جهان اندر جهان الا

قماری در نواسنجی که اینک روضهٔ مینو / عنادل در خوش الحانی که اینک جنة الملا

جهان پر لاله و ازهار و من در عین حیرانی / شکفته سر بسر گلزار و من اندر شکیبا

که در فصل خزان نشنید کس در بوستان سر زد / که در همین شتا نادیده کس در گلستان گلها

در این اندیشه بودم کز ورای پردهٔ غیبی / ندا کرد هاتفی زد بانگ کی شوریده نوا

همین آثار گوناگون که ظاهر گشت در موسم / همین اشکال بوقلمون که بی هنگام شد پیدا

همه از فیض آن شاه است کو با خور شرف کنون / ولی نعمت را داد حق بس سندوا

نوای

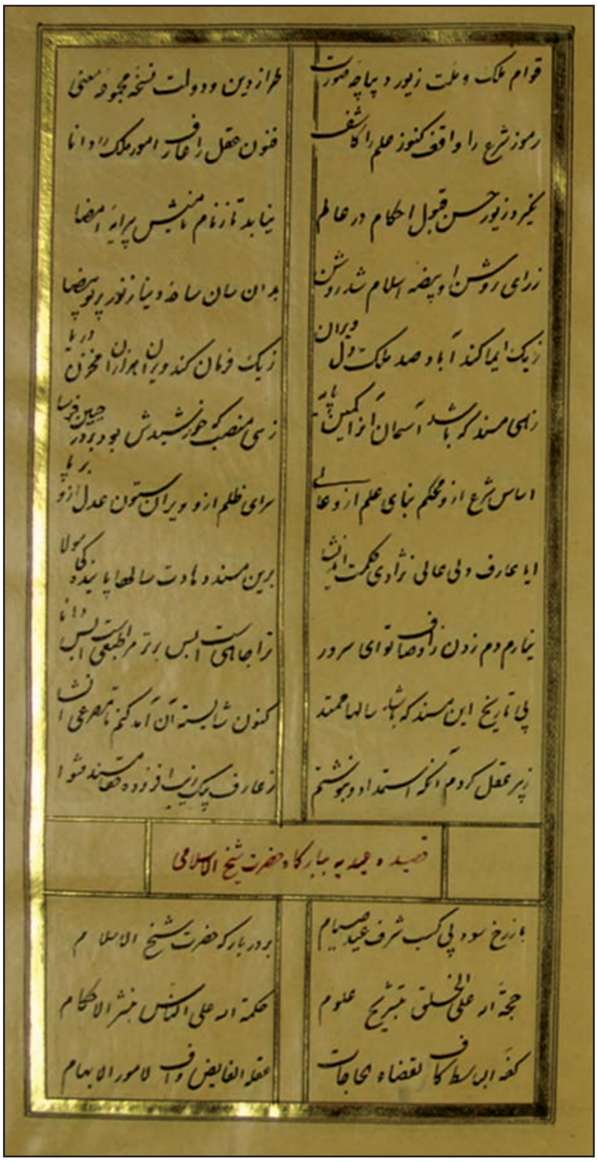

قوام ملک و ملت زیور و پیرایه صورت
طراز دین و دولت نسخه مجموعه معنی

رموز شرع را واقف کنوز علم را کاشف
فنون عقل را عارف امور ملک را دانا

بگیرد زیور حسن قبول احکام در عالم
نیابد تا ز نام نامیش پیرایه امضا

ز رای روشن او بیضه اسلام شد روشن
بدان سان ساحه دنیا ز نور روی بیضا

ز یک ایما کند آباد صد ملک دل ویران
ز یک فرمان کند ویران هزاران مخزن دریا

زهی مسند که باشد آسمان از تمکین پایه
زهی منصب که خورشیدش بود در بر جبین فرسا

اساس شرع از او محکم بنای علم از او عالی
سرای ظلم از او ویران ستون عدل از او برپا

ایا عارف ولی عالی نژادی حکمت اندیش
برین مسند بمانی سالها پاینده کی مولا

بنام دم زدن ز اوصاف تو ای سرور
ز جاهت است ابس برتر ز طبع ابلس دانا

پی تاریخ این مسند که باشد سالها ممتد
کنون شایسته آن آمد که گیرم بهر عشق آن

ز پیر عقل کردم آنکه استمداد و بنوشتم
ز عارف پیک زیب افزوده مسند شوا

قصیده و جمله به بارگاه حضرت شیخ الاسلامی

بتاریخ سوم پی کسب شرف عید صیام
بدربار که حضرت شیخ الاسلام

حجة الله علی الخلق مروج علوم
حکمة الله علی الناس مقرر الاحکام

کهف ابن سلطکا لقضاء الحاجات
عقد الفایض و اف لامور الابهام

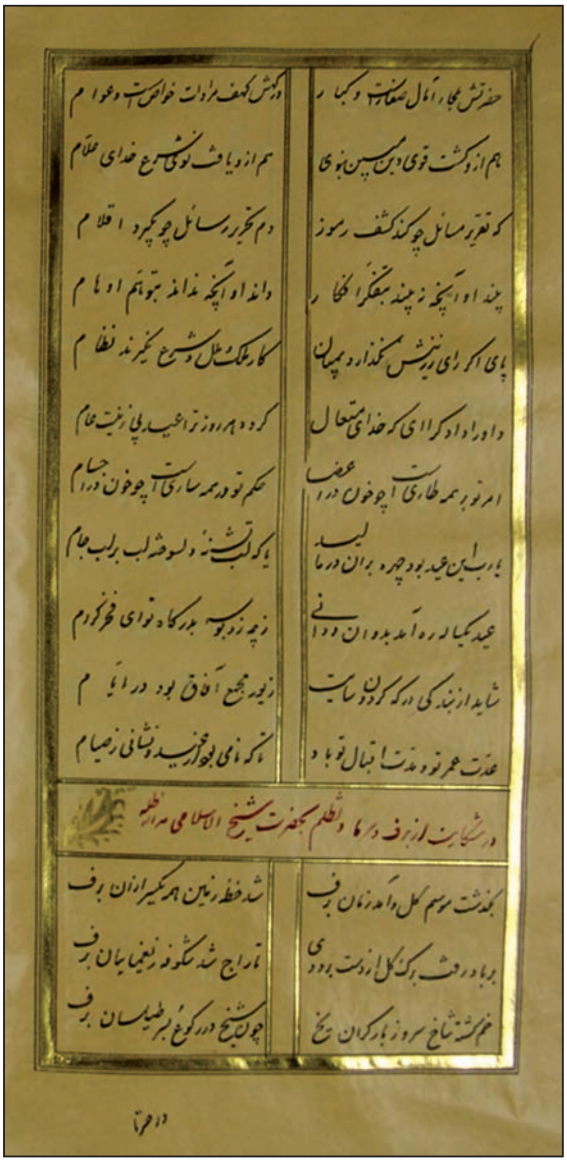

حضرتش ملجا آمال سعادت و کبار | درگهش کهف مرادات خواص است و عوام
هم از او گشت قوی دین پیمبر بوی | هم از او یافت نوی شرع خدای علام
که تقریر مسائل چو کند کشف رموز | دم تحریر رسائل چو بگیرد اقلام
چند او آنچه ز چند بنگرا نگار | داند او آنچه نداند بتو هم اوهام
پای اگر رای رزینش بگذارد بمیان | کار ملک و ملل و شرع بگیرند نظام
داورا دادگرا ای که خدای متعال | کرده هر روز ترا عید پی زینت عام
امر تو بر همه طاری است چو خون در اعضا | حکم تو در همه ساری است چو خون در اجسام
یا رب این عید بود چهره بران در مالیسه | تا که لب تشنه دلسوخته لب بر لب جام
عید یکباره ره آمد بدوان ودانی | زانچه زد بوسه بدرگاه نوای فرخ کرام
شاید از بندگی درگه گردون ساحت | زیور مجمع آفاق بود در ایام
عدت عمر تو و مدت اقبال تو باد | تا که نامی بود از عید و نشانی ز صیام

در شکایت از برف درها و ظلم بحضرت شیخ الاسلامی مدظله

بگذشت موسم گل و آمد زمان برف | شد خطه زمین همه یکسر از آن برف
برباد رفت برگ گل از دست بودی | تاراج شد شکوفه ز یغمایان برف
خم گشته شاخ سرو ز بار گران یخ | چون شیخ در کوچ بر طیلسان برف

داو...

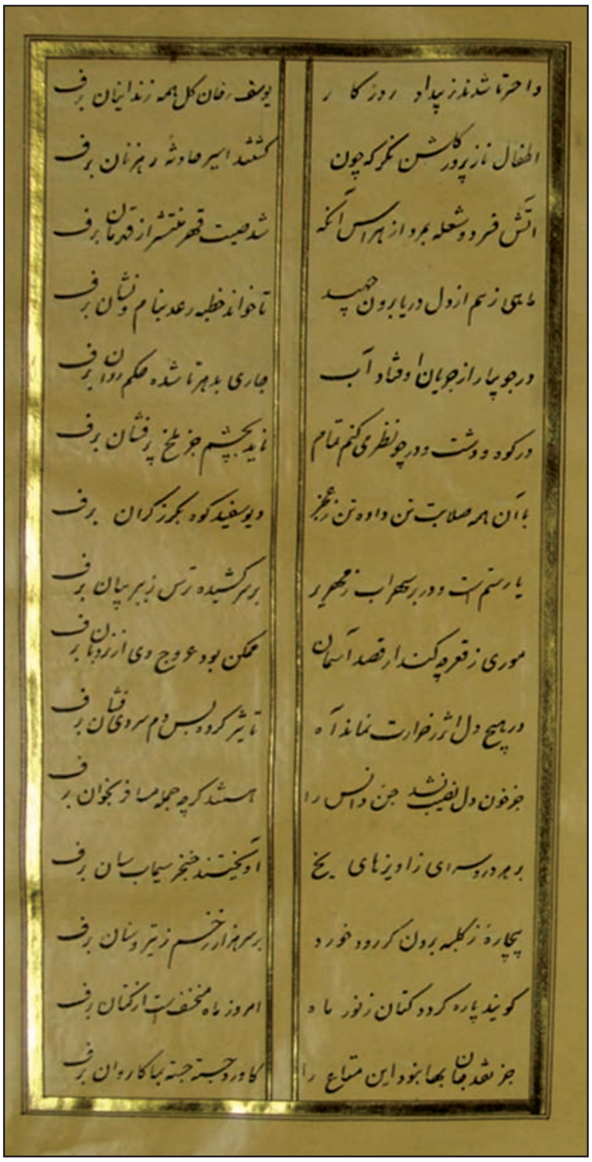

واحسرتا شدند ز بیداد روزگار — یوسف رخان گل همه زندانیان برف
اطفال نازپرور گلشن نگر که چون — گشتند اسیر حادثه رهزنان برف
آتش فسرد و شعله برد از هراس آنکه — شد صیت قهر منتشر از قهرمان برف
ماهی ز بیم از دل دریا برون جهید — تا خواند خطبه رعد بنام و نشان برف
در جویبار از جریان اوفتاد آب — جاری بدهر تا شده حکم روان برف
در کوه و دشت و در چو نظری کنم تمام — ناید بچشم جز یخ پرفشان برف
با آن همه صلابت تن داده تن ز عجز — دیو سفید کوه بگرز گران برف
یا رستم است و در رکاب زمهریر — بر سر کشیده ترس ز ببر بیان برف
موری ز قعر چه کند ار قصد آسمان — ممکن بود عروج وی از نردبان برف
در هیچ دل اثر ز حرارت نماند آه — تا شکر کرده بس دم سردی فشان برف
جز خون دل نصیب نشد جن و انس را — هستند گرچه جمله مسا ذ بخوان برف
بر هر در و سرای ز آویزهای یخ — آویخته‌اند خنجر سیماب سان برف
بیچاره ز کلبه برون گر رود خورد — بر سر هزار زخم ز تیر و سنان برف
گویند پاره کرده کتان ز نور ماه — امروز ماه منخسف است از کتان برف
جز نقد جان بها نبود این متاع را — کاورده جسته جسته بیا کاروان برف

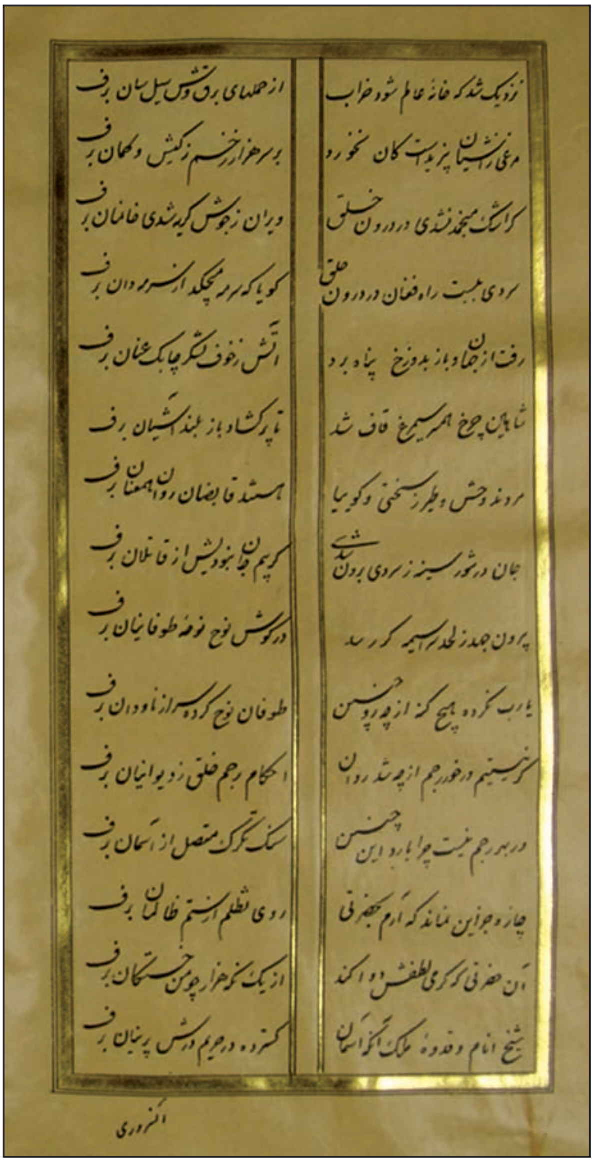
نزدیک شد که خانهٔ عالم شود خراب / از حمله‌های برق وش سیل‌سان برف
مرغی ز آشیان نشان پر بدست کان نخورد / بر سر هزار زخم ز کیش و کمان برف
گر آتش مجمر نشدی در درون خلق / ویران ز جوش گریه شدی خانمان برف
سردی بجست راه فغان در درون حلق / گویا که سرمه چکد از سرمه‌دان برف
رفت از جهان و باز بدوزخ پناه برد / آتش ز خوف لشکر چابک‌عنان برف
شاهان چرخ همسر سیمرغ قاف شد / تا پر گشاد باز بلند آشیان برف
مردند وحش و طیر ز سختی و گو بیا / هستند قابضان روان همعنان برف
جان در شور سینه ز سردی برون نشد / گر بیم جان نبودیش از قاتلان برف
بیرون جهد ز لحد سراسیمه گر رسد / در گوش نوح نوحهٔ طوفانیان برف
یارب گرده هیچ گنه از چه رو چنین / طوفان نوح کرده سر از ناودان برف
گر نیستیم در خور رجم از چه شد روان / احکام رجم خلق ز دیوانیان برف
ور بهر رجم نیست چرا بارد این چنین / سنگ تگرگ متصل از آسمان برف
چاره جز این نماند که آرم بحضرتی / روی تظلم از ستم ظالمان برف
آن حضرتی که گرمی لطفش دوا کند / از یک نگه هزار چو من خستگان برف
شیخ انام و قدوهٔ سالک که آسمان / گسترده در حریم درش پرنیان برف

انوری

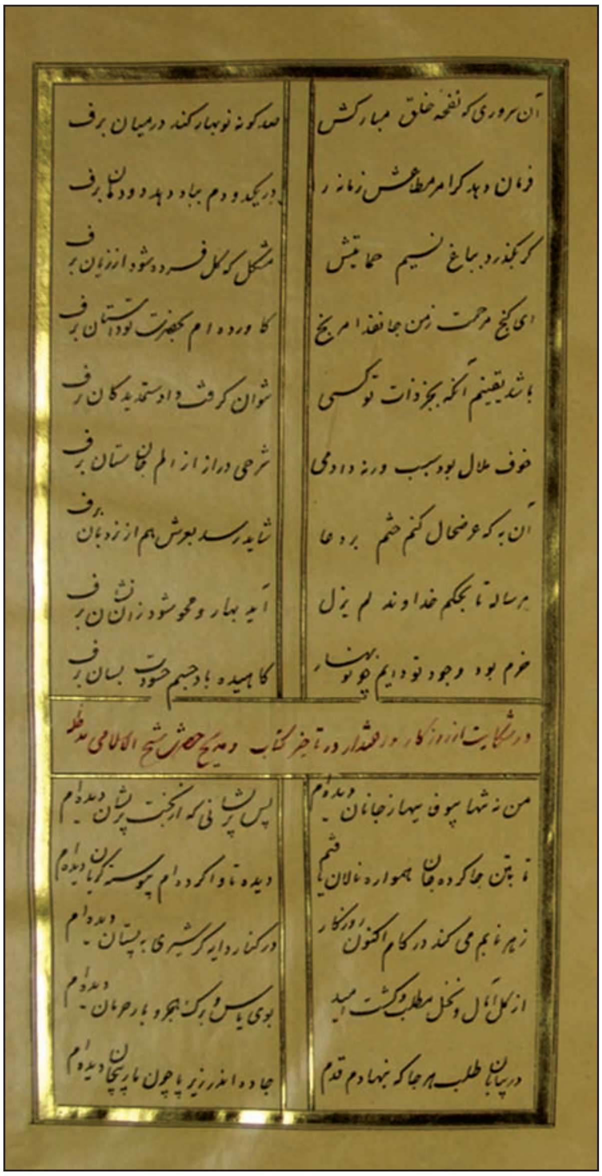

آن سروری که نفحه خلق مبارکش | صد گونه نوبهار کند در میان برف
فرمان دهد گر امر مطاعش زمانه را | در یکدو دم بجاده دهد دود دل برف
گر بگذرد بباغ نسیم حمایتش | مشکل که گل فسرده شود از زبان برف
ای کنج مرحمت ز من جانفدا مرنج | کاورده ام بحضرت تو داستان برف
باشد یقینم اینکه بجز ذات تو کسی | نتوان گرفت داد ستمدیدگان ز برف
خوف ملال بود سبب ورنه دادمی | شرحی دراز از الم نگاستان برف
آن به که خوشحال کنم ختم بر دعا | شاید رسد بگوش هم از زبان برف
برساند تا بحکم خداوند لم یزل | آید بهار و محو شود زان نشان برف
خرم بود وجود تو دایم چو نوبهار | کاهیده باد جسم حسودت بسان برف

در شکایت از روزگار و رفتار در تاخیر کتاب و مدیح حضرت شیخ الاسلامی مدظله

من نه تنها یوسف بیمار جانان دیده‌ام | پس پریشانی که از بخت پریشان دیده‌ام
تا بتن جا کرده جان همواره نالان یافتم | دیده تا وا کرده‌ام پیوسته گریان دیده‌ام
زهر غم می‌کند در کام اکنون روزگار | در کنار دایه گر شیری به پستان دیده‌ام
از گل آمال و نخل مطلب و کشت امید | بوی یاس و برگ هجر و بار حرمان دیده‌ام
در بیابان طلب هر جا که بنهادم قدم | جاده اندر زیر پا چون مار پیچان دیده‌ام

ساز و برگی کی اشیانی هر کجا تا ساختم
رنگ آبادی همی نادیده ویران دیده‌ام

اندرین مزرع اگر تخم امیدی کاشتم
نادمیده در کمین برق درخشان دیده‌ام

در کنار جویبار از سبزه خنجر خورده‌ام
در میان گلستان از غنچه پیکان دیده‌ام

می خلد خار جفایم راست از مژگان بچشم
گر غلط روزی گلی را در گلستان دیده‌ام

سر برون ناکرده از مشرق که از خط شعاع
تیغها براق از خورشید رخشان دیده‌ام

پیش چوگان قضا دایم بمیدان قدر
خویش را چون گوی سرگردان و غلطان دیده‌ام

نیستم یعقوب لیکن صد پسر گم کرده‌ام
نیستم یوسف ولی صد گونه زندان دیده‌ام

رو بهر جانب که آوردم من از سرگشتگی
خضر راه خویش را دیو بیابان دیده‌ام

آنقدر دارد خشونت بخت ناهموار من
کز حریر و پرنیان آزار سوهان دیده‌ام

وان چنان بربسته بر من کار دوار روزگار
گر کشش دیبا همین چاک گریبان [illegible] دیده‌ام

تا بر جا بر کشم طرح اقامت را اساس
از نم سیلابی و در قطره طوفان دیده‌ام

می کند او آسیابی بر من و من دانه
آسیا سا آسمان را تا که دوران دیده‌ام

از بلاد محنت و رنج و الم تا بوده‌ام
مسکنم را چار سو چار ارکان دیده‌ام

گرچه من از انقلاب چرخ و دور روزگار
آنچه کشیدم بیشتر هم بدتر از آن دیده‌ام

لیک دارم شکرها اکنون که از نیروی بخت
خویش را در آستان فخر دوران دیده‌ام

شیخ الاسلام

شیخ الاسلام امام مهر ضیا پاش کرم / آنکه اندر ذات او انوار یزدان دیده‌ام
حامی شرع خدا و وارث دین نبی / با وجود او قوی هم این و هم آن دیده‌ام
در نظام ملک و حکم شرع و استحکام دین / کلک دست و نطق او را این نگهبان دیده‌ام
مهر عالمتاب را با این همه تابندگی / پیش رای روشنش با ذره یکسان دیده‌ام
درگهش را ملجا امیدواران یافتم / حضرتش را ملتجای دادخواهان دیده‌ام
تا کند آباد و پر ملک دلی ویرانه / از کفش ویران و خالی گنج‌ها کان دیده‌ام
دوش پرسیدم من از پیر خرد کی از تو من / در جهان هر مشکلی کان بود آسان دیده‌ام
پایهٔ قصر جلال و کاخ فضلش تا کجاست / گفت من این مرد را حد نه پایان دیده‌ام
شاد باش و شاد زی ای آنکه روح چار امام / از وجود فایض الجود تو شادان دیده‌ام
کام بخش و کام گیر و کام خواه و کام ده / زانکه دور روزگارت را بکام ما دیده‌ام
فضل تو و ذات تو بر ساحت دین و دول / همچو مهر پرنور و چون ابر و باران دیده‌ام
بنده پرور قبله‌گاها ای که از لطف تو من / دردهای خویش را صد گونه درمان دیده‌ام
گر گناهی کردم از روی خطا از من مرنج / کز وجود دوستان عفو از بزرگان دیده‌ام
ذات انسان را نبود خالی از نقص و قصور / سهو و نسیان دایما در ذات آن دیده‌ام

گرم

بسم الله الرحمن الرحیم

ای مانده بحیرت ز جمال تو بصرها
افتاده بصحرای نگاه تو نظرها
تو شمع رخ افروزی و پیرامن جاهت
جانها همه پروانه صفت سوخته پرها
ای عشق ندانم چه بلا خیز محیطی
کامواج همه خونست و حبابت همه سرها
غافل مشو ای آینه هشدار که ما نیز
داریم بیقین از نفس گرم اثرها
هر لاله نشانیست ز خون دل مجنون
در وادی کز ناقه لیلی است اثرها
کاتب تو مشو رنجه که خواهد ثمری داد
نخلی که بود آب وی از خون جگرها

شراب لعلگون جانا فزاید قوت دلها
الا یا ایها الساقی ادر کاسا وناولها
ز محمل بشکسته یار و حایل در میان پرده
چه باشد گر جهد برقی و سوزد جمله حایلها
ز دست عقل بیزارم بیا ورای جنون دستی
که حیران اندرین ره ماند بسیار عاقلها
درین دریای طوفان موج هیچم صد هزاران
فرو شد زورق هستی ندیده روی ساحلها
ز پند باطل واعظ بتنگ آمد دل ای ساقی
بده جامی ز داید تا ز خاطر نقش باطلها
ز شور چشمان چنان رسوای مشهورم
که از سوایم سازند در هر گوشه محفلها
قدم گر اندرین وادی نهی غافل مشو کاتب
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

نشاید که چنین طرف جبین آن نازنین ما را / نه دل بر جای خواهد ماند میدانم نه دین ما را

میفکن طرف برقع را میفکن شور در عالم / میفشان جعد مشکین را مکش مشک دلها را

گذشت از چاره کارم بجز این ناصح زبان درکش / چه حاصل از نصیحتها است رند باده پیما را

مرا ملکی و مالی نیست ای یاران که چون حافظ / بخال هندوش بخشم سمرقند و بخارا را

مرا جانی بود و انهم بیکدم در قدم ریزم / اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را

بماهت نسبتی کردم معاذ الله غلط کردم / چه نسبت با جمالت جرم جیر و پا را

شکیبایی و من هیهو چه سان گنجد بهم بهیهات / شکیب من تو بی رفتی ز دل بردی شکیبا را

زمین حافظ شیراز دانم عاقبت کاتب / کند اندر جهان کم هست شهرت نام شعرا را

بگیت آن تا جانب جانان برد پیغام ما / یا برد اندر حریم حضرت او نام ما

رفتی و اندر دل محزونم آرامی نماند / لطف کن باز آی و بنشین و بده آرام ما

بعد عمری کامیابی با گذشت یا قسم / صد هزاران آفرین بر بخت نیک انجام ما

زنگان راه عشقیم و زپا افتادهایم / ساقی از بهر خدا لبریز کردان جام ما

هر چه آید هر چه باشد گو بیا از نیک و بد / بگذرد گر نیک اگر بد لا جرم ایام ما

بسکه در وصف لبش مضمون شیرین بسته ام / میچکد شهد بلاغت کاتبا از اقلام ما

رکه

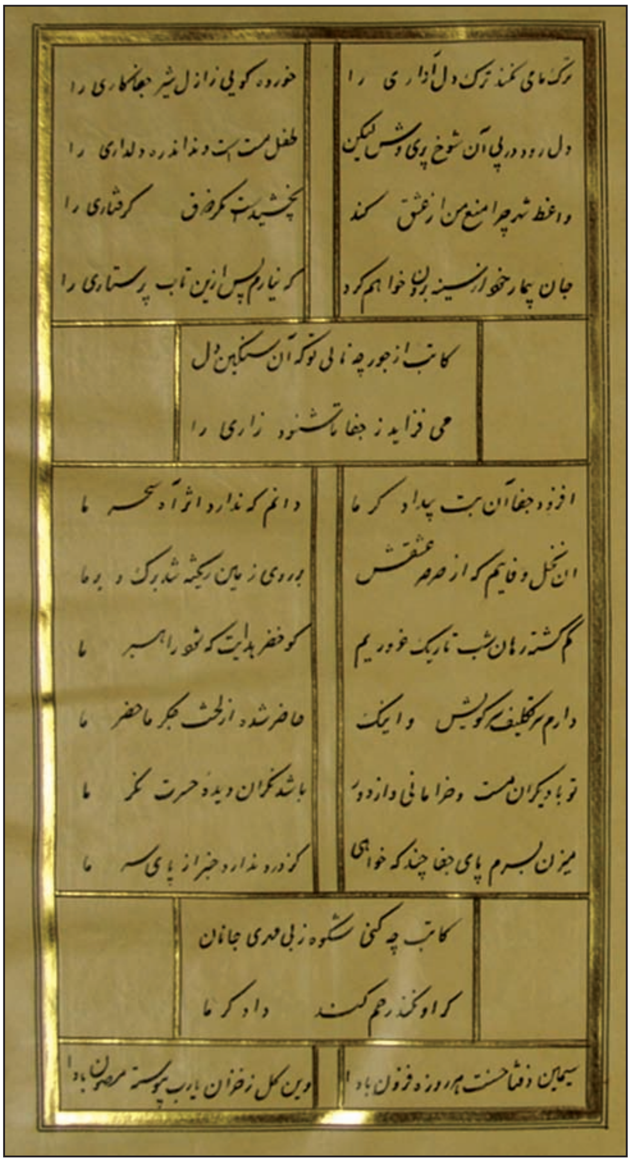

ترک های کمند ترک دل آزاری را / خورده گویی ز ازل شیر جفاکاری را
دل رود در پی آن شوخ پری وش لیکن / طفل مست است و نداند ره دلداری را
واعظ شهر چرا منع من از عشق کند / نچشیده است مگر ذوق گرفتاری را
جان بیمار خود از سینه برون خواهم کرد / گر نیارم پس از این تاب پرستاری را

کاتب از جور چه نالی تو که آن سنگین دل
می فزاید ز جفا تا شنود زاری را

افزود جفا آن بت بیداد گر ما / دانم که ندارد اثر آه سحر ما
آن نخل وفاییم که از صرصر عشقش / بر روی زمین ریخته شد برگ و بر ما
گم گشته رهان شب تاریک غروریم / کو خضر هدایت که شود راهبر ما
دارم سر تکلیف سر کویش و اینک / حاضر شده از لخت جگر ماحضر ما
تو با دگران مست و خرامانی و از دور / باشند نگران دیده حسرت نگر ما
میزن بسرم پای جفا چند که خواهی / کز درد ندارد خبر از پای سر ما

کاتب چه کنی شکوه ز بی مهری جانان
گر او نکند رحم کند دادگر ما

سیمای دلفشای حسنت هر روزه فزون بادا / وین گل ز خزان یارب پیوسته مصون بادا

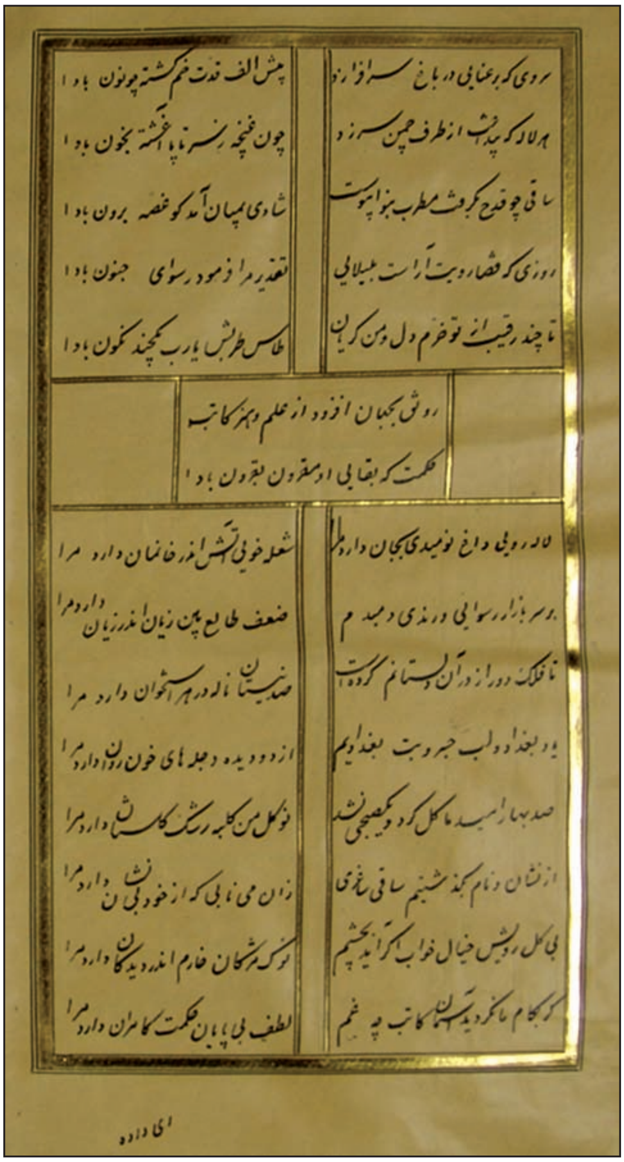

ای داده غم عشقت سرها به بیابانها
سرها همه در پایت افتاده ز سامانها

خلقی همه حیرانند از شعشعهٔ رویت
ای آینه رحمی کن با اینهمه حیرانها

پابستهٔ قید تو محروم ز آزادی
دلخستهٔ درد تو نومید ز درمانها

در بادیهٔ هجران ماییم و لبی تشنه
فرسوده براه تو تنها همه و جانها

دادیم بعهدت دل بستیم به پیمانت
بر کشتی و بشکستی آخر همه پیمانها

همرنگ خط سبزت هم بوی گل رویت
کو سبزه بلطف جو کو گل بگلستانها

آورده برون تا سر از جیب دلارایی
بردند همه خوبان سرها بگریبانها

صد شکر پس از عمری کردیم رفو کاتب
این چاک دل غمناک از سوزن پیکانها

ای آفتاب از رخ خوب تو در حجاب
از پرتو جمال تو یکذره آفتاب

گر نیست منفعل ز تو هر شامگه چرا
زین نیلگون پرند بسر در کشد حجاب

چون آب تر ز گریهٔ خود هر زمان شوم
گویا که جگر میرود از دیده‌ام نه آب

نازش همین بس است مرا وقت مردنم
باشد ز خون من دم تیغ ترا خضاب

افسرده‌ام ز همدمی سرد طینتان
ساقی طراوتی ز مزاج تر شراب

زین خاکدان نبود مرا حاصلی که برق
از بهر سوختن نبود پاش در رکاب

خواب و قرار از من بیدل ربوده اند
آن زلف بیقرار تو آن چشم نیمخواب
کاتب وکر مثال زبی مهری زمان
کشتی ز خاک در که صاحب چو کامیاب
حکمت که با نهایت فضلش سخنوران
امروز می کنند ز رای وی اکتساب
چند بار و بناز سر ز افق آفتاب
جلوه کن و درفشان در پس نیلی حجاب
تیره شب هجر را روز کن از وصل خویش
ای که بداغ تو من روز و شب اندر عذاب
وادی عشق است هان بیخبر از خود مباش
ورنه فرو پیچد ترا برق دروغ سحاب
قصه رندی و عشق در نظر اهل حال
احسن مما یقال افضل مما یجاب
ای مه برج شرف داد ایران بده
وی شه ملک جمال رخ ز گدایان متاب
طره عنبر وشت فتنه پیر و جوان
غمزه چشم خوشت آفت شیخ است و شاب
کاتب بیچاره را اگر ننوازی بلطف
زود برم داد خود بدر دولتماب
سالک راه یقین معدن دین حکمت آنکه
در که او خلق را آمده نعم المآب
شب است و میل لشکر می کند مهتاب
هوا ابغالیه تخمیر می کند مهتاب
شب خوش است و غنیمت شمار ای همدم
بپا بپا که ز ما جزری کند مهتاب
زیاں

زمین چو نقرهٔ خام است سربسر گویی
بخاک صنعت اکسیر می کند مهتاب
بزیر هر بن شاخی نگر ز سایه و نور
چه نقشهاست که تصویر می کند مهتاب
کنار جدول سیمین را ز عنبر تر
قلم گرفته و تحریر می کند مهتاب
ز ارگفتهٔ صایب است این کاتب
پیاله را قدح شیر می کند مهتاب
فروغ قلب ز حکمت طلب که از راهش
تهی توقع تنویر می کند مهتاب
ای ز شرمت ماه را بر رخ نقاب اندر نقاب
دل ز پیچ و تاب زلف رشته اندر پیچ و تاب
طره ات پیچان کند و مرغ دل از وی ببند
نرگست مخمور ناز و ملک دل از وی خراب
وصل تو راحت فزا و من از این راحت بعید
هجر تو آتش فزا و من در این آتش کباب
جان که از آن در غمت زان زبان چو بر آتش سپند
دل هراسان در رهت مانند عطشان بر آب
رحم در ذات تو ای پر رحم ایمان و دو رنگ
در دل من جبر ای بی مهر غوغا است و آب
نرگس چشمت رگ خون شای دل می کند
گرده مخمور را از سر برون فکر شراب
کاتب بیچاره از لعل لب جان پرورت
گر نه نوشد شربت عذبی پس از چندین عذاب
داوری آن به برم بر در که حکمت گاه است
با فروغ رای او شرمنده رخشان آفتاب

ندا قم تیغ میدارد لب لعل شکرخایت
ز خویشم می‌برد هردم فریب چشم شهلایت

ز هجران تا بکی بر آتشم داری سپند آسا
بپای صدهزاران جان فدای سرو بالایت

گریبان چاک در راه طلب مجنون صفت دارم
ولی فرسوده دردت سری سرگرم سودایت

جهانی پر فتنه از روی قیامت قد دلجویت
جفا آیین ستم خوی غضب آثار سیمایت

ز دوران بت سرکش خرامان سرو آسا
نه چون روی دل افروزت نه چون قد دلارایت

بتعمیر دل ویرانه کوشش خواستم لیکن
عمارت کی شود ملکی که شد پامال یغمایت

کرنیان لطف حکمت برفق ریزان شد
که میریزد گهر کاتب چنین طبع گهرزایت

گهی با ما بصلح آن پریرو گاه در جنگ است
نمیدانم که آن بی‌مهر با ما در چه آهنگ است

ز جوش اشکم اندر دیده کم شد راه نظاره
ز شور ناله‌ام اندر گلو راه نفس تنگ است

جوانی جان من از آه مظلومان حذر باید
نمی‌بینی که در دود نفس آیینه را زنگ است

غنیمت دان بعشرت کوش این ده روزه مهلت را
که مردم دانه و این چرخ گردان آسیا سنگ است

بمنزل راه چون یابی جنون تا رهنمون نبود
درین ره پا مزن عقل را پای توان لنگ است

صفای باطن ار خواهی قدم نه سوی میخانه
که رفع ظلمت دل از شراب ناب گلرنگ است

ز هستی ره برون ناری تو تا بسته خویشی
رخ خوبان بدیدن گر وجه اوجب آهنگ است

زاهی

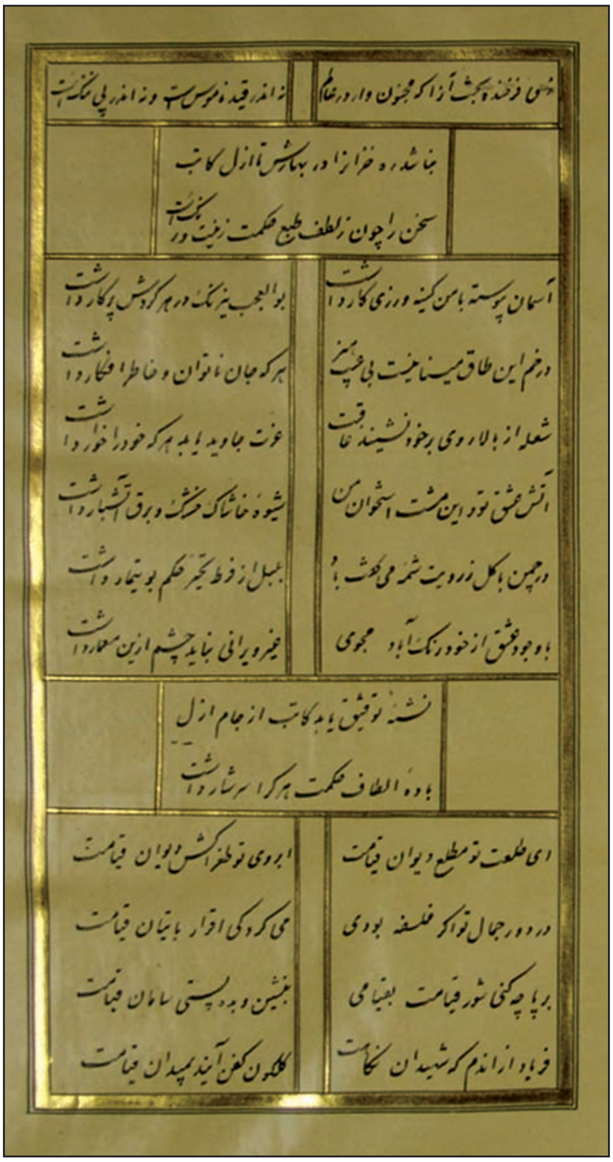

خوش فرخنده بخت آن که مجنون وار در عالم | نه اندر قید ناموس است و نه اندر پی ننگ است

بنا شد ره خرد زان در پناهش تا ازل کاتب
سخن را چون ز لطف طبع حکمت زینت و رنگ است

آسمان پیوسته با من کینه ورزی کار داشت | بوالعجب نیرنگ در هر گردش پرگار داشت
در خم این طاق مینا نیست بی غم هیچ کس | هر که جان ناتوان و خاطر افگار داشت
شعله از بالا روی بر خود نشیند عاقبت | عزت جاوید یابد هر که خود را خوار داشت
آتش عشق تو در این مشت استخوان من | شیوهٔ خاشاک خرمن و برق آتشبار داشت
در چمن با گل ز رویت شرم می‌کشت باد | بلبل از فرط تحیر حکم بوتیمار داشت
با وجود عشق از خود رنگ آباد مجوی | غیر ویرانی نباید چشم ازین معمار داشت

نشئهٔ توفیق یابد کاتب از جام ازل
بادهٔ الطاف حکمت هر کرا سرشار داشت

ای طلعت تو مطلع دیوان قیامت | ابروی تو طغرای کش دیوان قیامت
در دور جمال تو اگر فلسفه بودی | می کرد کی اقرار به پایان قیامت
برپا چه کنی شور قیامت بقیامی | بنشین و بده پستی سامان قیامت
فریاد از اندام که شهیدان نگاهت | گلگون کفن آیند به میدان قیامت

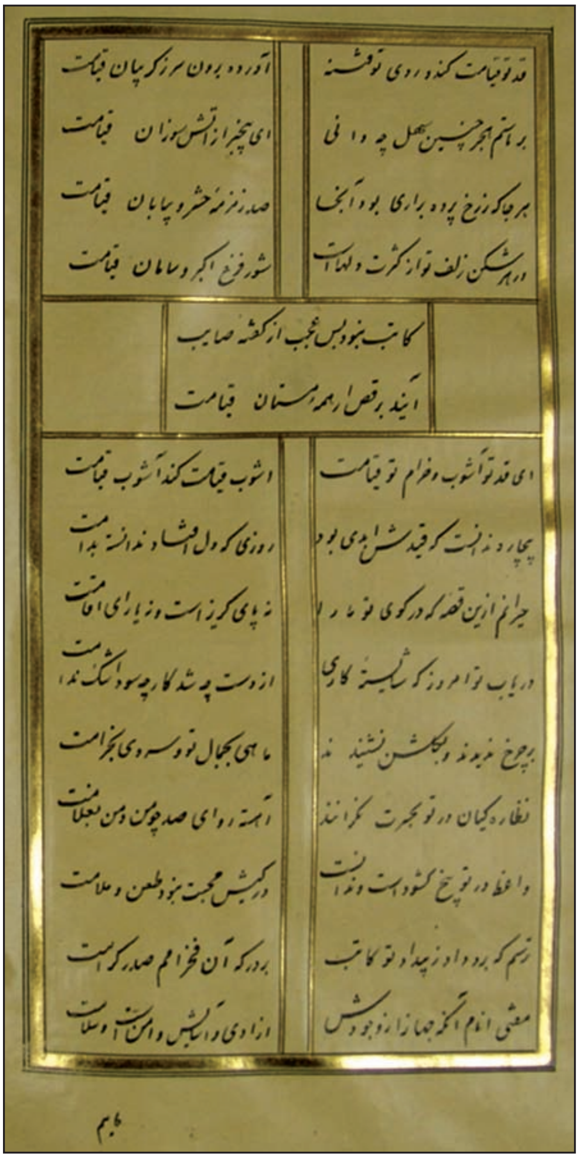
قد تو قیامت کند و روی تو فتنه
آورده برون سر ز گریبان قیامت
بر هاتم هجر چنین سهل چه دانی
ای بیخبر از آتش سوزان قیامت
هر جا که ز رخ پرده براری بود آنجا
صد زمزمهٔ حشر و بیابان قیامت
در هر شکن زلف تو از کثرت دلهاست
شور فزع اکبر و سامان قیامت

کاتب بنود بس عجب از گفتهٔ صایب
آید برقص ار همه مستان قیامت

ای قد تو آشوب و خرام تو قیامت
آشوب قیامت کند آشوب قیامت
بیچاره ندانست که قیدش ابدی بود
روزی که دل افشاند ندانسته بدامت
حیرانم ازین قصه که در کوی تو ما را
نه پای گریزست و نه یارای اقامت
دریاب تو امروز که شایسته کاری
از دست چه شد کار چه سود اشک ندامت
بر چرخ ندیدند و بگلشن نشنیدند
ماهی بجمال تو و سروی بخرامت
نظارگیان در تو بحیرت نگرانند
آهسته رو ای صد چو من منفعلانت
واعظ در توبیخ گشوده است و نداند
در کیش محبت بنود طعن و ملامت
زینهم که برو داد ز بیداد تو کاتب
بر درگه آن فخر امم صدر کرامت
مفتی انام آنکه جهان از وجودش
آزادی و آسایش و امن است و سلامت

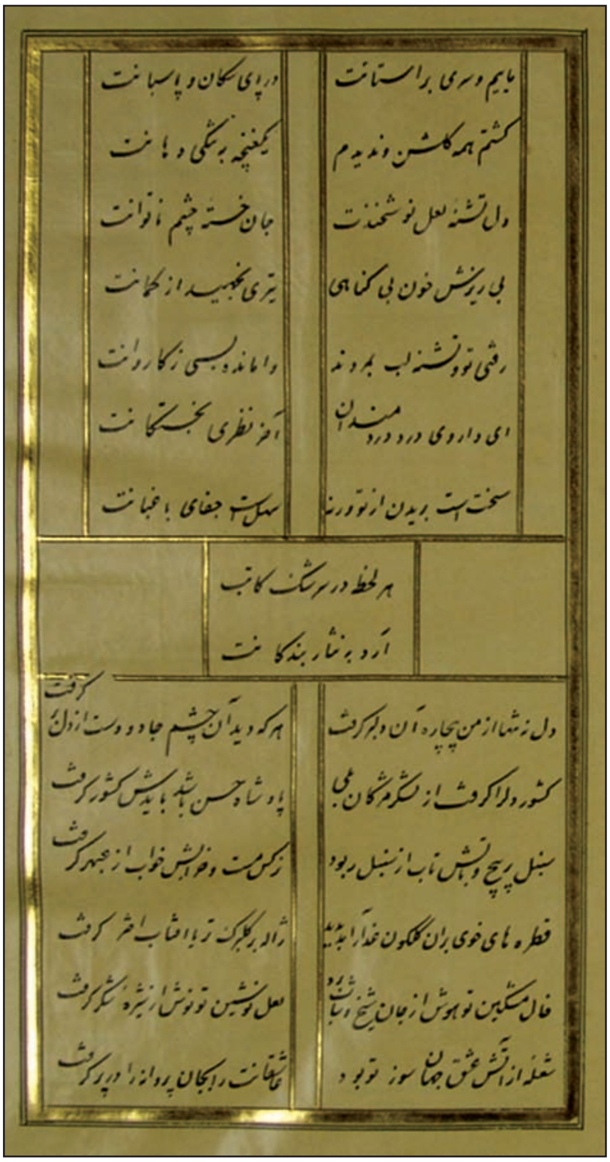

پایم و سری بر آستانت — در پای سگان و پاسبانت
گشتم همه گلشن و ندیدم — یک غنچه به تنگی دهانت
دل تشنهٔ لعل نوشخندت — جان خستهٔ چشم ناتوانت
بی ریزش خون بی گناهی — تیری نجهید از کمانت
رفتی تو و تشنه لب بمردند — واماندهٔ بسی ز کاروانت
ای داروی درد دردمندان — آخر نظری بخستگانت
سخت است بریدن از تو ورنه — سهل است جفای باغبانت

هر لحظه در سرشک کاتب
آرد به نثار بندگانت

دل نه تنها از من بیچاره آن دلبر گرفت — هر که دید آن چشم جادو دست از دل برگرفت
کشور دلها گرفت از لشکر مژگان بلی — پادشاه حسن باشد بایدش کشور گرفت
سنبل پرپیچ و تابش تاب از سنبل ربود — نرگس مست و خمارش خواب از عبهر گرفت
قطره‌های خوی بران گلگون عذار آمد پدید — ژاله بر گلبرگ تر یا آفتاب اختر گرفت
خال مشکین تو هوش از جان شیخ و شاب برد — لعل نوشین تو نوش از نیشکر گرفت
شعله از آتش عشق جهانسوز تو بود — شمعسانت را بجان پروانه را در بر گرفت

نفحه از ناف چو زلف عنبرسای تو / با صبا همراه شد آفاق در عنبر گرفت

اینچنین زاندازه بیرون جور بر کاتب مکن / ورنه از دست تو خواهد دامن داور گرفت

مهر اوج داد و دانش نکته آن کو آفتاب

در صف خدام جاهش جایگه بر در گرفت

تا چند خورم بر سر سنگ ره دربانت / ای پادشه خوبان رحمی بگدایانت

آیا ز کجا یابم نامی و نشان از تو / جویم گهی در شهر گاهی به بیابانت

در بادیه عشقت لب تشنه هزارانند / پوینده درگاهت جوینده احسانت

سرگشته چو بادم من آواره بهر سویی / شاید رسدم بویی ای گل ز گلستانت

بر باد سری کو نیست آشفته سودایت / آزاد دلی کو شد در چاه زنخدانت

ای تازه سوار من چابک مران توسن / سرهاست ز مردوزن خاک ره جولانت

از من تو چه میجویی ای جان بفدای تو / یاهم و دلی واهم کردیم بقربانت

خنجر کش و عاشق کش فرمانده و قربان کن / اینک همه جانها در چنبر فرمانت

زانگونه که کاتب را پامال جفا کردی

ترسم که در آویزد دیگر روز بدامانت

در هیچ دلی نیست گر از تو شرری نیست / در رهگذری نیست که خونین جگری نیست

جا کرده

جگر کرده بدل عشق تو خرسند از آنم — چون ریشه فرو شد ز بیابان بی ثمری نیست

منما تو بهر بی سر و پا چهره خدا را — کین آینه شایسته هر بی بصری نیست

ای یک دل و جان در تن هر چه که خواهی — امروز به تیغ تو ز من تشنه تری نیست

زاهد زندم طعنه برسوایی و مستی — منعش نتوان کرد که او را خبری نیست

برکاتب بیچاره جفا تا کی و تا چند — دانی که مرا داور ابجهان دادگری نیست

داد از تو برم بر در حکمت که امم را
چون درگه عالیش پناهی دگری نیست

این مه ز کدام آسمان است — یا سرو کدام بوستان است

نه ماه بدین صفت فروزان — نه سرو بدین نسق روان است

صد فتنه نهان در آستین است — صد شور عیان در آستان است

ای گل چه گلی که از جمالت — پژمرده گل است و گلستان است

در کنج فراق بی تو هر شب — کارم همه شیون و فغان است

اشکم بمحیط موج خیز است — آهم بفلک شرر فشان است

رحم آر بحال زار کاتب
آخر نه یکی ز بندگان است

روزها باید که تا از فیض نیسان حدوث
قطرهٔ باران شود لولوی غلطان حدوث

هفته‌ها باید که تا از یمن باد صبحدم
نوگل رعنا شود زیب گلستان حدوث

ماهها باید که از تاثیر ماه و آفتاب
پاره سنگی لعل گردد در بدخشان حدوث

سالها باید که تا از پرتو نور ازل
شاهدی زیبا شود شمع شبستان حدوث

عمرها باید دهد تا همچو مجنون بیدلی
در غم لیلی وشی سر در بیابان حدوث

قرنها باید شود تا همچو حکمت فاضلی
بینوایان را پناه از تیرباران حدوث

کلک کاتب تا بنامش کرد رنگین این غزل
زیبدار سازند سرلوح دبستان حدوث

ای حسن تو غوغای جهان را شده باعث
آشوب نگین شور نگارا شده باعث

از مهر رخت تافت یکی شعله در آفاق
حیرانی ذرات جهان را شده باعث

در مجمر سینه تف آتش حقیقت
سوز دل خونابه چکان را شده باعث

از چشم سیه مست تو یک فتنه صد آشوب
هم عالم و هم عالمیان را شده باعث

خالی که قلم بر گل روی تو رقم زد
داغ جگر لاله رخان را شده باعث

قدت چو برآورد سر از گلشن ایجاد
سرگشتگی سرو روان را شده باعث

کاتب چو کسی کز سوی خویشت ننوازد
حکمت که صفای دل و جان را شده باعث

در غم

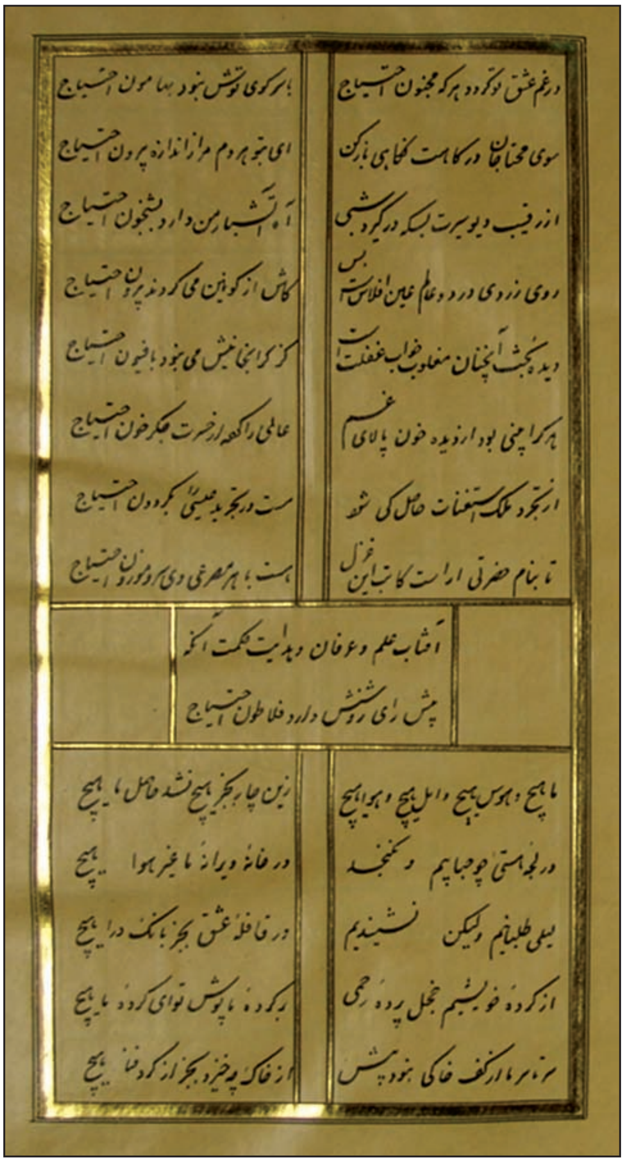

در غم عشق تو گردد هر که مجنون احتیاج ـ بار کوی توش نبود بهامون احتیاج

سوی محتاجان جانا در نگاهت گاهی باز کن ـ ای بتو هر دم مرا از اندازه بیرون احتیاج

از رقیب دیو سیرت بسکه در گرد نشی ـ آه آتشبار من دارد بشبخون احتیاج

روی زردی درد و عالم عیان افلاس بس ـ کاش از کوی این می کردند بیرون احتیاج

دیده بخت آنچنان مغلوب خواب غفلت است ـ کز گرانجانیش می نبود بافسون احتیاج

هر کرا چشمی بود از دیده خون پالای غم ـ عالمی را که از حسرت جگر خون احتیاج

از تجرد ملک استغنا حاصل کی شود ـ ست در تجرید عیسیٰ گردون احتیاج

تا بنام حضرتی آراست کاتب این غزل ـ هست با هر مصرعی وی را بموزون احتیاج

آفتاب علم و عرفان و هدایت حکمت آگه
پیش رای روشنش دارد فلاطون احتیاج

ما هیچ و هوس هیچ و امل هیچ و هوا هیچ ـ زین چار بجز هیچ نشد حاصل ما هیچ

در لجه هستی چو حبابیم و نگنجد ـ در خانه ویرانه ما غیر هوا هیچ

لیلی طلبانیم و لیکن نشنیدیم ـ در قافله عشق بجز بانگ درا هیچ

از کرده خویشیم خجل پرده رحمی ـ بر کرده ما پوش تو ای کرده ما هیچ

سر تا سر ما از کف خاکی نبود بیش ـ از خاک چه خیزد بجز از گرد فنا هیچ

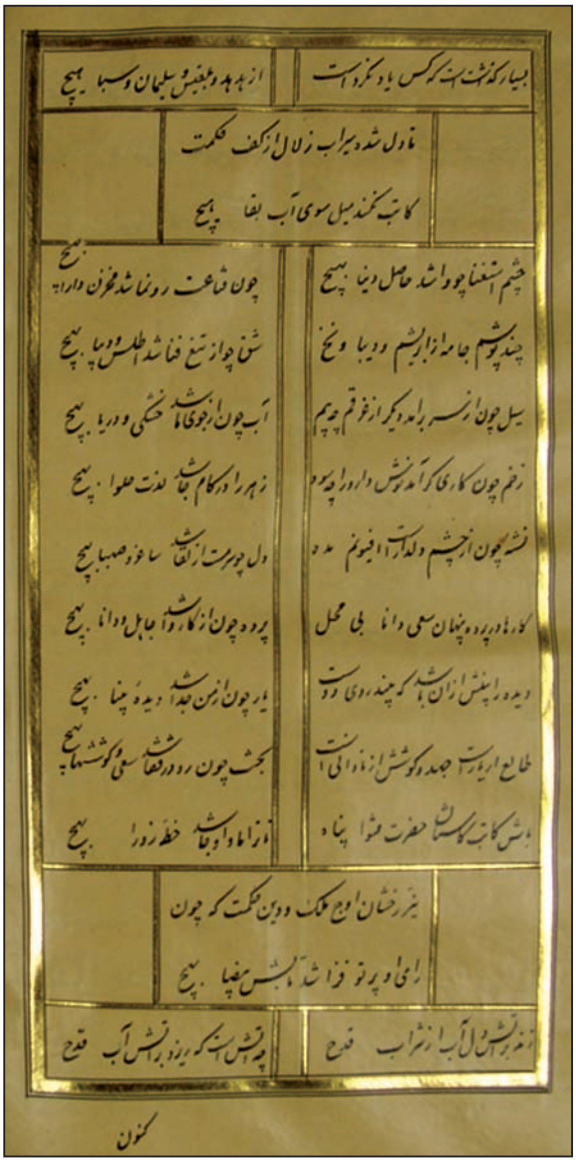

بسیار گذشته است که کس یاد نکرده است | از هدهد و بلقیس و سلیمان و سبا هیچ

تا دل شده سیراب زلال از کف حکمت
کاتب نکند میل سوی آب بقا هیچ

چشم استغنا چو وا شد حاصل دنیا هیچ | چون قناعت رونما شد مخزن دارا هیچ
چند پوشم جامه از ابریشم و دیبا و نخ | تن چو از تیغ فنا شد اطلس و دیبا هیچ
سیل چون از سر برآمد دیگر از غرقم چه بیم | آب چون از جوی ما بگذشت خشکی و دریا هیچ
زخم چون کاری گرآمد نوش دارو را چه سود | زهر را در کام جان باشد لذت حلوا هیچ
نشئه چون از چشم دلدار است افیونم مده | دل چو مست از لعل او باشد ساغر و صهبا هیچ
کارها در پرده پنهان سعی دانا بی محل | پرده چون از کار وا باشد جاهل و دانا هیچ
دیده را پیش از آن باشد که چیند روی دوست | یار چون از من جدا باشد دیده بینا هیچ
طالع ار یار است جهد و کوشش از نادانی است | بخت چون رو در قفا باشد سعی و کوشش ما هیچ
باش کاتب کاستانش حضرت مولا پناه | از ما دور و جا باشد خطر زورا هیچ

تیز رخشان اوج ملک و دین حکمت که چون
رای او پرتو فزا شد آفتاب بیضا هیچ

زن بر آتش دل آب از شراب قدح | چه آتش است که ریزد بر آتش آب قدح

کنون

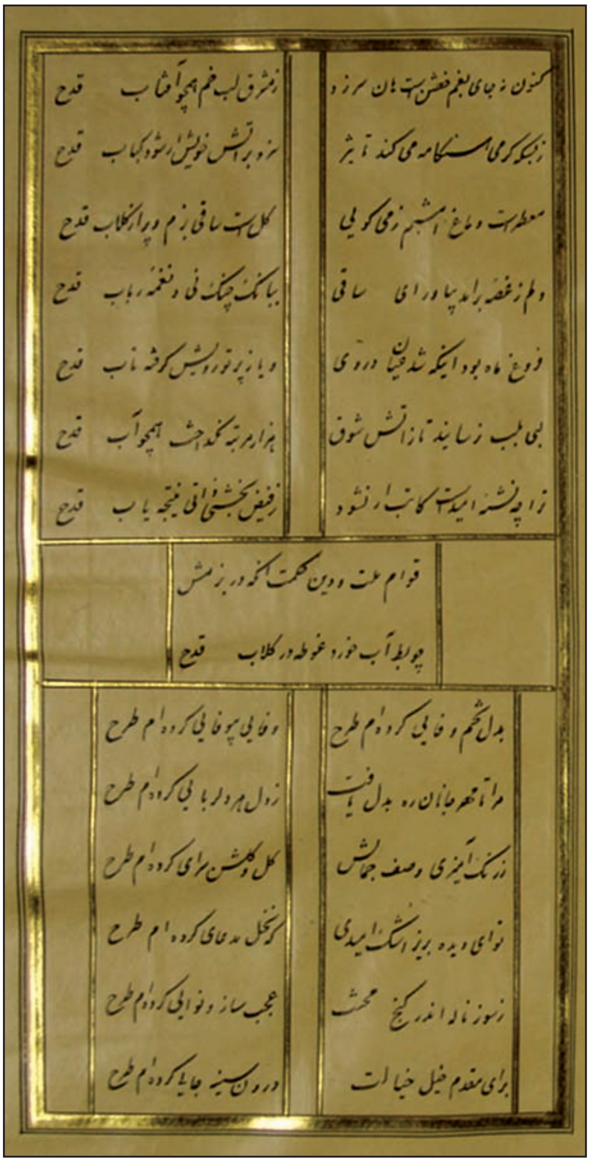

کنون ز جای بغم خفتش بت بان سر زد
ز مشرق لب خم همچو آفتاب قدح

ز بسکه گرمی استکامه می کند تا بثر
سزد بر آتش خویش ار شود کباب قدح

معطر است دماغ از شبم زمی کو لی
گل است ساقی بزم و پر از گلاب قدح

دلم ز غصه برآمد بیاور ای ساقی
بیانگ چنگ نی و نغمهٔ رباب قدح

فروغ ماه بود اینکه شد عیان در روی
ویا ز پرتو رویش گرفته تاب قدح

بلی لب ز ساینده تا ز آتش شوق
هزار مرتبه گدازد حث همچو آب قدح

ز آب چشمهٔ ایدست کاب از نشود
ز فیض بخشی‌ای فیجه یاب قدح

قوام ملت و دین حکمت اکه در بزمش
چو لعل آب خورد غوطه در گلاب قدح

بدل تخم وفایی کرده‌ام طرح
وفایی بی‌وفایی کرده‌ام طرح

مرا تا مهر جانان ره بدل یافت
ز دل مهر دلربایی کرده‌ام طرح

ز رنگ آمیزی وصف جمالش
گل و گلشن برای کرده‌ام طرح

نوای دیده بریز اشک امیدی
گر نخل مدعای کرده‌ام طرح

ز سوز ناله اندر کنج محنت
عجب ساز و نوایی کرده‌ام طرح

برای مقدم خیل خیالات
درون سینه جایی کرده‌ام طرح

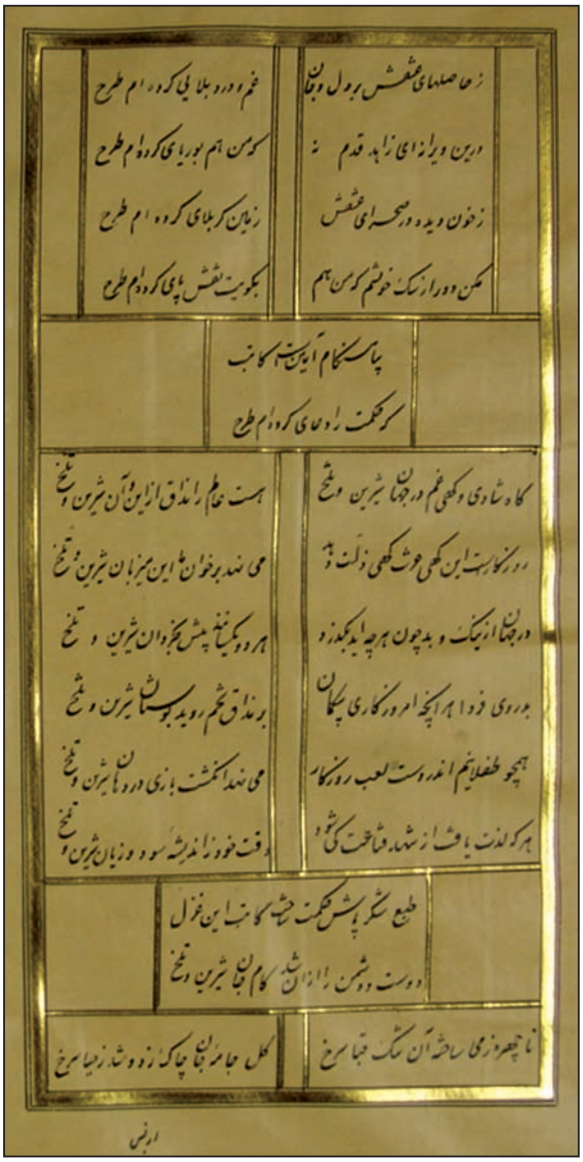

ز حاصلهای عشقش بر دل و جان · غم و درد و بلایی کرده‌ام طرح
درین ویرانه‌ای زاهد قدم نه · که من هم بوریایی کرده‌ام طرح
ز خون دیده در صحرای عشقش · زمانی کربلایی کرده‌ام طرح
مکن دور از سگ خویشم که من هم · بکویت نقش پایی کرده‌ام طرح

پاسکام آیدیست کاتب
که حکمت را دعایی کرده‌ام طرح

گاه شادی و گهی غم در جهان شیرین و تلخ · هست عالم را مذاق از این و آن شیرین و تلخ
روزگار است این گهی خوش گهی ذلت دهد · می نهد بر خوان‌ها این میزبان شیرین و تلخ
در جهان از نیک و بد چون هرچه آید بگذرد · هر دو یکسانند پیش بخردان شیرین و تلخ
بدروی فردا هر آنچه امروز کاری بیگمان · بر مذاق تخم روید بوستان شیرین و تلخ
همچو طفلانیم اندر دست لعب روزگار · می نهد انگشت بازی در دهان شیرین و تلخ
هر که لذت یافت از شهد قناعت کی شود · واقف خود زاندیشهٔ سود و زیان شیرین و تلخ

طبع شکرپاش حکمت شاه کاتب این غزل
دوست و دشمن را از آن شد کام جان شیرین و تلخ

تا چهره زمی ساخته آن تنگ قبا سرخ · گل جامه بجان چاک زد و شد ز حیا سرخ

ادیبی

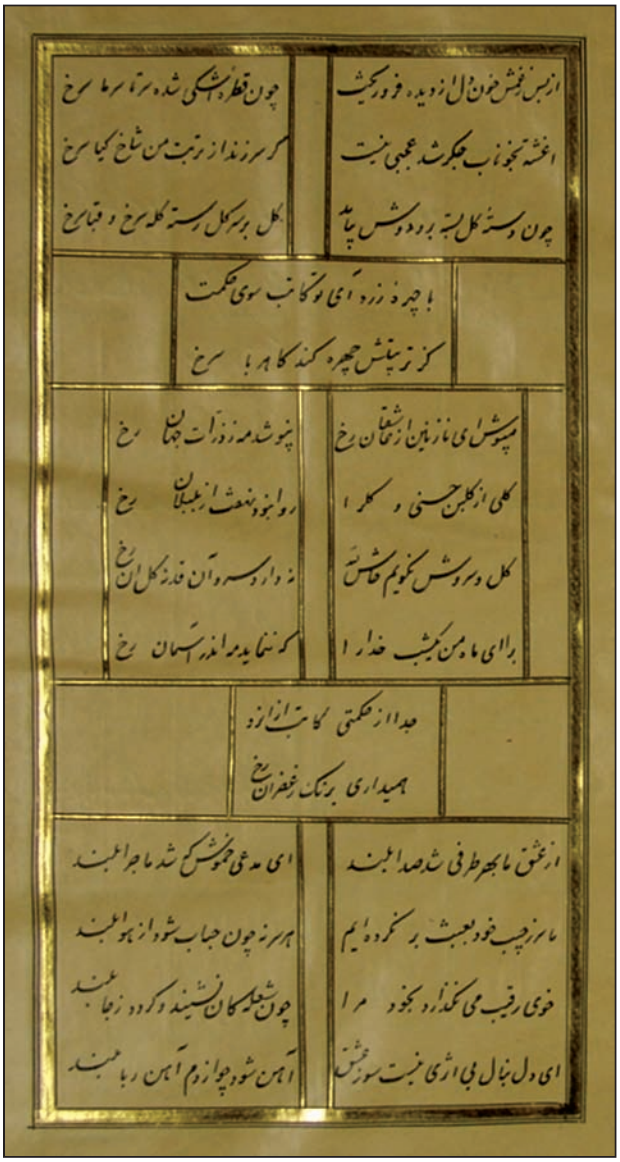

از بس ز غمش خون دل از دیده فرو ریخت / چون قطرهٔ اشکی شده سر تا سر ما سرخ
آغشته بخوناب جگر شد عجبی نیست / گر سر زند از تربت من شاخ گیا سرخ
چون دسته گل بسته بر دوش پیاله / گل بر سر گل رسته کله سرخ و قبا سرخ

با چهره زرد آمدی تو کاتب سوی حکمت
کز ترتیبش چهره کند کاهربا سرخ

میپوش ای نازنین از مشتاقان رخ / پنهان شده مه ز ذرات جهان رخ
گلی از گلبن حسنی و گل را / روا نبود نهفتن از بلبلان رخ
گل و سروش بگویم کاش هست / نه دارد سرو آن قد نه گل آن رخ
برای ما مپوشان بهر خدا را / که ننماید مه اندر آسمان رخ

جدا از حکمتی کاتب از آن رو
همی داری برنگ زعفران رخ

از عشق ما بهر طرفی شد صدا بلند / ای مدعی خموش که شد ماجرا بلند
ما سر ز جیب خود بعبث بر نکرده ایم / هر سر نه چون حباب شود از هوا بلند
خوی رقیب می نگذارد بخود مرا / چون شعله کان نشیند و گردد ز جا بلند
ای دل بنال بی اثری نیست سوز عشق / آهن شود چو از دم آهن ربا بلند

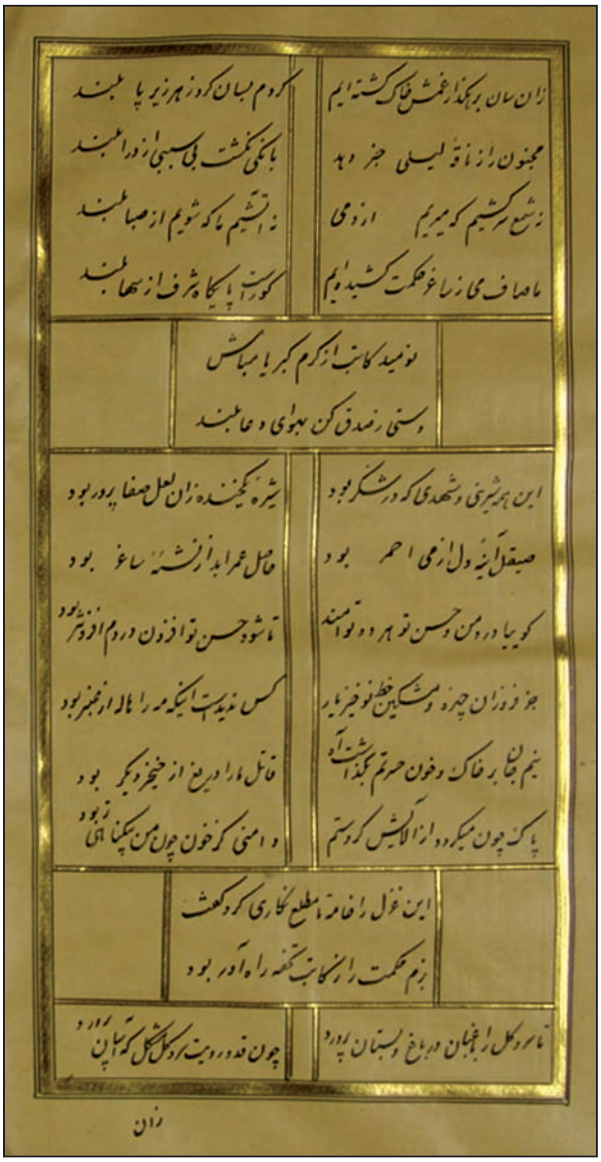

زان سان به رهگذار غمش خاک گشته‌ایم
کردم بسان کرد ز بهر زیر پا طلبند
مجنون را ز ناقه لیلی جز دید
با نکی نگشت بی سببی از درا طلبند
ز شمع سرکشیم که میریم از دمی
نه آتشیم ما که شویم از صبا طلبند
ما صاف می ز ساغر حکمت کشیده‌ایم
کوثر را پایگاه شرف از سها طلبند

نومید کاتب از کرم کبریا مباش
دستی ز صدق کن بهوای دعا طلبند

این همه شیرینی و شهدی که در شکر بود
شیره که چکنده زان لعل صفا پرور بود
صیقل آینه دل از می احمر بود
حاصل عمر ابد از نشئه ساغر بود
گویا در دمن و حسن تو هر دو توامند
تا شود حسن تو افزون دردم افزونتر بود
جز ز وزان چهره و مشکین خط نو خیز یار
کس ندیدست آنکه مه را هاله از عنبر بود
بنم نگار بر خاک و خون حسرتم بگذاشت آه
قاتل ما را دریغ از خنجر دیگر بود
پاک چون میگردد از آلایش گردستم
دامنی کز خون چون من بیکناهی تر بود

این غزل را خامه مطلع نگاری کرد گفت
بزم حکمت را ز کاتب تحفه راه آور بود

تا سرو گل را بجهان در باغ و بستان بود
چون قد و روی تو کز گل گل که تابان بود

زان

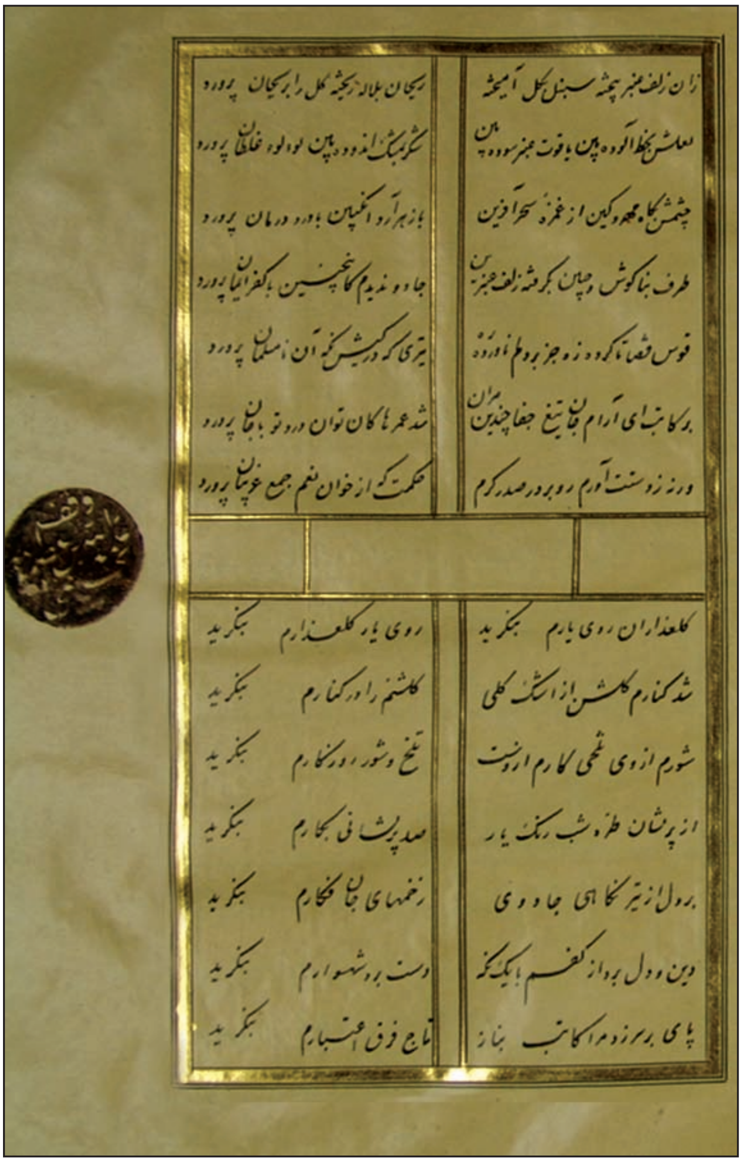

زان زلف عنبر بیخته سنبل بگل آمیخته
ریحان بلاله ریخته گل را بریحان پرورد

لعلش بخط آلوده بین یاقوت عنبر سوده بین
شکر بمشک اندوده بین لولوء غلطان پرورد

چشمش نگاه مهر و کین از غمزه سحر آفرین
با زهر آرد انگبین با درد درمان پرورد

طرف بناگوش و چنان بگرفته زلف عنبرین
جادو ندیدم کاینچنین با کفر ایمان پرورد

قوس قضا تا کرده زه جز بر دلم ناورده ره
تیری که در کیشش که آن [illegible] پرورد

بر کاتب ای آرام جان تیغ جفا چندین مران
شد عمرها کان توان درد تو با جان پرورد

ورنه ز دست آورم رو بر در صدر کرم
حکمت که از خوان نعم جمع غریبان پرورد

گلعذاران روی یارم بنگرید
روی یار گلعذارم بنگرید

شد کنارم گلشن از اشک گلی
گلشنم را در کنارم بنگرید

شورم از روی نمکی کارم ازوست
تلخ و شور روزگارم بنگرید

از پریشان طره شب رنگ یار
صد پریشانی بکارم بنگرید

بر دل از تیر نگاهی جادوی
زخمهای جان فکارم بنگرید

دین و دل برد از کفم با یک نگه
دست برد شهسوارم بنگرید

پای بر سر زد مرا کاتب بناز
تاج فرق اعتبارم بنگرید

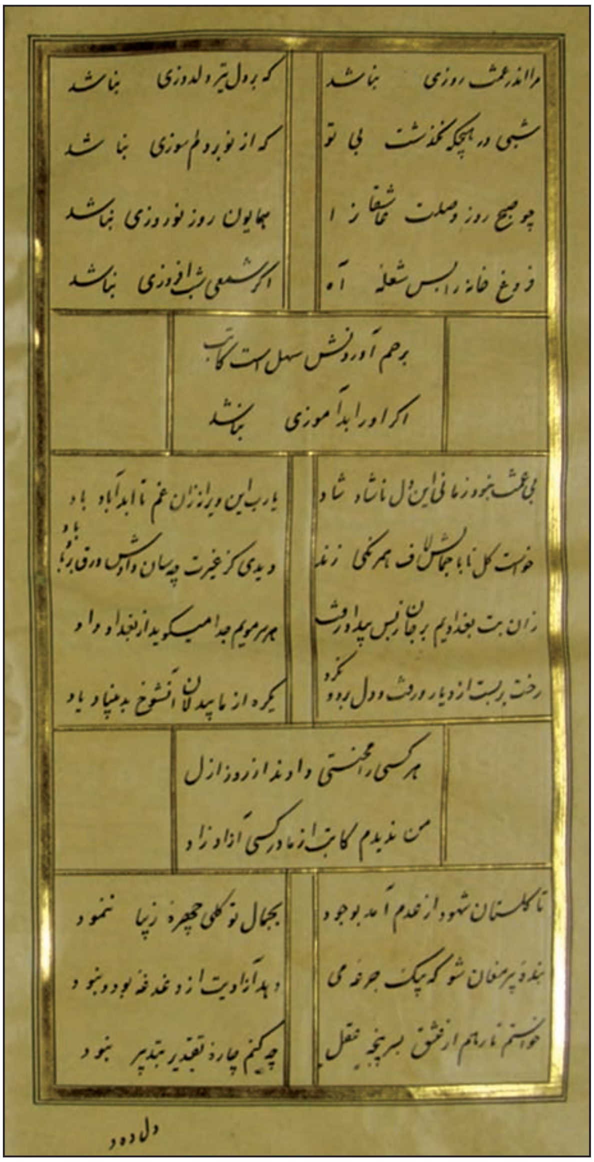

مرا اندر عشق روزی نباشد
که بر دل تیر دلدوزی نباشد
شبی در هجر که بگذشت بی تو
که از نو بر دلم سوزی نباشد
چو صبح روز وصلت شمعها را
همایون روز نوروزی نباشد
فروغ خانه را بس شعله آه
اگر شمعی شب افروزی نباشد
برحم آوردنش سهل است کاتب
اگر او را بدآموزی نباشد
بی عشق نبود زمانی این دل ناشاد شاد
یارب این ویرانه زان غم تا ابد آباد باد
خواست گل تا با جمالش لاف همرنگی زند
دیدی که از غیرت چسان دادش ورق بر باد
زان بت بغدادیم بر جان بس بیداد رفت
هر سر مویم جدا میگوید از بغداد داد
رخت بربست از دیار و رفت و دل برد و نکرد
یک ره از ما بیدلان آن شوخ بدبنیاد یاد
هر کسی را محنتی دادند از روز ازل
من ندیدم کاتب از مادر کسی آزاد زاد
تا گلستان شهود از عدم آمد بوجود
بجمال تو گلی چهره زیبا ننمود
بنده پیر مغان شو که بیک جرعه می
دهد آزادیت از دغدغه بود و نبود
خواستم تا رهم از عشق بسر پنجه عقل
چه کنم چاره تقدیر بتدبیر نبود
دلداده

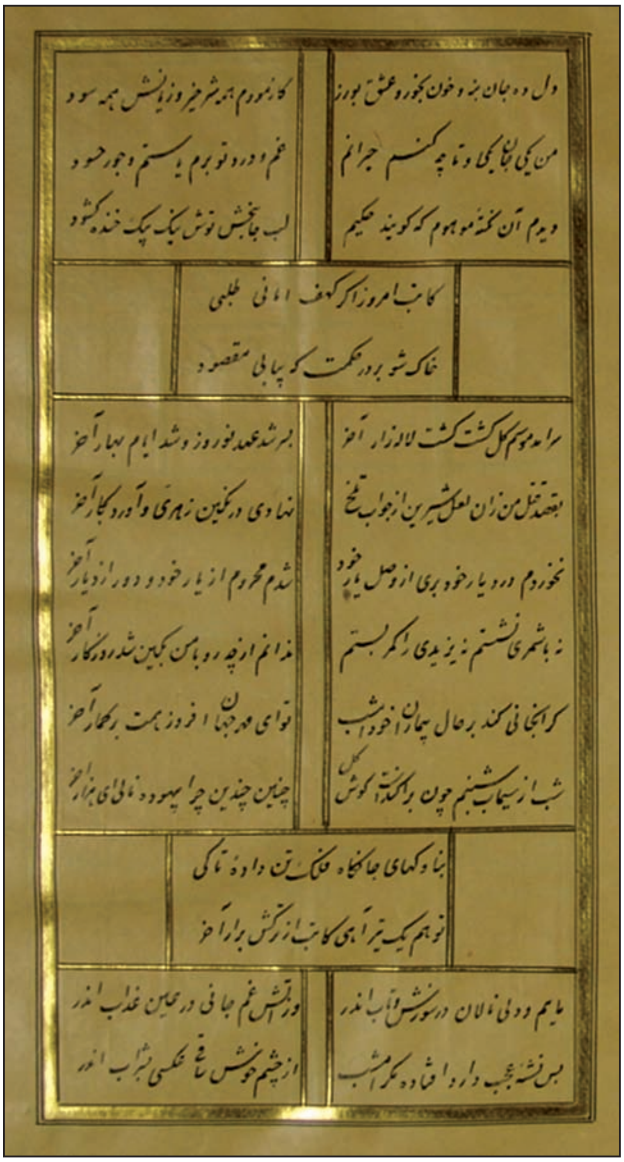

دل ده جان بنه و خون بخور و عشق بورز / کاندرو هم شر و خیر و زیانش همه سود

من کی‌ام تا بکی و تا چه کنم چه دانم / غم و درد تو برم یا ستم و جور حسود

دیدم آن نکتهٔ موهوم که گویند حکیم / لب جانبخش تو تا یک پک خنده گشود

کاتب امروز اگر کهف امانی طلبی / خاک شو بر در حکمت که بیابی مقصود

برآمد موسم گل گشت لاله‌زار آخر / بسر شد عید نوروز و شد ایام بهار آخر

بقصد قتل من زان لعل شیرین از جواب تلخ / نهادی در کمین زهری و آوردی بکار آخر

نخوردم درد یار خود بری از وصل یار خود / شدم محروم از یار خود و دور از دیار آخر

نه با شمری نشستم نه یزیدی را کمر بستم / ندانم از چه رو با من بکین شد روزگار آخر

کرا انجا نمی‌کند بر حال بیماران خود امشب / توای مهر جهان افروز همت برگمار آخر

شب از سیماب شبنم چون برآکنده گوش گل / چنین چندین چرا بیهوده نالی ای هزار آخر

بناوکهای جانکاه فلک تن داده تا کی / تو هم یک تیر آهی کاتب از ترکش برآر آخر

ماییم و دلی نالان در سوزش و تاب اندر / وز آتش غم جانی در عین عذاب اندر

بس فتنه عجب دارد افتاده بکار امشب / از چشم خوش ساقی عکسی بشراب اندر

جز آتش و آه من نبود سحر ار بینی
دود دل شرر پیچان برقی به سحاب اندر

نزدیکیم و بس دورم در وصلم و مهجورم
نشنیده کسی چون من لب تشنه به آب اندر

در پنجهٔ عشقت چیست حال دل مشتاقان
پر سوخته عصفوری در چنگ عقاب اندر

گفتم که کنم پنهان اسرار غم عشقش
گفتا که تواند بست بو را به گلاب اندر

تا چند کنی کاتب شرح غم هجرانش
این قصه به پایان ناید به کتاب اندر

ابروش به صفحهٔ عارض کشید طغرای ناز
یعنی به من چشم شد منشور استغنای ناز

در خرام آرد چو آن سرو سهی بالای ناز
بر زمین ریزد ز عطف دامنش گلهای ناز

پای تا سر جمله نازی کو که استاد ازل
پیکر خوبت سراسر ساخت از اجزای ناز

چشم بد دور از تو باد امروز کز اسباب حسن
راست بر بالای رعنای تو شد کالای ناز

ای بناز از غم مرا امروز میداری هلاک
آه بر امروز من ای وای بر فردای ناز

عضو عضوت گرچه ممتاز است اندر ناز لیک
چشم مستت بس خوش افتاده است از اعضای ناز

آفتاب لطف حکمت تا به من تابیده است
باشد از نازی بخود کاتب چو بیدل جای ناز

روی تو به خورشید مقابل نکند کس
با حسن تو این دعوی باطل نکند کس

ناکس

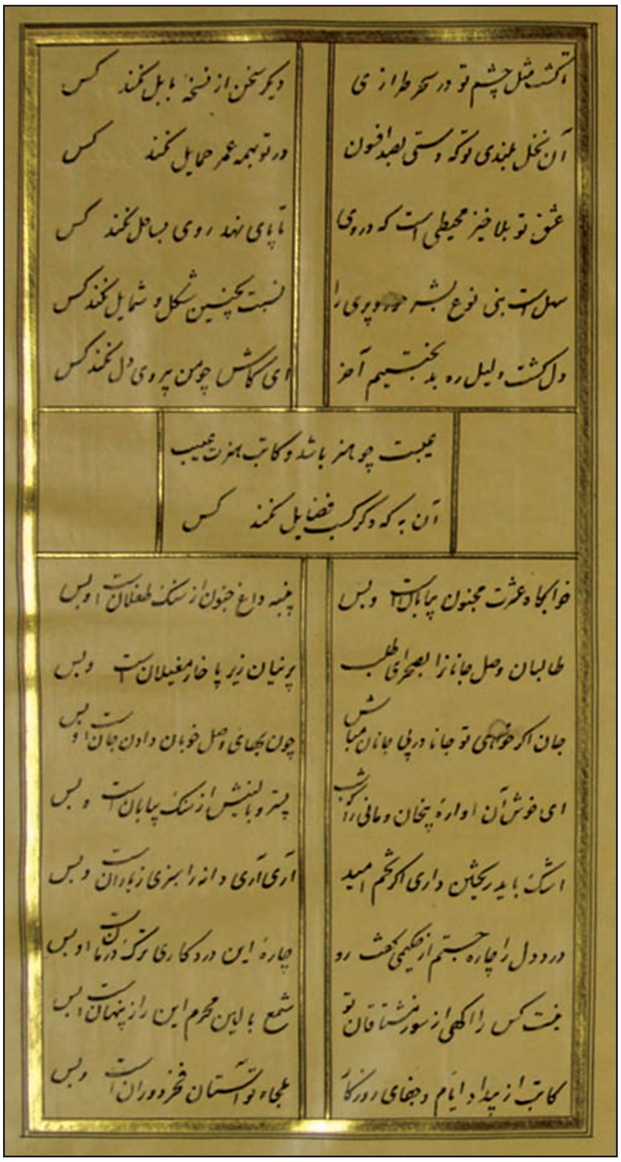

اکنون مثل چشم تو در سحر طرازی | دیگر سخن از نسخهٔ بابل نکند کس

آن نخل بلندی تو که دستی نرسد افسون | در تو همه عمر حمایل نکند کس

عشق تو بلاخیز محیطی است که در وی | تا پای نهد روی به ساحل نکند کس

سهل است بنی نوع بشر حور و پری را | نسبت به چنین شکل و شمایل نکند کس

دل کشت و لیلی ره به نخستین آخر | ای کاش چو من پیروی دل نکند کس

عیبت چو هنر باشد و کاتب هنرت عیب
آن به که دگر کسب فضایل نکند کس

خوابگاه عشرت مجنون بیابان است و بس | پنبه داغ جنون از سنگ طفلان است و بس

طالبان وصل جانان را به صحرای طلب | پرنیان زیر پا خار مغیلان است و بس

جان اگر خواهی تو جانا در پی جانان مباش | چون بهای وصل خوبان دادن جان است و بس

ای خوش آن آوارهٔ بیخان و مانی کز شب | بستر و بالینش از سنگ بیابان است و بس

اشک باید ریختن داری اگر تخم امید | آری آری دانه را سبزی ز باران است و بس

درد دل را چاره جستم از حکیمی گفت رو | چارهٔ این دردکاری ترک درمان است و بس

بخت کس را کی ز سوز مشتاقان تو | شمع با این محرم این راز پنهان است و بس

کاتب از بیداد ایام و جفای روزگار | ملجاء تو آستان فخر دوران است و بس

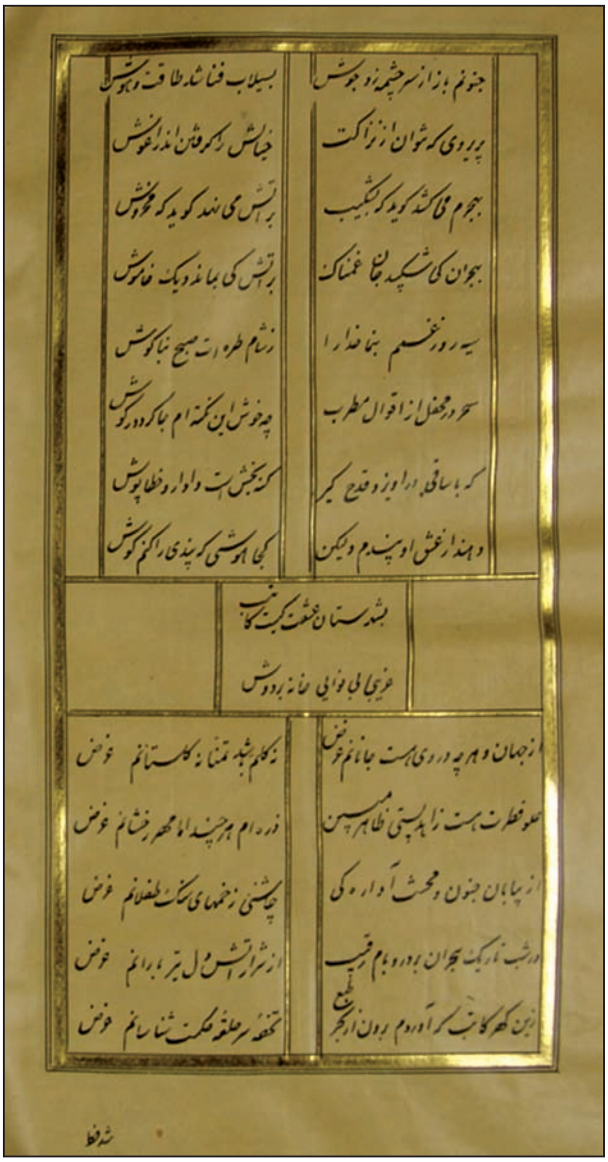

جنونم باز از سرچشمه زد جوش — بسیلاب فنا شد طاقت و هوش

پری روی که نتوان از نزاکت — خیالش را گرفتن اندر آغوش

بجرم می کشد گوید که نشکیب — بر آتش می نهد گوید که مخروش

بجان کی شکیبد جان غمناک — بر آتش کی بماند دیگ خاموش

سیه روز غمم بنما خدا را — ز شام طره ات صبح بناگوش

سحر در محفل از اقوال مطرب — چه خوش این نکته ام جا کرد در گوش

که با ساقی درآویز و قدح گیر — که بخشش هست داوار و خطاپوش

دهند از عشق او پندم ولیکن — کجا هوشی که پندی را کنم گوش

بشهرستان عشقت گر کنی گشت

غریبی بی نوایی خانه بر دوش

از جهان و هر چه در وی هست جانانم غرض — نه گلم باشد تمنا نه گلستانم غرض

صوفی فطرت هست زاهد پستی ظاهر مپرس — ذره ام هر چند اما مهر رخشانم غرض

از بیابان جنون و وحشت آواره کی — چاشنی زخمهای سنگ طفلانم غرض

در شب تاریک هجران بود و بام رقیب — از شرار آتش دل تیر بارانم غرض

زین کهن کاتب که آوردم برون از گنج طبع — تحفهٔ سر حلقهٔ حکمت شناسانم غرض

شد فط

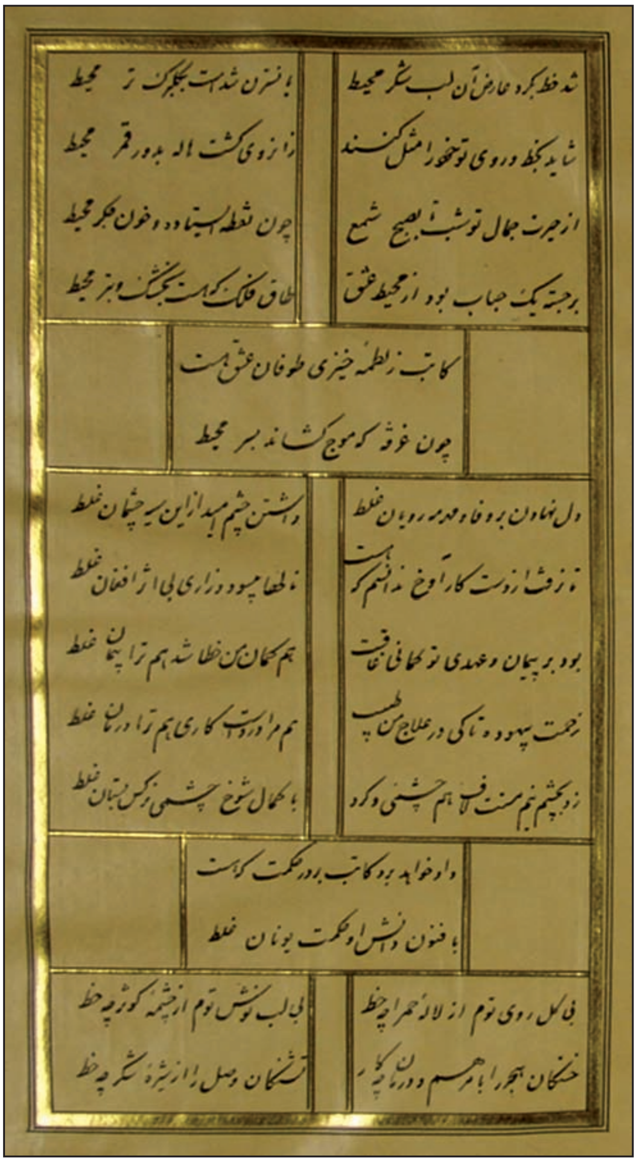

شد خط بگرد عارض آن لب شکر محیط
با نسترن شده است بگلبرگ تر محیط

شاید بخط و روی تو خور را مثل کنند
زانروی گشت هاله بدور قمر محیط

از حیرت جمال تو شب تا بصبح شمع
چون نقطه ایستاده و خون جگر محیط

بر جسته یک حباب بود از محیط عشق
طاق فلک که هست بکنگ و بحر محیط

کاتب ز لطمهٔ خیزی طوفان عشق هست
چون غوطه که موج کشاند بسر محیط

دل نهادن بر وفا و مهر مه رویان غلط
داشتن چشم امید از این پری چشمان غلط

نه ز رفتار زوست کار آوخ نه دانستم که هست
نالها بیسود و زاری بی اثر افغان غلط

بود بر پیمان و عهدی تو گمانی تا وقت
هم گمان من خطا شد هم ترا پیمان غلط

زحمت بیهوده تا کی در علاج من طبیب
هم مرا درد است کاری هم ترا درمان غلط

زد بچشم نیم مستت آفتاب هم چشمی و کرد
با کمال شوخ چشمی نرگس بستان غلط

داد خواهد بود کاتب بود در حکمت که هست
با فنون دانش او حکمت یونان غلط

بی گل روی توام از لالهٔ حمرا چه حظ
بی لب نوشش توام از چشمهٔ کوثر چه حظ

خستگان هجر را با مرهم و درمان چه کار
تشنگان وصل را از شیرهٔ شکر چه حظ

کور را بهره از لذت دیدار نیست / مرغ شب را آری از مهر ضیاگستر چه حظ

شوره خاک تیره را با قطره باران چه سود / سخت دل زاهد را از اشک چشم تر چه حظ

در نگیرد گفته واعظ چو در ما بیدلان / بر فلک گیرم رساند پایه منبر چه حظ

تا سحر شبها من و زاری و غلطیدن بخاک / بیقرار عشقم از بالین و از بستر چه حظ

میل کاتب سوی باغ از بزم حکمت چون کنم / با شمیم خلقش از ریحان و سیسنبر چه حظ

پای تا سر از تف هجر تو سوزانم چو شمع / بی تو در کنج جدایی شعله سامانم چو شمع

آب با آتش نسازد این عجب باشد که من / در میان آب اشک خود گدازانم چو شمع

با خیال زلف مشکین تو هر شب تا سحر / بر کشند دود آه خویش پیچانم چو شمع

بهر دیدارت سر دیگر برون آرم ز شوق / گر زنی گردن به تیغ تیز هجرانم چو شمع

سوختم از غایت حسرت تا ترا بشناختم / شعله ادراک من شد آتش جانم چو شمع

بیدل آتش نهادم من که بعد از مردنم / می شود ظاهر سراپا داغ پنهانم چو شمع

ظل حکمت تا مرا اندر پناه خود گرفت / بعد از این کاتب چه باک از باد عدوانم چو شمع

ای شده نخل قدت زیب ده صفحه باغ / لاله را بر جگر از چهره زیبای تو داغ

ادی

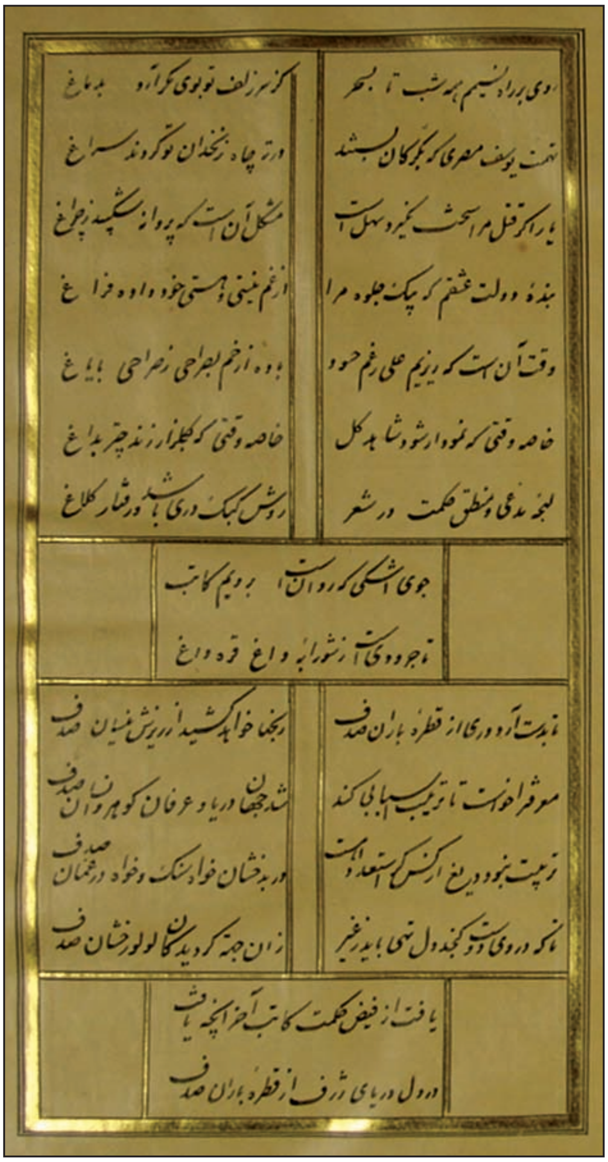

روی بر راه نسیم همه شب تا بسحر
کز سر زلف تو بوی که آرد بدماغ
تهمت یوسف مصری که بگرگان بستند
در ته چاه زنخدان تو گردند سراغ
بندهٔ دولت عشقم که بیک جلوه مرا
از غم نیستی و هستی خود داده فراغ
وقت آن است که ریزیم علی رغم حسود
باده از خم بصراحی ز صراحی بایاغ
خاصه وقتی که نمودار شود شاهد گل
خاصه وقتی که گلزار زند چتر بباغ
لهجه مدعی و منطق حکمت در شعر
روش کبک دری باشد و رفتار کلاغ
جوی اشکی که روان است ز بوم کاتب
تا بدست آورد از قطرهٔ باران صدف
رنجها خواهد کشید از ریزش نیسان صدف
شد جهان دریا و عرفان گوهر و انسان صدف
ور بدخشان خواه سنگ و خواه در عمان صدف
زان جهت گردیده کان لولو رخشان صدف
یافت از فیض حکمت کاتب آخر آنچه یافت
در دل دریای شرف از قطرهٔ باران صدف

دل ریختیم در قدم میهمان عشق / این است رسم پیشکش از میزبان عشق
ازاو شد دل از غم سود و زیان عشق / چون گوی داده سر بخم صولجان عشق
آتش بجان زنم همه مرغان باغ را / گر سر کنم حکایتی از داستان عشق
زاهد تو و بهشت و قصور و نعیم خلد / بگذار عشق از آن من و من از آن عشق
برخیز تا که از ستم چرخ کینه جو / آریم رو بدر که دار الامان عشق
ترسم ز نا صبوری دل عاقبت چو نی / از چاک سینه سر بدر آرد فغان عشق
دل بردن است و جان زدن و دین ربودن است / آیین و رسم رهزنی رهزنان عشق
نزدیک شد چنان ز خرام تو بر خورد / ای اولین خرام تو آخر زمان عشق
جانا بپا که شررهای آه من / خوش مشعلی است بهر شب رهروان عشق
طفلان اشک من همه غلطان بخاک و حیف / کس را نظر نبود سوی زادگان عشق
کاتب اگر ربی بسوی حکمت این غزل
باشد بجا بخواند اگر ارمغان عشق
ای طاقت من ز دوریت طاق / طاقی تو به نیکویی در آفاق
دیدیم بسی ولی ندیدیم / جفت تو بزیر این کهن طاق
خوبان زمانه را یکایک / در چنبر زلفت است اعناق

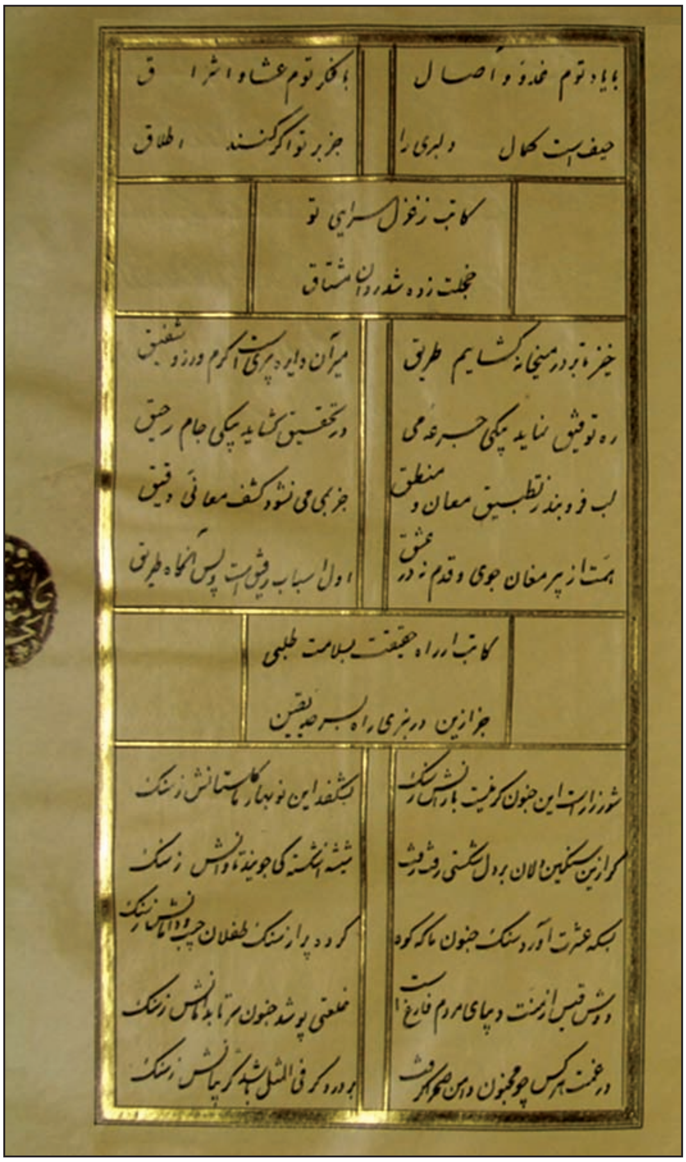

با یاد توام غدو و آصال — با فکر توام عشا و اشراق
حیف است کمال دلبری را — جز بر تو اگر کنند اطلاق

کاتب ز غزل سرای تو
خجلت زده شد روان مشتاق

خیز تا بر در میخانه گشاییم طریق — میر آن داور دهری اکرم ورز و شفیق
ره توفیق نیاید بکی جرعه می — در تحقیق گشاید یکی جام رحیق
لب فرو بند ز تطبیق معان و منطق — جز بمی نشود کشف معانی دقیق
همت از پیر مغان جوی و قدم نه در عشق — اول اسباب رفیق است پس آنگاه طریق

کاتبا در ره حقیقت بسلامت طلبی
جز ازین در نبری راه بسر حد یقین

شور زار است این جنون کز فیض بارانش ز سنگ — بشکفد این نوبهار گلستانش ز سنگ
گر ازین سنگین دلان بر دل شکستی رفت رفت — شیشه بشکسته کی جویند تاوانش ز سنگ
بسکه عشرت آورد سنگ جنون ما که کرد — گردد پر از سنگ طفلان جیب و دامانش ز سنگ
وحش قیس از منت دیبای مردم فارغ است — خلعتی پوشد جنون سر تا بدامانش ز سنگ
در غمت هر کس چو مجنون در بن صحرا گرفت — بردرد گر فی المثل شاه گریبانش ز سنگ

در عشق اگر چو مجنون دامن صحرا گرفت — برد دگر فی الشل شاه گر پاش زرنگ

بر وجود ناتوانم رحم ای سیل سرشک — مرشد خاک باشد این و نیست پنهانش زرنگ

ما درو هر آینه مارا چند که می پرورد — آدمی خوار است و با شاه چنگ و دندانش زرنگ

گر توانی سوی خود دیوانه خود را از لطف — می توانی ساختن ممنون احسانش زرنگ

رز جان ناتوان من چه سان بایست ها گرفت — غمزه گو بگذراند نوک پیکانش زرنگ

روی کوی حکمت آور کاتبا کز فیض او
میدهد خاصیت لعل بدخشانش زرنگ

کشد هردم سوی آن لب او وفا دل — گذارد در کف قاتل مرا دل

نه پیچد رو دگر زان چشم و ابرو — خورد هر لحظه صد تیر جفا دل

غباری گر ز پای تو چیغو — کشد در دیده همچون توتیا دل

من از زلف تو دانستم که مارا — نهد در پنجه دام بلا دل

زما پیکانگی خو کرده افسوس — شده تا با غم تو آشنا دل

بجان شو بنده حکمت تو کاتب
که از رایش همی جوید صفا دل

شها ز همین چشم تو شد جای تغافل — هر شیوه نازت کند ایمای تغافل

هرچند

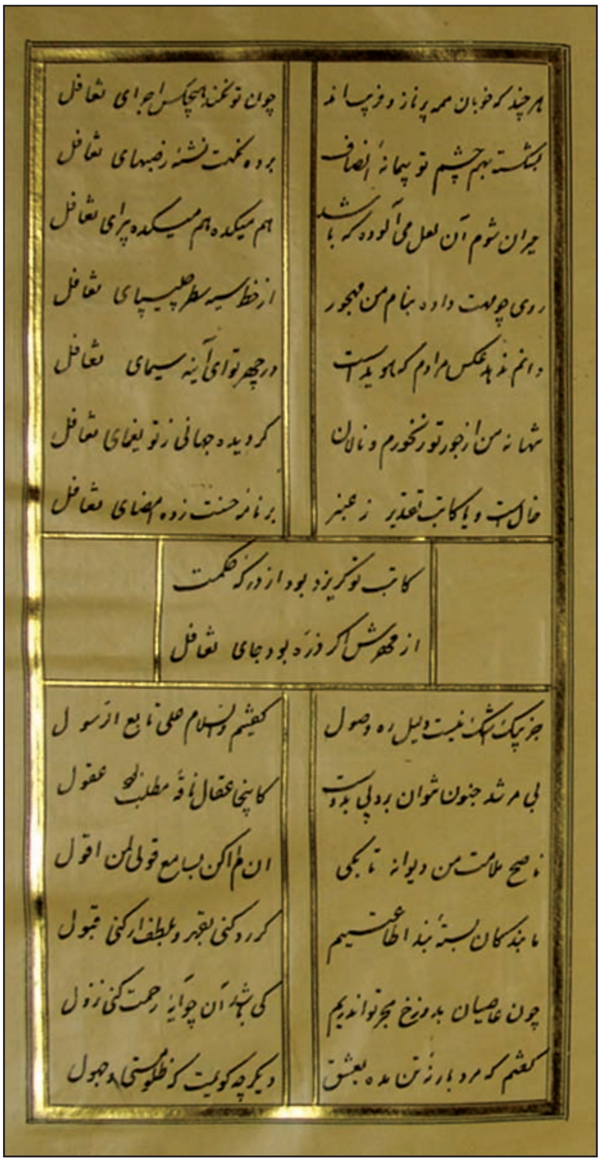

هرچند که خوبان همه پرناز و فریب‌اند
چون تو نکند هیچکس اجرای تغافل

بشکسته بهم چشم تو پیمانهٔ انصاف
بر دو نگهت نشئهٔ صهبای تغافل

حیران شوم آن لعل می‌آلوده که باشد
هم میکده هم میکده‌پرای تغافل

روی چو مهت داده به نام من مهجور
از خط سیه سطر چلیپای تغافل

دانم ندهد عکس مرادم که هویداست
در چهر تو ای آینه سیمای تغافل

شاها نه من از جور تو رنجورم و نالان
گردیده جهانی ز تو یغمای تغافل

خال است و یا کاتب تقدیر ز عنبر
بر نامهٔ حسنت زده امضای تغافل

کاتب تو گریزد بود از درکه حکمت
از مهر توش اگر ذره بود جای تغافل

جز پیک شکسته نیست دلیل ره وصول
گفتیم و السلام علی تابع الرسول

بی مرشد جنون نتوان برد پی به دوست
کاینجا عقال نامهٔ مطلب بود عقول

ز صبح ملامت من دیوانه تا بکی
ان لم اکن بسامع قولی لمن اقول

ما بندگان بستهٔ بند اطاعتیم
گر رد کنی بقهر و بلطف ار کنی قبول

چون عاصیان بدوزخ مجبور اندیم
کی باشد آن چو آیهٔ رحمت کنی نزول

گفتم که مرد بار زن تن مده بعشق
دیگر چه گویمت که ظلومستی و جهول

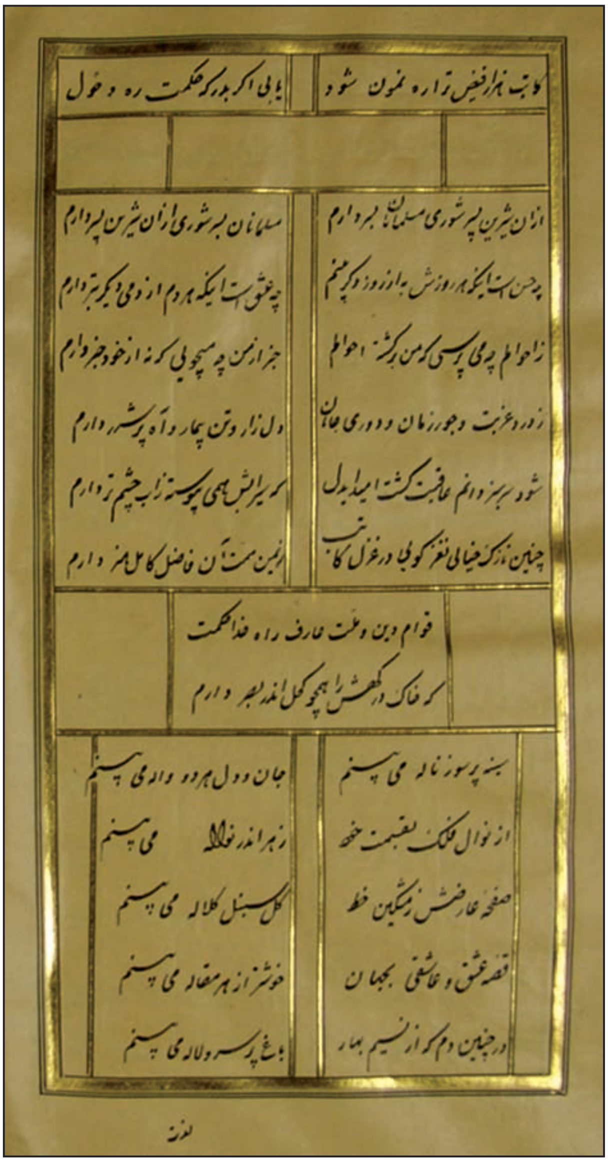

کاتب ز فیض تازه ممنون شود | یابی اگر بدر که حکمت ره دخول

ازان شیرین پسر شوری مسلمانان بسر دارم | مسلمانان بسر شوری ازان شیرین پسر دارم

چه حسن است اینکه هر روزش به از روز دگر بینم | چه عشق است اینکه هردم از دمی دیگر بتر دارم

ز احوالم چه می‌پرسی که من برگشته احوالم | خبر از من چه میجویی که نه از خود خبر دارم

ز درد غربت و جور زمان و دوری جانان | دل زار و تن بیمار و آه پر شرر دارم

شود سرسبز دانم عاقبت کشت امید دل | که پرآبش همی پیوسته زآب چشم تر دارم

چنین نازک خیالی نغز گویی در غزل کاتب | ازین منت آن فاضل کامل هنر دارم

قوام دین و ملت عارف راه خدا حکمت
که خاک درگهش را همچو کحل اندر بصر دارم

سینه پر سوز ناله می پسندم | جان و دل هر دو واله می پسندم

از زوال فلک بقسمت خود | زهر اندر نواله می پسندم

صفحه عارضش ز مشکین خط | گل سنبل کلاله می پسندم

قصه عشق و عاشقی بجهان | خوشتر از هر مقاله می پسندم

در چنین دم که از نسیم بهار | باغ پر سرو لاله می پسندم

لدنه

لذت صد هزار سالهٔ عمر
در شراب دو ساله می‌بینم

بیت حکمت ز نکته‌ها کاتب
هر یکی یک رساله می‌بینم

من آن مرغ سبکبالم که از هر قید آزادم
نه از کنج قفس دلتنگ و نه از گلشن شادم

ز ناب دست برد عقل ویران بودم ار چندی
بحمدالله که باز آمد جنون و کرد آبادم

چنان کاسد متاع هستیم کز خویش را سوزم
نپندارم ز بیقدری که خاکستر برد بادم

ز حیرانی نمی‌بینم پس از پی خویشتن گویا
ز فن‌های جنون تعلیم حیرت داد استادم

نمردم صدره ز غم ولیکن چون توان کردن
قضای سرنوشت است این و از مادر چنین زادم

از آن تیغی که شادابی دهد خون شهیدان را
گرفتم دلکش زخمی و جان را در بها دادم

به خاک کوی او از بیقراری بسکه غلطیدم
چو طفل اشک خویش آخر ز چشم مردم افتادم

ندارد هیچگه میل بلندی فطرت پستم
به سان سایه تا پیدا شدم بر خاک افتادم

نخواهد کرد بس چرخ از ستم گیتی که کاتب
بگوش چاکران شیخ الاسلامی رسد دادم

تا که وصف شکرین لعل ز آسر کرده‌ام
قافیه از بسکه شیرین شد مکرر کرده‌ام

بندهٔ دیرینهٔ دونسرای محتشم
عمرها در خاک ری صرف این در کرده‌ام

با خیال لعل میگون تو در شبهای تار
من بجای باده خون دل بساغر کرده ام
از نوایم زان خوش آمد کس نمیداند که من
خشت اندر زیر سر یا بالش از پر کرده ام
بسکه از شور جنونم آب چشم از سر گذشت
چه مجنون روید از خاکی که بر سر کرده ام
تا خیالت پا نهد در چشم و آید در دلم
مهر دیگر دلبران از چشم و دل بر کرده ام

زینهار کاتب شود مقبول گر فکر من
تا بنام حکمتش پیرایه از بر کرده ام

باز دل در دبستانی بسته ام
دیده از هر این وانی بسته ام
بر نقابی کمندی داده ام
جان بچراگه جوانی بسته ام
از گل رنگین اشکم در کنار
طور و طرز گلستانی بسته ام
همچو بلبل بر گل روی کسی
هر نفس یکداستانی بسته ام
از فغان و ناله هر شب تا سحر
راحت راه جهانی بسته ام
این همه جوی روان از خون دل
در غم سرو روانی بسته ام

سوی حکمت کاتب از حسن دعا
هر سحر که کاروانی بسته ام

بکویت جان من با دیده خونبار مینالم
چو بلبل در بر گل زار در گلزار مینالم

بردیم

بر رویم مروت باغبان در بست و حسرت
بیاد لاله رویی سرو قد دستان خود
بنا شد در چمن زار همین خاص نوای قمری

بروی خاک غلطم در بن دیوار مینالم
بگرد هر چمن گردم بهر کهسار می نالم
مراهم با سهی سروست کار و زار مینالم

ندانم تا که این درد را چاره کنم کاتب
گهی از دوست میگریم که از اغیار مینالم

شد از کف در غم جانان قرار و صبر و تاب من
شود افزوده از آب آتش این بس عجب دارم
من و مجنون دو همزادیم در عشق بتان آخر
نهد داغ غلامی بر جبین شیرین سوار از ا

سیه شد روز من از هجران برای آفتاب من
فزاید آتش دل از آب این چشم پر آب من
نصیب وی پایمال گشت و گنج غم نصاب من
خرامد گر بمیدان خسرو زرین رکاب من

ندانم تا که این درد را چاره کنم کاتب
گهی از دوست میگریم که از اغیار مینالم

شد از کف در غم جانان قرار و صبر و تاب من
شود افزوده از آب آتش این بس عجب دارم
من و مجنون دو همزادیم در عشق بتان آخر
نهد داغ غلامی لاله رو یارا به پیشانی

سیه شد روز من از هجران برای آفتاب من
فزاید آتش دل از آب این چشم پر آب من
نصیب وی پایمال گشت و گنج غم نصاب من
خرامد گر بمیدان خسرو زرین رکاب من

شود تا اگر از حال دل ریش گرفتاران / نوشتن باید از خون جگر کاتب کتاب من

بیا و گرمی بازار دلبران بشکن / بغمزه رونق کردار ساحران بشکن

کرشمه کن و گل را ورق بباد بده / تبسمی بکن و غنچه را دهان بشکن

نقاب برفکن از چهره جام استغنا / بگیر از مه و برفق فرقدان بشکن

برون خرام بآن زلف و عارض و قامت / رواج سنبل و شمشاد و ارغوان بشکن

هزار قلب سپه را ز خیل سیم تنان / بیک نگاه از آن چشم ناتوان بشکن

بناز گوی که خجلت بنازنینان ده / بخنده گوی که قدر شکر جان بشکن

نبات لاف حلاوت اگر زند کاتب
تو قیمتش بکلام شکرفشان بشکن

ای لعبت خندان من ای رو سخندان / تا چند شوم در غم تو زار و پریشان

هم درد تو بر سینه و هم داغ تو بر دل / هم تیر تو در پهلو و هم زخم تو بر جان

در دیده نماند آب که در گریه فرو شستم / در دل نبود تاب که تا بر کشم افغان

جایی که دهن باز گشایی به تبسم / غنچه چه بود تا که گشاید لب خندان

ماهی بجمال تو و سروی بچه راست / در هیچ فلک سر زند و هیچ گلستان

دریای

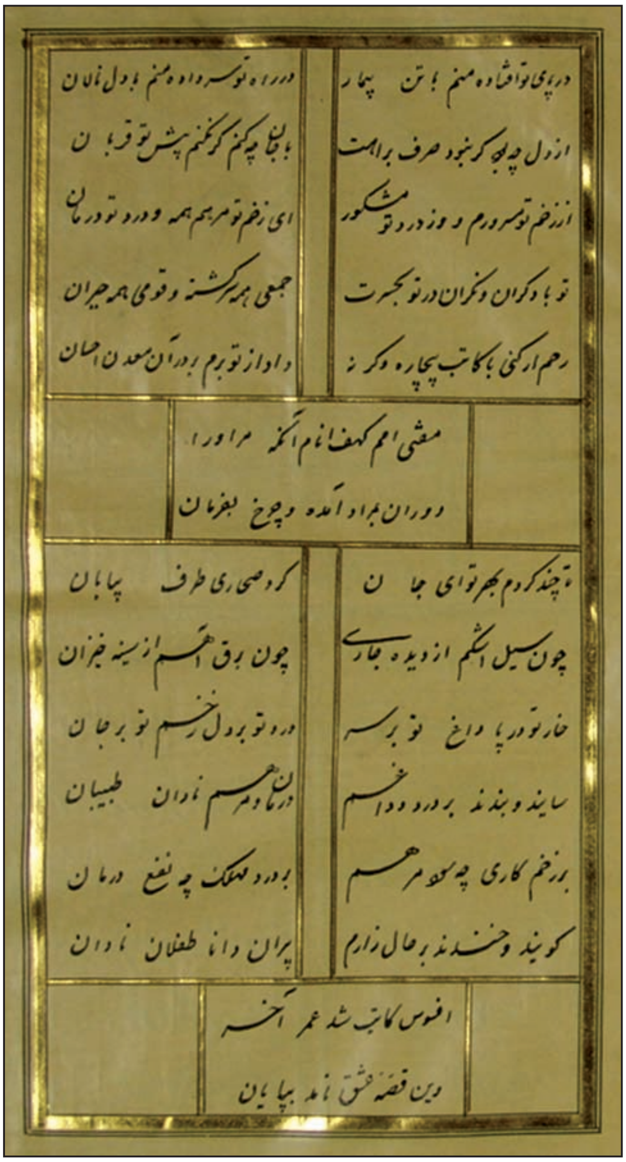
در پای تو افتاده منم با تن بیمار
از دل چه بود گر نبود صرف براهت
از زخم تو سرورم و ز درد تو مشکور
تو با دگران و نگران در تو بحسرت
رحم ار کنی با کاتب بیچاره وگر نه

در راه تو سر داده منم با دل نالان
با جان چه کنم گر نکنم پیش تو قربان
ای زخم تو مرهم همه و درد تو درمان
جمعی همه سرگشته و قومی همه حیران
داد از تو برم بر در آن معدن احسان

مفتی امم کهف انام آنکه مر او را
دوران بمراد آمده و چرخ بفرمان

تا چند گردم بهر تو ای جان
چون سیل اشکم از دیده جاری
خار تو در پا داغ تو بر سر
سایند و بندند بر درد و داغم
بر زخم کاری چه سود مرهم
گویند و خندند بر حال زارم

گرد صحاری طرف بیابان
چون برق آهم از سینه خیزان
درد تو بر دل زخم تو بر جان
درمان و مرهم نادان طبیبان
بر درد مهلک چه نفع درمان
پیران دانا طفلان نادان

افسوس کاتب شد عمر آخر
وین قصه عشق نامد بپایان

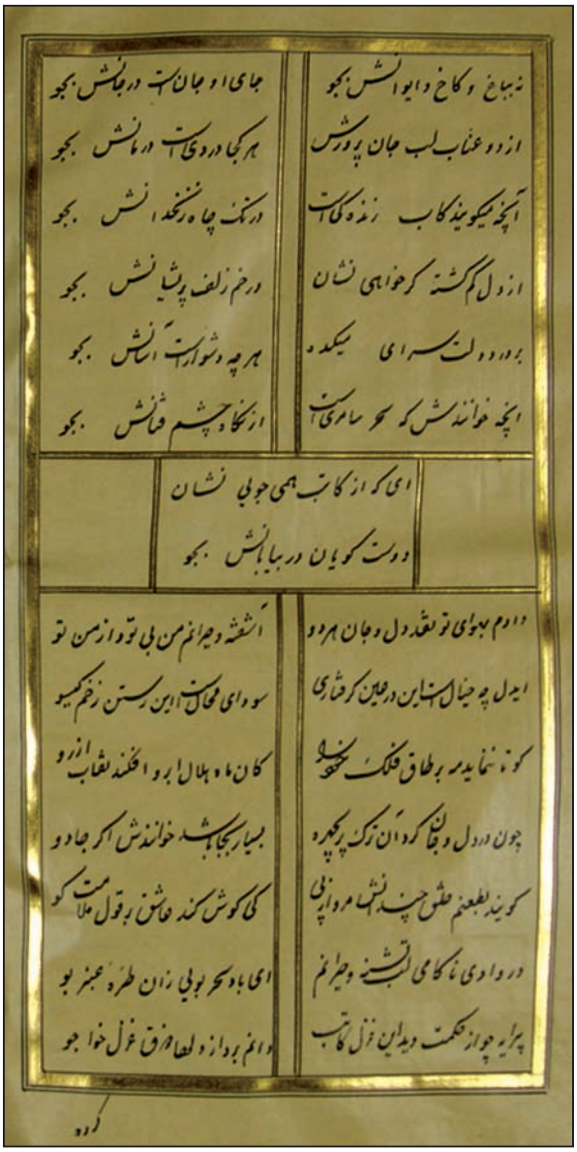

نه بباغ و کاخ و ایوانش بجو / جای او جان است در جانش بجو

از دو عناب لب جان پرورش / هر کجا دردی است درمانش بجو

آنچه میگویند کاتب زندگی است / در تنگ چاه زنخدانش بجو

از دل گم گشته گر خواهی نشان / در خم زلف پریشانش بجو

بود دولت سرای بیکده / هر چه دشوار است آسانش بجو

آنچه خوانندش که سحر سامری است / از نگاه چشم فتانش بجو

ای که از کاتب همی جوئی نشان / دوست گویان در بیابانش بجو

دارم بهوای تو نقد دل و جان هر دو / آشفته و حیرانم من بی تو و از من تو

ایدل چو خیال است این در جان گرفتاری / سودای محال است این رستن ز خم گیسو

کو تا بنماید سر بر طاق فلک ابرو / کان ماه هلال ابرو افکنده نقاب از رو

چون در دل و جان کرد آن ترک پریچهره / بسیار بجا باشد خوانندش اگر جادو

گویند بطعنم خلق چند است مروا پی / کی گوش کند عاشق بر قول ملامت گو

در وادی ناکامی لب تشنه و حیرانم / ای باد سحر بوئی زان طره عنبر بو

پیرایه چو از حکمت دید این غزل کاتب / دانم برداز لعل فرق غزل خوا جو

کره

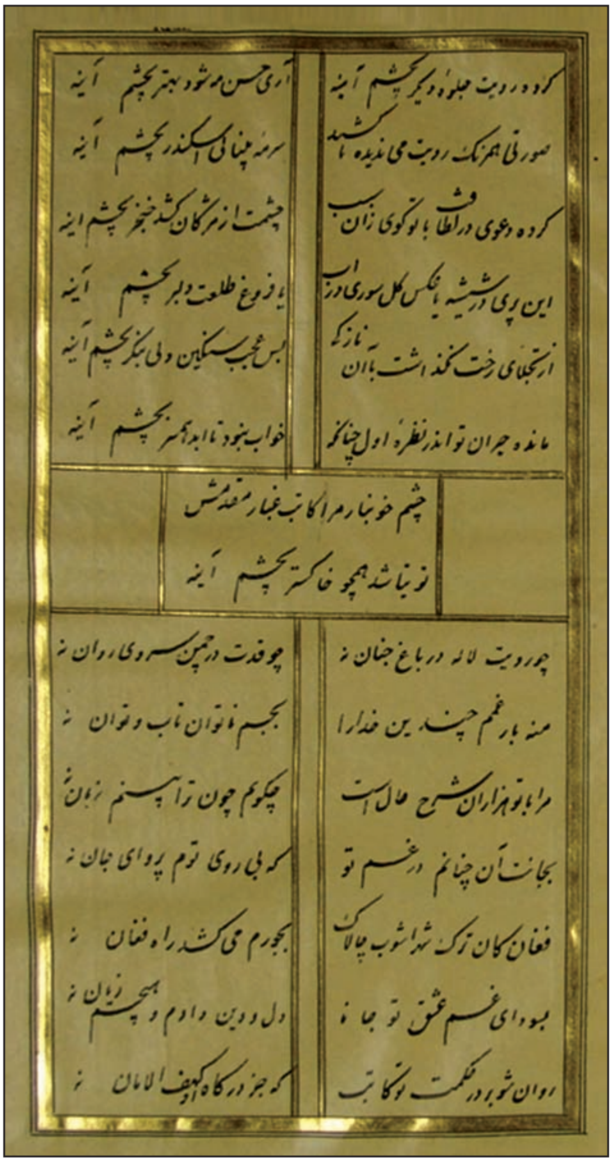
کرده رویت جلوهٔ دیگر بچشم آینه
آری حسن مه شود بهتر بچشم آینه
صورتی همرنگ رویت می ندیده تا کشید
سرمهٔ مینای اسکندر بچشم آینه
کرده دعوی در لطافت با تو گوی زان سبب
چشمت از مژگان کشد خنجر بچشم آینه
این پری در شیشه یا عکس گل سوری در آب
یا فروغ طلعت دلبر بچشم آینه
از تجلای رخت گنداشت با آن نازکی
بس عجب سنگین ولی بنگر بچشم آینه
مانده حیران تو اندر نظرهٔ اول چنانکه
خواب نبود تا ابد همسر بچشم آینه
چشم خونبار مرا کاتب غبار مقدمش
نو نباشد همچو خاکستر بچشم آینه
چو رویت لاله در باغ جنان نه
چو قدت در چمن سروی روان نه
منه بار غم چندین خدا را
بجسم ناتوان تاب و توان نه
مرا با تو هزاران شرح حال است
چگویم چون ترا پسنم زبان نه
بجانت آن چنانم در غم تو
که بی روی توم پروای جان نه
فغان کان ترک شهرآشوب چالاک
بجورم می کشد راه فغان نه
بسودای غم عشق تو جا نه
دل و دین دادم و هیچم زیان نه
روان شو بر در حکمت تو کاتب
که جز درگاه کهف الامان نه

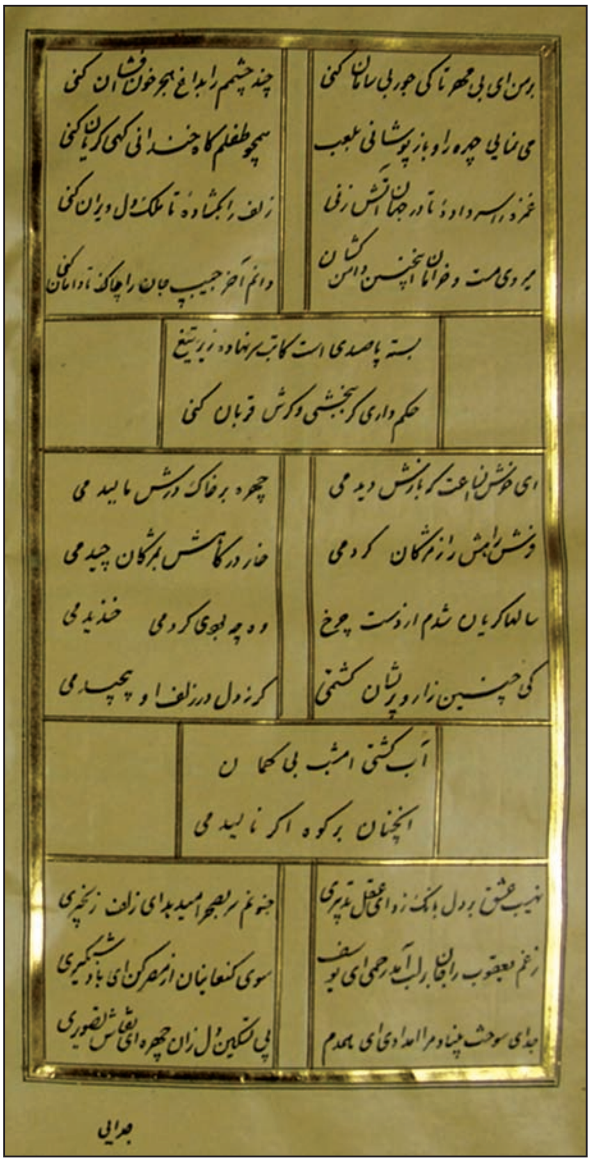

بر من ای بی مهر تا کی جور بی سامان کنی
چند چشمم را بداغ هجر خون افشان کنی

می نمایی چهره را و باز پوشانی بلعب
همچو طفلم گاه خندانی گهی گریان کنی

غمزه را سر داده تا در جان آتش زنی
زلف را بگشاده تا ملک دل ویران کنی

بر روی مست و خوانا انجمن دامن کشان
دانم آخر جیب جان را چاک تا دامان کنی

بسته پا صیدی است کاتب سر نهاده زیر تیغ
حکم داری گر ببخشی ور کشی قربان کنی

ای خوش آن ساعت که بارش دیدمی
چهره بر خاک درش مالیدمی

وز شکر لبش راز نرگسان کردمی
خار در گلشن بمژگان چیدمی

سالها گریان شدم از دست چرخ
وه چه لهوی کردمی خندیدمی

کی چنین زار و پریشان گشتمی
گر نه دل در زلف او پیچیدمی

آب گشتی امشب بی گمان
آنچنان بر کوه اگر نالیدمی

نهیب عشق بر دل بانگ زد ای عقل تدبیری
جنونم بر لب صحرا امید بد ای زلف زنجیری

ز غم یعقوب را جان بر لب آمد رحمی ای یوسف
سوی کنعانیان از مصر کن ای باد شبگیری

جدای سوخت و پناه مرا امدادی ای همدم
پی تسکین دل زان چهره ای نقاش تصویری

جدایی

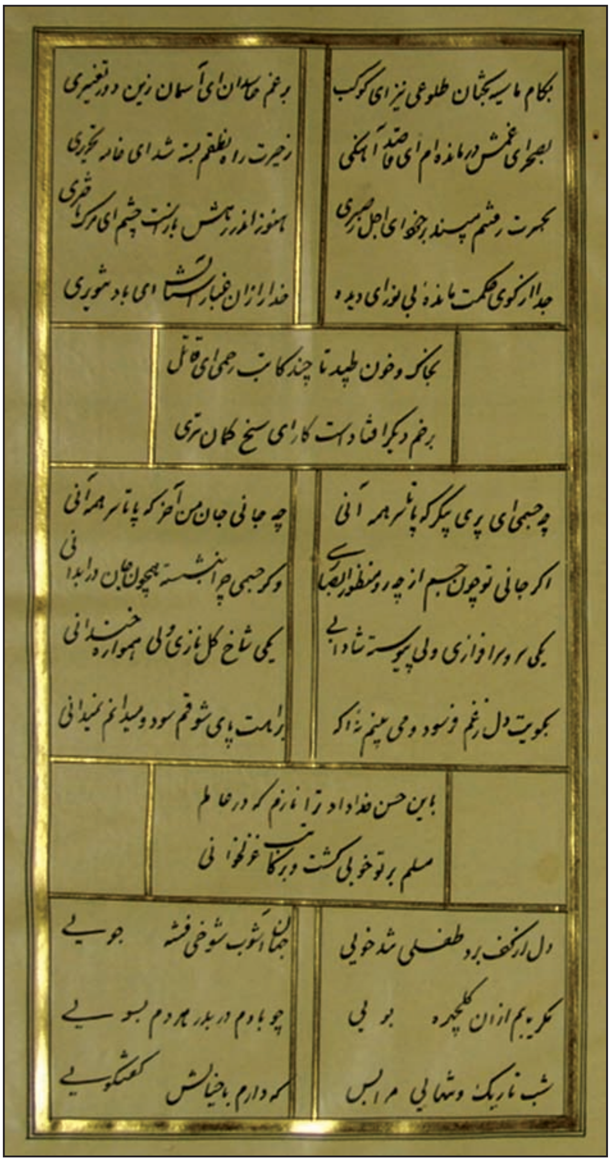
بکام ما سیه بختان طلوعی نیز ای کوکب
بصحرای غمش درمانده ام ای صبح آهنگی
بحسرت رفتم پسند برخود ای اجل صبری
جدا از کوی حکمت مانده ام بی نور ای دیده
بر غم عاشقان ای آسمان زین دور تغییری
زحیرت راه نظم بسته شد ای خامه تحریری
هنوز اندر رهش بارست چشم ای گرک قمری
جدا از آن غبار آستانه ای باد شوری
بخاک و خون طپیدم تا چند کاتب رحمی ای قاتل
برخم دیگر افتاد است کار ای سخت کمان تیری
چه جسمی ای پری پیکر که با تار هم آنی
اگر جانی تو چون جسم از چه رو منظور ابصاری
یکی سرو سرافرازی ولی پیوسته شادابی
بکویت دل زغم و سودا و می بینم نزاکت
چه جانی جان من آخر که با تار هم آنی
وگر جسمی چرا انشسته همچون جان در ابدانی
یکی شاخ گل نازی ولی همواره خندانی
ز راحت پای شوقم سود و میدانم نمیدانی
باین حسن خداداد ترا نازم که در عالم
مسلم بر تو خوبی گشت و بر تاخت غزلخوانی
دل از کف برد طفلی شد خویی
نگویم از آن گلچهره بو بی
شب تاریک و تنهایی مرا بس
جهان آشوب شوخی فتنه جویی
چو بادم در بدر هر دم بسویی
که دارم با خیالش گفتگویی

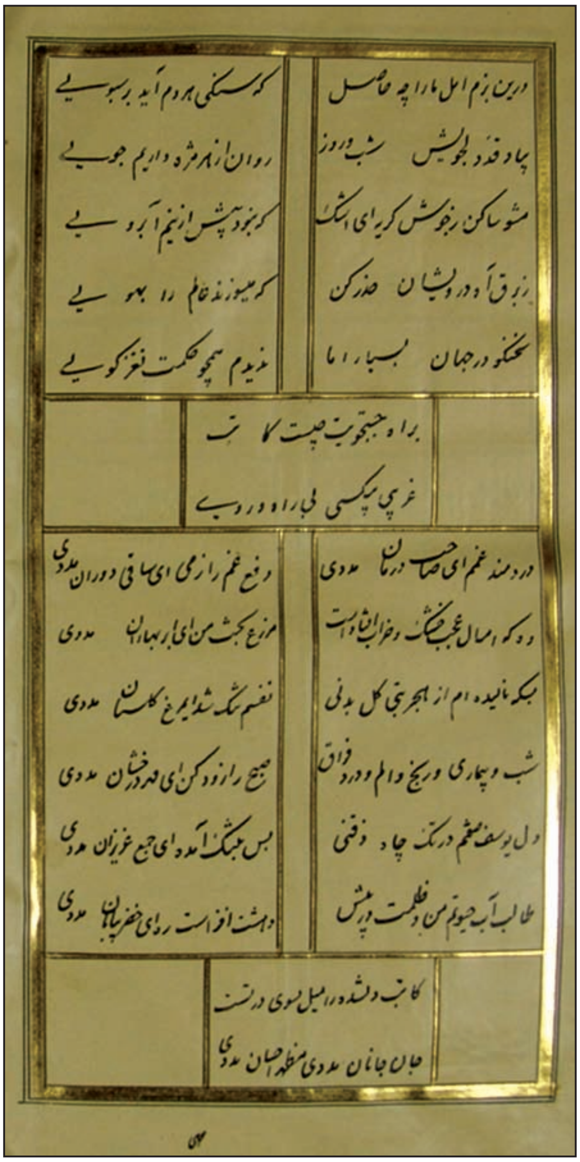

درین بزم اهل ما را چه حاصل
که سنگی هر دم آید بر سبویی

پیاده قند دلجویش شب و روز
روان از هر مژه داریم جویی

مشو ساکن ز جوشش گریه‌ای اشک
که نبود پیش از نیم آبرویی

ز برق آه درویشان حذر کن
که میسوزند عالم را بهویی

سخنگو در جهان بسیار اما
ندیدم همچو حکمت نغزگویی

به راه جستجویت چیست کاتب
غریبی بیکسی بی راه و رویی

دردمند غمم ای صاحب درمان مددی
در رفع غمم رازمی ای ساقی دوران مددی

ده که امسال عجب خشک و خراب افتاده است
مزرع کشت من ای ابر بهاران مددی

بسکه نالیده ام از هجر تو ای گل بدنی
نفسم تنگ شد ای مرغ گلستان مددی

شب و بیماری و رنج و الم و درد فراق
صبح را زود کن ای مهر درخشان مددی

دل یوسف صفتم در تک چاه ذقنی
بس به تنگ آمده ای جمع عزیزان مددی

طالب آب حیاتم من و ظلمت در پیش
وحشت افزاست ره ای خضر بیابان مددی

کاتب دلشده را میل بسوی درتست
جان جانان مددی مظهر احسان مددی

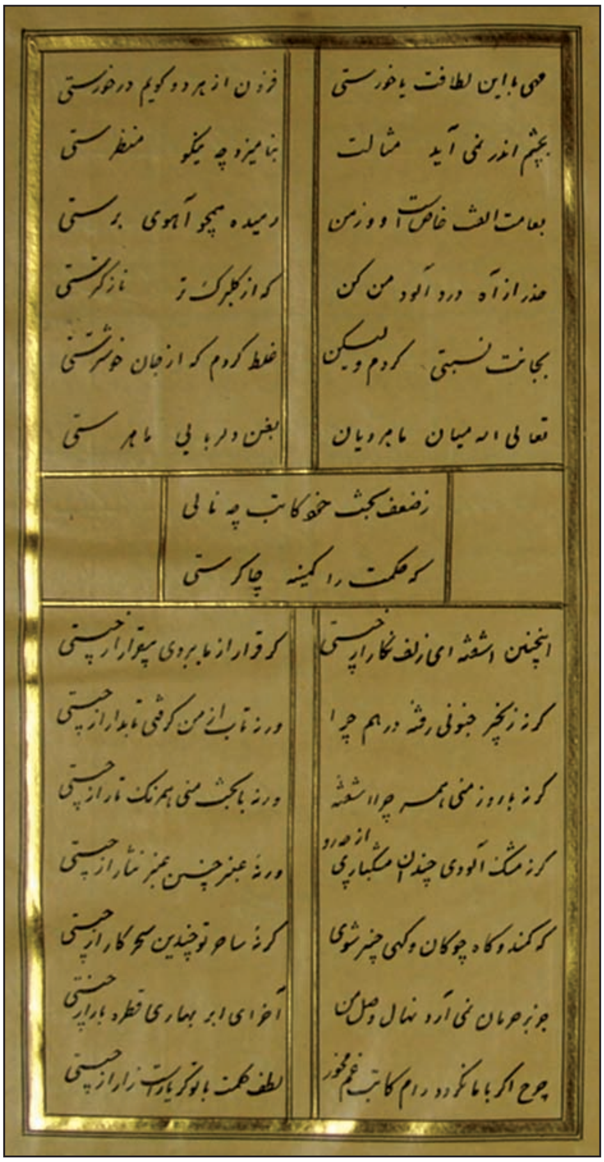

مهی با این لطافت یا خورستی — فزون از هر دو گویم در خورستی
بچشم اندر نمی آید مثالت — بنامیزد چه نیکو منظرستی
بعادت الف خاصست او زمن — رمیده همچو آهوی بر ستی
حذر از آه درد آلود من کن — که از گلبرگ تر نازکترستی
بجانت نسبتی کردم ولیکن — غلط کردم که از جان خوشترستی
تعالی الله میان ماهرویان — بحسن دلربایی ماهرستی

ز ضعف بخت خود کاتب چه نالی — که حکمت را کمینه چاکرستی

آشفته ای زلف نگار از چیستی — گر قرار از ما بروی بیقرار از چیستی
گر نه زنجیر جنونی رشته درهم چرا — ور نه تاب از من گرفتی تابدار از چیستی
گر نه با روز منی همسر چرا آشفته — ور نه با بخت منی همرنگ تار از چیستی
گر نه مشک آلودی چندان مشکباری (از چه رو) — ور نه عنبر چین عنبر نثار از چیستی
گه کمند و گاه چوگان و گهی چنبر شوی — گر نه ساحر تو چندین سحر کار از چیستی
جز بحرمان نی آرد نهال وصل تن — آخر ای ابر بهاری قطره بار از چیستی
چرخ اگر با ما نگردد رام کاتب غم مخور — لطف حکمت با تو گر یار است زار از چیستی

می‌گفت ای شوخ که سرو چمنستی / گر سرو خرامنده و سیمین بدنستی
از حسرت ناف سر گیسوی تو آهو / دل خون شده و آواره دشت ختنستی
ما جان به وفای تو و پیمان تو دادیم / با آنکه جفا پیشه و پیمان شکنستی
خط گشته عیان گرد لب لعل تو آری / آنجا که بود خاتم جم اهرمنستی

با دوست سخنهاست مرا گاه اگر چه
چون جلوه کند دوست چه جای سخنستی

شب تاریک هجر از دیده ریزم اشک چندانی / که عالم گیر گردد ناگه از هر گوشه طوفانی
وجودم بند بند آتش گرفت و سوخت پنهانم / مبادا آن روز یارب کآتش افتد در گلستانی
ابر خشک سالی محنتم ای دیده کو اشکی / که شاداب امید من محتاج بارانی
چنان آزادم از قید علایق خویش و بیگانی / که نشنیده مرا از هیچ رهگردی به دامانی
دوای درد بیدردی هم از درد غمش جستم / روم ناچار جویم هر کرا درد است درمانی
در اقلیم وجودم عشق شورانگیز شد تا که / بلی غوغاست ملکی را که در دستی است سلطانی
محبت را بهای نیست غیر از جان و می‌ترسم / بها ناچیز و کالا در کف طفل گرانجانی
جنون زاداغ دیگر شد از بس که برسودم / به نقش کمان زپای ناقه افتد در بیابانی
شود چون عشق غارتگر چه سلطانی چه درویشی / چو تابد مهر از خاور چه آبادی چه ویرانی

کی

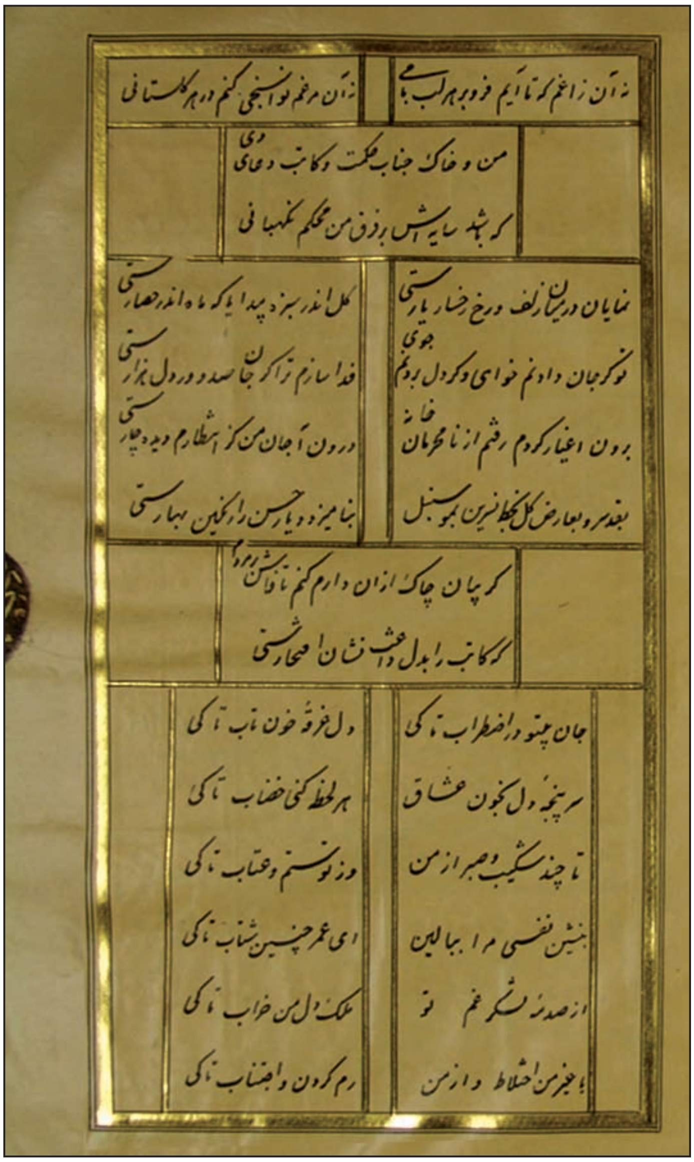

نه آن زاغم که تا آیم فرو بر هر لب بامی
نه آن مرغم نواسنجی کنم در هر گلستانی

من و خاک جناب حکمت و کاتب دعای وی
که باشد سایه اش بر فرق من محکم نگهبانی

نمایان در میان زلف و رخسار یارستی
گل اندر سبزه پیدا یا که ماه اندر حصارستی

تو گر جان دادنم خواهی و گر دل بردنم جویی
فدا سازم ترا گر جان صد و در دل هزارستی

برون اغیار کردم رفتم از نامحرمان خانه
درون آ جان من کز انتظارم دیده چارستی

بقد سرو بعارض گل بخط نسرین بمو سنبل
بنامیزد و یار حسن را رنگین بهارستی

گریبان چاک از آن دارم کنم تا فاش بر مردم
که کاتب را بدل داغ عشق نشان آشکارستی

جان چند در اضطراب تا کی
دل غرقه خون ناب تا کی

سرپنجه دل بخون عشاق
هر لحظه کنی خضاب تا کی

تا چند شکیب و صبر از من
وز تو ستم و عتاب تا کی

بنشین نفسی مرا ببالین
ای عمر چنین شتاب تا کی

از صدمه لشکر غم تو
ملک دل من خراب تا کی

با غیر من اختلاط و از من
رم کردن و اجتناب تا کی

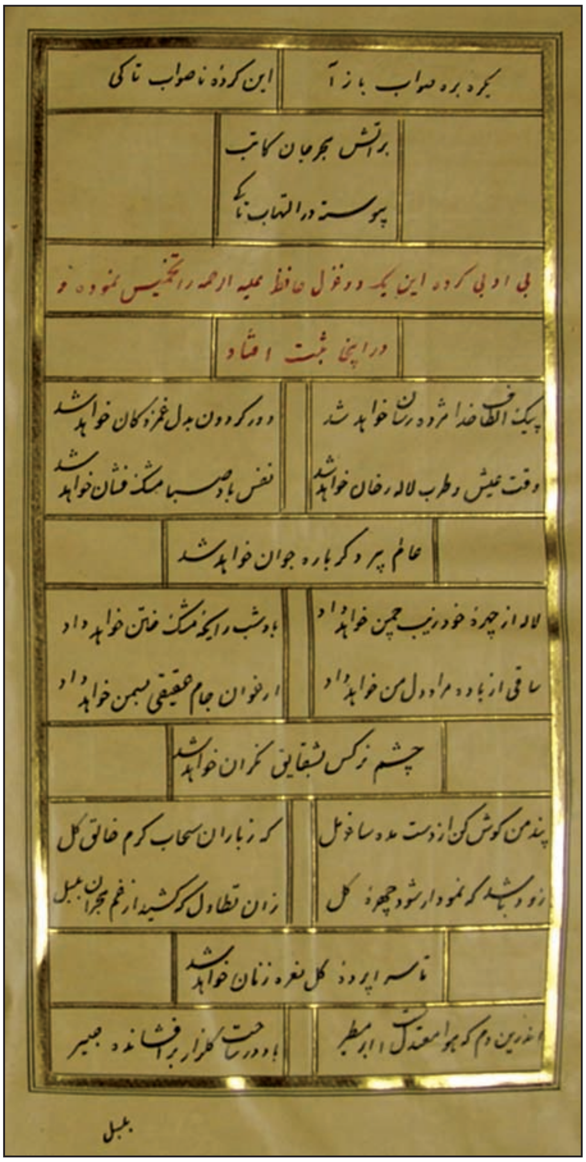
بکره بره صواب باز آ / این کرده ناصواب تا کی

بر آتش هجر جان کاتب
پیوسته در التهاب تا کی

بی ادبی کرده این یک دو غزل حافظ علیه الرحمه را تخمیس نموده و
در اینجا ثبت افتاد

پیک الطاف خدا مژده رسان خواهد شد / دور گردون بدل غمزدگان خواهد شد
وقت عیش و طرب لاله رخان خواهد شد / نفس باد صبا مشک فشان خواهد شد
عالم پیر دگرباره جوان خواهد شد

لاله از چهره خود زیب چمن خواهد داد / باد شب رایحه مشک ختن خواهد داد
ساقی از باده مراد دل من خواهد داد / ارغوان جام عقیقی بسمن خواهد داد
چشم نرگس بشقایق نگران خواهد شد

پند من گوش کن از دست مده ساغر مل / که زباران سحاب کرم خالق کل
زود باشد که نمودار شود چهره گل / زان تطاول که کشید از غم هجران بلبل
تا سراپرده گل نعره زنان خواهد شد

اندرین دم که هوا معتدل است ابر مطر / باد در ساحت گلزار برافشانده عبیر

بلبل

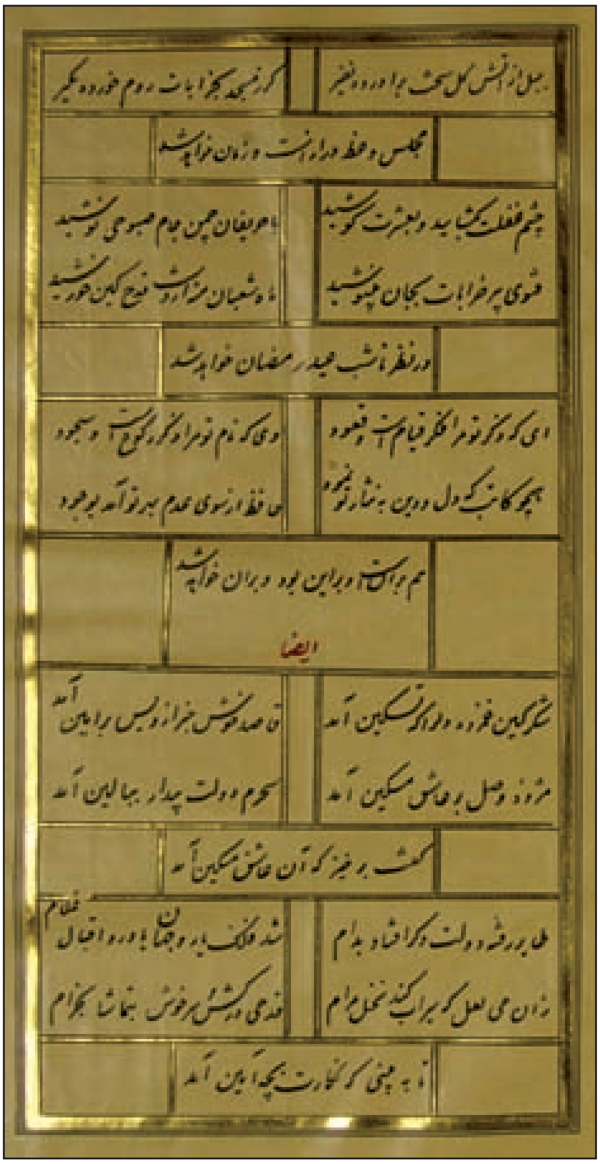

گر ز مسجد به خرابات شدم خرده مگیر

مجلس وعظ دراز است و زمان خواهد شد

با حریفان چمن جام صبوحی بکشید

ماه شعبان منه از دست قدح کین خورشید

از نظر تا شب عید رمضان خواهد شد

ایضا

مژده وصل به عاشق مسکین آمد

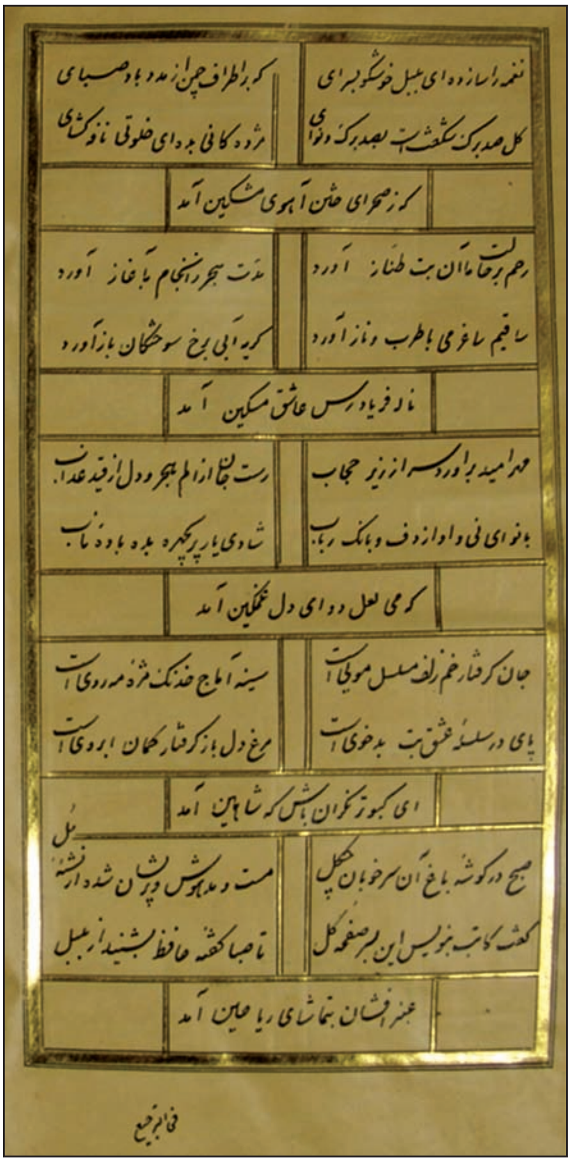
نغمه را ساز ده ای بلبل خوشگوی برای
گل صدبرگ شکفت است بصد برگ و نوای
که باطراف چمن آمد باد صبای
مژده کانی بدل ای خلوتی نافه گشای
که ز صحرای ختن آهوی مشکین آمد

رحم بر حالت ما آن بت طناز آورد
ساقیم ساغری با طرب و ناز آورد
مدت هجر رانجام بآغاز آورد
گریه آبی برخ سوختگان باز آورد
ناله فریادرس عاشق مسکین آمد

مهر امید بر آورد سر از زیر حجاب
با نوای نی و آواز دف و بانگ رباب
رست جان از الم هجر و دل از قید عذاب
شادی یار پریچهره بده باده ناب
که می لعل دوای دل غمگین آمد

جان گرفتار خم زلف مسلسل موی است
پای در سلسلهٔ عشق بت بدخوی است
سینه آماج خدنگ مژهٔ مه روی است
مرغ دل باز گرفتار کمان ابروی است
ای کبوتر نگران باش که شاهین آمد

صبح در گوشهٔ باغ آن سر خوبان چگل
گفت کاتب بنویس این بر صفحهٔ گل
مست و مدهوش و پریشان شده از نشهٔ مل
تا صبا گفته حافظ بشنید از بلبل
عنبرافشان بتماشای ریاحین آمد

فی ابرجیع

ترجیع

ای نگاه تو آفت دل و جان / وی اسیر غمت هم این و هم آن
طرز ناز تو شورش عالم / چشم مست تو فتنهٔ دوران
زورت پا کشیده‌ام مشکل / بر رهت سر نهاده‌ام آسان
گر نه در پای تو کشم دل / ورنه در راه تو فشانم جان
خسته باد این بدشنهٔ خونریز / خفته باد آن بخنجر بران
رحم بر حال دردمندان کن / ایکه دردی مرا و هم درمان
ره نوردان وادی عشقیم / خار در پا و اشک در دامان
امشب از آتش جدائی تو / در بن چارگوشهٔ احزان
چشم بارنده همچو ابر بهار / دل پژمرده همچو گل ز خزان
بخیال تو گریه و ناله / وز جفای تو دمبدم نالان
همچو افتادم اندران حالت / شد ز دستم عنان تاب و توان
اندران بیخودی مرا ناگاه / شهپری زد خروس صبحگهان
گفت کی مست بادهٔ غفلت / وی تهی دست مایهٔ احسان
کمتر از مرغکی نهٔ برخیز / ای پر از جهل و غافل از عرفان

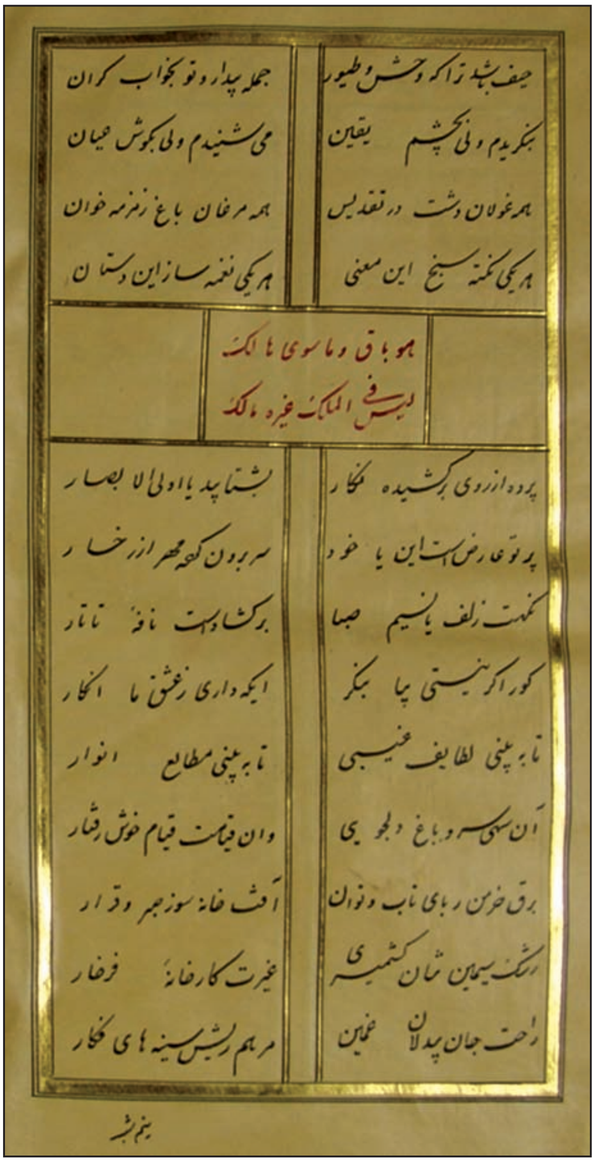

حیف باشد ترا که وحش و طیور — جمله بیدار و تو بخواب گران
بنگریدم ولی بچشم یقین — می شنیدم ولی بگوش عیان
همه غولان دشت در تقدیس — همه مرغان باغ زمزمه خوان
هر یکی نکته سنج این معنی — هر یکی نغمه ساز این دستان

هو باق و ما سوی هالک
لیس فی الملک غیره مالک

پرده از روی برکشیده نگار — تا شناسید یا اولی الابصار
پرتو عارضش است این یا خود — سر برون کرده مهر از رخسار
نکهت زلف یا نسیم صبا — برگشاده است نافهٔ تاتار
کور اگر نیستی بیا بنگر — ای که داری ز عشق ما انکار
تا ببینی لطایف غیبی — تا ببینی مطالع انوار
آن سهی سرو باغ دلجویی — وان قیامت قیام خوش رفتار
برق خرمن ربای تاب و توان — آفت خانه سوز صبر و قرار
رشک سیمین تنان کشمیری — غیرت کارخانهٔ فرخار
راحت جان بیدلان غمین — مرهم ریش سینه های فکار

بنم بشر

نیم شب از درم درون آمد / دل پر از مهر و لب پر از گفتار

جام در دست و باده اندر جام / می ز روی مست و وی ز می سرشار

گفت ای بیدل جفاکش من / وی ستمدیده عاشق خونخوار

جام می گیر که تا دهدت / بیقینت نجات از پندار

بر ارباب حال جزمی نیست / کاشف رمز و واقف اسرار

ریخت مستانه در قدح آبی / آتشین رنگ لیک شهد گوار

درکشیدم دو سه لبالب جام / پایم از جای رفت و دست از کار

آنچنان مست و بیخود افتادم / که ندانستمی در از دیوار

دیدم اندر خروش ناگاهان / عضو عضو من از یمین و یسار

دل و جان و زبان و چشم و دهان / دست و پا و سر و تن و دستار

همه آهنگ ساز این معنی / همه داستان نواز این گفتار

هو باق و ما سواه هالک

لیس فی الملک غیره مالک

ای دل از تو نجنده خرسند / خوشدلم کن به نیم شکر خند

تنگدلم من ز تو گر صد ره / بشکنی عهد و بگسلی پیوند

مرغکی پا و شاده ام در دام / آهوی سر نهاده ام بکمند

بخدا اگر کشی وگر بخشی / دل نیارم ز مهر تو بر کند

دست از دامنت نمیدارم / بند از بندم ار جدا سازند

کو پدر را که ناخلف ولدم / گر دهد پند و در گذارد بند

منع بیسود دوستان تا کی / پند بیهوده پدر تا چند

من ز روز نخست با غم تو / بسته ام عهد و خورده ام سوگند

دوش گفتم به پیر باده فروش / کی بتو جمله خلق حاجتمند

عقده از کار بسته ام بگشود / نه ز بیگانه نه ز خویشاوند

مانده در راه وحدتم حیران / وندرین غم بر آتشم چو سپند

بنما سوی وحدتم راهی / بیشتر زین بر آتشم مپسند

گفت نوشیدن اولین شرط است / از می ناب ساغری یکچند

نه بدست خود پرستان را / بخدا تا ز خویشتن رهند

ساقی ماه روی بزم دستی / جام بلور را زمی آگند

دو سه رطل پیاپیم در داد / که از آن آتشم بجان افکند

عقل و هوش و خودی ز من یکبار / ببریدند رشته پیوند

بی‌ریا

بی سر و پا دوان برون جستم	همچو دیوانه جهیده ز بند
تا که از بام آسمان در داد	هاتفی این صدا بیانگ بلند

هو باق و ما سوی هالک
لیس فی الملک غیره مالک

در اثنای تحریر کتاب این رباعی بخاطر رسید و قید شد

گفتم لب بی‌سر و ملایک زادم	آیا کنی از قید غمت آزادم
گفتا چه توان کرد که در روز نخست	ایش زره ارث رسید آزادم

بر مناسبت قافیه عدم این قصیده در آنوقت افتاد

خرم آن روز که بودیم بماوای عدم	نه غم از هستی خود بود و نه پروای عدم
فارغ از کش مکش کیف و کم و سود و زیان	جدا از هستی و عیش مهنای عدم
گرچه هستیم ولی هستی ما هست نمایش	نیست این هست بجز صورت معنای عدم
نظر از ملک وجود ار بتعمق فکنی	نفسی پیش نیابی تو بصحرای عدم
چشم عبرت بگشا قدرت حق بین که بعرش	ره نداد ند برون از شب یلدای عدم
این همه گوهر ایجاد که عالم خوانند	رشحی موجی بود از بحر گهر زای عدم
آسمان آینه داری کند شام و سحر	که دهد جلوه در آن آینه سیمای عدم

لاله سر زد از طرف گلستان که نشد — نقش پیشانی او داغ سویدای عدم

بچه بندیم درین کهنه سرا دل که مدام — متصل قافیه پای بادیه پیمای عدم

هر که ماهی صفت از لجهٔ امکان برخاست — سر فرو برد دگر باره بدامای عدم

وانکه بگذشت دگر باز نیامد بجهان — تا چه مقدار بود وسعت صحرای عدم

این چه بزمست که تا نام بود از هستی — جام از کف ننهد ساقی صهبای عدم

تا رقم راند قضا از پی توقیع وجود — گرد کلک قدرش ختم ز امضای عدم

از عدم دست قضا عاریتی داد بدهر — یک بیک باز دهد هم بتقاضای عدم

هر دمی جلوه بصد رنگ دهد بوالعجبی — باز در پرده کشد شعبده پیرای عدم

چیست اجسام همه طعمه خور خوان اجل — چیست اجرام همه دردکش لای عدم

باغ پیراسته اندر گذر باد سموم — خوان آراسته در معرض یغمای عدم

پاک کن آینهٔ قلب خجل از زنگ هوس — چشم از آن دم که شود زنگ پذیرای عدم

می توان کرد اگر نیک دقت نگری — در مرایای صور فهم مزایای عدم

شکل این گنبد فیروزه بپشت نجمش — همچو برگشته حبابیست بدریای عدم

مهر را جای بر اوج آنکه کند که بحضیض — ذره وش در بر ماه فلک آرای عدم

نه بحد نیست محدود نه بارکان وجهة — نه ز ابعاد فسحت پهنای عدم

نزا

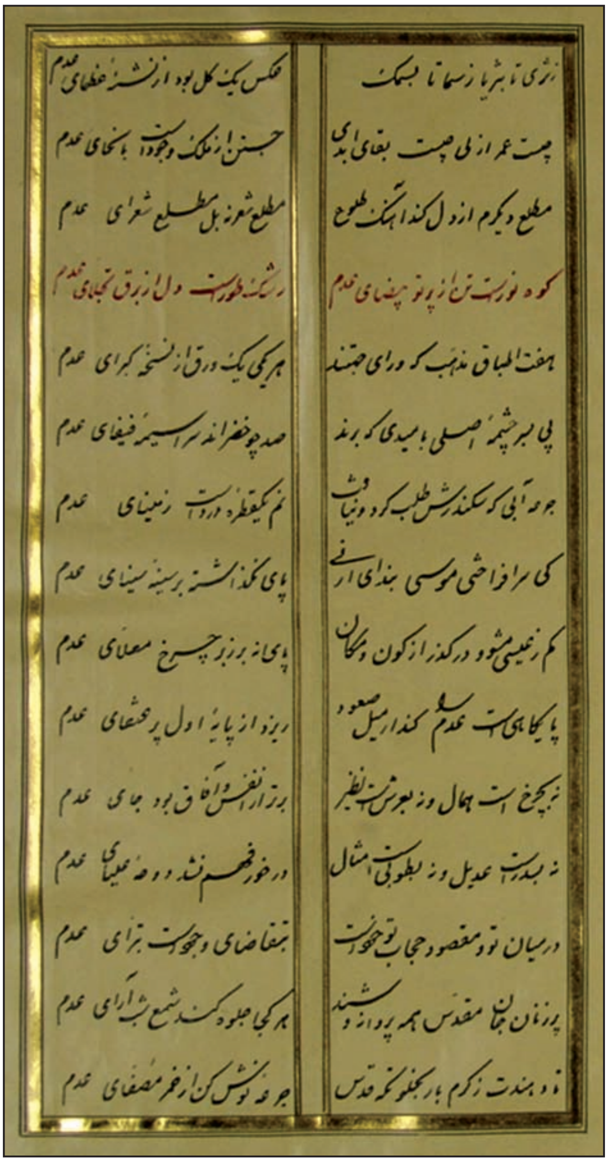

زری تا بثریا ز سما تا بسمک
عکس یک گل بود از نشئهٔ عظمای عدم

چیست عمر ازلی چیست بقای ابدی
جستن از ملک وجود است باتکای عدم

مطلع دیگرم از دل کند آهنگ طلوع
مطلع شعر نه بل مطلع شعرای عدم

کوه نور است تن از پرتو بیضای عدم
رشک خور است دل از برق تجلای عدم

هفت اطباق مذهب که ورای جهنند
هر یکی یک ورق از نسخهٔ کبرای عدم

پی بر چشمهٔ اصلی بامیدی که برند
صد چو خضر اند سراسیمه فیفای عدم

جرعه آبی که سکندرش طلب کرد و نیافت
نم یکقطره ز دریاست ز مینای عدم

کی سر افراختی موسی بندای ارنی
پای نگذاشته بر سینهٔ سینای عدم

کم ز عیسی مشو و درگذر از کون و مکان
پای نه برزبر چرخ معلای عدم

پایگاهی است عدم سلم کند از میل صعود
ریزد از پایهٔ اول پر عشای عدم

نه بچرخ است جمال و نه بعرش است نظر
برتر از انفس و آفاق بود جای عدم

نه بسدرست عدیل و نه بطوبی است مثال
در خور فهم نشد وجه علیای عدم

در میان تو و مقصود حجاب تو خود است
بتقاضای وجود است تبرای عدم

پرزنان جان مقدس همه پروانه وشند
هر کجا جلوه کند شمع شب آرای عدم

زد و همت ز کرم بار کلو که قدس
جرعه نوش کن از خم مصفای عدم

همه اشیا همه مستغرق بحر ازلی — مستفاد از همه در لذت آلای عدم

همه فی نوع دگر این گنج ده و گنج شناس — همه دارنده ملک و همه دارای عدم

همه روح از همه جسم نزداپای خفا — همه گنج اند طلسم سجایای عدم

خرقه در بر همه از اطلس والای فنا — تاج بر سر همه از ورد چیتهای عدم

بحث ابنی ز کیفیت و کم داین بحث — ز رضوانی و جوده زنگرای عدم

ای سبا دل که ز سودای طلب خون کردم — وی لب لعل لبت [illegible] ز تمنای عدم

مرده آن لب که مرده [illegible] — زنده آن [illegible] که بجا داد به یغمای عدم

خوش بود [illegible] [illegible] کبک [illegible] — لاله زار [illegible] لاله حمرای عدم

هر که [illegible] بی جا [illegible] — نظری باز کردیم [illegible] عدم

[illegible] طرز [illegible] — [illegible] عدم

[illegible] که باده [illegible] — [illegible] سرا [illegible] عدم

[illegible] که [illegible] — [illegible] جلوه [illegible] عدم

[illegible] هم [illegible] — [illegible] عدم

[illegible] — [illegible] عدم

[illegible] — [illegible] عدم

این [illegible] — این [illegible] عدم

هر چه [illegible] — [illegible] عدم

دوش

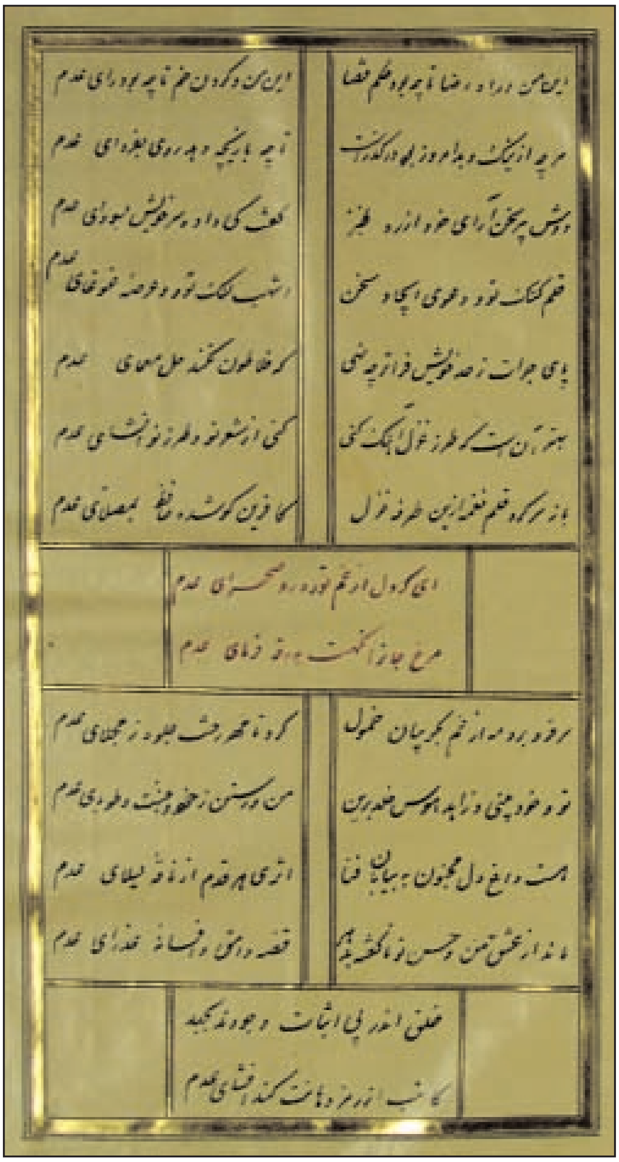

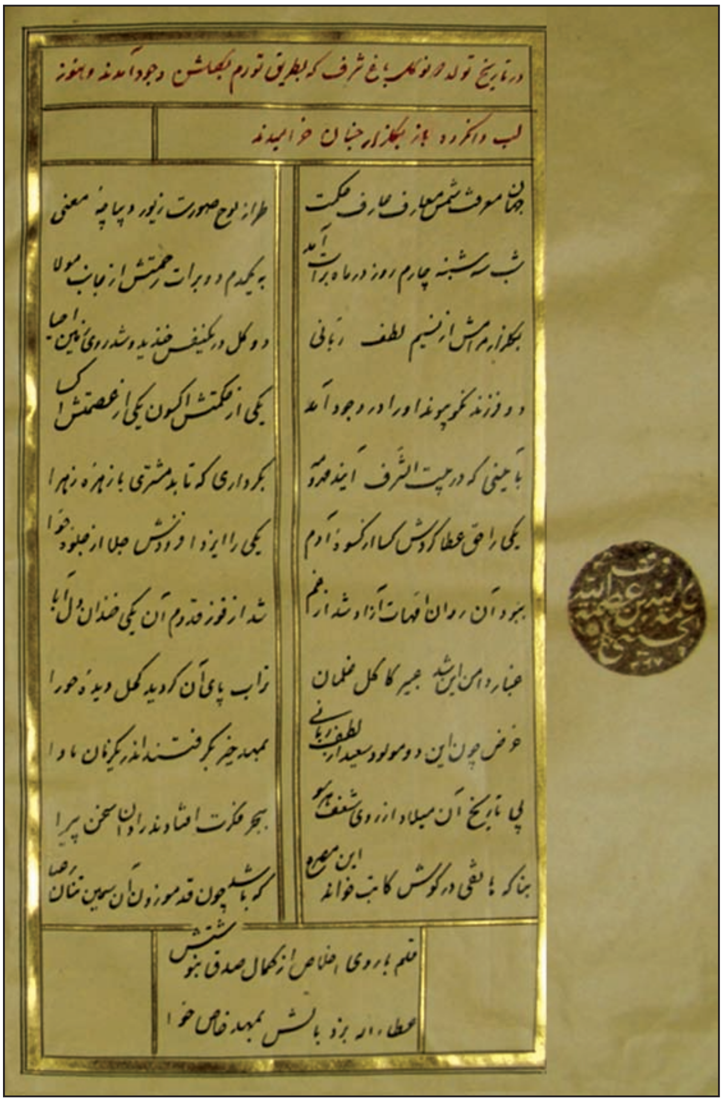
در تاریخ تولد دو نونهال باغ شرف که بطریق توام بکامش وجود آمدند و هنوز
لب وا نکرده باز بگلزار جنان خرامیدند

جهان معرفت شمس معارف حکمت / طراز لوح صورت زیور دیباچهٔ معنی
شب سه شنبه چارم روز در ماه برات آمد / به یکدم دو برات رحمتش از جانب مولا
بگلزار مرادش از نسیم لطف ربانی / دو گل در یک نفس خندید و شد روی زمین احیا
دو فرزند نکو پیوند او را در وجود آمد / یکی از حکمتش اکنون یکی از عصمتش اکسا
با جبینی که در جبهت اشرف آید مهرو / بگرداری که تابد مشتری با زهرهٔ زهرا
یکی را حق عطا کردش کسا از کسوهٔ آدم / یکی را ایزد اورد دش حلا از جلوهٔ حوا
ببرد آن روان امهات آزاد شد از رحم / شد از فوز قدوم آن یکی خندان دل آبا
عباره من این شد عبیر کاکل غلمان / ز آب پای آن گردید کحل دیدهٔ حورا
غرض چون این دو مولود سعید از لطف ربانی / بمهد خیر بگرفتند اندر کنار ما وا
پی تاریخ آن میلاد از روی شعف بگو / بحر فکرت افتادند ز ان سخن پیرا
بنا کرد هاتفی در گوش کاتب خواند این مصرع / که باشد چون قد موزون آن سهی نشان رعنا

قلم با روی اخلاص از کمال صدق بنوشتش
عطاء الله برد باشش بمهد خاص حورا

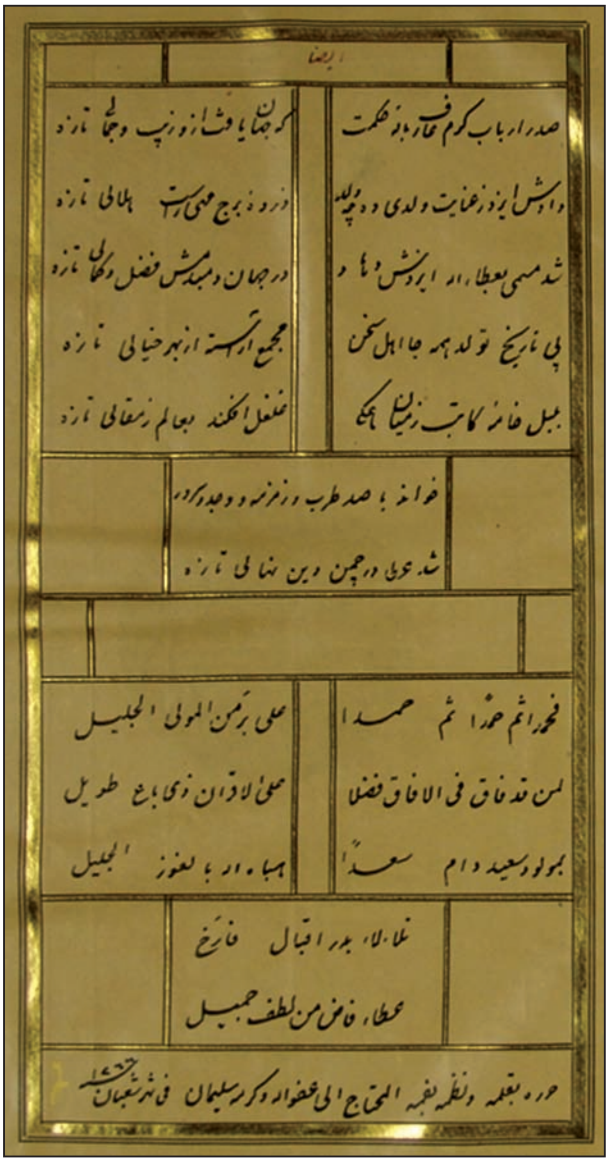

ایضاً

صدر ارباب کرم فخر ادب و حکمت | که جهان یافت از او زیب و جمالی تازه
داد اوش ایزد ز عنایت ولدی که چو ماه | در وی از برج مهی یافت هلالی تازه
شد مسمی بعطاء الله ایزدش داد | در جهان داد ببخشش فضل و کمالی تازه
پی تاریخ تولد همه جا اهل سخن | مجمع آراسته از بهر خیالی تازه
بلبل خامهٔ کاتب ز نیستان هلک | غلغل افکند بعالم ز مقالی تازه

خواند با صد طرب و زمزمه و وجد که داد
شد عطای در چمن دین نهالی تازه

فحمداً ثم حمداً ثم حمدا | علی برٍّ من المولی الجلیل
لمن قد فاق فی الآفاق فضلا | عطی لاذان ذی باع طویل
بمولود سعید دام سعداً | هباه اله بالعز الجلیل

تلألأ بدر اقبال فأرّخ
عطاء فاض من لطف جمیل

حرره بقلمه ونظمه نفسه المحتاج الی عفو الله ذاکر سلیمان فی شهر شعبان

نوسخەی دووەم

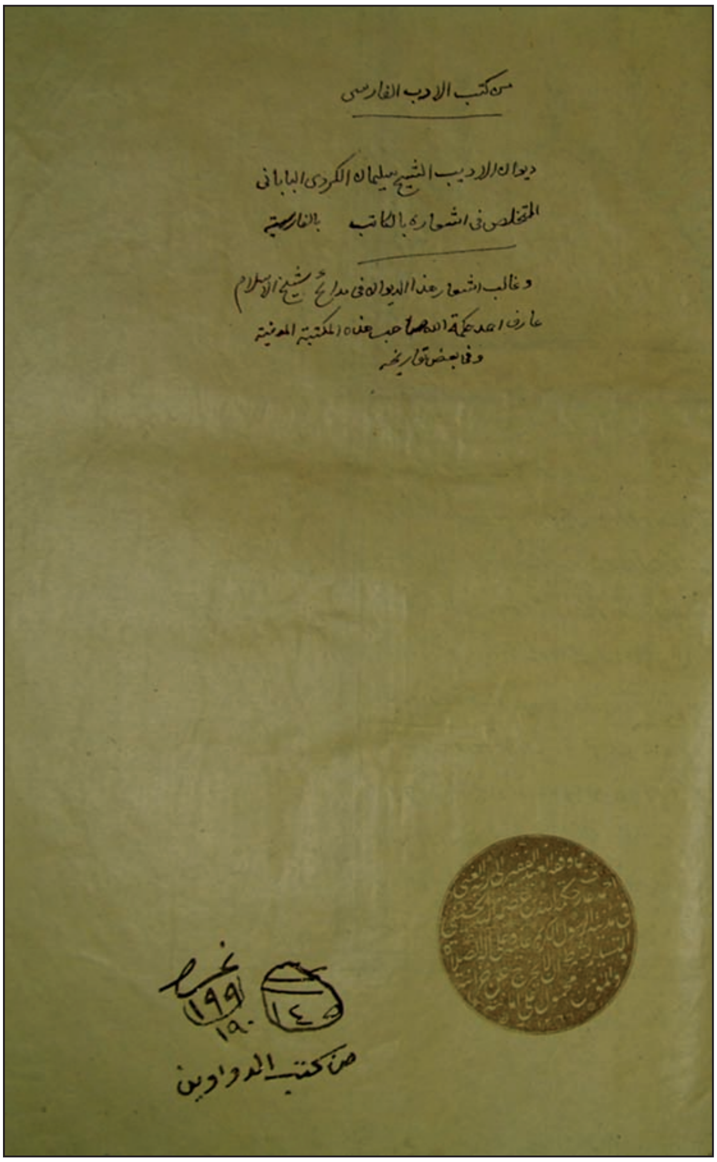

من كتب الادب الفارسي

ديوان الاديب الشيخ سليمان الكردي البابانى
المتخلص فى اشعاره بالكاتب بالفارسية

وغالب اشعار هذا الديوان فى مدائح شيخ الاسلام
عارف احمد حكمة الله صاحب هذه المكتبة المدنية
وفى بعض تواريخه

١٩٩
١٤٥
١٩٠
من كتب الدواوين

بسم الله الرحمن الرحیم

دلی خون گشته و آشفته و زار ❊ بدرد و محنت هجران گرفتار ❊ مدتی بی جا و مکان با شطار
فتح الباب بسر بردم و از لخت جگر نواله میخوردم لمحرره شبان تار غیر از شعله
بر روی روشنی در خانه ام راه ❊ بالاخره خضر هدایتم راهبر و کوکب بختم همسر شد مرا
بدر دولتسرای حضرتی رسانید که از مهر وجودش انوار تجلیات ازلی تابان بود و از آینه
سیمای مبارکش عکوس صور مرادات نمایان درگاه نوالش بر سائل و آمل گشاده و خوان
نعمش بر وضیع و شریف نهاده مدققی که از رای دقیقش روان افلاطون گرفتار
مرض دق و از حسرت فکر عمیقش ارسطو در بحر خجالت مستغرق فاضلی که شایان
اکنان خرمن ترشش را ماتسی طریق ابتهال اند و با نطق معنی آرایش منطقیان را زبان ناطقه
لال تا فروغ مهر علم و فضلش کوکبه انداز بسیط امکان شد کوکب محقق اشراقیان در مغرب
نامرادی فرو رفتند و تا حکیم علی الاطلاق حکمتش لقب نهاد حکیمیان حکمه حکمتش را
بکرون جان گرفتند الا و هو العالم العاقل الکامل الباذل الفاضل المفضل بین الحق
والباطل عارف بالله حکمت ابو الحسینی لمحرره اصل پاک و فضل پاک و فرع پاک این بس گواه ❊
کز نژاد مصطفی و ز خاندان عصمت است ❊ القصه بار حضورم دادند و بند غم از دل
دردمند برگشادند و چون آن دانشمند توانا بهمه زبان آشنا و بفنون عوارف و کمال
دانا بود بفراست دریافتند که از فارسی نصیبی دارم بهمان زبان تفرس الذکا تجسسی
فرمودند هرچند برای این ناچیز خرمهره را در مقابله لولو لالا بردن و خجل از برابر
شده مصفی داوری بود اما بحکم ما لا یدرک کله لا یترک کله جواب سوال بر بها منوال

بعرض رسانیدم چه کند بینوا همین دارد لاجرم بقید النظام دربند و با نوع نوازشم
خورسند ساختند گاهی در اثنای فرصت بمطالعه کتب فارسی و اشعار و ابیات جمیل
و حقیر را بمناسبه بنای شعر و غزلی امر می فرمودند این بیچاره را که از عدم
قابلیت رمل را از مجتث و هزج را از تقارب و فعیل را از خفیف و قوی را
از ضعیف باز نمی شناختم چاره جز اطاعت نبود مسجع و مختل و الطل و مهمل
با نشای چند غزلی که قامت بی قابلیتشان از لباس معنی عاری و از زیور صنایع
بری است پرداختم و چنانچه بنظر میرسد اکثر غزلیات را بنام نامیش کرده ام و اکابر
کریم المنظر الکرام را از جمی لقب ساتیش زینت داده ام بعد از چندی باغبان روزگار
ریشه شجر حب الوطن را در زمین خاطرم نشاند و بکنایه که زاده آدمم از آن
بزم بهشت آیینم راند بالاجبار روی بر وطن نهادم و چنانچه از مرحکایات
طبع کاسر بالمناسبه نوشته آمد فرد در وطن آن که روز و شب ناهموار شد ∴
دوستداران دشمن و گل خار و یار اغیار شد ∴ هر چند مدتی اقامت کردم اما لقمه
بی لطمه نخوردم و آبی بی عذابی نوشیدم پس از آنکه دست امیدم از وطن و شوق وطن
منقطع و نهال آرزویم بزور اخوان جفاکار منقطع گشت باید اصلاحی ملاذی
فلاحی افشان و خیزان روی بیابان کعبه مقصود آوردم و می گفتم فرد
وزره ناچیز این مهر درخشانش هوس ∴ پاره سنگ تیره و کوه بدخشانش هوس ∴ دوباره
بعز بساط بوسی شرف در یافته و از موائد کثیر الفواید نعمش فیض یاب و بهره مند ام

لله الحمد والمنة امروز که هزار و دویست و شش هجری است ذات پاکش پیرایه‌بخش
مسند والای شیخ الاسلامی و وجود گرامیش روشنی‌افزای صدر مفتی الانامی درگاه
مرحمتش برخورد و بزرگ باز است و مهر مکارمش بر وضیع و شریف پرتوانداز
باب احسانهایش مرجع افاضل ایام است و دست فلک‌فرسایش ملجأ اکارم انام
خلقش کارساز است و طبعش عاجزنواز برفحوای الکامل یضع نفسه فروغ تجلّی
جاهم ذره‌پروری کرده و از فرط رافتم سایه‌گستری بعد از زمانی چند اوراق
متفرق از اشعار پریشان این بی‌نام و نشان که در کتبخانهٔ مبارکشان جمع بود
برون آورده و امر فرمودند که آنها را بالطریق دیوانچه در سلک تحریر کشم
و این بیچاره با آنکه از شکستگی ربط و نارسائی مضامین و اعوجاج عبارات
ابیات مزبوره بجدی شرمنده‌ام که مهمّ سر افکنده‌ام ولی هرچند در طریق
اعتذار شتافتم چاره جز اطاعت نیافتم امتثالاً لامره العالی بتحریر پرداختم
و نخست تیمّنا قصیده‌ای چند را که در نعت رسول مختار و وصف چار یار ابرار است
غازهٔ رخسار شواهد زشت‌روی افکار خویش نموده گر شاید بهمین
در پیشگاه نظرش عز قبول یافته باشند و بالله العون والتوفیق

و هو حسبی و نعم الرفیق

قصیده در نعت رسول مختار و مدح چار یار ابرار و صفت بهار نشانه
باز عالم تازه شد از نشئه بوی بهار
گرد آغاز جوانی پیر زال روزگار
چشمه شیر روان جوشید از پستان ابر
خاک را بستن بروح نامیه ننهاد بار
مژده باد ای زادگان گلشنی اینک شد ز
ابرها دریا نورد و بادها هامون گذار
همچو یوسف سر ز زندان کرد بیرون آفتاب
مرغ باد صبا سوی گلشن ره سپار
شد نمایان باز از صنع خدای لم یزل
بر کنار باغ و طرف دشت و صحن لاله زار
نقشهای کاندران خیره است عقل آدمی
رنگهای کاندران تیره است چشم روزگار
گر نه تا ریزد بپای موکب شاه ربیع
ور نه تا در مقدم سلطان گل سازد نثار
باد نوروز از چه شد بر کوه و وادی گنج ریز
ابر نیسان از چه شد بر باغ مروارید بار
کوه شد از رنگ رنگ و دشت شد از رشت
باغ انگلیون نمون و راغ سقلاطون نگار
پیکر کوه گران از لاله های رنگ رنگ
هیئت شاخ رزان از گونه گونه برگ و بار
گرده در دامان همچو تخت کاووسی عیان
برده در صحن گلستان چتر طاووسی بکار
از نغمه زن

کز نسیمش اندرست گلزار فضای کوه و دشت
حامل دریا و کان و مایهٔ چین و تتار

طرف هامون از چه باشد پر ز رنگ تبتی
ساحت باغ از چه شد پر لعل و در شاهوار

بر بساط سبزه غلطان لاله و سوسن بهم
در کنار جوی رقصان سرو و شمشاد و کنار

روح ریحان روح‌بخش و زلف سنبل دلربا
بوی نسرین جانفزا و چشم نرگس پرخمار

صحن بستان است این یا ساحت سیناستی
در شگفتم یارب از چه در یمین و در یسار

دست موسای فروزان است یا بر هر شاخ گل
آتشی طوری نمایان است بر هر شاخسار

ناله‌ها در قمری حیران بپای سرو بن
خنده‌های کبک سرگردان بفرق کوهسار

طعنه‌گو در خوش‌ادایی با ادای ارغنون
خنده‌زن در خوش‌نوایی با نوای موسیقار

چهرهٔ گل از وجهه چون روی لیلی دلفریب
بید مجنون خم‌لبان قامت مجنون زار

باغ چون فردوس خرم لاله و گل اندرو
حور و غلمانند پنداری قطار اندر قطار

هر درختی شاخ و برگ آراسته طوبی‌مثال
قد کشیده راست چون رضوان بدربانی چهار

من در این اندیشه بودم کز چه شد یارب چنین
باغ و بستان خرم و نیکوتر از پیرار و پار

خواند بر من ناگه این مطلع باواز بلند
سوسن آن طفل تکلم‌گوی دبستان بهار

ماه مولود است این ماه و بهجهٔ روزگار
پرتو نور ظهور احمدی شد آشکار

شمع جمع انبیا ختم از رسل خیر الوری
خواجهٔ هر دو سرا و شافع روز شمار

آن شهنشاه بلنداختر که سایندش بدر
پادشاهان چهرهٔ عجز و جبین اضطرار

گر نمی گشتی وجودش باعث ایجاد کل
ور نمی بودی ظهورش موجب آغاز کار

هیئت اولی نگشتی مر صور را نقشبند | جوهر ثانی نبودی مر عرض را مایه دار
هست جنت از بهار لطف او یک دسته گل | هست دوزخ از شرار قهر او یک شعله نار
کوثر از بحر نوال او بود یک طاس آب | سلسبیل از منبع احسان او یک جویبار
هم نسیم لطف او کارد بهار اندر خزان | هم سموم قهر او آرد خزان اندر بهار
گر دهد فرمان بجنبش ور کند امر سکون | کوه گردد باد سیر و باد گردد کوهسار
نور او تابان ز عرشش و بود آدم نابدید | فیض او ریزان بخاک و بود حوا خاکسار
قهرمان حکمش ار مصلح نبودی کی شدی | اتفاق چار ضد و اتصال هفت و چار
حامل احکام امرش چون شود مأمون گذر | رایض یکران قدرش چون شود گردون گذار
بگذرد در یک نفس از چار حشو و شش جهت | طی کند در یک قدم این هفت زنگاری حصار
دادخواه از خادمانش سروران داد ده | کامجو از بندگانش خسروان کامکار
پادشاها ای که بزم معدلت نظم ترا | جمع فانوس است و اختر شمع و کیوان شمعدار
گر نگشتی گرد نعلین تو کحل العین دین | دیدهٔ اسلام ماندی تا ابد در کفر تار
حاکمی بر جمله ذرات خلق اینک دلیل | چون شود امر تو جاری چون کند حکم انکار
سوی شرق آید ز مغرب آفتاب از حضرتا | بر زمین آید مه از اوج فلک بی اختیار
ریزد از نوشین لبانت شهد و شهد جانفزا | آید از شیرین بنانت آب و آب خوشگوار
بر دهی هشت ار بنیز دیم گستاخی مرا | گر دهی شرح از صفات و معجزات صد هزار
از گنه کاری و عجز و تیره بختی های خود | زینهار آرم بدرگاه تو شاها زینهار

گفتم

گفتمش من تا شوم شان ترا اوصاف خوان / چیستم من تا شوم ذات ترا مدحت گذار

مدح تو وحی جلیل و مدح آور جبرئیل / وصف تو آیات قرآن واصفش پروردگار

من ندانم چیستی شایسته نعت تو چیست / اینقدر دانم ز بدو خلق تا انجام کار

هر چه آمد هر چه آید هر چه بود و هر چه هست / جمله از بهر تو بود و تو برای کردگار

زین چهار اثنا که من کردم ایا فخر انام / چار یار آرم بدرگاه تو بهر شفعدار

چارجوی چار مذهب چار بیخ چار حد / چار باغ شرع را هر چار نخل باردار

چار رکن بارهٔ وسعت سرای ملک را / هر طرف برجیست محکم برز هر یک زین چهار

اول آن صدیق اکبر سابق مضمار دین / صدر یاران نبی و فخر اصحاب کبار

دوست آن باشد که چون او در ادای دوستی / دست بردارد ز جان و پا نهد در کام مار

خاک بر سر کرده اعدا از سم بادپا / زاب آتش فعل بیرون آرد از دشمن دمار

باشد از امید امن او و بیم سطوتش / کبک چهره باز عاجز بره بی غم گرگ زار

اولین رکن متین و اولین حصن حصین / ثانی اثنین نبی شد چون در اول گشت یار

با نهیب حمله شیر افکن آن شیر دل / با فروغ تیغ خون آشام آن والا تبار

کیست اعدا گر نکرد دبی تامل سر فشان / چیست دشمن گر نباشد بی تأنی جان نثار

پس عمر آن اعدل ایام کز نیروی اوست / دین اسلامی عزیز و علت اصنام خوار

رافع ارکان عدل و واضع بنیان دین / خافض اعلام کفر و کاسر اهل نقار

نام پاکش شد [illegible] / زانکه باشد مستقیم احوال در هر کار و بار

روز میدان چون کشد تیغ جهانگیر از نیام / پا نهد بر پشت خنگ و رو کند در کارزار

ناید اندر گوش مردان جز صدای الحذر / ناید اندر دیده گردان بجز گرد فرار

عدل او آفاق گیر و عفو او پوزش پذیر / حکم او اقطار گرد و علم او عالم مدار

باز عثمان آن شه گردون سریر ملک دین / منبع حلم و حیا کان شرف کوه وقار

آن جهانبخشی که با ذات همایونش کند / امهات سفلی و آبای علوی افتخار

حلم او مشکل‌گشا و عقل او معجزنما / طبع او گوهرفشان و دست او قرآن‌نگار

بر همه نازش کند از پرتو یک آفتاب / چرخ با این احتشام و ارتفاع و گیر و دار

آسمان شأن او را داد حق نور از دو ماه / ان از علوشان بیند و عز و افتخار

پس علی آن صفدر اکرم امیرالمؤمنین / خازن گنج ولایت والی هشت و چهار

صهر پاک مصطفی صدر نجف زوج بتول / شاه مردان شیر یزدان صفدر لشکرشکار

آن هژبر سالب غالب چو هنگام ستیز / پا نهد بر دلدل و در دست دارد ذوالفقار

گو بیابت است با تیغش اجل عهد ازل / گو بیا کشته است قابض با سنانش دستیار

فضل ازین برتر چه میجویی تو آن شه را کرامت / نسل پاک حضرت خیرالبشر زو پایدار

شد جهار تنها برون زاندازه تا آن آگاه شو / پای گستاخی ز حد بگذشت کاتب هوشدار

بر در این پادشاهان چون گدا هوی کش / مد بر این شهریاران چون فقیر اشکبار

ای طبیب دردمندان ای پناه عاجزان / کیستم من مشت خاکی دردناکی شرمسار

گرچه کافر نعمتم آخر نه از این امتم / دردمندی خسته‌ام تن ناتوان و دل فگار

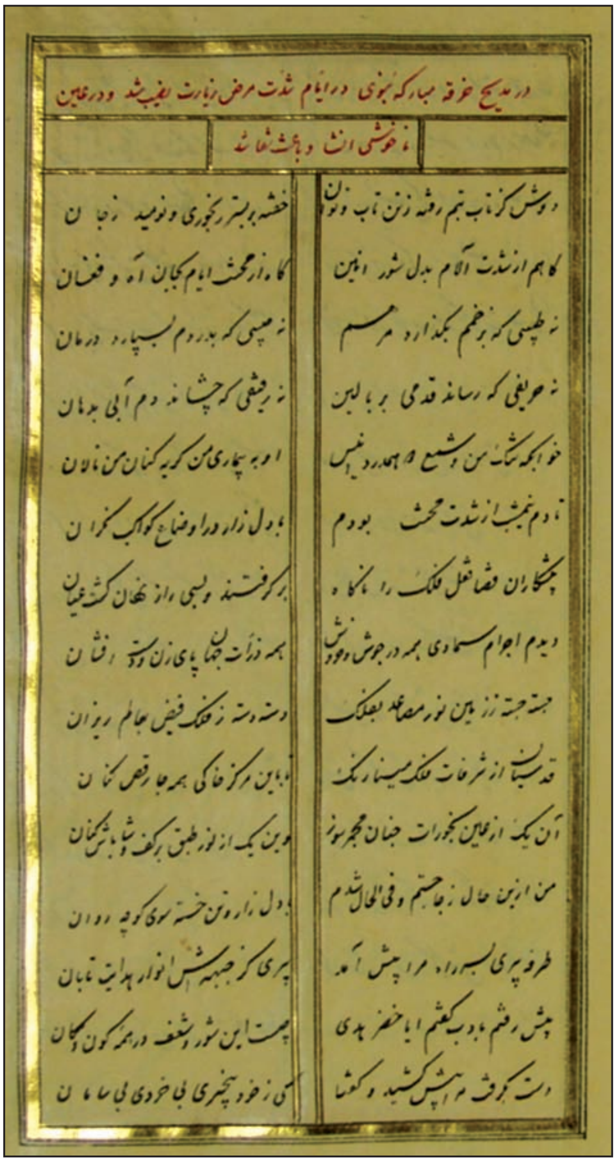

در مدیح خرقهٔ مبارکهٔ نبوی در ایام شدت مرض زیارت نصیب شد و در عین

ناخوشی انشا و انشاد شد

دوش کز تاب تبم رفته ز تن تاب و توان — خفته بر بستر رنجوری و نومید ز جان

گاه هم از شدت آلام بدل شور انین — گاه از محنت ایام بجان آه و فغان

نه طبیبی که بزخمم بگذارد مرهم — نه مسیحی که بدردم بسپارد درمان

نه حریفی که رساند قدمی بر بالین — نه رفیقی که چشاند دم آبی بدهان

خوابگه تنگ من و شمع دم همدرد انیس — او به بیچاری من گریه کنان من نالان

تا دم نیمشب از شدت محنت بودم — با دل زار در اوضاع کواکب نگران

چشم کاران قضا شغل فلک را ناگاه — برگرفتند و بسی راز نهان گشت عیان

دیدم اجرام سماوی همه در جوش و خروش — همه ذرات جهان پای زنان دست افشان

جسته جسته ز زمین نور مصاعد بفلک — دسته دسته ز فلک فیض عالم ریزان

قدسیان از شرفات فلک مینا رنگ — و از این مرکز خاکی همه جا رقص کنان

آن یکی از عمل این نجورات جنان مجمر سوز — وین یکی از نور طبق بر کف و شاباش کنان

من از این حال ز جا جستم و فی الحال شدم — با دل زار و تن خسته سوی کوچه روان

طرفه پیری بسر راه مرا پیش آمد — پیری کز جبهه اش انوار هدایت تابان

پیش رفتم بادب گفتم ایا خضر هدی — چیست این شور و شغف در همه کون و مکان

دست بگرفت مرا پیش کشید و گفتا — کی ز خود بیخبری ای خردی بی سامان

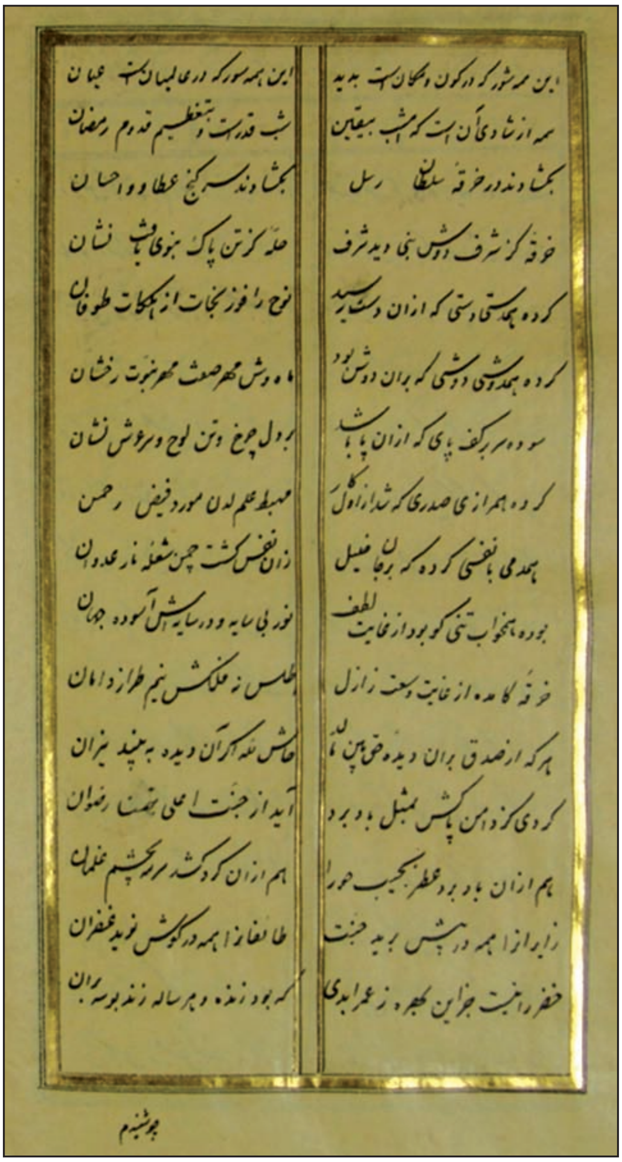
این همه شور که در کون و مکان هست پدید / این همه سور که در عالمیان هست عیان
همه از شادی آن است که آن شب بیقین / شب قدر است و بتعظیم قدوم رمضان
بگشادند در خرقهٔ سلطان رسل / بگشادند سر گنج عطا و احسان
خرقه کز شرف دوش نبی دید شرف / حله کز تن پاک نبوی یافت نشان
کرده همدستی دستی که ازان دست رسید / نوح را فوز نجات از هلکات طوفان
کرده همدوشی دوشی که بران دوش بود / ماه وش مهر صحف مهر نبوت رخشان
سوده سر بر کف پایی که ازان پا بشب / بر دل چرخ و تن لوح و سر عرش نشان
کرده همرازی صدری که شد از اول کار / مهبط علم لدن مورد فیض رحمن
همدمی با نفسی کرده که بر جان خلیل / زان نفس گشت چمن شعلهٔ نار عدوان
بوده همخواب تنی کو بود از غایت لطف / نور بی سایه و در سایه اش آسوده جهان
خرقه کامده از غایت رفعت ز ازل / اطلس نه فلکش نیم طراز دامان
هر که از صدق بران دیده حق بین نگشاد / حاش لله اگر آن دیده به بیند نیران
گردی کز دامن پاکش بمثل باد برد / آید از جنت اعلی بتمنا رضوان
هم ازان باد برد عطر بجیب حورا / هم ازان گرد کشد سرمه بچشم غلمان
زایرا زا همه در پیش برید جنت / طایفا زا همه در گوش نوید غفران
خضر را هست جز این بهره ز عمر ابدی / که بود زنده و هر ساله زند بوسه بران

بوشنیم

چو شنیدم من ازان پیر چنین شغل عجب ... ز طرب دل بخروش آمد و جان در جولان

بالعوض با دل زار و تن بیتاب شدم ... لنگ لنگان سوی آن بارگه قدس روان

تا رسیدم بدر قصری که آنجا جبریل ... حافظ پرده و افواج ملایک دربان

آن یکی از دسته گل باغ جنان جاروکش ... وین یکی از منبع انهار بهشت آب فشان

چشم رشم قدمی دیده بران در سودم ... شدم آزاد ز هر محنت و آلام زمان

جان فرسوده ز غم گشت زغم آسوده ... دل با رنج قرین یافت ز هر رنج امان

بود این جایگه قدس مطاف عالم ... تا که نامی بود از عالم و از عالمیان

در تاریخ مشیخت حضرت شیخ الاسلامی مد ظله السامی

سحرگه ز نقشهای صنع صانع یکتا ... فرو افتاد ماه از مسند و شد مهر صدر آرا

زمین را گونه دیگر پدید آمد ز زیب و فر ... جهان آکنده از عنبر لبان جنة المأوا

نسیم از آب شبنم شست خواب از دیده نرگس ... هوا بست از شکوفه شاخ را پیرایه بر بالا

ز جوش سبزه دلجو صحن باغ و طرف جو ... ز رنگ لاله خودرو بکوه و کنه (?) و صحرا

همه فیروزه و زمرد بهامون آمد از گردون ... همه پیچ و دو و تاب بغیر انجه (?) از خضرا

سحر اگند در جیب ریاحین عنبر اشهب ... صبا افکند در دامان گلشن لؤلؤ لالا

بطرف سوسن نورسته افشان طره سنبل ... میان سبزه برجسته بر زد لاله حمرا

بشادی کرد خندان غنچه نوشین لب شیرین ... شقایق چاک زد در جیب گلگون جبه دیبا

بحفل دیده نرگس را ز عبرت گرم نظارها / بجمع طفل سوسن را بشکر حق زبان گویا

گلستان خرم و رنگین زمین پر لاله و نسرین / جهان از فر فروردین شده پر عنبر سارا

قماری در نواسنجی که اینک روضه میمون / عنادل در غزل خوانی که اینک جنت اعلا

بهر سو پا که بنهادم فضا اندر فضا گلشن / بهر جا دیده بگشادم جهان اندر جهان آلاء

چمن پر لاله و ازهار و من در عالم حیرانی / شکفته سر بسر گلزار و من اندر شکیبها

که در فصل خزان نشنیده کس در بوستان سبزه / که در عالم شتا نادیده کس در گلستان گلها

درین اندیشه بودم کز ورای پرده غیبی / بناگه هاتفی زد بانگ کی شوریده سودا

همین آثار گوناگون که ظاهر گشت بی موسم / همین اشکال بوقلمون که بی هنگام شد پیدا

همه از فیض آن باشد که با فر و شرف اکنون / ولی نعمت را داد حق بس مسند والا

قوام ملک و ملت زیور دیباچه صورت / طراز دین و دولت نسخه مجموعه معنی

رموز شرع را واقف کنوز علم را کاشف / فنون عقل را واقف امور ملک را دانا

یکسر در زیور حسن قبول احکام در عالم / بیابد نام زنام نامیش پیرایه امضا

ز رای روشن او بیضه اسلام شد روشن / چنان کو صفحه دنیا ز نور پرتو بیضا

بیک ایما کند آباد صد ملک دل ویران / زیک فرمان کند ویران هزاران مخزن دارا

زهی مسند که با شأن آسمان نازکین پایه / زهی منصب که خورشیدش بود بر در چو ابن فرما

اساس شرع از او محکم بنای علم از او بانی / سرای ظلم از و ویران ستون عدل از و برپا

ایا عارف دلی عالی نژادی حکمت اندیشی / برین مسند دهادت سالها پاینده کی مولا

بیا کم دم زدن دیگر ز اوصافش تو ای پرور / ترا جاهی است بس برتر ز ما فی الکتب الدنیا

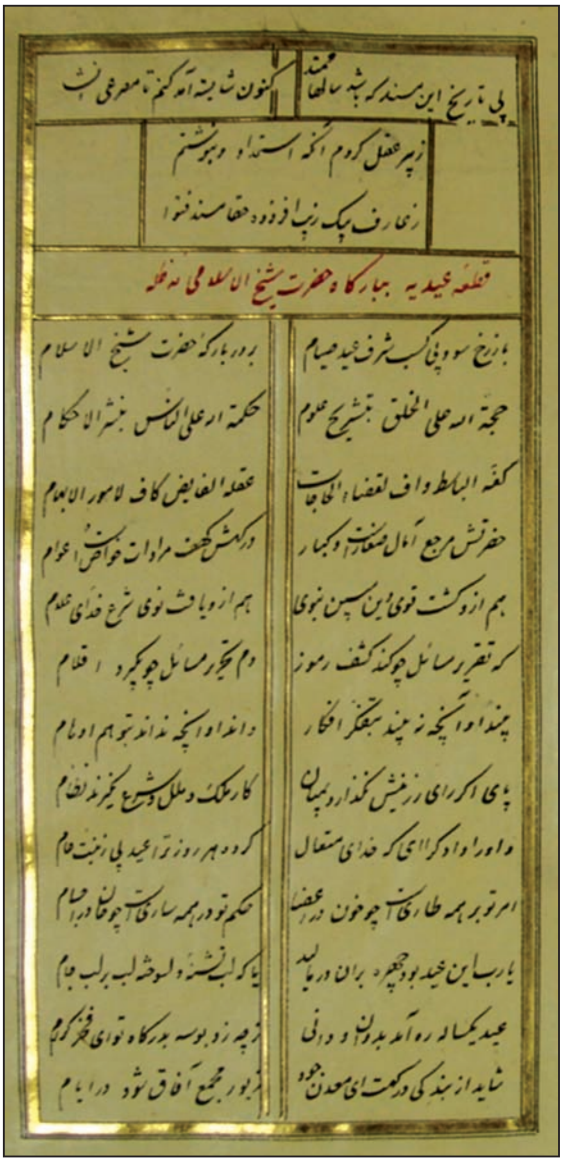
پی تاریخ این مسند که بُد سالها ممتد | کنون شایسته آمد که کنم تا معرفی بش

ز پیر عقل کردم آنکه استدعا و بنوشتم
ز معارف پیک زیب افزود حقا مسند فتوا

قطعهٔ عیدیه به بارگاه حضرت شیخ الاسلامی مدظله

بازرخ سوی پی کسب شرف عید صیام | بر در بارگه حضرت شیخ الاسلام
حجة الله علی الخلق بتشریح علوم | حکمة الله علی الناس بنشر الاحکام
کفه الباسط واف لقضاء الحاجات | عقله القابض کاف لامور الابهام
حضرتش مرجع آمال صغار و کبار | درگهش کهف مرادات خواص و عوام
هم از او گشت قوی این سنن نبوی | هم از او یافت نوی شرع خدای علام
که تقریر مسائل چو کند کشف رموز | دم تحریر مسائل چو بگیرد اقلام
چند او آنچه ز چند بفکر افکار | داند او آنچه نداند تو هم او هام
پای اگر رای رزینش نگذارد بمیان | کار ملک و ملل و شرع بگیرد نظام
داور دادگرا ای که خدای متعال | کرده هر روز ترا عید پی رتبت عام
امر تو بر همه طاری چو خون در اعضا | حکم تو در همه ساری چو جان در اجسام
یا رب این عید بود چهره بران در پایید | یا که لب تشنه دلسوخته لب بر لب جام
عید یکساله ره آمد بدر آن و دانی | زچه زد بوسه بدرگاه توای فخر کرام
شاید از بنده کی درگهت ای معدن جود | زیور مجمع آفاق شود در ایام

مدّت عمر تو و مدّت اقبال تو باد
تا که نامی بود از عید و نشانی ز صیام

در شکایت از سرما و تظلّم به دربار حضرت مشیخت‌پناه مدظله

بگذشت موسم گل و آمد زمان برف
شد خطهٔ زمین همه یکسر ازان برف

بر باد رفت برگ گل از دست برد وی
تاراج شد شکوفهٔ زیبا بیان برف

خم گشته شاخ سرو ز بار گران یخ
چون شیخ در رکوع بر طیلسان برف

واحرتا شده ز بیداد روزگار
یوسف رخان گل همه زندانیان برف

اطفال ناز پرور گلشن نگر که چون
گشتند اسیر حادثهٔ ره زنان برف

آتش فسرد و شعله برد از هراس اگر
شد حیث قهر منتشر از قهرمان برف

ماهی ز بیم از دل دریا برون جهید
تا خواند خطبهٔ رعد بنام و نشان برف

در جویبار از جریان اوفتاد آب
جاری بدهر تا شده حکم روان برف

در کوه و دشت و در چو نظر می‌کنم تمام
ناید بچشم جز مرغ پرفشان برف

با آن همه صلابت تن داده تن بعجز
دیو سفید کوه بگرز گران برف

با رستم است و در بر سهراب زمهریر
برگشته ترس ز ببر بیان برف

موری ز فقر چه کند ار قصد آسمان
ممکن بود عروج وی از نردبان برف

در هیچ دل اثر ز حرارت نماند آه
تأثیر کرده بس دم سرد فشان برف

جز خون دل نصیب نشد جن و انس
هستند گرچه جمله مساو بخوان برف

بره

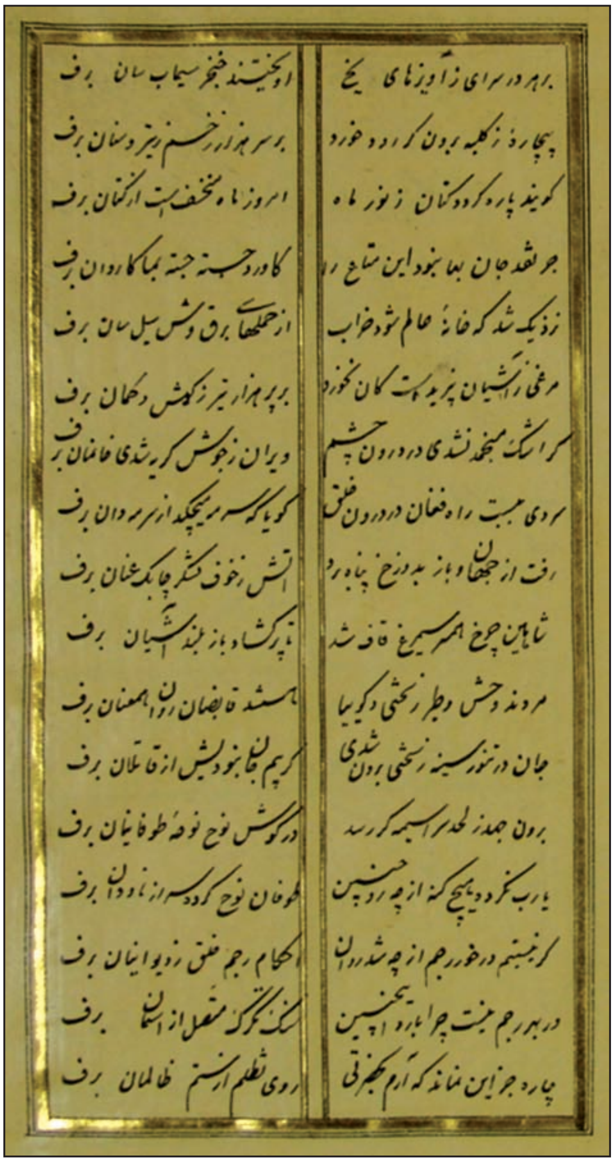

بهر در سرای ز آویزهای یخ / آویخته‌اند خنجر سیماب سان برف

بیچاره از کلبه برون کرده خورده / بر سر هزار زخم تیر و سنان برف

گویند پاره کرده کتان ز نور ماه / امروز ماه منخسف است از کتان برف

جز نقد جان بها نبود این متاع را / کاورده جنس جنس بها کاروان برف

نزدیک شد که خانهٔ عالم شود خراب / از حملهای برق وش سیل سان برف

مرغی ز آشیان نپرید هست کان نخورد / بر پر هزار تیر ز کیش و کمان برف

گر اشک منجمد نشدی در درون چشم / ویران ز جوش گریه شدی خانمان برف

سردی ببست راه فغان در درون خلق / گویا که سر بریچکد از سر بردان برف

رفت از جهان و باز به دوزخ پناه برد / آتش ز خوف لشکر چابک عنان برف

شاهین چرخ همسر سیمرغ قاف شد / تا پر گشاد باز بلند آشیان برف

مردند وحش و طیر ز سختی دگر بیا / باشند قابضان روان همعنان برف

جان در تنور سینه ز سختی برون شدی / گر هم لباس نبودیش از قاتلان برف

برون جهد ز لحد سراسیمه گر رسد / در گوش نوح نوحهٔ طوفانیان برف

یا رب نکرده هیچ گنه از چه رو چنین / طوفان نوح کرده سر از ناودان برف

گر نیستم در خور رحم از چه شد روان / احکام رجم خلق ز دیوانیان برف

در هر رجم بنت چرا بارد این چنین / سنگ تگرگ متصل از آسمان برف

چاره جز این نماند که آرم بکبرتی / روی تظلم از ستم ظالمان برف

آن حضرتی که کرمی لطفش دوا کند / از یک نکه هزار چو من خستگان برف

شیخ انام و قدوه ملک آنکه آسمان / گسترده در حریم درش پرنیان برف

آذر وری که نفحه خلق مبارکش / صد گونه نوبهار کند در میان برف

فرمان دهد گر از سر سطوت زمانه را / در یکدم بباد دهد دودمان برف

گر بگذرد بباغ نسیم حمایتش / مشکل که گل فسرده شود از زیان برف

ای گنج مرحمت زمن ناتوان مرنج / کآورده‌ام بحضرت تو داستان برف

باشد یقین من که بجز ذات تو کسی / نتوان گرفت داد ستمدیدگان برف

خوف ملال بود سبب ورنه داشتمی / شرحی دراز از الم جانستان برف

آن به که بر خوشحال کنم ختم بر دعا / شاید رسد بگوش هم از ترزبان برف

هر ساله تا بحکم خداوند لم یزل / آید بهار و محو شد از نشان برف

خرم بود وجود تو دایم چو نوبهار / کاهیده باد جسم حسودت بسان برف

در شکایت از روزگار و مدیح حضرت شیخ الاسلامی مدظله العالی

من تشنه‌ام چو خار بیابان رخ آبان دیده‌ام / بس پریشانی که از بخت پریشان دیده‌ام

تا بتن جا کرده جان همواره نالان یافتم / دیده تا وا کرده‌ام همواره گریان دیده‌ام

زهر نابم می کند در کام اکنون روزگار / در کنار دایه گر شیرها به پستان دیده‌ام

از گل آمال و نخل مطلب و کشت امید / بوی یاس و برگ هجر و بار حرمان دیده‌ام

در بیابان طلب هرجا که بنهادم قدم / جاده اندر زیر پا چون مار پیچان دیده‌ام

ساز و برگی آشیانه هر کجا تا ساختم / رنگ آبادی بهی نادیده ویران دیده‌ام

اندرین مزرع اگر تخمی امیدی کاشتم / نادرووده در کمین برق درخشان دیده‌ام

در کنار جویبار از سبزه خنجر خورده‌ام / در میان گلستان از غنچه پیکان دیده‌ام

می‌خلد خار جفایم راست از مژگان بچشم / گر غلط روزی گلی را در گلستان دیده‌ام

سر برون ناکرده از مشرق که از خط شعاع / تیغها بر فرق از خورشید رخشان دیده‌ام

پیش چوگان قضا دایم بمیدان قدر / خویش را چون گوی سرگردان و غلطان دیده‌ام

نیستم یعقوب لیکن صد پسر گم کرده‌ام / نیستم یوسف ولی صد گوشه زندان دیده‌ام

رو بهر جانب که آوردم من از سرگشتگی / خضر راه خویش را دیو بیابان دیده‌ام

آنقدر دارد خشونت بخت ناهموار من / گر حریر و پرنیان آزار سوهان دیده‌ام

آنچنان بسته است بر من کار دور روزگار / گر گشاده‌ای ها همین چاک گریبان دیده‌ام

تا بهر جا رخت چیدم طرح اقامت را اساس / از نمی سیلابی و از قطره طوفان دیده‌ام

می‌کند او آسیابی بر من و من دانه / آسیا سا آسمان را تا که دوران دیده‌ام

از بلا و محنت و رنج و الم نابوده‌ام / مسکنم را چارسو و چار ارکان دیده‌ام

گر چه من از انقلاب چرخ و دور روزگار / آنچه گفتم من بدتر از آن دیده‌ام

لیک دارم شکرها اکنون که از نیروی بخت / خویش را در آستان فخر دوران دیده‌ام

شیخ الاسلام امام مهر ضیا پاش کرم / آنکه اندر ذات او انوار یزدان دیده‌ام

حامی شرع خدا و وارث دین نبی / با وجود او قوی هم این و هم آن دیده‌ام
در نظام ملک و حکم شرع و استحکام دین / کلک و دست و نطق او را این نگهبان دیده‌ام
مهر عالمتاب را با آن همه تابندگی / پیش رای روشنش با ذره یکسان دیده‌ام
درگهش را ملجاء امیدواران یا قسم / حضرتش را ملتجی داد خواهان دیده‌ام
تا کند آباد و پر ملک دلی ویرانه / از کفش ویران و خالی گنج با کان را دیده‌ام
دوش پرسیدم من از پیر خردکی از قرن / در جهان هر مشکلی کو بود آسان دیده‌ام
پایه قصر جلال و کاخ فضلش تا کجاست / گفت من این هر دو را نه حد نه پایان دیده‌ام
شاد باش و شاد زی ای آنکه روح عالم / از وجود فایض بجود تو شادان دیده‌ام
کام بخش و کام گیر و کامخواه و کام ده / زانکه دور روزگارت را بعنوان دیده‌ام
فضل تو و ذات تو بر ساحت دین و دول / همچو مهر و پرتو و چون ابر و باران دیده‌ام
بنده پرور قبله گاها ای که از لطف تو من / دردهای خویش را صد گونه درمان دیده‌ام
گر گناهی کردم از روی خطا از من مرنج / گر ز دوستان گنه عفو از بزرگان دیده‌ام
ذات انسان است و نبود خالی از نقص و قصور / سهو و نسیان را و ایما در ذات انسان دیده‌ام

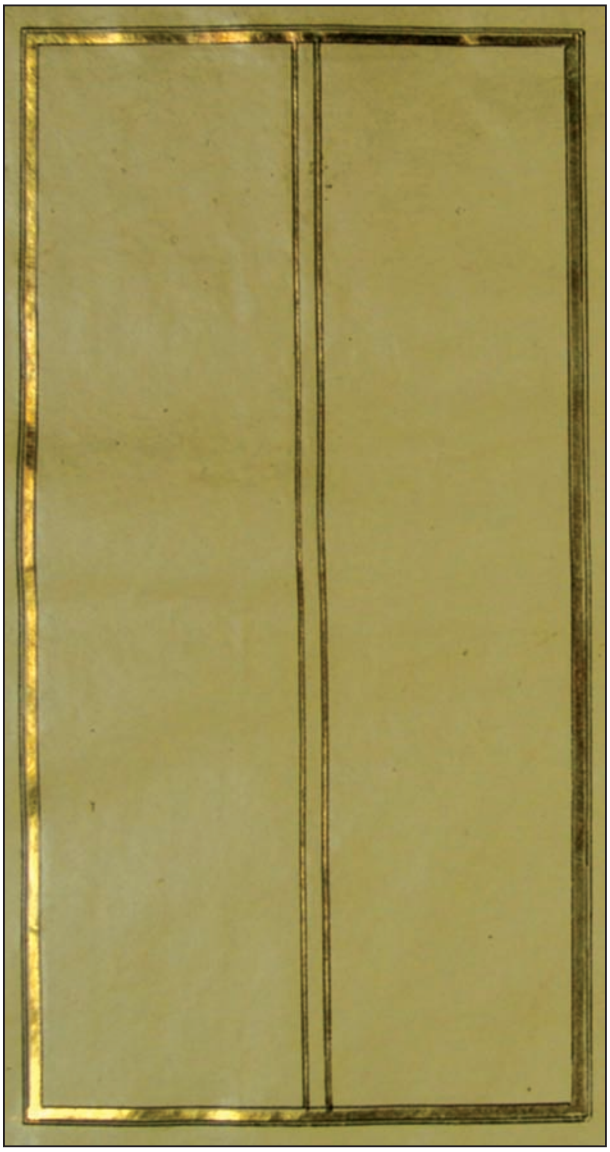

بسم الله الرحمن الرحیم

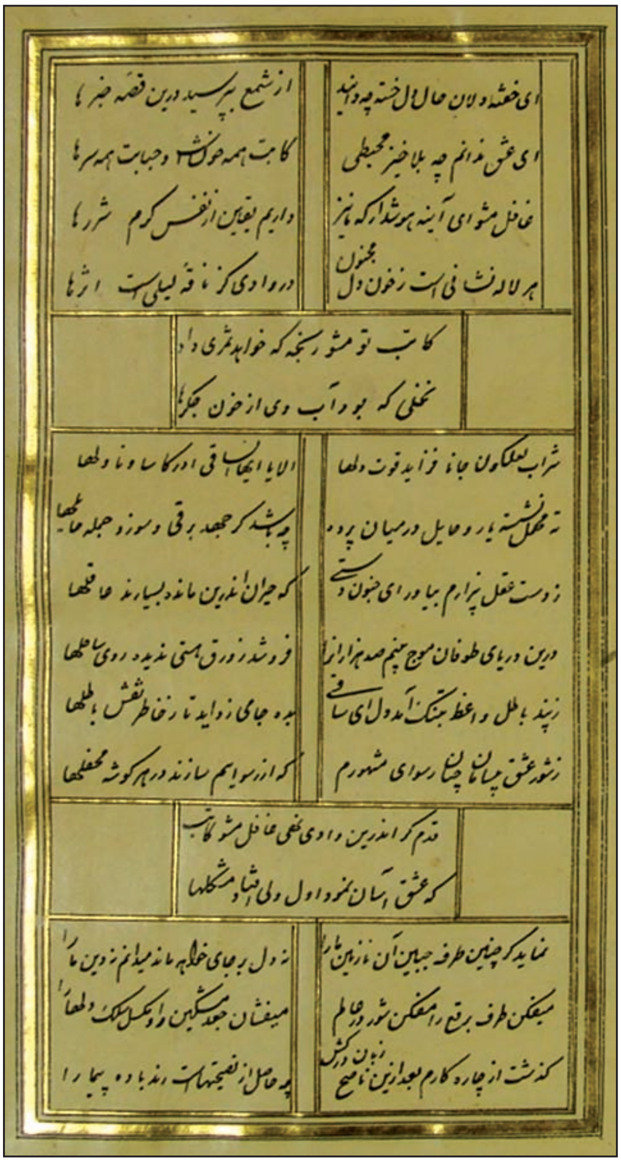

ای خفته دلان حال دل خسته چه دانید
از شمع بپرسید درین قصه خبرها

ای عشق ندانم چه بلاخیز محیطی
کاتب همه حوکش و حبابت همه سرها

غافل مشو ای آینه هوشدار که باز
داریم یقین از نفس گرم شررها

هر لاله نشانی است ز خون دل مجنون
در وادی کز ناقه لیلیست اثرها

کاتب تو مشو رنجه که خواهد ثمری داد
نخلی که بود آب وی از خون جگرها

شراب لعلگون جانا فزاید قوت دلها
الا یا ایها الساقی ادر کاسا و ناولها

به محفل نشسته یار و حایل درمیان پرده
چه باشد گر جهد برقی و سوزد حجله محملها

ز دست عقل پر زارم بیاور ای جنون دستی
که حیران اندرین ماند بسیارند عاقلها

درین دریای طوفان موج بینم صد هزاران
فرو شد زورق هستی ندیده روی ساحلها

زنند با طبل واعظ جنگ آمد دل ای ساقی
بده جامی زداید تا ز خاطر نقش باطلها

ز شور عشق پیمانها چنان رسوای مشهورم
که از رسوایم سازند در هر گوشه محفلها

قدم گر اندرین وادی نهی غافل مشو کاتب
که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلها

نماید گر چنین طرفه جبین آن نازنین ما را
نه دل بر جای خواهد ماند میدانم نه دین ما را

ببکش طرف برقع را مکش شور در عالم
میفشان جعد مشکین را و بکسل ملک دلها را

گذشت از چاره کارم بعد ازین ناصح زبان درکش
چه حاصل از نصیحتها رند باده پیما را

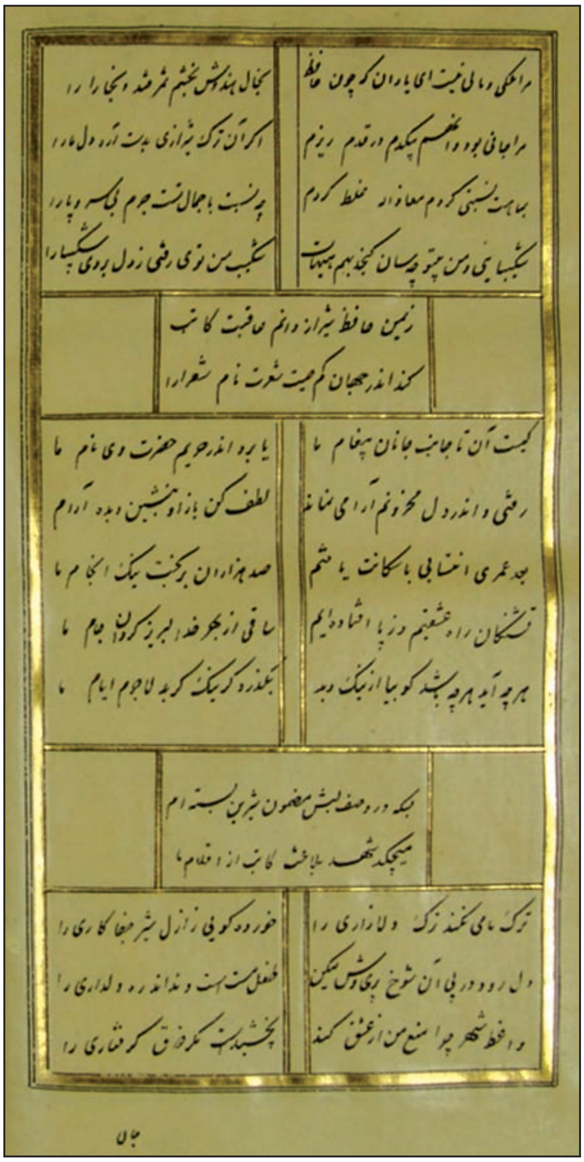

مرا کی رهائی هست ای یاران که چون حافظ / بخال هندویش بخشم سمرقند و بخارا را
مرا جائی بود و انجم بیکدم در قدم ریزم / اگر آن ترک شیرازی بدست آرد دل ما را
بماهت نسبتی کردم معاذالله غلط کردم / چه نسبت با جمالت جرم ماه کس و یارا را
شکیبائی و من چون تو چه سان گنجد بهم هیهات / شکیب من تو ای رفتی ز دل بردی شکیبا را

زمین حافظ شیراز دانم عاقبت کاتب
کند اندر جهان کم حیث شهرت نام شعرا را

کیست آن تا جانب جانان پیغام ما / یا برد اندر حریم حضرت وی نام ما
رفتی و اندر دل محزونم آرامی نماند / لطف کن باز او همنشین دیده آرام ما
چه عمری انتسابی با سگانت یافتم / صد هزاران بر کتب بیک انجام ما
ز سگان راه عشقتیم در پا افتاده ایم / ساقی از بهر خدا لبریز گردان جام ما
هرچه آید هرچه باشد گو بیا از تنگ ره / بگذرد گر بیک گردد لاجرم ایام ما

بسکه در وصف لبش مضمون شیرین بسته ام
میچکد شهد ملاحت کاتب از اقلام ما

ترک ما کی کند ترک دلازاری را / خورده گوئی ز ازل شیر جفا کاری را
دل رود در پی آن شوخ پریوش بنگر / طفل مست است و نداند ره دلداری را
واعظ شهر چرا منع من از عشق کند / بخشاید که ذوق گرفتاری را

جال

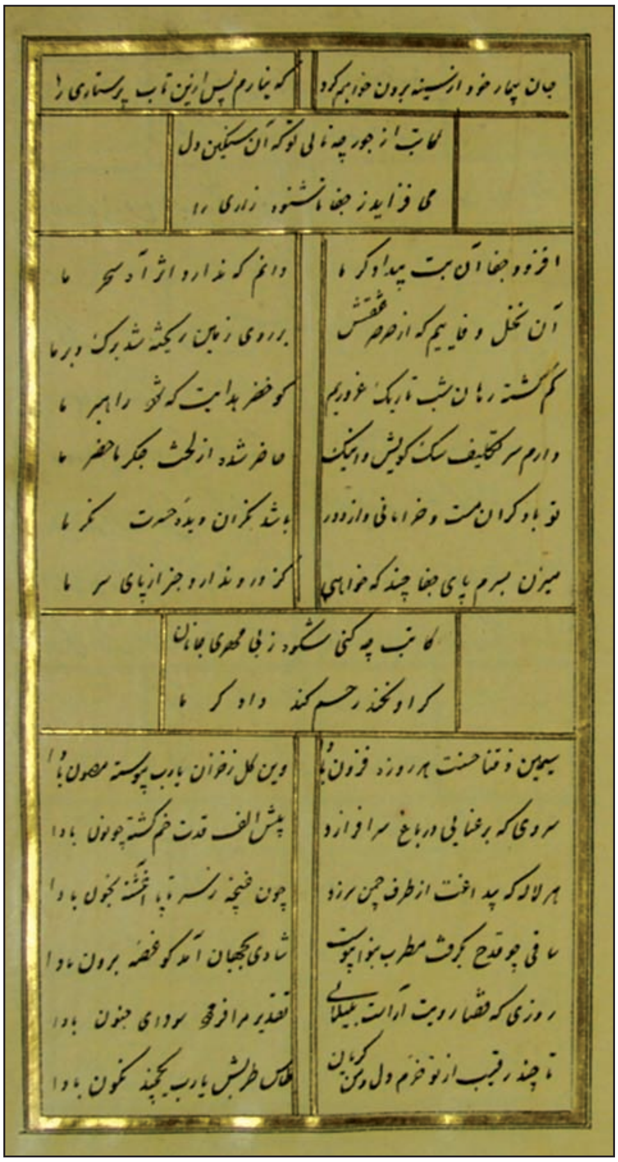

جان بیمار خود از سینه برون خواهم کرد / که نیارم پس ازین تاب پرستاری را

کاتب از جور چه نالی تو که آن سنگین دل / می فزاید ز جفا نشنود زاری را

افزود جفا آن بت بیدادگر ما / دانم که ندارد اثر آه سحر ما

آن نخل وفاییم که از صرصر عشقش / بر روی زمین ریخته شد برگ و بر ما

گم گشته رهان شب تاریک غروریم / کو خضر هدایت که شود راهبر ما

داریم سر تکلیف سگ کویش و اینک / حاضر شده از لخت جگر ماحضر ما

تو باده گران مست و خرامانی و از دور / باشد نگران دیدهٔ حسرت نگر ما

میزن بسرم پای جفا چند که خواهی / کز در وندارد جز از پای سر ما

کاتب چه کنی شکوه ز بی مهری جانان / گر او نکند رحم کند داد گر ما

سیمین ذقنا حسنت هر روزه فزون بادا / وین گل رخوان یارب پیوسته مصون بادا

سروی که برعنایی در باغ سرافرازد / پیش الف قدت خم گشته چو نون بادا

هر لاله که پیدا گشت از طرف چمن سر زد / چون غنچه ز رشک تو با آغشته بخون بادا

ساقی چو قدح گیرد مطرب بنوا پیوست / شادی بجهان آمد کو غصه برون بادا

روزی که قضا رویت آراست بزیبایی / تقدیر مرا از تو سودای جنون بادا

تا چند رقیب از تو خرم دل و خندان / کاس طربش یارب بشکند نگون بادا

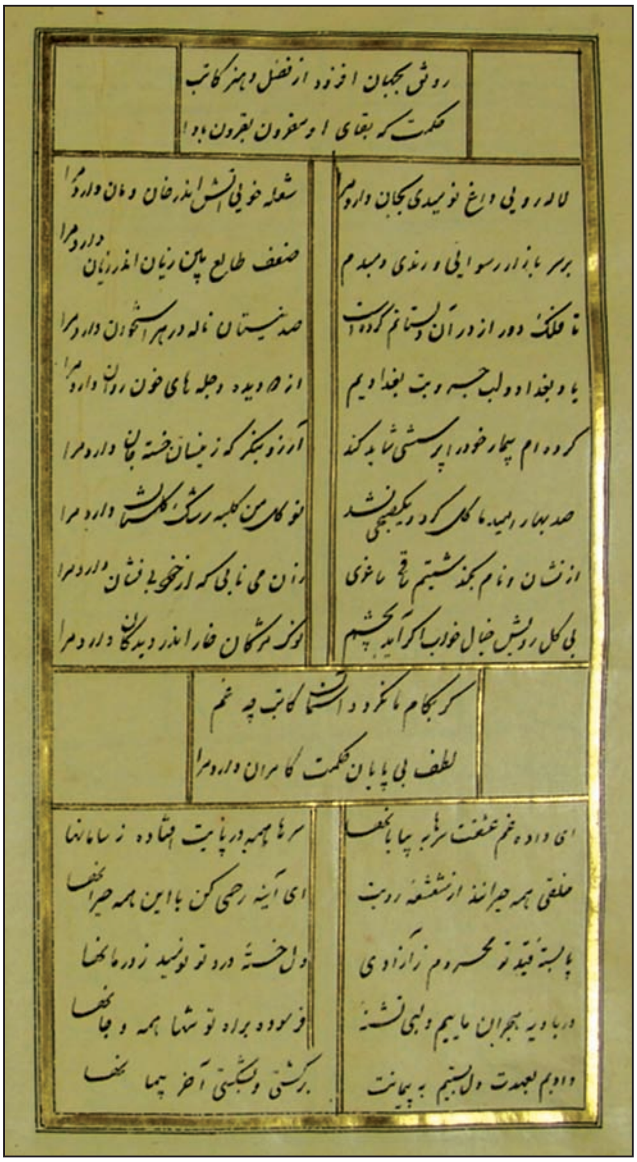

روشن بجهان افزود از فضل و هنر کاتب
حکمت که بقای او صد قرن بقرن بادا

لاله رویی داغ نومیدی بجان دارد مرا
شعله خویی آتش اندر خان و مان دارد مرا

بر سر بازار رسوایی و رندی هر دم
ضعف طالع پای زبان اندر زبان دارد مرا

تا فلک دور از دوران دلستانم کرده است
صد نیستان ناله در هر استخوان دارد مرا

یاد بغداد و لب جبه و بت بغدادیم
از دو دیده دجله های خون روان دارد مرا

کرده ام بیمار خود را پرسشی شاید کند
آرزو بنگر که زینسان خسته جان دارد مرا

صد بهار امید ما گل کرد و یک غنچه نشد
نوگل من کلبه رشک گلستان دارد مرا

از نشان و نام بگذشتیم تا قدح ساغری
زان می نابی که از خود بی نشان دارد مرا

بی گل رویش خیال خواب اگر آید بچشم
نوک مژگان خار اندر دیدگان دارد مرا

گر بکام ما نگردد آسمان کاتب چه غم
لطف بی پایان حکمت کامران دارد مرا

ای داده غم عشقت سرها به بیابانها
سرها همه در پایت افتاده ز سامانها

خلقی همه حیرانند از شعشعه رویت
ای آینه رحمی کن با این همه حیرانها

پابسته قید تو محروم ز آزادی
دل خسته درد تو نوشید ز درمانها

در بادیه هجران ماییم و لبی تشنه
فرسوده براه تو تنها همه و جانها

دادیم بعهدت دل بستیم به پیمانت
برگشتی و بشکستی آخر همه پیمانها

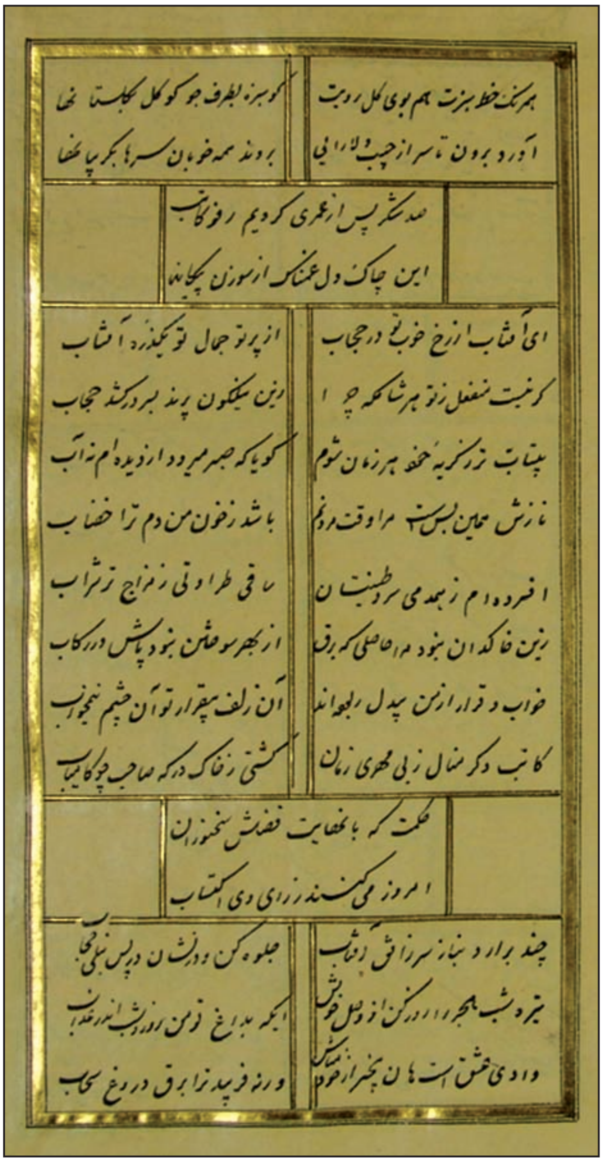

هر سنگ خط سبزت هم بوی گل رویت
آورد برون تا سر از جیب ولالایی

گو سبزه لطف جو کو گل گلستانها
بروند همه خوبان سرها بکر پاها

صد شکر پس از عمری کردیم رفو کاتب
این چاک دل غمناک از سوزن پیکانها

ای آفتاب از رخ خوب تو در حجاب
گر نیست منفعل ز تو هر شامگه چرا
بیتاب زر گریه خود هر زمان شوم
نازش همین بس است مرا وقت مردنم
افسرده ام ز بهمن سرد طبیعت ان
زین خاکدان نبود مرا حاصلی که برق
خواب و قرار از من بیدل ربوده اند
کاتب دگر منال ز بی مهری زمان

از پرتو جمال تو بگذرد آفتاب
زین نیلگون پرند بر در کشد حجاب
گویا که صبر میرود از دیده ام نه آب
باشد ز خون من دم تیغ ترا خضاب
ساقی طراوتی ز مزاج شراب
از بهر سوختن نبود باکش در رکاب
آن زلف بیقرار تو آن چشم نیمخواب
گشتی ز خاک درگه صاحب چو کامیاب

حکمت که با نهایت فضلش سخنوران
امروز می کنند ز رای وی اکتساب

چند برارد بناز سر از افق آفتاب
تیره شب هجر را روشن کن از وصل خویش
وادی عشق است هان بحذر از خودنمایش

جلوه کن و درشان در پس نیلی حجاب
ابکه بداغ تو من روز و شب اندر عذاب
ورنه فریبد ترا برق دروغ سحاب

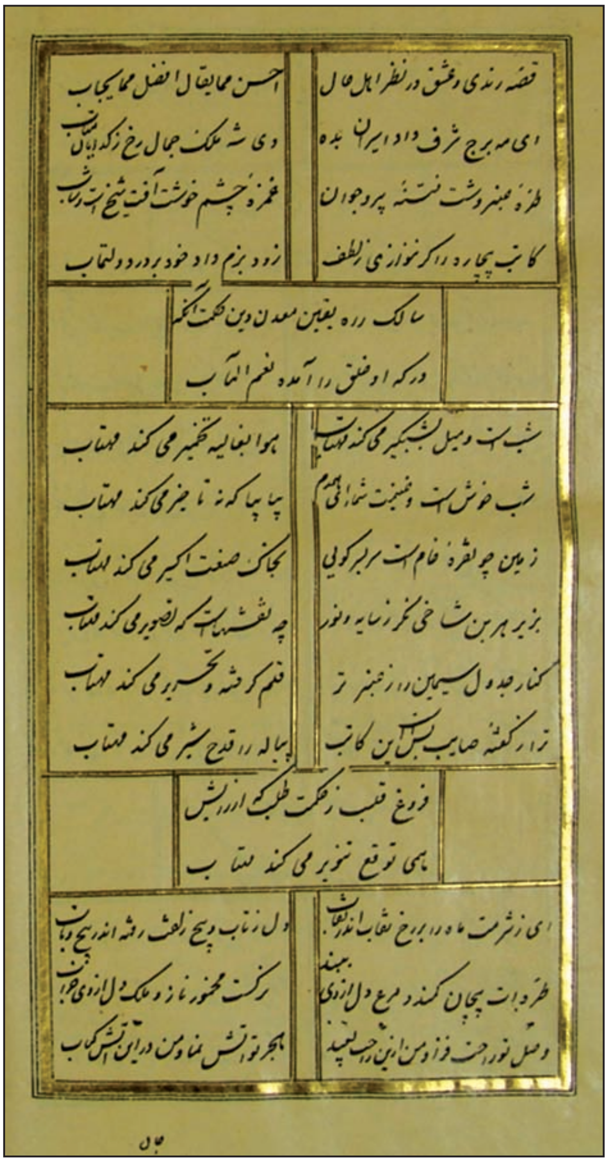

قصه رندی و عشق در نظر اهل حال
ای مه برج شرف داد ایران بده
طره عنبرسرشت فتنه پیر و جوان
کاتب بیچاره را گر نوازی ز لطف

احسن ما یقال افضل ما یجاب
دی شه ملک جمال رخ زکه ایابن
غمزه چشم خوشت آفت شیخ است و شاب
زود بزم داد خود بر در دولتماب

سالک ره یقین معدن دین حکمت اگر
درکه او خلق را آمده نعم المآب

شب است و میل شبگیر می کند مهتاب
شب خوش است و غنیمت شمار همدم
زمین چو نقره خام است زیر پرتو کوی
بزیر هر بن شاخی نگر ز سایه و نور
کنار جدول سیمین را ز عنبر تر
ترا ز گفته صایب بس این کاتب

هوا بغالیه تخمیر می کند مهتاب
بپا بپا که نه تا خبر می کند مهتاب
بخاک صنعت اکسیر می کند مهتاب
چه نقشهاست که تصویر می کند مهتاب
قلم گرفته و تحریر می کند مهتاب
پیاله را قدح شیر می کند مهتاب

فروغ قطب ز حکمت طلب که از ارشش
همی توقع تنویر می کند مهتاب

ای ز شرمت ماه را بر رخ نقاب اندر نقاب
طره ات پیچان کند مرغ دل از دوی ببند
وصل نور رحت فزود من این را حب بپیچید

دل ز تاب و پیچ زلفش رفته اندر پیچ و تاب
نرگست مخمور ناز و ملک دل از دوی خراب
هجر تو آتش نما و من در این آتش کباب

جال

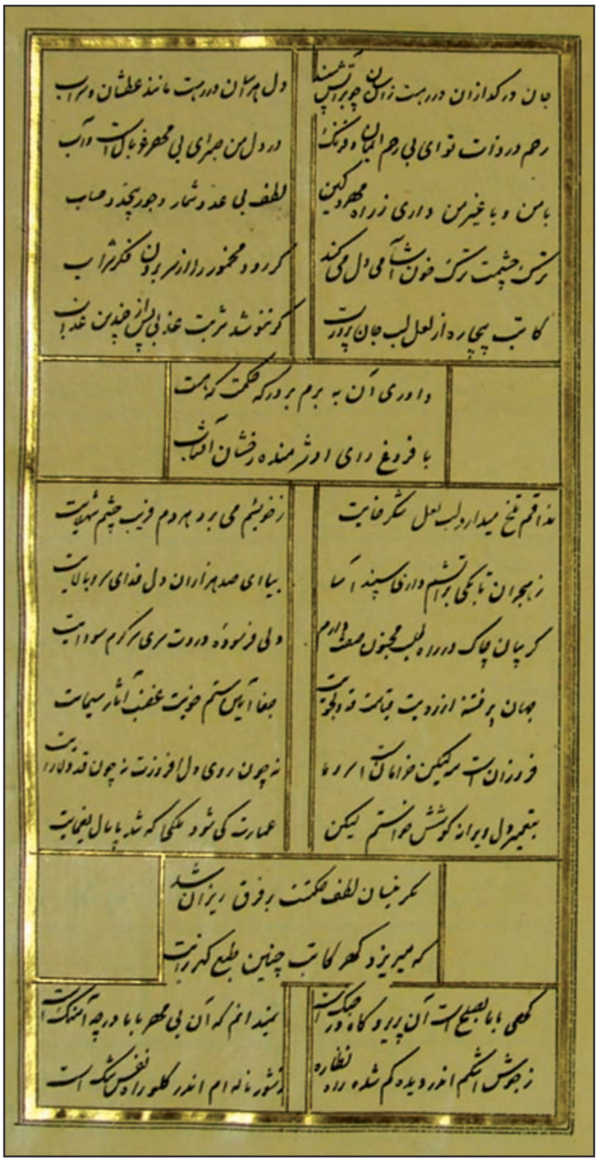

جان در گداز از درد هجرت زآتش چو بر آتش سپند
دل بی‌تاب از درد هجرت مانند عطشان در سراب

رحم در ذات تو ای بی‌رحم الیاس و درنگ
در دل من جبر ای بی‌مهر خوبان آتش و آب

با من و با غیر من داری ز راه مهر و کین
لطف بی‌حد و شمار و جور بی‌حد و حساب

نرگس چشمت ز رنگ خون شتابی دل می‌کند
گر رود مخمور را از سر برون فکر شراب

کاتب بیچاره از لعل لب جان‌پرورت
گر ننوشد شربت غذایی پس از چندین عذاب

داوری آن به برم بر درگه حکمت که هست
با فروغ رای او شرمنده رخشان آفتاب

مدامم تلخ میدارد لب لعل شکرخایت
ز خوابم می‌برد هر دم فریب چشم شهلایت

ز هجران تا بکی بر آتشم داری چو اسپند آسا
بیا ای صد هزاران دل فدای گرد بالایت

گریبان چاک در راه طلب مجنون صفت دارم
ولی فرسوده در دست بی‌گرمم سودایت

جهان پر فتنه از رفتار قامت قد دلجویت
جفا آیین ستم جویت غضب آثار سیمایت

فروزان است بر یکسر خواهان آن ارغا
نه چون روی دل افروزت نه چون قد دلارایت

بتعمیر دل ویرانه کوشش خواستم لیکن
عمارت کی شود ملکی که شد پامال یغمایت

شکر خیان لطف حکمت بر فرق ریزان شد
که میریزد گهر کاتب چنین طبع گهرزایت

گهی با ما بصلح است آن پری و گاه در جنگ است
شنیده‌ام که آن بی‌مهر با ما در چه آهنگ است

ز جوش اشکم اندر دیده گم شد راه نظاره
ز شور ناله‌ام اندر گلو راه نفس تنگ است

جوانی جان من از آه مظلومان حذر باید
نمی‌بینی که دود نفس آینه را زنگ است
غنیمت دان بعشرت گوش این ده روزه صحبت را
که مردم دانه و این چرخ گردان آسیاسنگ است
بمنزل ره چو یابی جنون تا رهنمون نبود
در این ره پای مرد عقل را پای توان لنگ است
صفای باطن ار خواهی قدم زن سوی میخانه
که رفع ظلمت دل از شراب لاله رنگ است
زپستی ره برون ناری تو پابستهٔ خویشی
ز خود باید بریدن گر عروج اوجت آهنگ است
زهی فرخنده بخت آن که مجنون وار در عالم
نه اندر قید ناموس است و نه اندر پی ننگ است
نباشد ره خزان را در بهارستان ازل کاتب
سخن را چون ز لطف طبع حکمت زیب و رنگ است

آسمان پیوسته با ما کینه ورزی کار داشت
بوالعجب نیرنگ در هر گردش پرگار داشت
در خم این طاق مینا خفت بی عیب هنر
هر که جان ناتوان و خاطر افگار داشت
شعله از بالا روی بر خاک بنشیند عاقبت
عزت جاوید باید هر که خود را خوار داشت
آتش عشق تو در این مشت استخوان من
شیوهٔ خاشاک خشک و برق آتشبار داشت
در چمن با گل ز رویت شمه‌ای گفت باد
بلبل از فرط تحیر حکم بوتیمار داشت
با وجود عشق از خود رنگ آبادی مجوی
غیر ویرانی نباید چشم ازین معمار داشت
نشئهٔ توفیق باید کاتب از جام ازل
بادهٔ الطاف حکمت هر که سرشار داشت

ای طلعت تو مطلع دیوان قیامت
ابروی تو طغراکش دیوان قیامت

در دور

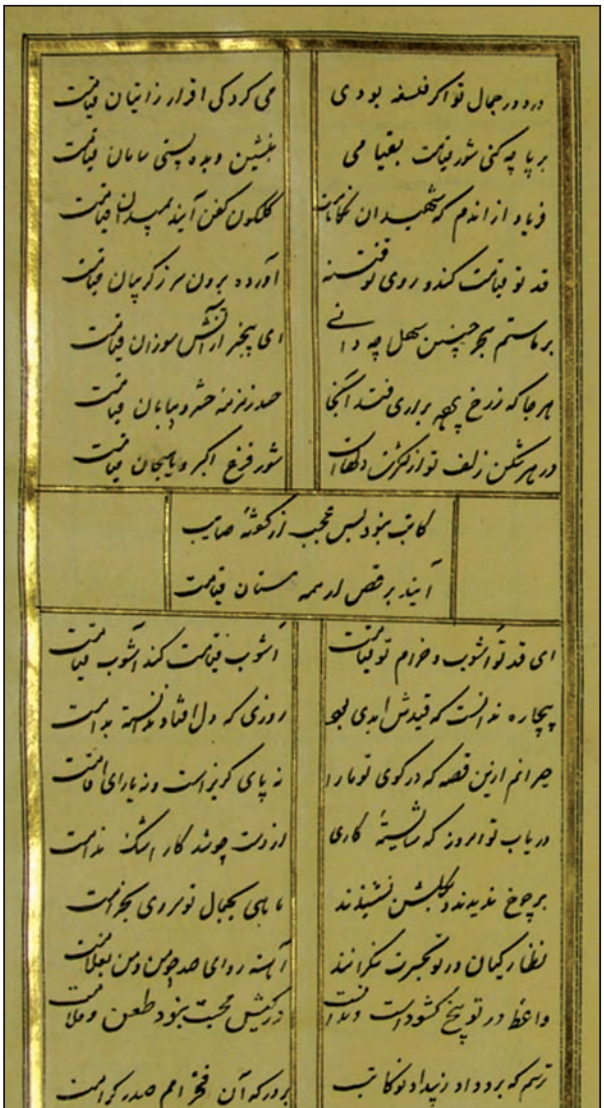

در دور جمال تو اگر فتنه نبودی
می کرد کی اقرار ز ایمان قیامت
برپا چه کنی شور قیامت بتقیا می
بنشین و بده پستی سامان قیامت
فریاد از اندام که شهیدان نگاهت
گلگون کفن آیند به میدان قیامت
قد تو قیامت کند و روی تو فتنه
آورده برون سر ز گریبان قیامت
بر ما ستم هجر چنین سهل چه دانی
ای بی‌خبر از آتش سوزان قیامت
هر جا که ز رخ پرده براری فتنه انگیز
صد زمزمه حشر و بیابان قیامت
در هر شکن زلف تو از کشته دلها
شور فزع اکبر و هیجان قیامت

کاتب نبود بس عجب از کشته صایب
آیند برقص ار همه مستان قیامت

ای قد تو آشوب و خرام تو قیامت
آشوب قیامت کند آشوب قیامت
بیچاره نه آنست که قیدش ابدی بود
روزی که دل افتاد نه آسته بدامست
حیرانم ازین قصه که در کوی تو مارا
نه پای گریز است و نه یارای اقامت
در باب تو امروز که شایسته کاری
از دست چو شد کار اشک ندامت
بر چرخ ندیدند و کلیش نشنیدند
ماهی به جمال تو و سروی بقامت
نظارگیان در تو تحیر نگرانند
آهسته روای صد چو من و من بعلامت
واعظ در توبیخ گشوده است و ملامت
در کیش محبت نبود طعن و ملامت
ترسم که برد داد ز بیداد تو کاتب
بر درگه آن فخر امم صدر کرامت

معنی انام آنکه جهان را ز وجودش | آزادی و آسایش و امن است و سلامت

دایم دگری بر آستانت | در پای سگان و پاسبانت
گشتم همه گلشن و ندیدم | یک غنچه به تنگی دهانت
دل تشنهٔ لعل نوشخندت | جان خستهٔ چشم ناتوانت
بی پرسش خون بیگناهی | تیری بجهد از کمانت
زخمی تو و تشنه لب بمردند | وا ماند بسی ز کاروانت
ای داوری درد دردمندان | آخر نظری به خستگانت
سخت است بریدن از تو ورنه | سهل است جفای باغبانت

هر لحظه دُر سرشک کانت
آرد به نثار بندگانت

دل نه تنها از من بیچاره آن دلبر گرفت | هر که دید آن چشم جادو دل از دل برگرفت
کشور دل را گرفت از لشکر مژگان بلا | پادشاه حسن شد تا بعدش کشور گرفت
سنبل پرپیچ و تابش تاب از سنبل ربود | نرگس مست و خرابش خواب از عبهر گرفت
قطره‌های خوی بر آن گلگون عذار آید پدید | ژاله بر گلبرگ تر یا آفتاب اختر گرفت
خال مشکین تو هوش از جان شیخ و شاب برد | لعل نوشین تو نوش از پسته شکر گرفت
شعله از آتش عشق جهان سوز تو بود | عاشقانت در جهان پروانه را در بر گرفت

نغمه

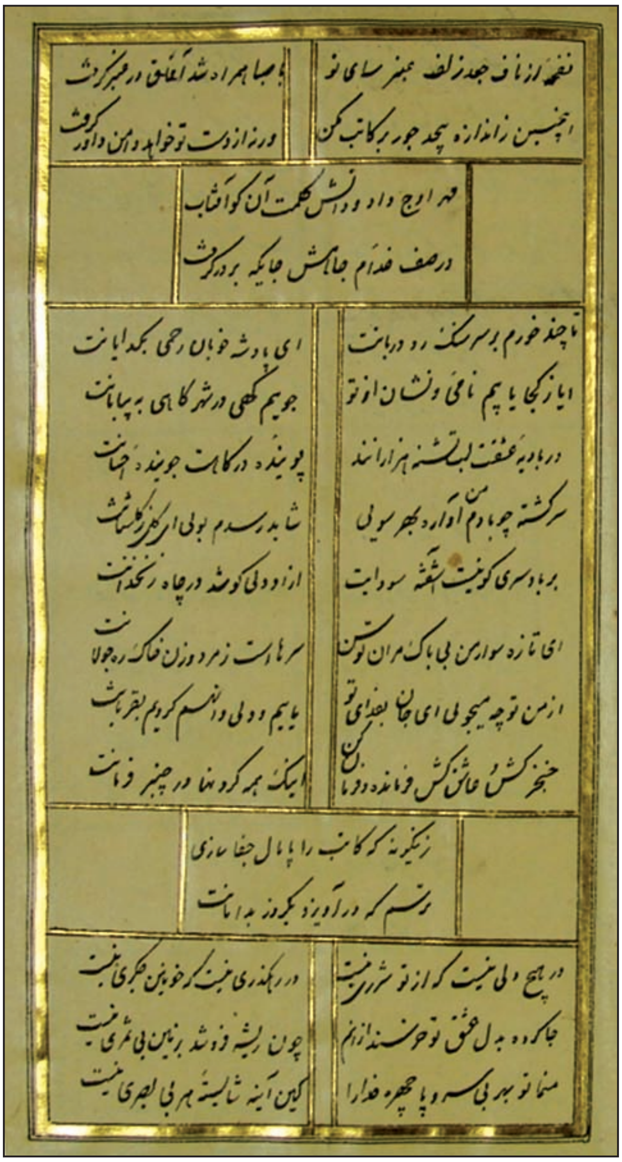

نفحه‌ای از ناف چند زلف عنبرسای تو | با صبا همراه شد آفاق در عنبر گرفت
این چنین زاندازه بیچد جور بر کاتب مکن | ورنه از دست تو خواهد دامن داور گرفت

مهر اوج داد و دانش کلمت آن کو آفتاب
در صف خدام جاهش جایگه بر در گرفت

تا چند خورم بر سر سنگ رو دربانت | ای پادشه خوبان رحمی بگدایانت
ای یار کجا یابم نامی و نشان از تو | جویم گهی در شهر گاهی به بیابانت
در بادیه عشقت لب تشنه هزارانند | پوینده درگاهت جوینده جانانت
سرگشته چو باد من آواره بهر سویی | شاید برسد بویی ای گل ز گلستانت
بر باد سری کو نیست آشفته سودایت | از او دلی کو شد در چاه زنخدانت
ای تازه سوار من بی باک مران توسن | سرهات زمرد و زن خاک ره جولانت
از من تو چه میجویی ای جان بفدای تو | پایم و دلی و انهم کردیم بقربانت
خنجرکش عاشق‌کش وامانده دو ما نکن | اینک همه کردها در چنبر فرمانت

زنگیرنه که کاتب را پامال جفا سازی
ترسم که در آویزد یک روز بدامانت

در هیچ دلی نیست که از تو شرری نیست | در رهگذری نیست که خونین جگری نیست
جا کرده بدل عشق تو چون سند ازانم | چون ریشه فرو شد بزمین بی ثمری نیست
مسمان تو بهر بیسر و پا چهره فدارا | کاین آینه شایسته هر بی بصری نیست

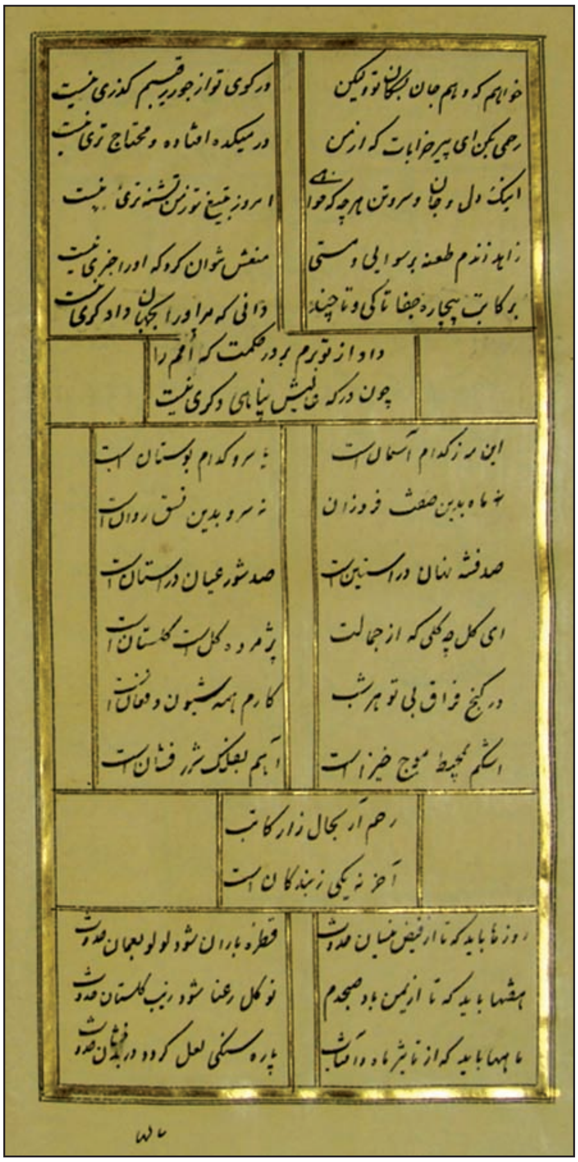
خواهم که دهم جان بلبهای تو ولیکن
رحمی بکن ای پیر خرابات که از من
اینک دل و جان و سر و تن هر چه که خواهی
زاهد زندم طعنه برسوایی و مستی
بر کاتب بیچاره جفا تا کی و تا چند
در کوی تو از جور رقیبم گذری نیست
در میکده افتاده و محتاج تری نیست
امروز به تیغ تو ز من تشنه تری نیست
منعش نتوان کرد که او را خبری نیست
دانی که مرا در دو جهان دادگری نیست
داد از تو برم بر در حکمت که اُمم را
چون درگه تو تابش پناهی دگری نیست
این رنگ کدام آسمان است
یا ماه بدین صفت فروزان
صد فتنه نهان در آستین است
ای گل چه گلی که از جمالت
در کنج فراق بی تو هر شب
اشکم محیط موج خیز است
یا سرو کدام بوستان است
یا سرو بدین نسق روان است
صد شور عیان در استان است
پژمرده گل است گلستان است
کارم همه شیون و فغان است
آهم بفلک شرر فشان است
رحم ار بحال زار کاتب
آخر نه یکی ز بندگان است
روزها باید که تا از فیض نیسان صدف
شبها باید که تا از یمن باد صبحدم
ماهها باید که از تابش ماه و آفتاب
قطره باران شود لؤلؤ غلطان در صدف
تو گل رعنا شود زیب گلستان صدف
پاره سنگی لعل گردد در بدخشان صدف

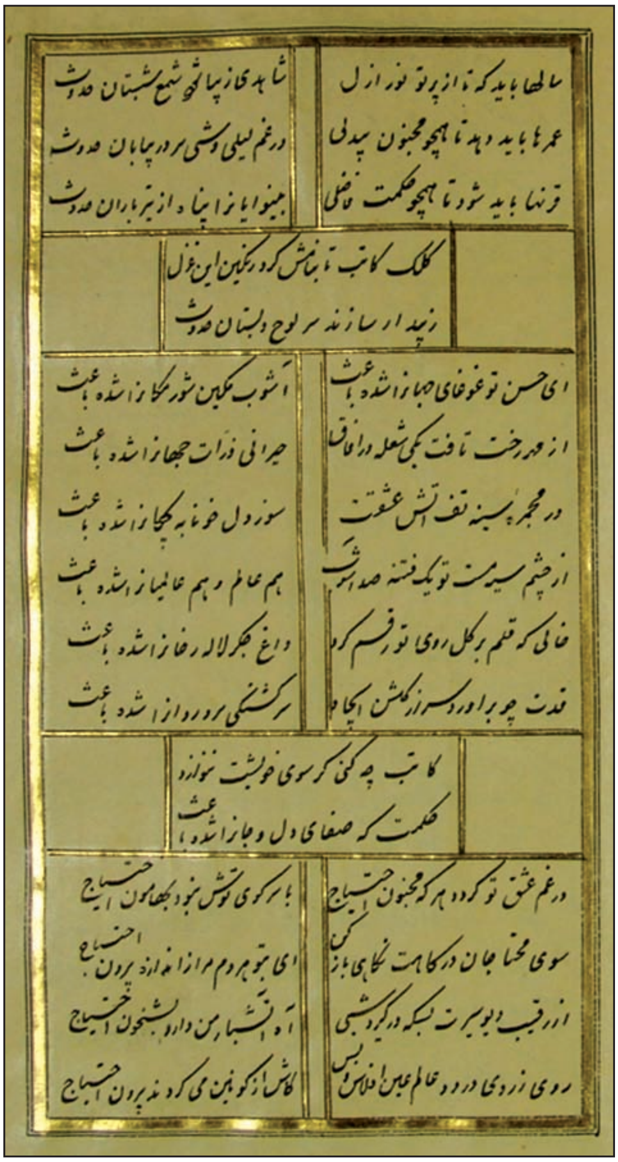
سالها باید که تا از پرتو نور ازل
شاهدی کز پیا لو شمع شبستان حدوث
عمرها باید دهد تا همچو مجنون بیدلی
در غم لیلی وشی سر در بیابان حدوث
قرنها باید شود تا همچو حکمت فاضلی
بینوایانرا نیاد از ابر باران حدوث
کلک کاتب تا بیاش کرد رنگین این غزل
زیبد ار سازند سر لوح دلبستان حدوث

ای حسن تو غوغای جهان را شده باعث
آشوب نگاهت شور نگارا شده باعث
از مهر رخت تافت یکی شعله در آفاق
حیرانی ذرات جهان را شده باعث
در مجمر سینه تف آتش عشقت
سوز دل خونابه کجا را شده باعث
از چشم سیه مست تو یک فتنه صد آشوب
هم عالم و هم عالمیان را شده باعث
خالی که قلم بر گل روی تو رقم کرد
داغ جگر لاله رخان را شده باعث
قدت چو برآورد سر از گلشن ایجاد
سرگشتگی سرو روان را شده باعث
کاتب چه کنی گر سوی خود نشت نوازد
حکمت که صفای دل و جان را شده باعث

در غم عشق تو گرده هر که مجنون احتیاج
با سر کوی تو کش نبود بهامون احتیاج
سوی محتاجان درگاهت نگاهی باز کن
ای که تو هر دم مرا از اندازه بیرون احتیاج
از رقیب دیو سیرت بسکه در گیرد بسی
آه از شبهای من دارد شبیخون احتیاج
روی زردی را در دو عالم عیان افلاس و بس
کاش از کوه کن می کرد بیرون احتیاج

دیده بخت اینچنان مغلوب خواب غفلت است / گر گرانجانیش می‌بود با افیون احتیاج
هر کرا چینی بود از دیده خون پالای غم / عالمی را کرده از حسرت جگرخون احتیاج
از تجرد ملک استغنا حاصل می‌شود / هست در تجرید عیسی را بگردون احتیاج
تا بنام حضرتی آراست کاتب این غزل / هست با مصرعی او سرو موزون احتیاج

آفتاب علم و عرفان و هدایت حکمت آنکه
پیش رای روشنش دارد فلاطون احتیاج

ما هیچ و هوس هیچ و امل هیچ و هوا هیچ / زین چار بجز هیچ نشد حاصل ما هیچ
در گنجه هستی چو حبابیم و نگنجد / در خانهٔ ویرانهٔ ما غیر هوا هیچ
لیلی طلبانیم ولیکن نشنیدیم / در قافلهٔ عشق بجز بانگ درا هیچ
از کردهٔ خویشیم خجل بوده رهی / بر کردهٔ ما پوش تو ای کردهٔ ما هیچ
سرتاسر ما از کف ما خاکی نبود بیش / از خاک چه خیزد بجز از گرد فنا هیچ
بسیار گذشت است که کس یاد نکرد است / از هدهد و بلقیس و سلیمان و صبا هیچ

تا دل شده سیراب زلال از کف حکمت
کاتب نکند میل سوی آب بقا هیچ

چشم استغنا چو وا شد حاصل دنیا بهیچ / چون قناعت رونما شد مخزن دارا بهیچ
چند پوشم جامه از ابریشم و دیبا و خز / تن چو از تیغ فنا شد اطلس و دیبا بهیچ
سیل چون از سر برآمد دیگر از خوف چه بیم / آب چون از جوی ما شد خشکی و دریا بهیچ

رخ

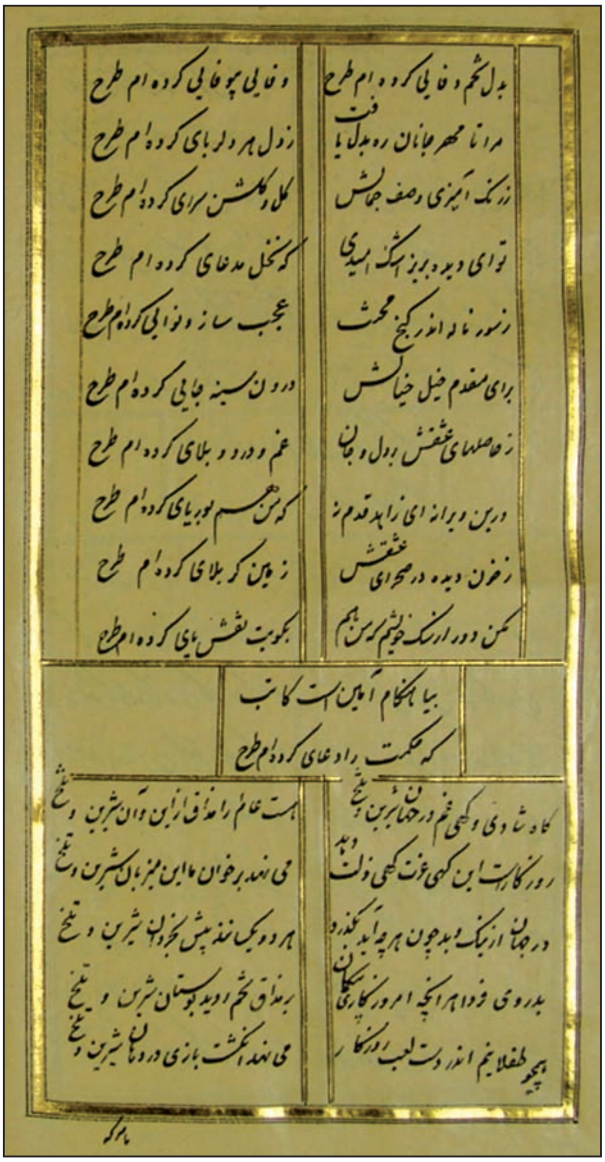

بدل تخم وفایی کرده‌ام طرح
وفایی بی‌وفایی کرده‌ام طرح
مرا تا مهر جانان ره بدل یافت
ز دل هر دلربایی کرده‌ام طرح
ز رنگ آمیزی وصف جمالش
گل و گلشن سرایی کرده‌ام طرح
تو ای دیده بریز اشک امیدی
که نخل مدعایی کرده‌ام طرح
ز شور ناله اندر کنج محنت
عجب ساز و نوایی کرده‌ام طرح
برای مقدم خیل خیالش
درون سینه جایی کرده‌ام طرح
ز حاصلهای عشقش بر دل و جان
غم و درد و بلایی کرده‌ام طرح
درین ویرانه ای زاهد قدم زن
که من هم بوریایی کرده‌ام طرح
ز خون دیده در صحرای عشقش
زمین کربلایی کرده‌ام طرح
مکن دور از رنگ خویشم که من هم
بکویت نقش پایی کرده‌ام طرح
بیا هنگام آمین است کاتب
که حکمت را دعایی کرده‌ام طرح
گاه شادی و گهی غم در جهان شیرین و تلخ
هست عالم را مذاق از این و آن شیرین و تلخ
روزگار است این گهی عزت گهی ذلت دهد
می نهد بر خوان ما این میزبان شیرین و تلخ
در جهان از نیک و بد چون هر چه آید بگذرد
هر دو یکسان بود پیش تجربه‌دانان شیرین و تلخ
همچو طفلانیم اندر دست لعب روزگار
می نهد انگشت بازی در دهان شیرین و تلخ

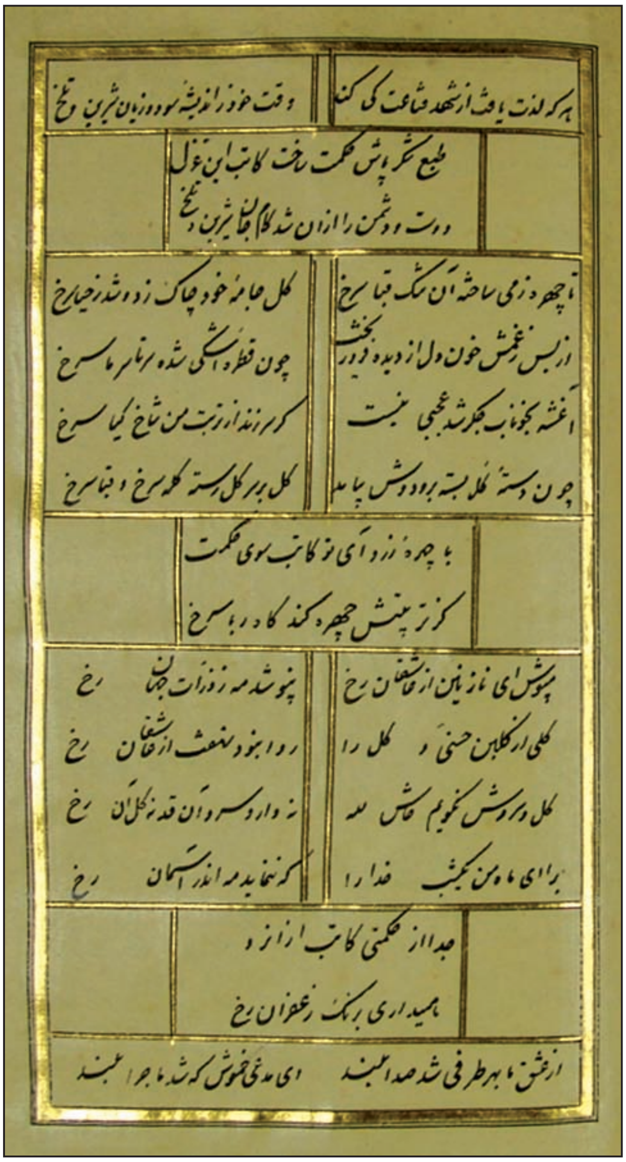
هر که لذت یافت از شهد قناعت کی کند / وقت خود از اندیشهٔ سود و زیان شیرین و تلخ

طبع شکرپاش حکمت ساخت کاتب این غزل
دوست و دشمن را از آن شد کام جان شیرین و تلخ

تا چهره زمی ساخته آن تنگ قبا سرخ / گل جامهٔ خود چاک زده شد ز حیا سرخ
از بس ز غمش خون دل از دیده فرو ریخت / چون قطرهٔ اشکی شده رخسار ما سرخ
آغشته بخوناب جگر شد عجبی نیست / گر بر زند از تربت من شاخ گیا سرخ
چون دستهٔ گل بسته بر او دوش بیاید / گل بر سر گل رسته که گه سرخ و قبا سرخ

با چهرهٔ زرد آی تو کاتب سوی حکمت
کز تابش چهره کند کاه ربا سرخ

بپوش ای نازنین از عاشقان رخ / بپوشد مه ز ذرات جهان رخ
گلی از گلبن حسنی و گل را / روا نبود نهفت از عاشقان رخ
گل ار رویش نگویم کاش بد / نه دارد سرو و آن قد نه گل آن رخ
برای ماه من کیست خدا را / که ننماید مه اندر آسمان رخ

جدا از حکمتی کاتب از آن رو
نمیداری برنگ زعفران رخ

از عشق ما بهر طرفی شد صدا بلند / ای مدعی خموش که شد ماجرا بلند

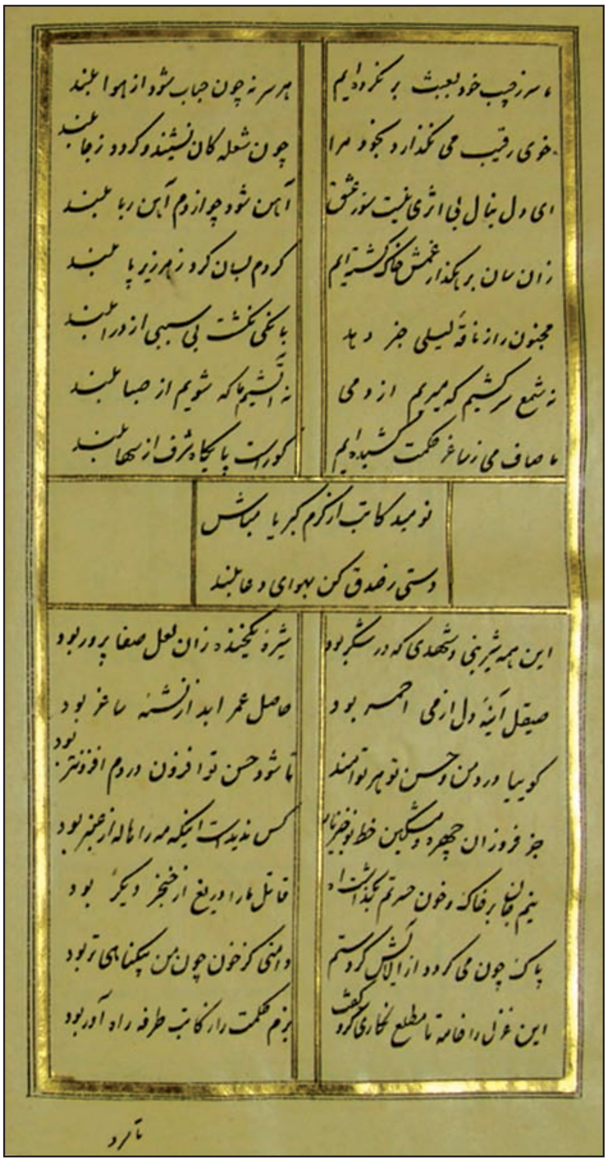

ما سر ز جیب خود بعبث بر نکرده‌ایم / هر سر نه چون حباب شود از هوا بلند

خوی رقیب می نگذارد بجو مرا / چون شعله کان نشیند و گردد ز جا بلند

ای دل بنال بی اثری نیست سوز عشق / آهن شود چو از دم آهن ربا بلند

زان سان بر هگذار غمش خاک گشته‌ایم / گردم لبان کرد ز هر زیر پا بلند

مجنون را ز ناقهٔ لیلی جز دله / بانگی نگشت بی سببی از درا بلند

ز شمع سرکشیم که میریم از دمی / ز آتشیم ما که شویم از صبا بلند

ما صاف می ز ساغر حکمت کشیده‌ایم / گوهر ما بجاه شرف از سها بلند

نومید کاتب از کرم کبریا مباش / دستی ز صدق کن بهوای دعا بلند

این همه شیرینی و شهدی که در شکر بود / شیرهٔ یک خنده زان لعل صفا پرور بود

صیقل آینهٔ دل از می احمر بود / حاصل عمر ابد از شیشهٔ ساغر بود

گوییا در دین و حسن تو هر توانمند / تا شود حسن تو افزون در دم افزونتر بود

جز فروزان چهره و مشکین خط تو جز نیا / کس ندیده است آنکه مه را هاله از عنبر بود

نیم بسمل بجا بر خاک و خون حسرتم نگذاشت او / قاتل ما را دریغ از خنجر دیگر بود

پاک چون می گردد از آلایش گرد ستم / دامنی کز خون چون من بیگناهی تر بود

این غزل را خامه تا مطلع نگاری کرد گفت / بزم حکمت را ز کاتب طرفه راه آور بود

ماترد

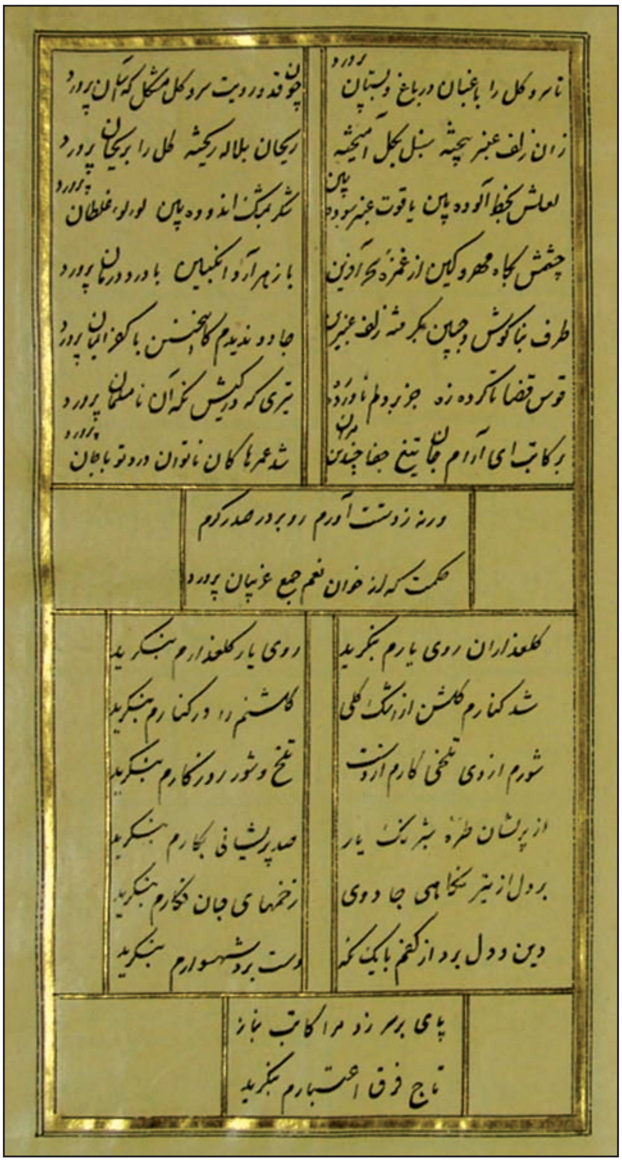

نار و گل را باغبان در باغ و بستان پرورد
چون قند در رویت سرو گل مشکل که آن پرورد

زان زلف عنبر بیخته سنبل بگل آمیخته
ریحان بلاله ریخته گل را بریحان پرورد

لعلش بخط آلوده پان یاقوت عنبرسوده پان
شکر بمشک آلوده پان لولو بغلطان پرورد

چشمش نگاه مهر و کین از غمزه جادو این
با زهر آلوده انگبین بادرد درمان پرورد

طرف بناگوش و جبین بگرفته زلف عنبرین
جادو ندیدم کافر حسن با کفر ایمان پرورد

قوس قضا تا کرده زه جز بر دلم ناورده ره
تیری که در کیش نگه آن نامسلمان پرورد

بر کاتب ای آرام جان تیغ جفا چندین مران
شد عمرها کان ناتوان درد تو با جان پرورد

ورنه ز دست آورم رو بر در صدر کرم
حکمت که از خوان نعم جمع غریبان پرورد

گلعذاران روی یارم بنگرید
روی یار گلعذارم بنگرید

شد کنارم گلشن از اشک گلی
گلشنم را در کنارم بنگرید

شورم از روی تلخی کارم ازوست
تلخ و شور روزگارم بنگرید

از پریشان طره بشکن یار
صد پریشانی بکارم بنگرید

بر دل از تیر نگاهی جادوی
زخمهای جان فگارم بنگرید

دین و دل برد از کفم بایک نگه
دست برد شهسوارم بنگرید

پای بر سر زد مرا کاتب بناز
تاج فرق اعتبارم بنگرید

مرا اندر غمت روزی نباشد
که بر دل تیر دلدوزی نباشد
شبی در هیچ که نگذشت بی تو
که از نو بر دلم سوزی نباشد
چو صبح روز وصلت عاشقان را
همایون روز نوروزی نباشد
فروغ خانه را بس شعله آه
اگر شمعی شب افروزی نباشد

برحم آوردنش سهل است [illegible]
اگر او را بد آموزی نباشد

بی غمت نبود زمانی این دل ناشاد
یا رب این ویرانه زان غم تا ابد آباد باد
خواست گل تا با جمالش لاف همرنگی زند
دیدی کز غیرت چسان دادش ورق بر باد باد
زان بت بغدادیم بر جان زبس بیداد رفت
هر سر مویم جدا میگوید از بغداد داد
رخت غربت از دیار وحشت و دل بردگر
یکره از ما بیدلان آن شوخ بدبنیاد یاد

هر کسی را محنتی دادند از روز ازل
من ندیدم کاتب از مادر کسی آزاد زاد

تا گلستان شهود از عدم آمد بوجود
بجمال تو گلی چهره زیبا ننمود
بنده پیر مغان شو که بیک جرعه می
دهد آزادیت از غنچه بود و نبود
خواستم تا رهم از عشق به سرپنجه عقل
چه کنم چاره تقدیر بتدبیر نبود
دل ده و جان بنه و خون بخور و عشق بورز
کار نمودم همه شرح خیر و زیانش همه بود
من کیی جانا کیی و تا چه کنم حیرانم
غم و درد تو برم یا ستم و جور حسود

دیدم

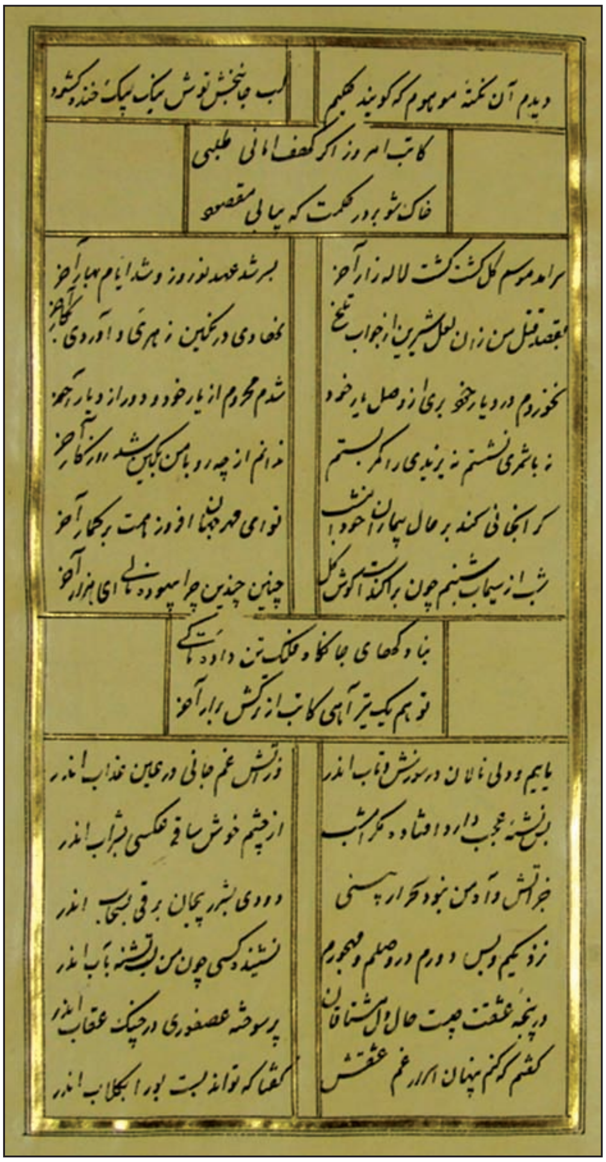
دیدم آن نکتهٔ موهوم که گویند دهن / لب جانبخش تو خوش بنکته به یک خنده گشود

کاتب امروز اگر کشف معانی طلبی
خاک شو بر در حکمت که بیابی مقصود

برآمد موسم گل گشت گلشن لاله زار آخر / بسر شد عهد نوروز و شد ایام بهار آخر
بقصد قتل من زان لعل شیرین با جواب تلخ / نمک ای در نمکین زهری داد آوردی بکار آخر
نخوردم در دیار خود بری از وصل یار خود / شدم محروم از یار خود و دور از دیار آخر
نه با شمعی نشستم نه بزندی را کمر بستم / ندانم از چه رو با من بکین شد روزگار آخر
گر آنجا نی کند بر حال بیماران خود / نوای مهر جانا افروز همت برکار آخر
شب از سیماب شبنم چون برآکنده است گوش گل / چنین چندین چرا بیهوده نالی ای هزار آخر

بنا وکهای جانکاه فلک تن داده ای تا کی
تو هم یک تیر آهی کاتب از ترکش برآر آخر

باییم و دلی نالان در سوزش و تاب اندر / ز آتش غم جانی در عین عذاب اندر
برس تشنه عجب دارد افتاده که گرداب / از چشم خوش ساقی عکسی شراب اندر
جز آتش و آه من نبود که از هستی / دودی بشرر پیچان برقی بسحاب اندر
نزدیکم و بس دورم در وصلم و مهجورم / نشنیده کسی چون من لب تشنه به آب اندر
در پنجهٔ عشقت چیست حال دل مشتاقان / پر سوخته عصفوری در چنگ عقاب اندر
کشتم گر کنم پنهان اسرار غم عشقش / کتمان که تواند بست بو را بگلاب اندر

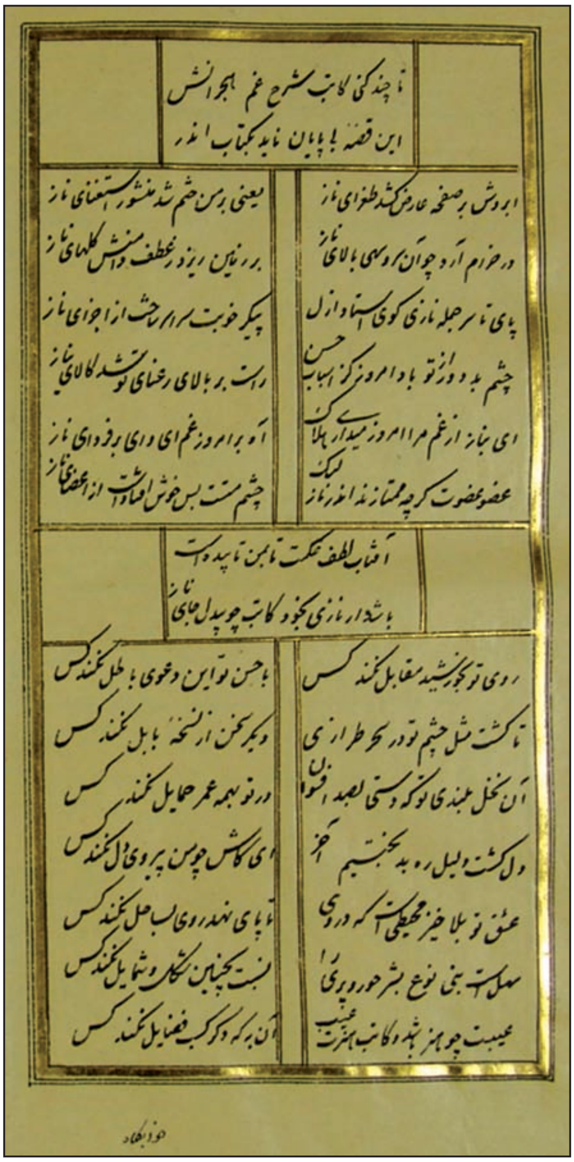

تا چند کنی کاتب شرح غم هجرانش
این قصه بپایان نامد بکتاب اندر

ابروش بر صفحه عارض کشد طغرای ناز / یعنی بر من ختم شد منشور استغنای ناز
در خرام آرد چو آن سرو سهی بالای ناز / بر زمین ریزد ز عطف دامنش گلهای ناز
پای تا سر جمله نازی کوی استاد ازل / پیکر خوبت سراسر ساخت از اجزای ناز
چشم بد دور از تو باد امروز کز اسباب حسن / راست بر بالای رعنای تو شد کالای ناز
ای بناز از غم مرا امروز بیدار بلاکش / آه بر امروز غم ای وای بر فردای ناز
عضو عضوت گرچه ممتازند اندر ناز لیک / چشم مست بس خوش افتادست از اعضای ناز

آفتاب لطف حکمت تا بمن تابیده است
باشد از نازی بخود کاتب چو بیدل جای ناز

روی تو بخورشید مقابل نکند کس / با حسن تو این دعوی باطل نکند کس
تا گشت مثل چشم تو در سحر طرازی / دیگر سخن از نسخه بابل نکند کس
آن نخل بلندی تو که دستی بصید افگنان / در تو همه عمر حمایل نکند کس
دل گشت ولیکن ره به تبسم آخر / ای کاش چو من پیروی دل نکند کس
عشق تو بلا خیز محیطی است که در وی / تا پای نهد روی بساحل نکند کس
سهل است بنی نوع بشر حور و پری را / نسبت بچنین شکل و شمایل نکند کس
عیبت چو هنر شد و کاتب هنرت عیب / آن به که دگر کسب فضایل نکند کس

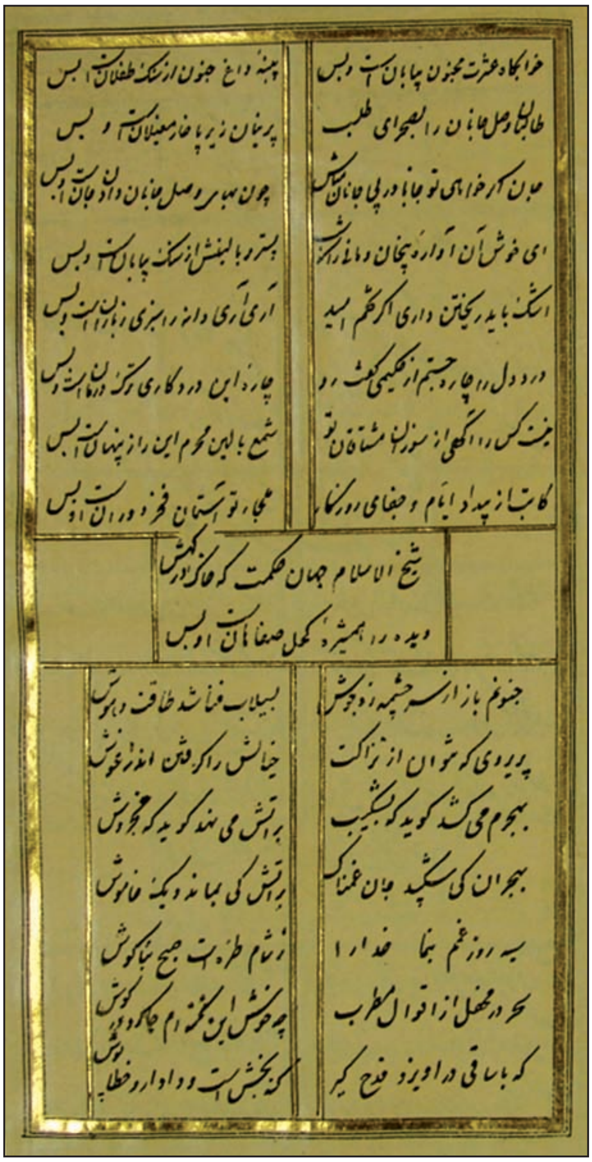

خوابگاه عشرت مجنون بیابان است و بس — پنبهٔ داغ جنون از سنگ طفلان است و بس

طالب وصل جانان را بصحرای طلب — پرنیان زیر پا خار مغیلان است و بس

جان اگر خواهی تو جانا در پی جانان مکش — چون بهای وصل جانان دادن جان است و بس

ای خوش آن آوارهٔ هجران و ماندهٔ ازخسش — بستر و بالینش از سنگ بیابان است و بس

اشک باید ریختن داری اگر تخم امید — آری آری دانه را سبزی ز باران است و بس

درد دل را چاره جستم از حکیمی گفت رو — چارهٔ این درد کاری ترک درمان است و بس

جز کسی را آگهی از سوز مشتاقان تو — شمع بالین محرم این راز پنهان است و بس

کاتبا از بیداد ایام و جفای روزگار — ملجا تو آستان فخر دوران است و بس

شیخ الاسلام جهان حکمت که خاک درگهش — دیده را همشیره کحل صفاهان است و بس

جنونم باز از سر جسته زد جوش — بسیلاب فنا شد طاقت و هوش

پریروی که نتوان از نزاکت — خیالش را گرفتن اندر آغوش

بهجوم می کشد گوید که یکشب — بر آتش می نهد گوید که مخروش

بهجران کی کشد جان غمناک — بر آتش کی بماند دیگ خاموش

سیه روز غم بنما خدا را — ز شام طره ات صبح بناگوش

سحر در محفل از اقوال مطرب — چه خوش این نکته ام چاکرد در گوش

که با ساقی در آویز و قدح گیر — که بخشش است و داد از خطا پوش

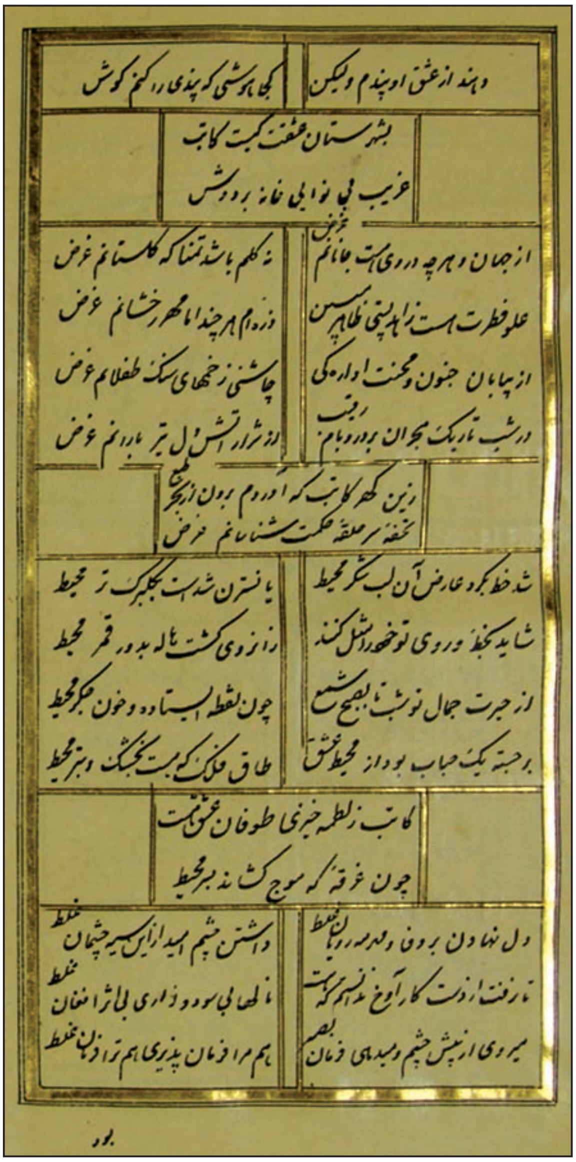

دهند از عشق او پندم ولیکن
کجا هوشی که پندی را کنم گوش

بشهرستان عشقت گیست کاتب
غریب بی نوایی خانه بر دوش

از جان و هر چه در وی هست جانانم غرض
نه گلم باشد تمنا که گلستانم غرض

علو فطرت هست زاهد پستی ظاهر بسین
ذره ام هر چند اما مهر رخشانم غرض

از بیابان جنون و محنت آواره‌ئی
چاشنی زخمهای سنگ طفلانم غرض

در شب تاریک هجران بر در و بام رقیب
از شرار آتش دل تیر بارانم غرض

زین گهر کاتب که آوردم برون از بحر طبع
تحفه بر حلقه حکمت شناسانم غرض

شد خط بگرد عارض آن لب شکر محیط
یا نسترن شده است بگلبرگ تر محیط

شاید بخط و روی تو خورا شل کند
ره زروی گشت هاله بدور قمر محیط

از حیرت جمال تو شب تا بصبح شمع
چون نقطه ایستاده و خون جگر محیط

بر جسته یک حباب بود از محیط عشق
طاق فلک که هست بگنبد و بر محیط

کاتب ز لطمه خیزی طوفان عشق هست
چون غرقه که موج کشد بر محیط

دل نهادن بر وفا و عهد مه رویان غلط
داشتن چشم امید از این سیه چشمان غلط

تا رفت از دست کار آوخ ندانستم که هست
نالهای بی سود و زاریهای بی اثر افغان غلط

میروی از پیش چشم و میدهی فرمان بصبر
هم مرا فرمان پذیری هم ترا فرمان غلط

بود

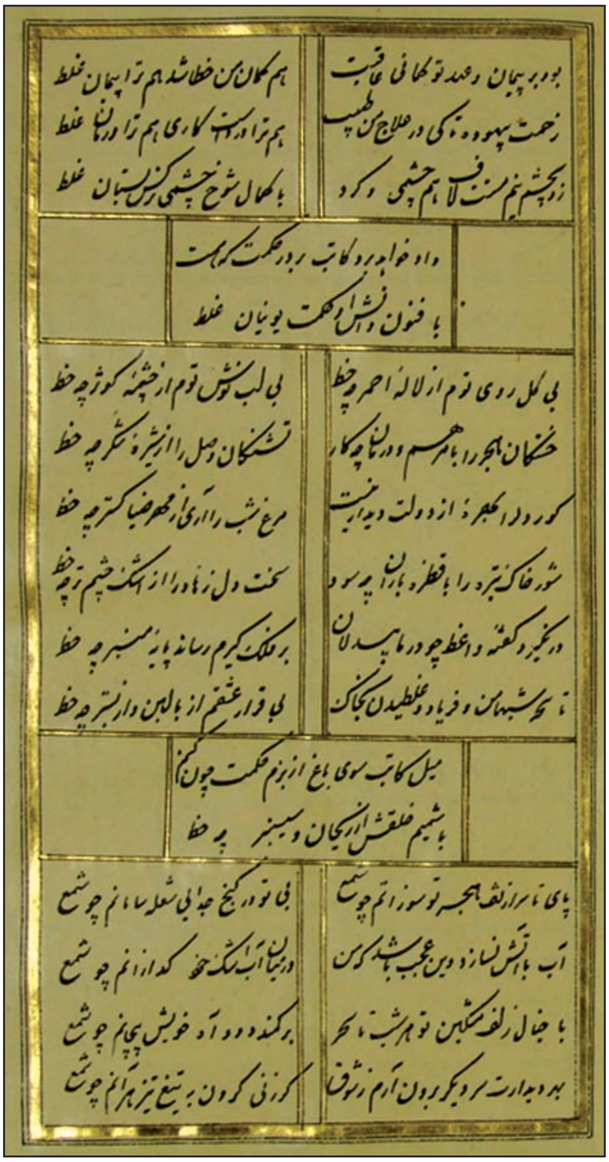

بود بر پیمان و عهد تو گمانی عاقبت
هم گمان من خطا شد هم ترا پیمان غلط

زحمت بیهوده بکشی در علاج من طبیب
هم ترا در دست کاری هم ترا درمان غلط

زان دو چشم نیم مست فتان هم چشمی کرد
با کمال شوخ چشمی نرگس بستان غلط

وا دو خواهد برد کاتب بر در حکمت کراست
با فنون دانش او حکمت یونان غلط

بی گل روی تو ام از لاله احمر چه حظ
بی لب نوش تو ام از چشمه کوثر چه حظ

خستگان هجر را با مرهم و درمان چه کار
تشنگان وصل را از شربت شکر چه حظ

کور را در کلبه از دولت دیدار نیست
مرغ شب را آری از مهر ضیا گستر چه حظ

شوره خاک تیره را با قطره باران چه سود
سخت دل زاهد را از اشک چشم تر چه حظ

در تکبر کعبه واعظ چو در ما بیند الان
بر فلک گیرم رساند پایه منبر چه حظ

تا سحر شبها من و فریاد و غلطیدن بخاک
بی قرار عشقم از بالین و از بستر چه حظ

میل کاتب سوی باغ از بزم حکمت چون کند
با شمیم خلقش از ریحان و سیسنبر چه حظ

پای تا سر از تف هجر تو سوزانم چو شمع
بی تو در کنج جدایی شعله سامانم چو شمع

آب با آتش نسازد وین عجب باشد که من
در میان آب اشک خود گدازانم چو شمع

با خیال زلف مشکین تو هر شب تا سحر
بر کنند دود آه خویش پیچانم چو شمع

بهر دیدارت سر دیگر برون آرم ز شوق
گر زنی گردن به تیغ تیز هجرانم چو شمع

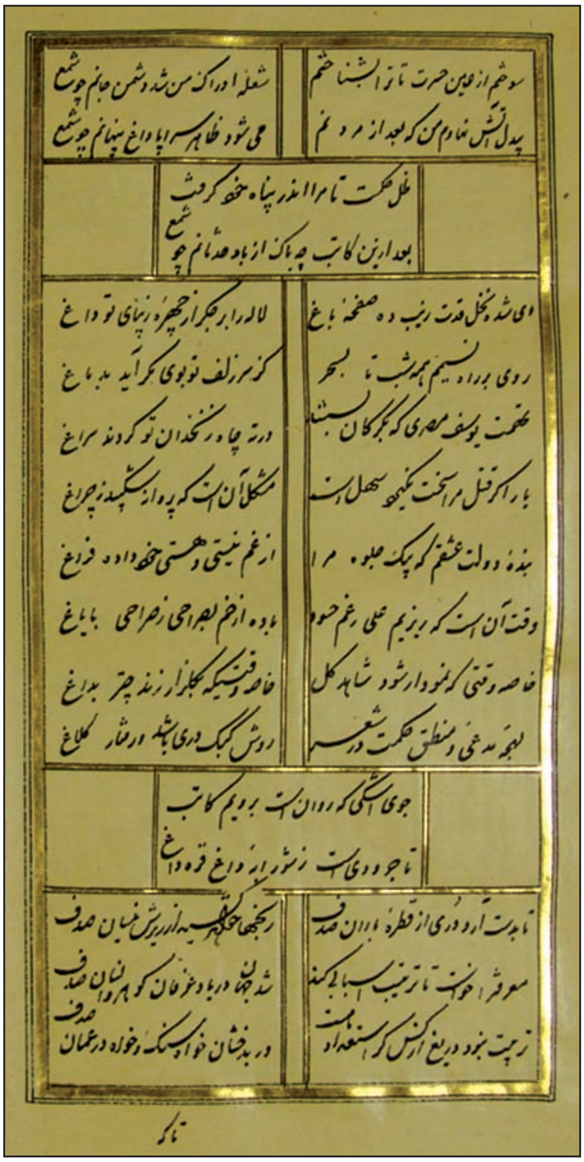

سوختم از غم این حسرت تا ز آشنا ختم / شعلهٔ ادراک من شد دشمن جانم چو شمع

پیدل آتش نهادم من که بعد از مردنم / می‌شود ظاهر سراپا داغ پنهانم چو شمع

ظل حکمت تا مرا اندر پناه خود گرفت
بعد ازین کاتب چه باک از باد هدانم چو شمع

ای شده خجل قدت زیب ده صفحهٔ باغ / لاله را بر جگر از چهرهٔ زیبای تو داغ

روی برراه نسیم همه شب تا بسحر / کز سر زلف تو بوی بکر آید به دماغ

نکهت یوسف مصری که بگرگان بستند / در ته چاه زنخدان تو کردند سراغ

یار اگر قتل مرا خواست بگو سهل است / مشکل آن است که پروانه سپند ز چراغ

بندهٔ دولت عشقم که به یک جلوه مرا / از غم نیستی و هستی خود داده فراغ

وقت آن است که بر بزم عطی رغم حسود / باده از خم بصراحی ز صراحی به ایاغ

خاصه وقتی که نمودار شود شاهد گل / خاصه وقتی که گلزار زند چتر بباغ

لهجهٔ مدعی و منطق حکمت در شعر / روش کبک دری باشد و رفتار کلاغ

جوی اشکی که روان است برویم کاتب
تا جوی است ز شوراب و داغ قره داغ

تا بدست آورد دری از قطرهٔ باران صدف / رنجها جگر گوشه از ریش نیسان صدف

سو قرا خواست تا زیب آب اگر کند / شد جهان دریا و غرقان کوه و آسمان صدف

ز نیت نبود دریغ ار کس که استعداد هست / در بدخشان خواه سنگ و خواه در عمان صدف

تا کر

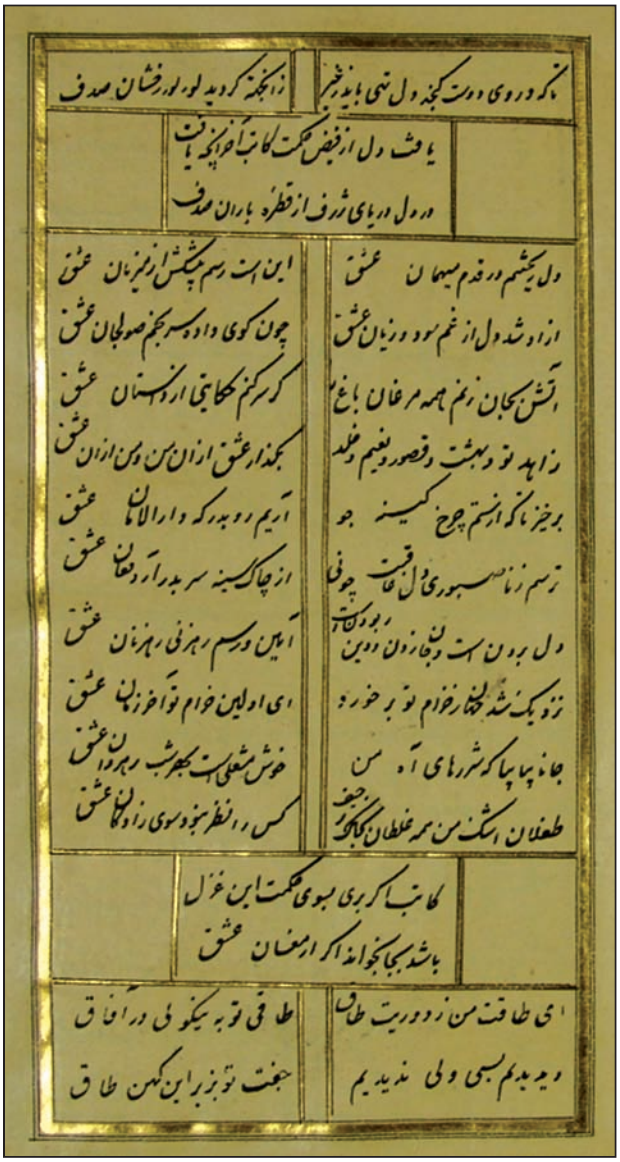

نگر در روی دوست کنجه دل تهی باید ز خیر
زانچه کردید لولو رخشان صدف

یافت دل از فیض حکمت کاتب آنچه یافت
در دل دریای شرف از قطره باران صدف

دل بچشم در قدم مهمان عشق
این است رسم پیشکش از میزبان عشق

آزاد شد دل از غم سود و زیان عشق
چون گوی داده سر بخم صولجان عشق

آتش بجان زنم همه مرغان باغ را
گر سر کنم حکایتی از داستان عشق

زاهد تو و بهشت و قصور و نعیم خلد
بگذار عشق از آن من و من از آن عشق

برخیز تا که از ستم چرخ کینه جو
آریم رو بدرگه دار الامان عشق

ترسم ز نا صبوری دل عاقبت چو نی
از چاک سینه سر بدر آرد فغان عشق

دل برده است و غارت دین بوده کار او
آیین و رسم رهزنی رهزنان عشق

تو یک شد نگار خرام تو بر خوره
ای اولین خرام تو آخر زمان عشق

جا نه پا به پا که شررهای آه من
خوش مشعلی است بهر شب رهروان عشق

طفلان اشک من همه غلطان بکاکل
کس را نظر نبود سوی زادگان عشق

کاتب اگر بری بسوی حکمت این غزل
باشد بجا بخواند اگر ارمغان عشق

ای طاقت من ز دوریت طاق
طاقی تو به نیکویی در آفاق

دیدیم بسی ولی ندیدیم
جفت تو بزیر این کهن طاق

خوبان زمانه را بکا یک / در چنبر زلف تست اعناق
با یاد توام عدو آصال / با فکر توام عشا و اشراق
حیف است کمال دلبری را / جز بر تو اگر کنند اطلاق

کاتب ز غزل سرایی تو
خجلت زده شد روان عشاق

خیز تا بر در میخانه کشیم طریق / میزان دایره پرکار اکرم ورزد شعش
ره توفیق نماید پیکی جرعه می / در تحقیق کشاید پیکی جام رحیق
لب فرو بند ز تطبیق معان و منطق / جز بمی می نشود کشف معانی دقیق
همت از پیر مغان جوی و قدم نه در عشق / اول اسباب رفیق است و پس آنگه طریق

کاتب ار راه حقیقت بسلامت طلبی
جز این در بری راه بسر حد حقیق

شوره زار است این جنون کز نبت بارش نیش سنگ / بشکفد این نوبهار ما گلستانش ز سنگ
کز این سنگین دلان بر دل گشتی رفت ریش / شیشه بشکسته کی جوید تا وانش ز سنگ
بسکه عشرت آورد سنگ جنون ما که کوه / کرده پر از سنگ طفلان جیب دامانش ز سنگ
روش قیس از سنت و پای مردم خارج ا / خلعتی پوشد جنون سر تا بدامانش ز سنگ
در غمت هر کس چو مجنون در صحرا گرفت / بر دو کرفی المثل باشد گریبانش ز سنگ
بر وجود ناتوانم رحمی ای سیل سرشک / مشت خاکی باشد این و خیمه بنیانش ز سنگ

ما ور

ما ور و مهر انگه ما را چند که می پرورد — آدمی خواری است با چنگ و دندانش زنگ
گر نخوانی سوی خود دیوانه خود از لطف — می توانی ساختن ممنون احسانش زنگ
در زجان ناتوان من چه پیکان بایست قضا — غمزه کو نگذارند نوک پیکانش زنگ

رو بجوی حکمت او رکابنا کز فیض او
میبرد خاصیت لعل بدخشانش زنگ

گشته بودم سوی آن بی وفا دل — گذارد در کف قاتل مرا دل
نپیچد رو اگر زان چشم دارد — خورد هر لحظه صد تیر جفا دل
غباری کز ته پای تو خیزد — کشد در دیده همچون توتیا دل
من از زلف تو دانستم که ما را — فکند در چنبر دام بلا دل
زما بیگانگی خو کرده افسوس — شده تا با غم تو آشنا دل

بجان شو بنده حکمت تو کاتب
که از رایش همیجوید صفا دل

شهانه همین چشم تو شد جای تغافل — هر شیوه ناز تو کند ایمای تغافل
هر چند که خوبان همه پرناز و فریب اند — چون تو نکند هیچ کس اجرای تغافل
بشکسته بجام چشم تو پیمانه الطاف — برده نگهت نشئه ز صهبای تغافل
حیران شوم آن لعل می آلوده که با شاه — هم میکده هم میکده برای تغافل
روی چو لعلت داده بنام من مهجور — از خط سیه سطر چلیپای تغافل

دانم نبود عکس مرادی که هویداست
شهانا من از جور تو رنجورم و نالان
خال است و یا کاتب تقدیر ز عنبر

در چهر تو ای آینهٔ سیمای تغافل
گر دیده جهانی ز تو یغمای تغافل
بر نامهٔ حسنت زده امضای تغافل

کاتب تو گریزت بجو از درگه حکمت
از فیض اگر ذره بود جای تغافل

جز پیک اشک نیست رسول در وصول
بی مرشد جنون نتوان بردن پی بدوست
ناصح ملامت من دیوانه تا بکی
ما بندگان بستهٔ بند اطاعتیم
چون عاصیان بدوزخ مجو اندریم
گفتم که مرد بار نیی تن مده بعشق

گفتیم والسلام علی تابع الرسول
کاینجا عقال ناقهٔ مطلب بود عقول
ان لم اکن لب مع قولی لمن اقول
گر رد کنی بقهر و بلطف ار کنی قبول
کی باشد آن چو آیهٔ رحمت کنی نزول
دیگر چگونه است که ظلوماً و جهول

کاتب هزار فیض ز ارد نمون شود
یابی اگر بدرگه حکمت ره دخول

از آن شیرین پسر شوری مسلمانان بسر دارم
چه حسن است اینکه هر روزش به از روز دگر بینم
ز احوالم چه می پرسی که من برگشته احوالم
ز درد غربت و جور رقیب و دوری جانان

مسلمانان بسر شوری از آن شیرین پسر دارم
چه عشق است اینکه هر دم از دمی دیگر بتر دارم
جز از من چه میجویی که نه از خود خبر دارم
دل زار و تن بیمار و آه پر شرر دارم

شود

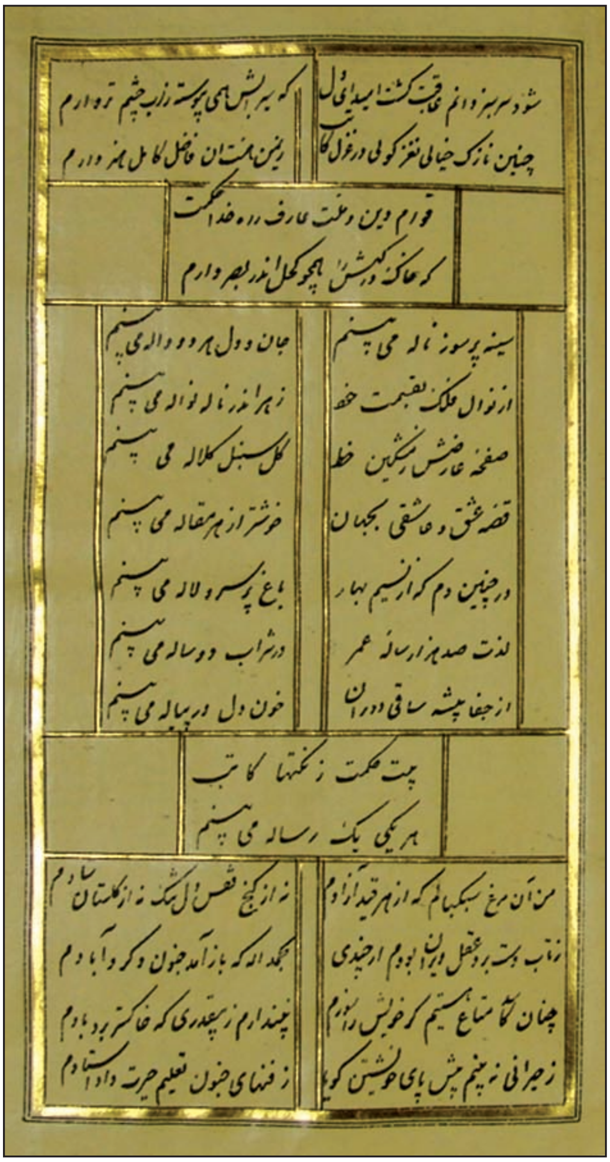

شود سرسبز دانم عاقبت کشت امید دل
که بر آتش همی پیوسته زآب چشم تر دارم

چنین نازک خیالی نغز گویی در غزل کاتب
زمن هستان فاضل کامل هنر دارم

قوام دین و ملت عارف راه خدا حکمت
که خاک درگهش همچو کحل اندر بصر دارم

سینه پرسوز ناله می بینم
جان و دل هر دو واله می بینم

از زوال ملک بقسمت خود
زهر اندر ناله نواله می بینم

صفحهٔ عارضش ز مشکین خط
گل سنبل کلاله می بینم

قصهٔ عشق و عاشقی بجهان
خوشتر از هر مقاله می بینم

در چنین دم که از نسیم بهار
باغ پر سرو و لاله می بینم

لذت صد هزار سالهٔ عمر
در شراب دو ساله می بینم

از جفا پیشه ساقی دوران
خون دل در پیاله می بینم

چیست حکمت ز نکتها کاتب
هر یکی یک رساله می بینم

من آن مرغ سبکبالم که از هر قید آزادم
نه از کنج قفس دلتنگ نه از گلستان شادم

ز تاب هست بر دو عقل ویران بودم از چندی
بحمد الله که باز آمد جنون و کرد آبادم

چنان گم متاع هستیم کز خویش رنجورم
نپندارم ز بیقدری که خاکستر برد بادم

ز حیرانی نمی بینم پیش پای خویشتن گویا
ز فنهای جنون تعلیم حیرت داد استادم

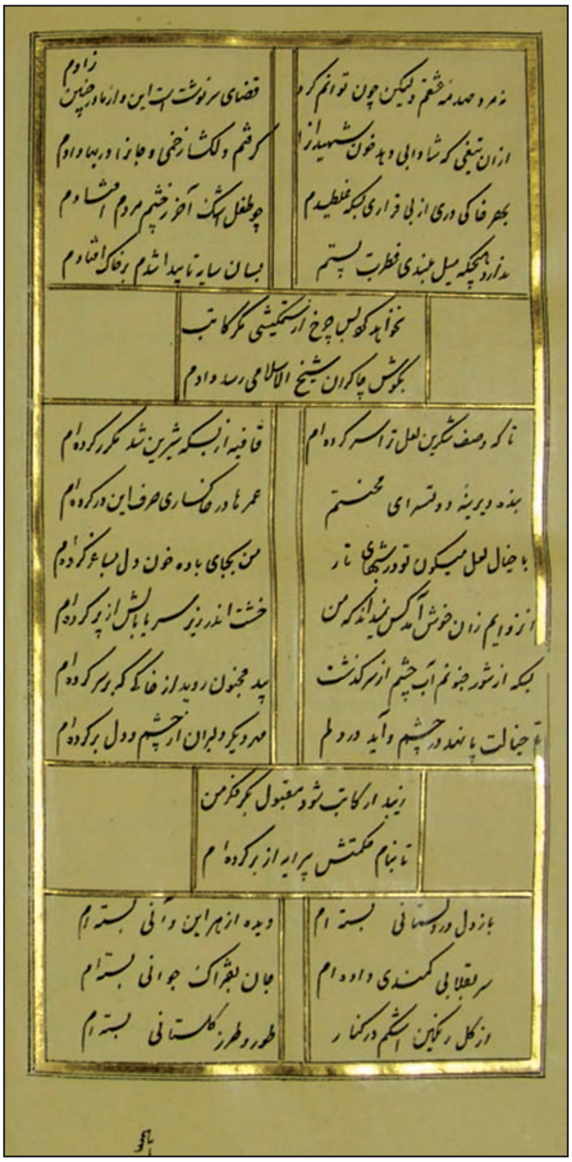
نمرده مرده‌ام از غم ولیکن چون توانم کرد / قضای سرنوشت است این و از مادر چنین زادم
ازان تیغی که شادابی دهد خون شهیدان را / کر قشم و لکش زخمی و جا زا در بها دادم
بهر خاکی دری از بی‌قراری بسکه غلطیدم / چو طفل اشک آخر ز چشم مردم افتادم
ندارد هیچکه سیل جنبدی خاطر بستم / بسان سایه ناپیدا شدم بر خاک افتادم

نخواهد گوش با چرخ از ستمکیشی مگر کاتب
بگوش چاکران شیخ الاسلامی رسد دادم

تا که وصف شکرین لعل ترا سر کرده‌ام / قافیه از بسکه شیرین شد مکرر کرده‌ام
بنده دیرینهٔ دو تسرای محتشم / عمرها در خاکساری صرف این در کرده‌ام
با خیال لعل میگون تو در شبهای تار / من بجای باده خون دل بساغر کرده‌ام
از زوایم زان خوش آمد کس نیداند که من / خشت اندر زیر سر بالش از پر کرده‌ام
بسکه از شور جنونم آب چشم از سر گذشت / بید مجنون روید از خاکی که بر سر کرده‌ام
تا خیالت پا نهد در چشم و آید در دلم / مهر دیگر دلبران از چشم و دل بر کرده‌ام

زیبد ار کاتب شود مقبول بر فکر من
تا بنام مکتش پرایه از بر کرده‌ام

باز دل در دوستانی بسته‌ام / دیده از بهر این و آنی بسته‌ام
سر بقلابی کمندی داده‌ام / جان بفتراک جوانی بسته‌ام
از گل رنگین اشکم در کنار / طور و طرز گلستانی بسته‌ام

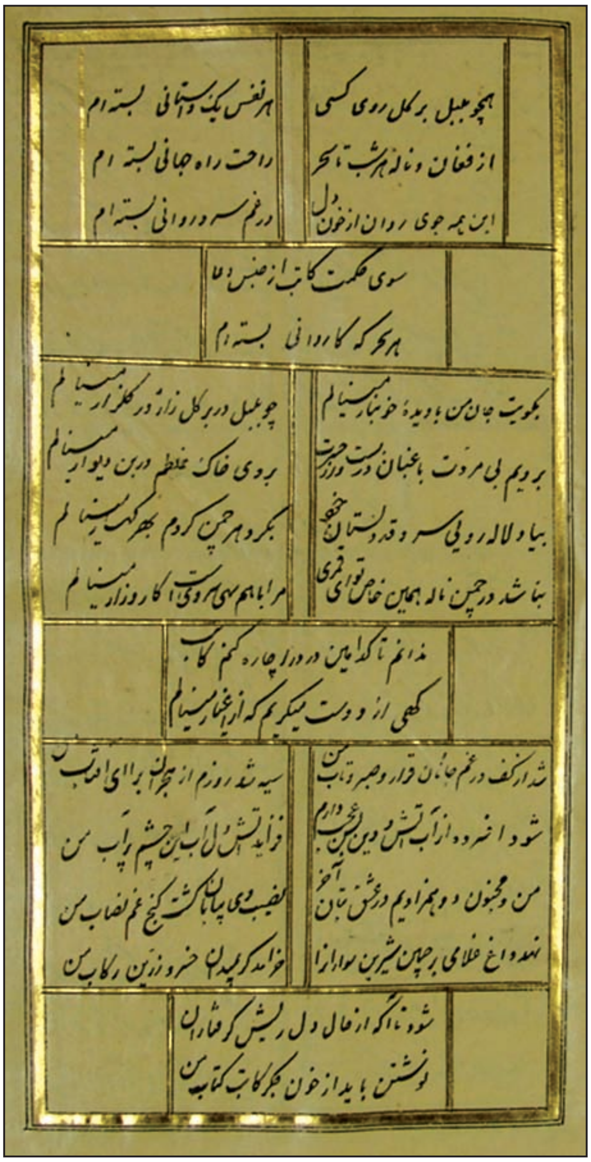

همچو بلبل بر گل روی کسی
هر نفس یک داستانی بسته ام
از فغان و ناله هر شب تا سحر
راحت راه جانی بسته ام
این همه جوی روان از خون دل
در غم سرو روانی بسته ام
سوی حکمت کاتب از جنس دعا
هر سحر کاروانی بسته ام

بگویید جان من با دیدهٔ خونبار مینالم
چو بلبل در بر گل زار و در گلزار مینالم
برویم بی مروت باغبان در بست در حسرت
بروی خاک غلطم در بن دیوار مینالم
بیا و لاله رویی سرو قد و گلستان خوش
بگرد هر چمن گردم بهر گلزار مینالم
بنا شد در چمن ناله همین خاص نوای قمری
مرا با هم بهی سروی کار و زار مینالم
ندانم تا کدامین درد را چاره کنم کاتب
گهی از دوست میگریم که از اغیار مینالم

شد از کف در غم جانان قرار و صبر و تاب من
سیه شد روزم از هجران برای آفتاب من
شود افسرده از آب آتش و زین عجب دارم
فزاید آتش دل آب این چشم پر آب من
من و مجنون دو همزادیم در عشق بتان آخر
نصیب وی بیابان گشت کنج غم نصاب من
نهد داغ غلامی بر جبین شیرین سوار از
خواهد گر ببیند خسرو زرین رکاب من
شود ناگه از حال دل ریش گرفتاران
نوشتن باید از خون جگر کاتب کتاب من

بیا و گرمی بازار دلبران بشکن
بغمزه رونق کردار ساحران بشکن

کرشمه کن و گل را ورق بباد بده
تبسمی بکن و غنچه را دهان بشکن

نقاب برفکن از چهره جام استغنا
بگیر از مه و برق و فرقدان بشکن

برون خرام بزلف و عارض و قامت
رواج سنبل و شمشاد و ارغوان بشکن

هزار قلب سپه را ز خیل سیم تنان
بیک نگاه از آن چشم ناتوان بشکن

بناز گوی که خجلت بنازنینان ده
بخنده گوی که قدر شکرلبان بشکن

نبات لاف حلاوت اگر زند کاتب
تو قیمتش بکلام شکرفشان بشکن

ای لعبت خندان من ای سرو سخندان
تا چند شوم در غم تو زار و پریشان

هم درد تو بر سینه و هم داغ تو بر دل
هم تیر تو در پهلو و هم زخم تو بر جان

در دیده نماند آب که در گریه خروشم
در دل نبود تاب که تا برکشم افغان

جای که دهن باز کشایی بتبسم
غنچه چه بود تا که کشاید لب خندان

ماهی بجمال تو و سروی بخرامت
در پیش فلک سر زند و پیش گلستان

در پای تو افتاده منم با تن بیمار
در راه تو سر داده منم با دل نالان

از دل چه بود گر نبود صرف براهت
با جان چه کنم گر نکنم پیش تو قربان

از زخم تو مسرورم و از درد تو مشکور
ای زخم تو مرهم همه ای درد تو درمان

تو با دگران دیگران در تو بحسرت
جمعی همه سرگشته و آشفته و حیران

رحم

رحم ار کنی بر کاتب بیچاره وگرنه | داد از تو برم بر دوران معدن احسان

سفتی ام کهف امان انکه مرا ورا
دوران بر او آمده و چرخ بفرمان

تا چند کردم هجر توای جان
چون سیل اشکم از دیده جاری
خار تو در پا داغ تو بر سر
سایند و بندند بر درد و داغم
بر زخم کاری چه سود مرهم
گریند و خندند بر حال زارم

کردم صحاری طرف بیابان
چون برق آهم از سینه خیزان
درد تو بر دل زخم تو بر جان
درمان و مرهم نادان طبیبان
بر درد و غمکک چه نفع درمان
پیران دانا طفلان نادان

افسوس کاتب شد عمر آخر
وین قصه عشق نامد بپایان

زباغ و کاخ و ایوانش بجو
از دو عناب لب جان پرورش
آنچه میگویند آب زندگی است
از دل گم گشته گر خواهی نشان
بر درد و تیرای میکده
آنچه خوانندش که سحر سامری است

جای او و جان او در جانش بجو
هر کجا دردی است درمانش بجو
در تنگ چاه زنخدانش بجو
در خم زلف پریشانش بجو
هرچه دشوار است آسانش بجو
از نگاه چشم فتانش بجو

ای که از کاتب همچو ی نشان
درست گویان در بیابانش بجو

دادم بهوای تو شد دل و جان هر دو — آشفته و حیرانم من بی تو و از من تو
ای دل چه خیالست این در عین گرفتاری — سودای محالست این رستن ز خم گیسو
کو تا ننماید مه بر طاق فلک خود را — کان ماه هلال ابرو افکند نقاب از رو
چون در دل و جان جا کرد آن ترک پری چهره — بسیار بجا باشد خوانندش اگر جادو
گویند لطیفم حقی خنده‌اش مروارید — کی گوش کند عاشق بر قول ملامت گو
در وادی ناکامی درمانده و نالانم — ای باد سحر بویی زان طرهٔ عنبر بو

پیرایه چو از حکمت دید این غزل کاتب
دانم برد از دلها ذوق غزل خواجو

کرده رویت جلوه دیگر بچشم آینه — آری حسن مه شود بهتر بچشم آینه
صورتی همرنگ رویت می ندیده تا بکی — سرمه پیدایی اگر کند بچشم آینه
کرده دعوی در لطافت با تو گوی زان سبب — چشمت از مژگان کشد خنجر بچشم آینه
این پری در شیشه یا عکس گل سوری در آب — یا فروغ طلعت دلبر بچشم آینه
از تجلای رخت گر گذشت با آن نازکی — بس عجب سنگین ولی بنگر بچشم آینه
مانده حیران تو از نظره اول چنانکه — خواب ناید تا ابد همسر بچشم آینه
چشم خونبار مرا کاتب غبار مقدمش — توتیا شد همچو خاکستر بچشم آینه

چو رویت لاله در باغ جنان نه   چو قدت در چمن سروی روان نه

منه بار غمم چندین خدا را   بجسم ناتوان تاب و توان نه

مرا با تو هزاران شرح حال است   چگویم چون ترا پیشم زبان نه

بجانت آنچنانم در غم تو   که بی روی توام پروای جان نه

فغان کان ترک شهرآشوب چالاک   بجورم می کشد راه فغان نه

بسودای غم عشق تو جانا   دل و دین دادم و هیچم زیان نه

روان شو بر در حکمت تو کاتب
که جز درگاه او کهف الامان نه

برمن ای بی مهر تا کی جور بی سامان کنی   چند چشمم را بداغ هجر خون افشان کنی

می نمایی چهره را و باز پوشانی عجب   همچو طفلم گاه خندانی گهی گریان کنی

غمزه را سر داده تا در جهان آتش زنی   زلف را بگشاده تا ملک دل ویران کنی

میروی مست و خرامان همچنین دامن کشان   دانم آخر جیب جانها چاک تا دامان کنی

بسته پا صیدیست کاتب سر نهاده زیر تیغ
حکم داری گر ببخشی ور کشی قربان کنی

ای خوش آن ساعت که بازش دیدمی   چهره بر خاک درش مالیدمی

فرش راهش را ز دیده کردمی   خار درگاهش بمژگان چیدمی

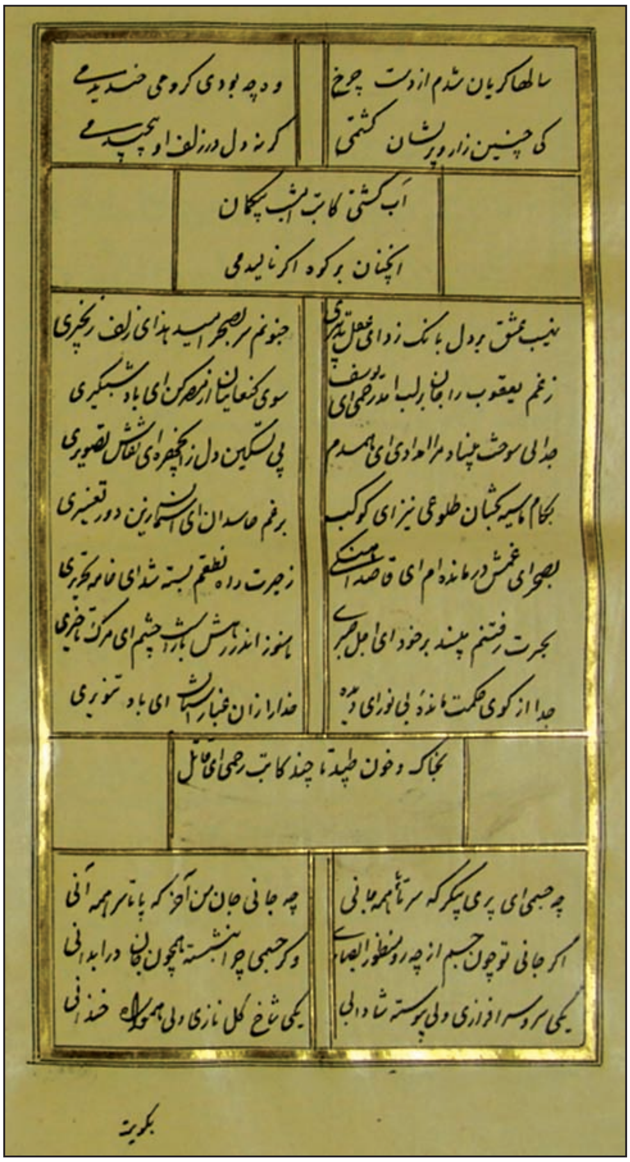

سالها گریان شدم از دست چرخ
وه چه بودی گر همی خندیدمی
کی چنین زار و پریشان گشتمی
گر نه دل در زلف او پیچیدمی

آب گشتی کاتب از پیکان
آنچنان بر کوه اگر نالیدمی

نهیب عشق بر دل بانگ زد ای عقل تدبیری
جنونم سر به صحرا میدهد ای زلف زنجیری
ز غم یعقوب را جان بر لب آمد رحمی ای یوسف
سوی کنعان بیا از مصر کن ای باد شبگیری
جدائی سوخت چون باد مرا امدادی ای همدم
پی تسکین دل زان چهره ای نقاش تصویری
بکام ما سیه بختان طلوعی نیز ای کوکب
برغم حاسدان ای آسمان این دور تغییری
بصحرای غمش درمانده ام ای قاصد امیدی
ز حیرت راه نطقم بسته شد ای خامه تحریری
بحیرت رفتنم پیوسته بر خود ای اجل صبری
هنوز اندر رهش باز است چشم ای مرگ تأخیری
جدا از کوی حکمت مانده بی نور ای دیده
خدا را زان غبار آستانش ای باد تو نوری

بخاک و خون طپیدم چند کاتب رحمی ای قاتل

چه جسمی ای پری پیکر که سر تا پا همه جانی
چه جانی جان من آخر که با تن هم آنی
اگر جانی تو چون جسم از چه رو منظور العینی
و گر جسمی چرا بنشسته همچون جان در ابدانی
یکی سرو سرافرازی ولی پیوسته شادابی
یکی شاخ گل نازی ولی همواره خندانی

بکویت

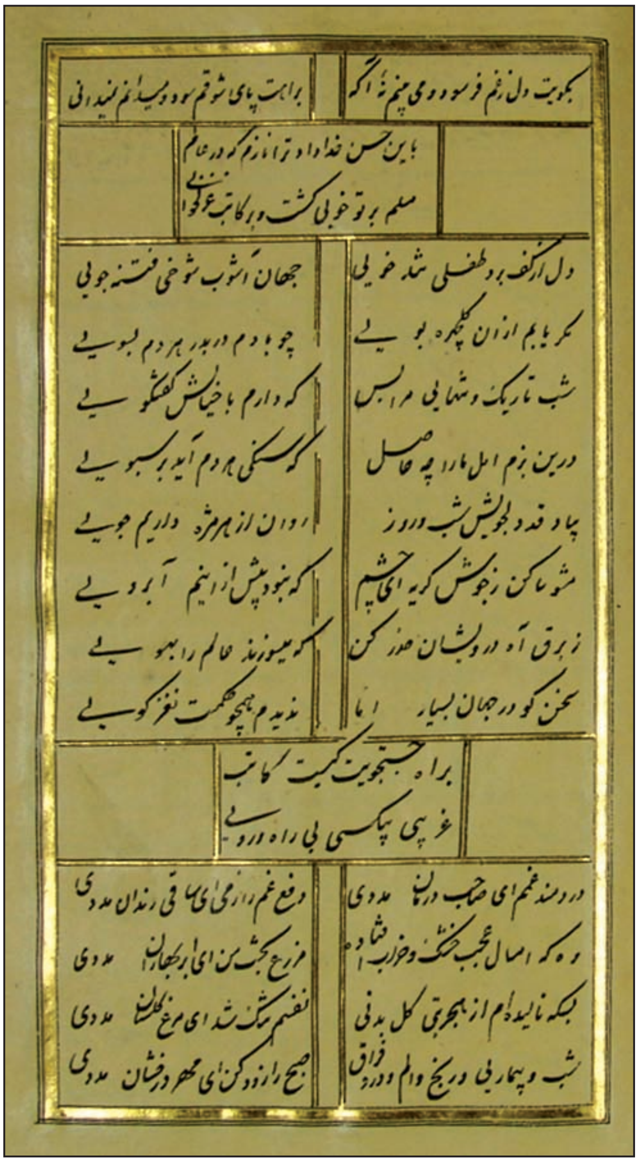
بگویت دل زغم فرسوده می‌بینم تا اگر / براهت پای شوقم سوده میدانم نمیدانی

باین حسن خداداد ترا نازم که در عالم
مسلم بر تو خوبی گشت و بر کاتب غزلخوانی

دل از کف برد طفلی شد خویی / جهان آشوب شوخی فتنه جویی
نگر یابم از آن گلچهره بویی / چو باد دم در بدر هر دم بسویی
شب تاریک و تنهایی مرا بس / که دارم با خیالش گفتگویی
درین بزم اهل ما را چه حاصل / که کس کی هر دم آید بر سبویی
بیاد قد دلجویش شب و روز / روان از هر مژه داریم جویی
مشو ساکن ز جوش گریه ای چشم / که نبود پیش از اینم آبرویی
ز برق آه درویشان حذر کن / که میسوزند عالم را بهویی
سخن گو در جهان بسیار اما / ندیدم همچو حکمت نغزگویی

براه جستجویت گشت کاتب
غریبی بیکسی بی راه و رویی

در دمند غمم ای صاحب درمان مددی / دفع غم را زمی ای ساقی رندان مددی
ده که امسال عجب خشک و خراب افتاده / مزرع مجتبی ای ابر بهاران مددی
بسکه نالیده ام از هجر تو ای گل بدنی / نفسم تنگ شد ای مرغ گلستان مددی
شب و بیماری و رنج و الم و درد فراق / صبح را زود کن ای مهر درخشان مددی

دل یوسف صفتم در ته چاه ذقنش
طالب آب حیاتم من و ظلمت در پیش

بس بتنگ آمده ای جمع عزیزان مددی
وحشت افزاست ره ای خضر بیابان مددی

کاتب دلشده را میل بسوی در تست
جان جانان مظهر جان مددی

مهی با این لطافت یا خورستی
بچشم اندر نمی آید مثالت
بقامت الف قامت است و دهن
حذر از آه درد آلود من کن
بجانت نسبتی کردم ولیکن
تعالی اله میان ما هر دیان

فزون از هر چه گویم در خورستی
بنامیزد چه نیکو منظرستی
رمیده همچو آهوی برستی
که از گلبرگ تر نازکترستی
غلط کردم که از جان خوشترستی
بلطف دلربای ماهرستی

ز ضعف بخت خود کاتب چه نالی
که حکمت را گینه چاکرستی

اینچنین آشفته ای زلف نگار از چیستی
گر نه زنجیر جنونی رفته درهم چرا
گر نه با روز منی همسر چرا آشفته
گر نه مشک آلودی چند انگشت باری ازره رو
که گنده گاه چوگان وگهی چنبر شوی

گرد وار از ما بردی بیقرار از چیستی
ور نه تاب از من گرفتی تابدار از چیستی
ور نه با بخت منی هم رنگ تار از چیستی
ور نه عنبر چنین عنبر نثار از چیستی
گر نه ساحر تو چندین سحر کار از چیستی

جز

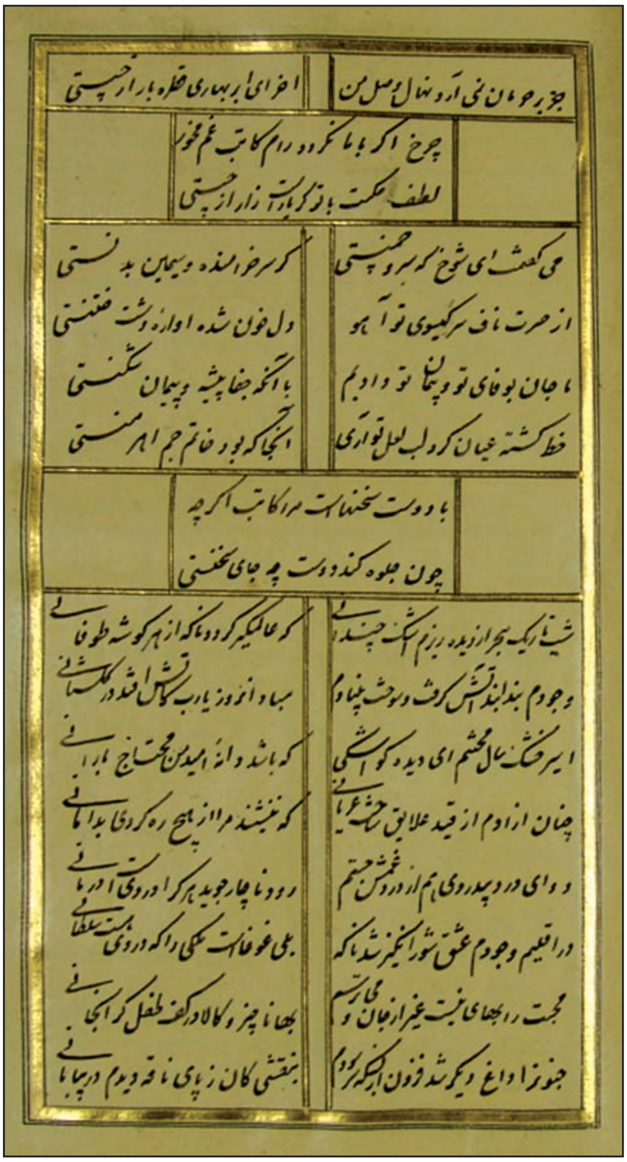

جز بر جوهان نی آرد نهال وصل من
افزای از بهاری قطره باران چستی

چرخ اگر با ما نگردد رام کاتب غم مخور
لطف حکمت با تو گر یار است زار از چیستی

می گفت ای شوخ که سرو چمنستی
گر سرخوش مانده و پیمان بد بستی

از حسرت ناف سر گیسوی تو آهو
دل خون شده آواره دشت ختنستی

ما جان بوفای تو و پیمان تو دادیم
با آنکه جفا پیشه و پیمان شکنستی

خط گشته عیان گرد لب لعل تو آری
آنجا که بود خاتم جم اهرمنستی

با دوست سخنهاست مرا کاتب اگر چه
چون جلوه کند دوست چه جای سخنستی

شبی از یک بحر از دیده بر زم اشک چندانی
که عالمگیر گردد ناگه از هر گوشه طوفانی

وجودم بند بندش آتش گرفت و سوخت چندانم
مبادا آن روز یارب کآتش افتد در گلستانی

ابر خشک سال چشم ای دیده کو اشکی
که باشد دانه امید من محتاج بارانی

چنان آزادم از قید علایق تا شوم عریانی
که نخشند مرا از هیچ ره گردی بدامانی

دوای درد بیدردی هم از دردش همی جستم
رود ناچار جوید هر که را دردیست درمانی

در اقلیم وجودم عشق شورانگیز شد تا که
بلی غوغاست ملکی را که در وی هست سلطانی

محبت را بهای نیست غیر از جان و من دارم
بها ناچیز و کالا در کف طفل گرانجانی

جنونرا داغ دیگر شد فزون ابرکه رو کردم
بنقشی کان ز پای ناقه دیدم در بیابانی

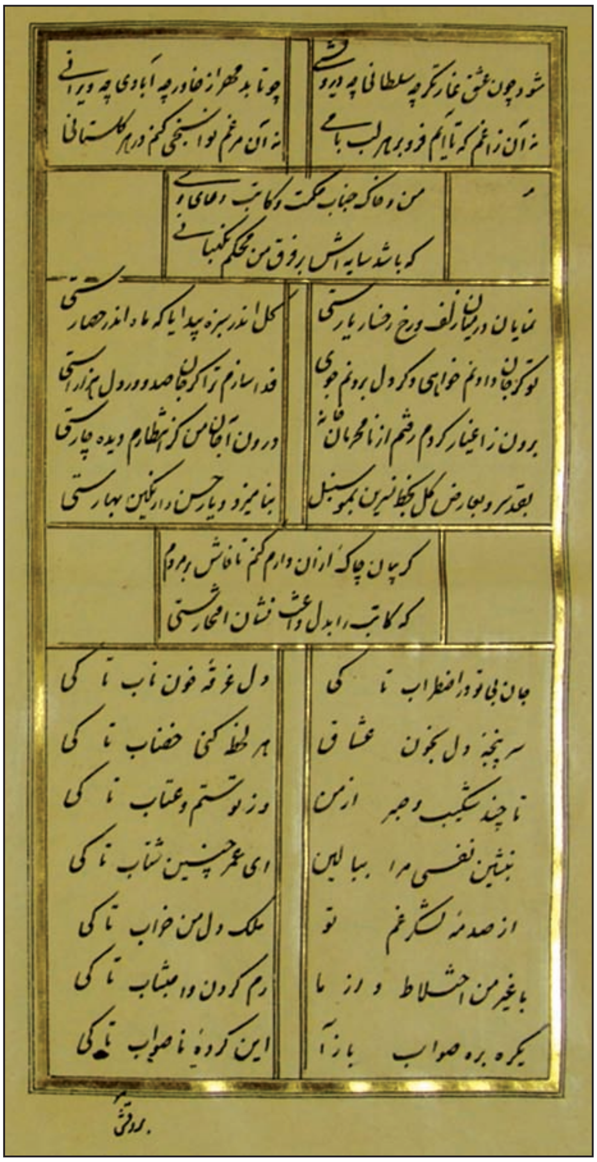
شود چون عشق غارتگر چه سلطانی چه درویشی
نه آن زاغم که تا آیم فرو بر هر لب بامی
چو تابد مهر از خاور چه آبادی چه ویرانی
نه آن مرغم نوا سنجی کنم در هر گلستانی

من و خاک جناب حکمت و کاتب و علمای او
که باشد سایه اش بر فرق من محکم نگهبانی

نمایان در میان زلف و رخ رخسار یار ستی
تو گر جان دادنم خواهی وگر دل بردنم جوی
برون ز اغیار کردم رقم از نامحرمان خانه
بقد سرو به عارض گل بخط نسرین بمو سنبل
گل اندر سبزه پیدا یا که ماه اندر حصار ستی
فدا سازم ترا گر جان صد و در دل هزار استی
درون انجمن گر نظارم دیده چار ستی
بنامیزد دیار حسن را رنگین بهار ستی

گریبان چاک از آن دارم کنم تا فاش بر مردم
که کاتب را بدل داغ نشان افتخار ستی

جان بی تو در اضطراب تا کی
دل غرقه خون ناب تا کی
سرپنجه دل بخون عشاق
هر لحظه کنی خضاب تا کی
تا چند شکیب و صبر از من
وز تو ستم و عتاب تا کی
بنشین نفسی مرا ببالین
ای عمر چنین شتاب تا کی
از صدمه لشکر غم تو
ملک دل من خراب تا کی
با غیر من اختلاط و از ما
رم کردن و اجتناب تا کی
یکره بره صواب باز آ
این کرده ناصواب تا کی

رقمه

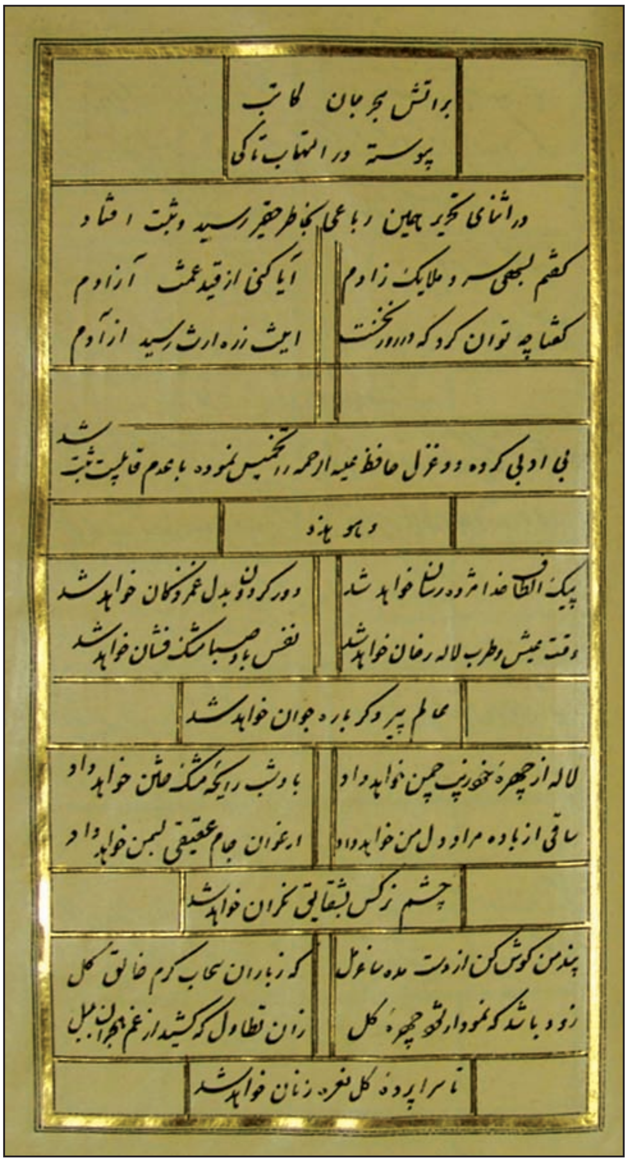
براتش بجز جان کاتب
پیوسته در التهاب تاکی

در اثنای تحریر همین رباعی بخاطر حقیر رسید و ثبت افتاد

گفتم لبعلی سر و ملایک زادم / آیا کنی از قید غمش آزادم
گفتا چه توان کرد که در روز نخست / ایش زره ارث رسید از آدم

بی ادبی کرده دو غزل حافظ علیه الرحمه را تخمیس نموده با عدم قابلیت ثبت شد

و هو هذه

پیک الطاف خدا مژده رسان خواهد شد / دور گردون بدل غمزدگان خواهد شد
وقت عیش و طرب لاله رخان خواهد شد / نفس باد صبا مشک فشان خواهد شد
عالم پیر دگرباره جوان خواهد شد

لاله از چهره خود زیب چمن خواهد داد / باد شب رایحه مشک ختن خواهد داد
ساقی از باده مراد دل من خواهد داد / ارغوان جام عقیقی بسمن خواهد داد
چشم نرگس بشقایق نگران خواهد شد

پند من گوش کن از دست مده ساغر مل / که ز باران سحاب کرم خالق کل
زود باشد که نمودار شود چهره گل / زان تطاول که کشید از غم هجران بلبل
تا سراپرده گل نعره زنان خواهد شد

اندرین دم که هوا معتدل است ابر مطیر
باد در ساحت گلزار برافشانده عبیر
بلبل از آتش گل بحث برآورده نفیر
گر ز مسجد بخرابات روم خورده مگیر
مجلس وعظ درازست و زمان خواهد شد

چشم غفلت بگشایید و بعشرت کوشید
با حریفان چمن جام صبوحی نوشید
قول پیر خرابات بجان بنیوشید
ماه شعبان منه از دست قدح کین خورشید
از نظر تا شب عید رمضان خواهد شد

ای که ذکر تو مرا فکر قیام است و قعود
وی که نام تو مرا ذکر رکوع است و سجود
همچو کاتب که دل و دین بنثار تو نمود
حافظ از سوی عدم بهر تو آمد بوجود
هم بر آن است و برین بود و بر آن خواهد شد

شکر کین غمزه دلرا که بتسکین آمد
قاصد خوش خبر از ویس برایین آمد
مژده وصل بر عاشق مسکین آمد
سحرم دولت بیدار ببالین آمد
گفت برخیز که آن خسرو شیرین آمد

طایر رفته دولت دگر افتاد بدام
شد ملک یار و جهان یاور و اقبال غلام
زان می لعل که سیراب کند نخل مرام
قدحی درکش و سرخوش بتماشا بخرام
تا ببینی که نگارت بچه آیین آمد

نغر ۱۱

نغمه را ساز ده ای بلبل خوشگو برای
گر با طراف چمن از مدد باد صبای
گل صد برگ شگفته است بصد برگ و نوای
مژده کاینده ای خلوتی نافه گشای

که ز صحرای ختن آهوی مشکین آمد

رحم بر حالت ما آن بت طناز آورد
مدت هجر به انجام باغاز آورد
ساقیم ساغر می با طرب و ناز آورد
گریه آبی برخ سوختگان باز آورد

ناله فریادرس عاشق مسکین آمد

مهر امید برآورد سر از زیر حجاب
رست لبها از الم هجر و دل از قید عذاب
با نوای نی و آواز دف و بانگ رباب
شادی یار پریچهره بده باده ناب

که می لعل دوای دل غمگین آمد

جان گرفتار خم زلف مسلسل ابروی است
سینه آماج خدنگ مژه مه روی است
پای در سلسله عشق بت بدخوی است
مرغ دل باز گرفتار کمان ابروی است

ای کبوتر نگران باش که شاهین آمد

صبح در گوشه باغ آن سر خوبان بچگل
مست و مدهوش و پریشان شده از نشئه مل
گفت کاتب بنویس این بر صفحه گل
تا صبا گفته حافظ بشنید از بلبل

عنبرافشان بتماشای ریاحین آمد

فی الترجیع

ای نگاه تو آفت دل و جان   وی اسیر غمت همین و همان
طرز ناز تو شورش عالم   چشم مست تو فتنهٔ دوران
زودت پا کشیده‌ام مشکل   برهت سر نهاده‌ام آسان
گر نه در پای تو کشانم دل   ور نه در راه تو فشانم جان
خسته باد این بدشنهٔ خونریز   خفته باد آن بخنجر بران
رحم بر حال دردمندان کن   ای که دردی مرا و هم درمان
ره نوردان وادی عشقیم   خار در پا و اشک در دامان
امشب از آتش جدایی تو   در بن چار گوشهٔ احزان
چشم بارنده همچو ابر بهار   دل پژمرده همچو گل ز خزان
بخیال تو گه بگه واله   وز جفای تو دمبدم نالان
بیخود افتادم اندر آن حالت   شد ز دستم عنان تاب و توان
اندر آن بیخودی مرا ناگاه   شهپری زد خروس صبحگهان
گفت کی مست بادهٔ غفلت   وی تهی دست مایهٔ احسان
کمتر از مرغکی نه‌ای برجسته   ای پر از جهل و خالی از عرفان
حیف باشد ترا که وحش و طیور   جمله بیدار و تو بخواب گران
بنگریدم ولی بچشم یقین   می‌شنیدم ولی بگوش عیان
همه غولان دشت در تقدیس   همه مرغان باغ زمزمه خوان

هر یک

هر یکی نکته سنج این معنی / هر یکی نغمه ساز این دستان

هو باق و ما سوی هالک

لیس فی الملک غیره مالک

پرده از روی برکشیده نگار / شتابید یا اولی الابصار

پرتو عارض است این یا خود / سر برون کرده مهر از رخسار

نکهت زلف یا نسیم صبا / برگشاده است نافهٔ تاتار

کور اگر نیستی بیا بنگر / ای که داری ز عشق ما انکار

تا ببینی لطایف غیبی / تا ببینی مطالع انوار

آن یکی سرو باغ دلجویی / وان قیامت قیام خوش رفتار

برق خرمن ربای تاب و توان / آتش خانه سوز صبر و قرار

رشک سیمین تنان کشمیری / غیرت کارخانهٔ فرخار

راحت جان بیدلان غمین / مرهم ریش سینه‌های فگار

نیم شب از درم درون آمد / دل پر از مهر و لب پر از گفتار

جام در دست و باده اندر جام / می ز دو چشمت وی ز می سرشار

گفت ای بیدل جفاکش من / وی ستمدیدهٔ عاشق خونخوار

جام می گیر می که تا دهدت / بیقینت نجات از پندار

بر ارباب حال جز می نیست / کاشف رمز و واقف اسرار

ریخت ستاره در قدح آبی | آتشین رنگ لیک شهد گوار
درکشیدم دو سه لبالب جام | پایم از جای رفت و دست از کار
آنچنان مست و بیخود افتادم | که ندانستمی در از دیوار
دیدم اندر خروش ناگاهان | عضو عضو من از یمین و یسار
دل و جان و زبان و چشم و دهان | دست و پا و سر و تن و دستار
همه آهنگ ساز اینمعنی | همه دستان نواز این گفتار

هو الباقی و ما سوی هالک
لیس فی الملک غیره مالک

ای دل از تو نجنده‌ای خورسند | خوش دلم کن به نیم شکر خند
نگسلم من ز تو تو گر صد ره | بگسلی عهد و بگسلی پیوند
مرغکی پای بسته‌ام در دام | آهوی سر نهاده‌ام به کمند
بجد اگر کشی و گر بخشی | دل نیارم ز مهر تو بر کند
دست از دامنت نمیدارم | بند از بندم ار جدا سازند
گو پدر را که ناخلف ولدم | گر دهد پند و ور گذارند بند
منع بیهوده دوستان تا کی | پند بیهوده پدر تا چند
من ز روز نخست با غم تو | بسته‌ام عهد و خورده‌ام سوگند
دوش گفتم به پیر باده فروش | کی بتو جمله خلق حاجتمند

عقده

عقده از کار بسته‌ام نگشود / نه ز بیگانه نه ز خویش و ند

مانده در راه وحدتم حیران / واندرین غم بر آتشم چو سپند

بنما سوی وحدتم راهی / بیشتر زین بر آتشم مپسند

گفت نوشیدن اولین شرط است / از می ناب ساغری یکچند

نرهد دست خودپرستان را / بجهد تا ز خویشتن نرهند

ساقی ماه روی بتر دستی / جام بلور را ز می آگند

دو سه رطل پیاپیم درداد / که از آن آتشم بجان افکند

عقل و هوش و خودی ز من یکبار / ببریدند رشتهٔ پیوند

بی سر و پا دوان برون جستم / همچو دیوانهٔ جهیده ز بند

ناگه از بام آسمان درداد / هاتفی این صدا بابانگ بلند

هو باق و ما سوی هالک
لیس فی الملک غیره مالک

خرم آن روز که بودیم بمأوای عدم / نه غم از هستی خود بود و نه پروای عدم

فارغ از کشمکش کیف و کم و سود و زیان / حبذا نیستی و عیش مهنای عدم

گر چه هستیم ولی هستی ما نیست بما / نیست این هست بجز صورت معنای عدم

نظر از ملک وجود ار بتعمق فکنی / نفسی پیش نیابی تو بصحرای عدم

چشم عبرت بگشا قدرت حق بین که عبث — ره نداد و ند برون از شب یلدای عدم

این همه گوهر اینجا که عالم خوانند — رشحی موجی بود از بحر گهرزای عدم

آسمانها آینه داری کند تا شام و سحر — که دهد جلوه در آن آینه سیمای عدم

لاله سر زد از طرف گلستان که نشد — نقش پیشانی او داغ سویدای عدم

بچه بندیم درین کهنه سرا دل که مدام — متصل قافیه پاین بادیه پیمای عدم

هر که ماهی صفت از لجهٔ امکان برخاست — سر فرو برد دگر باره بدامای عدم

وانکه بگذشت دگر باز نیامد بجهان — تا چه مقدار بود وسعت صحرای عدم

این چه بزم است که تا نام بود از هستی — جام از کف ننهند ساقی صهبای عدم

تا رقم راند قضا از پی توقیع وجود — کرد کلک قدرش ختم ز امضای عدم

از عدم دست قضا عاریتی داد بدهر — یک نگیش باز دهد هم بتقاضای عدم

هر دمی جلوه بصد رنگ دهد بوالعجبی — باز در پیچه کشد شعبده پیرای عدم

چیست اجسام همه طعمه خور خوان اجل — چیست اجرام همه دردکش لای عدم

باغ پیراسته اندر گذر باد سموم — خوان آراسته در معرض یغمای عدم

پاک کن آینهٔ قلب خود از زنگ هوس — پیش از آن دم که شود زنگ پذیرای عدم

می توان کرد اگر نیک بدقت نگری — در مرایای صور فهم مزایای عدم

شکل این گنبد فیروزه به پشت بخشش — همچو برگشته حبابی است بدریای عدم

مهر را جای بر اوج است اگرچه که بخفض — وزد و شش در بر ماه فلک آرای عدم

نوبخت

نه بجهت محدود نه بارکان و جهت | نه زابعاد بود فسحت پهنای عدم
ز ثری تا بثریا ز سما تا بسمک | عکس یک گل بود از نشئه عظمای عدم
چیست عمر ازلی چیست بقای ابدی | جستن از ملک وجود است بانحای عدم
مطلع دیگرم از دل کند آهنگ طلوع | مطلع شعر نه بل مطلع شعرای عدم

کوه نور است تن از بیضای عدم
رشک طور است دل از برق تجلای عدم

هفت اطباق مذهب که ورای جنبانند | هر یکی یک ورق از نسخه کبرای عدم
پی بسرچشمه اصلی بامیدی که برند | صد چو خضر اند سراسیمه فیفای عدم
جرعه آبی که سکندرش طلب کرد و نیافت | نم یکقطره دریاست ز مینای عدم
کی سرافراختی موسی به ندای ارنی | پای نگذاشته بر سینه سینای عدم
کم ز عیسی مشو و در گذر از کون و مکان | پای نه بر زبر چرخ معلای عدم
پا کجا هست عدم را که از میل صعود | ریزد از پایه اول پر عنقای عدم
نه بچرخ است همال و نه بعرش است نظیر | برتر از نفس و آفاق بود جای عدم
نه بسدره است عدیل و نه بطوبی است مثال | در خور فهم نشد دوده علیای عدم
در میان تو و مقصود حجاب تو خود است | بتقاضای وجود است تبرای عدم
پرزنان بجناح مقدس همه پروانه وشند | هرکجا جلوه کند شمع شب آرای عدم
تا دهندت ز کرم بار بخلوتگه قدس | جرعه نوش کن از خمر مصفای عدم

دوش پر سخن آرای خود از ره طرز   گفت کی داده بسر خویش سودای عدم
قلم کلک تو در دعوی ایجاد سخن   اشهب کلک تو در عرصهٔ غوغای عدم
پای جرأت ز عدم خویش فراتر منهی   که فلاطون نکند حل معمای عدم
بهتر آن است که طرز غزل آهنگ کنی   کنی از طرز نو و شعر نو انشای عدم
باز بر کرد قلم نغمه ازین طرفه غزل   کاذین خوان شده حافظ بصلای عدم

ای که دل از غم تو رهرو صحرای عدم
مرغ جان از نکهت بدرقه فرمای عدم

سر فرو برده ام از غم بکر پیدا خمول   کرده تا مهر رخش جلوه ز مجلای عدم
تو و خود بینی و زاهد هوس خلد برین   من و رستن ز خود و جنت و طوبای عدم
هست داغ دل مجنون به بیابان فنا   اثری هر قدم از ناقهٔ لیلای عدم
ماند از عشق من و حسن تو تا گفته بدهر   قصهٔ وامق و افسانهٔ عذرای عدم

خلق اندر پی اثبات وجود اند بجد
کاتب از رمز دهانت کند انشای عدم

فی التاریخ

جهان معرفت شمس معارف عارف حکمت   طراز لوح صورت زیور دیباچه معنی
شب سه شنبه چهارم روز در ماه رجب آمد   بیکدم دو برات رحمتش از جانب مولی

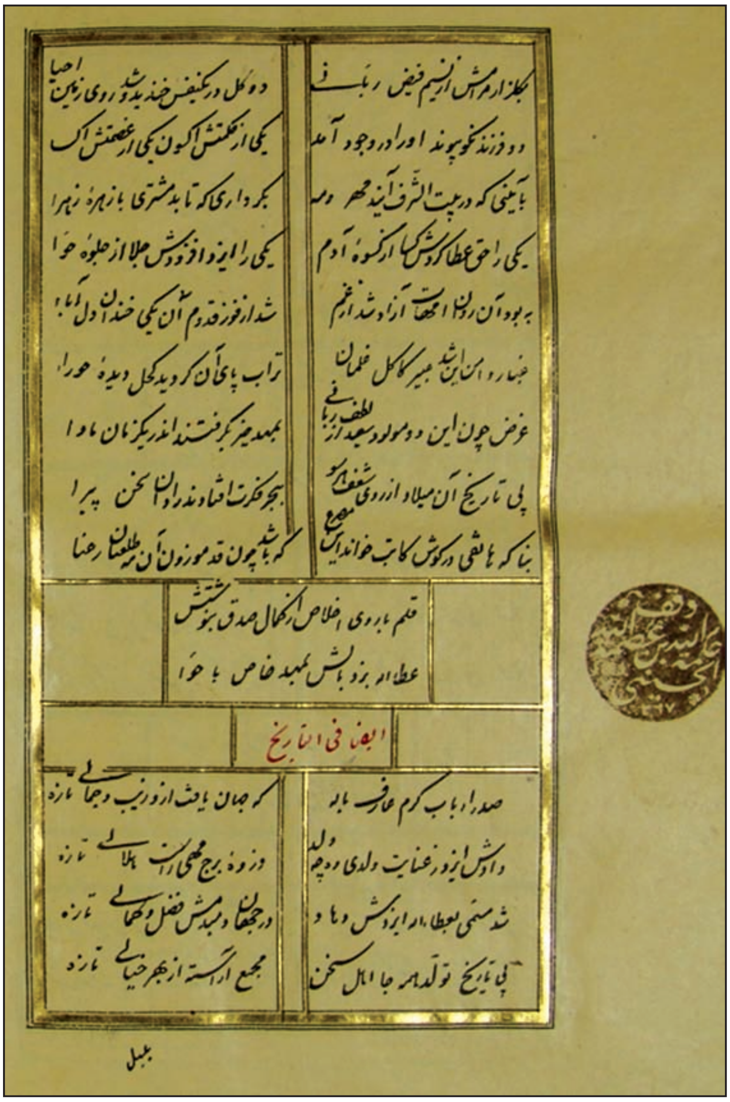

گلزار مرامش از نسیم فیض ربانی — دو گل در یک نفس خندید و شد روی زمین احیا

دو فرزند نکو پیوند او را در وجود آمد — یکی از نکهتش اکنون یکی از غنچتش اک

بآیینی که در بیت الشرف آید مهر و مه — بکر داری که تابد مشتری با زهرهٔ زهرا

یکی را حق عطا کردش که از کسوهٔ آدم — یکی را ایزد اخذ کردش جلا از جلوهٔ حوا

بر بود آن ز رنج امهات آزاد شد از غم — شد از فوز قدوم آن یکی خندان دل آبا

غبار راه آن این شد عبیر کاکل غلمان — تراب پای آن کردید کحل دیدهٔ حورا

غرض چون این دو مولود سعید از لطف ربانی — بمهد مهر بگرفتند اندر یکزمان ماوا

پی تاریخ آن میلاد از روی شعف — بحر فکرت افتادند ارباب سخن پیرا

بناگه هاتفی در گوش کاتب خواند این مصرع — که باشد چون قد موزون آن مه طلعتان رعنا

قلم با روی اخلاص از کمال صدق بنوشتش
عطاء ایزد باشش بمهد خاص با حوا

ایضاً فی التاریخ

صدر ارباب کرم عارف بالله — که جهان یافت از او زیب و جمالی تازه

دادش ایزد ز عنایت ولدی و دو ولد — در وی برج مهی از مه هلالی تازه

شد مسمی بعطاء الله ایزدش دانا و — در جهان داد مددش فضل و کمالی تازه

پی تاریخ تولدش جا اهل سخن — مجمع آراسته از بهر خیالی تازه

بلبل

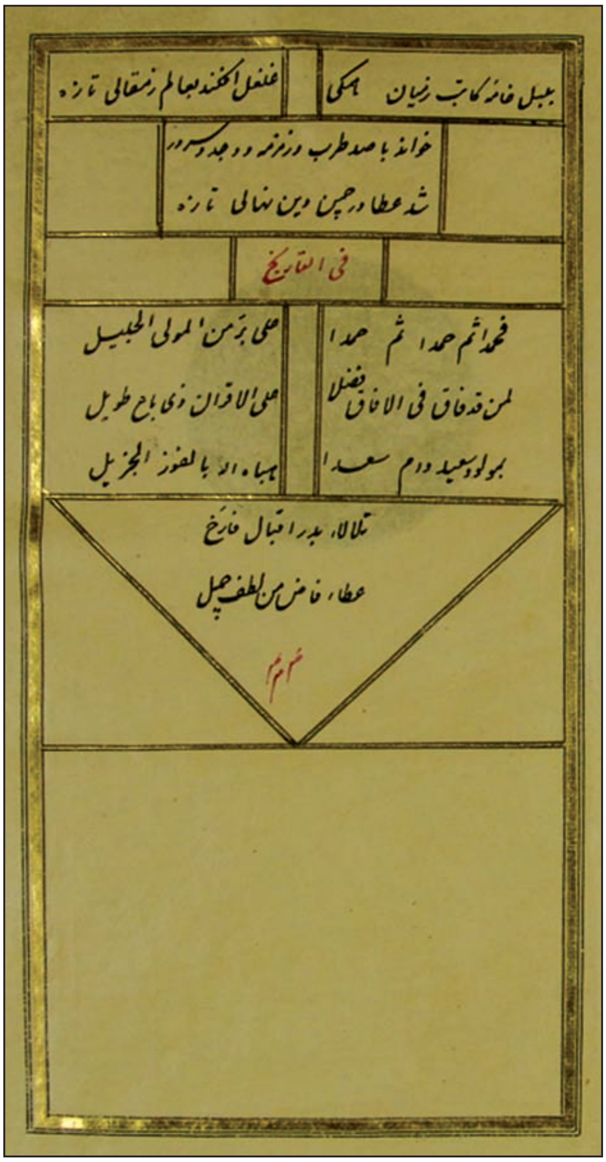

بلبل خامهٔ کاتب زبان همکی غلغل افکند بعالم زمقالی تازه
خواند با صد طرب و زمزمه و وجد و سرور
شد عطا در چمن دین نهالی تازه

فی التاریخ

فحمدا ثم حمدا ثم حمدا علی بر من المولی الجلیل
لمن قد فاق فی الافاق فضلا علی الاقران ذی باع طویل
بولو سعید دوم سعدا هباه الله بالفوز الجزیل

تلالا بدر اقبال فارخ
عطا فاض من لطف جلیل

ناوەڕۆك

دۆزینەوەی دیوانی کاتب ٥
مۆژدەیەك ٦
کاتب کێیە؟ ٨
دوو کاتب یان یەك (کاتب)ی بە تەمەن؟ ٩
چەند لایەنێکی دی ١١
دیوانی دەستخەتی شاعیر خۆی ١٣
هەر لەم بارەوە ١٤
دەقی پێشەکیی نوسخەی یەکەم ١٥
سەرگوزەشتەی ژیانی ١٩
دیوانی کاتب بە دەستخەتی خۆی ٢٣
نوسخەی یەکەم ٢٥
نوسخەی دووەم ١١١